СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серію «Наукові роботи студентів УДФСУ» засновано у 2018 році, яка є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:
Пашко П. В., д.е.н. (голова)
Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)
Топчій В. В., д.ю.н.
Мацелюх Н. П., д.е.н.
Кужелєв М. О., д.е.н.
Швабій К. І., д.е.н.
Ріппа С. П., д.е.н.
Мандрагеля В. А., д.філософ.н.
Чмелюк В. В., к.ю.н.
Малинський І. Й., к.н.фіз.вих.
Шевчук В. А., к.ю.н.

У серії «Випускникам УДФСУ» вийшли друком:

2017

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

У серії «Наукові роботи студентів УДФСУ» вийшли друком:

2018

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»
Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

У трьох частинах

Частина 3

Ірпінь
2018

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54
З 41

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту
фінансів, банківської справи
(протокол № 3 від 20 листопада 2018 року)

З 41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету ДФС України : у 3-х ч. Ч. 3. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. – 304 с. – (Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ», т. 11).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, студентів.

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54

Матеріали розміщено в авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

© ННІ фінансів, банківської справи, 2018
© Університет ДФС України, 2018

ЗМІСТ

Башмаков Владислав Русланович
Сутність банківських інновацій та необхідність
їх впровадження у банківську діяльність 7

Білава Ольга Сергіївна
Основні засади організації системи фінансового моніторингу
в банківській сфері 13

Болтаєвський Ігор Юрійович
Банківська діяльність на ринку фінансових послуг 18

Боярин Юлія Володимирівна
Сучасні тенденції розвитку ринку дистанційних
банківських послуг у провідних країнах
європейського союзу та особливості їх впровадження в Україні 23

Будинкевич Лілія Андріївна
Маркетингова стратегія розвитку банка 30

Горох Анастасія Олександрівна
Методи та інструменти оптимізації кредитного ризику
банку на прикладі ПАТ «ПУМБ» 36

Грищенко Микола Миколайович
Аналітична оцінка рівня безпеки банківського
кредитування в Україні 42

Грязєва Тетяна Вікторівна
Корупція як вид тіньової економіки 48

Зленко Ян Андрійович
Особливості управління фінансовими результатами
діяльності банківських установ 53

Коваль Анастасія Юріївна
Теоретичні аспекти ліквідності та платоспроможності банку 58

Котляр Олександр Романович
Теоретичні аспекти формування
антикризового управління фінансовою стійкістю банків 65

Кривошиєнко Тетяна Олександрівна
Операції комерційних банків з цінними паперами 71

Кушнір Юлія Анатоліївна
Принципи функціонування системи гарантування вкладів 77

Лущик Іван Юрійович
Система управління залученими ресурсами банку 82

Мельниченко Артем Анатолійович
Становлення системи гарантування вкладів
фізичних осіб в Україні.....88

Метеньканич Василь Васильович
Сутність та джерела походження банківських ресурсів 95

Мільченко Катерина Вікторівна
Проблематика управління банківським процентним ризиком.....101

Мхітарян Анастасія Сейранівна
Особливості забезпечення стабільності
банківської системи України.....107

Отрошенко Ольга Олександрівна
Стрес-тестування як сучасний метод управління ризиками 113

Прибора Володимир Олегович
Тенденції розвитку вітчизняного ринку
банківських платіжних карток 121

Руденко Іван Олегович
Управління фінансовою стійкістю
банківських установ в Україні 126

Рудкевич Олена Анатоліївна
Роль банківських установ на фінансовому ринку.....133

Садовнік Дмитро Сергійович
Вплив ризиків на фінансову стабільність
банківської системи України.....138

Степанов Олександр Олегович
Капітал банку в системі банківського нагляду в Україні..... 144

Солодка Христина Вікторівна
Особливості формування ресурсної бази вітчизняних банків..... 151

Степанець Павло Володимирович
Сучасні способи легалізації (відмивання)
доходів, одержаних злочинним шляхом 156

Терещук Наталія Сергіївна
Системний підхід управління активними операціями 162

Чубейко Наталія Іванівна
Оцінка та напрями покращення
фінансового стану банківської системи..... 168

Щепковський Юрій Нестерович
Проблеми управління каналами збуту банківських послуг..... 174

Якубович Вікторія Вікторівна
Статистичний аналіз фінансового стану банків та
його прогнозування в умовах сьогодення 180

Усатенко Марина Ігорівна
Фінансова політика держави в умовах динамічного середовища..... 187

Фадєєва Ольга Володимирівна
Система показників використання фінансового
потенціалу підприємства..... 192

Федосенко Денис Володимирович
Світовий досвід державної фінансової
підтримки малого бізнесу..... 198

Хаммо Яків Михайлович
Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства 203

Ходжаян Армен
Державна політика фінансового сприяння розвитку
підприємництва в Україні 210

Ходун Катерина Сергіївна
Фінансове забезпечення розвитку освіти і науки в Україні 217

Хом'юк Андрій Миколайович
Управління видатками Державного бюджету України..... 223

Цикалюк Євгенія Олегівна
Теоретичні засади формування та реалізації
фінансового забезпечення розвитку регіонів..... 229

Черній Богдан Сергійович
Зарубіжний досвід оцінки кредитоспроможності..... 235

Щербаченко Дмитро Ярославович
Джерела фінансування природоохоронних заходів: досвід Польщі 241

Денисюк Владислав В'ячеславович
Аналіз тенденцій розвитку процесів проектного управління вітчизняної телекомунікаційної сфери 250

Коленко Максим Валерійович
Реалізація програми пріоритетних інвестицій, як шлях до підвищення енергоефективності в будівлях бюджетної сфери ОТГ Ірпінь..... 257

Макітова Діана Андріївна
Управління проектами органів місцевого самоврядування..... 263

Мосюк Тетяна Володимирівна
Проектний аналіз проектів і програм у розрізі маркетингового аналізу 269

Романюк Іван Миколайович
Використання проектного менеджменту органами місцевого самоврядування для розвитку міста 275

Саган Сергій Юрійович
Основні засади управління ресурсами проекту 280

Сафронов Дмитро Вікторович
Організація проектного менеджменту 286

Тіщенко Віталій Андрійович
Життєвий цикл проекту: основні фази..... 292

Устименко Сергій Валерійович
Управління роботами за проектом 298

Башмаков Владислав Русланович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Пернарівський Олександр Васильович,
к.е.н., доцент кафедри

СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку фінансового ринку та економіки фінансові установи змушені застосовувати різноманітні інновації для підвищення конкурентоспроможності на фінансовому ринку, диверсифікації джерел фінансування та мінімізації ризиків.

Сучасний стан функціонування банківської системи України насичений різноманітними фінансовими послугами і продуктами, тому, звичайно, присутня посилена конкуренція між фінансово-кредитними установами. За таких умов суттєву перевагу мають ті установи, які модернізувати продуктовий ряд, розробляти альтернативні канали обслуговування клієнтів, спроможні розробляти і впроваджувати нові технології, тобто здійснювати інноваційний процес.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями дослідження розвитку інновацій в банківській сфері присвячені роботи таких науковців як: С. Єгоричева, І. Балобанов, Я. Кривич, В. Ткачук, В. Викулов, О. Меренкова, О.Глущенко, В. Рошило, М. Шуба.

Метою статті є дослідження сутності банківських інновацій та необхідності їх впровадження в діяльність вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Успішна банківська діяльність вимагає постійних змін і нововведень. По-перше, тому що банки постійно взаємодіють з клієнтами і повинні зберігати і примножувати капітал своїх клієнтів, пропонувати їм нові способи розширення їх господарської діяльності та підвищення прибутковості. По-друге, існує велика конкуренція між банківськими інститутами, що змушує банківські організації постійно змінювати і модернізувати свою політику, адаптуватися до економічних умов, які швидко змінюються.

Запровадження інновацій - необхідна умова для стійкості та конкурентоспроможності вітчизняних банків. [1, с. 2].

Сьогодні інновації слугують не тільки одним із найважливіших чинників економічного зростання та структурних змін, вони стали суттю сучасного розвитку в усіх сферах економіки, в тому числі і на ринку банківських послуг.

В економічній літературі чіткого та однозначного тлумачення поняття «банківська інновація» не існує. Так С. Б. Єгоричева розуміє її як «…результат діяльності банку, спрямований на отримання додаткових доходів у процесі створення сприятливих умов формування та розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, що сприяють клієнтам в отриманні прибутку. Банківська інноваційна діяльність орієнтована на гармонізацію інтересів банку, споживачів та суспільства загалом у межах створення продуктів та послуг більш високої цінності, ніж у конкурентів» [2, с. 44].

Аналіз наведеного визначення банківської інновації свідчить про таке:

– спостерігається гіперболізація спрямованості банківської інновації на отримання додаткового доходу банками і отримання прибутку клієнтами;

– друга частина наведеного визначення суперечить першій, оскільки тут стверджується, що основою банківської інновації є більш висока цінність банківського продукту порівняно з конкурентами;

– обмеження сфери інноваційної діяльності банку тільки створенням нових чи вдосконаленням наявних продуктів.

Такий підхід автор обґрунтовує тим, що поняття інновації повинно відповідати трьом необхідним умовам: мати ознаку новизни, мати здатність задовольняти ринковий попит та бути комерційно реалізованою. З таких припущень випливає, що управлінські й організаційні інновації та інновації бізнес-моделі не відповідають вимогам комерційної реалізованості і задоволення ринкового попиту і тому не можуть вважатися банківськими інноваціями у повному сенсі цього поняття. Такі інноваційні рішення, на відміну від продуктових чи технологічних інновацій, забезпечують більшою мірою стратегічні переваги банку, а не короткотермінові тактичні. Тому з урахуванням вказаних обставин визначення банківських інновацій може бути сформульоване таким чином: банківські інновації – це кінцевий результат процесу модернізації всіх сторін діяльності банку, що полягає в удо-

сконаленні банківських послуг, бізнес-процесів, сервісу, організації, управління та маркетингу з метою досягнення конкурентних переваг на ринку.[3]

Можна виокремити ряд причин, що зумовлюють необхідність впровадження інновацій у банківську діяльність, а саме:

- забезпечення прибуткової діяльності банку в довгостроковій перспективі;

- підвищення операційної ефективності, що в сучасних умовах потребує впровадження процесних інновацій, яке допомагає знизити витрати на виконання певних операцій із одночасним поліпшенням якості обслуговування;

- можливість банківської установи генерувати нові потоки доходів унаслідок упровадження інноваційних продуктів, високої якості обслуговування клієнтів, що забезпечується реалізацією інноваційних рішень, що якісно виділяє банк серед конкурентів;

- дотримання вимог державного регулювання банківської діяльності, яке спрямоване на забезпечення стабільного й надійного функціонування банківської системи шляхом контролю ризиків, що беруть на себе комерційні банки як фінансово-кредитні посередники;

- бажання фінансово-кредитних установ створювати й підтримувати імідж сучасного динамічного інституту, який чутливий до змін потреб клієнтів, зацікавлений у розв’язанні їх фінансових проблем, забезпечує доступне й комфортне обслуговування;

- істотні зрушення у структурі й характері потреб споживачів фінансових послуг, які відбуваються в останні десятиліття [4, с. 29].

Інноваційна діяльність в банківській сфері повинна бути заснована на певних принципах, а саме:

– принцип перспективності, пов’язаний з відповідністю інноваційної діяльності стратегічним завданням банку;

– принцип орієнтованості банківських інновацій на клієнтів, пов’язаних з їх основними потребами;

– принцип випередження – банківські інновації повинні бути новаторськими і прогнозовані;

– принцип забезпеченості ресурсами – інноваційна діяльність вимагає наявність певних фінансових, технічних і кадрових ресурсів;

– принцип ефективності – нововведення повинні призводити до збільшення прибутку і підвищення конкурентоспроможності банку;

– принцип обмеженості за часом означає обмеження термінів реалізації інноваційного процесу [5, с. 45].

На основі аналізу розвитку світового банківського бізнесу виявлені найбільш важливі інновації, що здійснили істотний вплив на ефективність банківської діяльності наприкінці XX – початку XXI ст. Результатом використання інновацій у банківській справі є поява дистанційного обслуговування клієнтів, яке сьогодні виступає необхідною умовою конкурентоспроможності банку, особливо на роздрібному ринку. За рахунок скорочення витрат на персонал, обладнання робочих місць і утримання офісів знижується собівартість банківських продуктів, а також підвищується якість обслуговування. Система онлайн-банкінгу (online banking) стає все більш популярною. Вона може здійснюватися за допомогою: телефону – телебанкінг (telebanking); персонального комп'ютера – е-банкінг (e-banking); Інтернету – Інтернет-банкінг (Internet banking); портативних пристроїв – мобільний банкінг (mobile banking). Окрім перерахованих, існують і послуги, що засновані на системі віддаленого доступу: відео-банкінг (video-banking) – отримання банківських послуг за допомогою відеоконтакту зі співробітниками банку; цифровий телевізійний банкінг (DVT-banking) – надання віддаленого доступу до банківських операцій з телевізора.[6]

Необхідно зауважити, що у сучасних дослідників відсутня єдина думка щодо визначення інноваційних банківських продуктів, існують різні підходи та критерії характеристики їх видів (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація видів інноваційних банківських продуктів[6]

Критерії класифікації	Види банківських інновацій
За метою розвитку банку	реактивні, стратегічні
За функціональним значенням	основні, допоміжні
За ступенем новизни	радикальні (або базові), комбінаторні, модифікуючі
За ступенем впливу на діяльність банку	точкові, системні
Щодо розробника	нововведення, розроблені власними силами; нововведення, придбані у стороннього розробника
За поширеністю на ринку	лімітовані та нелімітовані
За економічним змістом	технологічні, продуктові

Наведена вище класифікація банківських інновацій усуває дублювання однотипних понять, забезпечує більш повноцінне і цілісне розуміння предмета дослідження і дозволяє виявити закономірності у розробці та застосуванні інноваційних процесів і проблеми взаємозв'язку їх різних груп і типів у банках. Типологія банківських інновацій дозволяє не тільки здійснити вибір конкретної інноваційні стратегії та спосіб формування організаційно-економічного механізму управління банківською інновацією, але також визначити можливі форми реалізації та просування банківських продуктів.

Висновки. Отже, інновації представлені новими банківськими продуктами, технологіями та послугами, а їх стрімкий розвиток значно випереджає необхідні теоретичні та методологічні засади визначення їх особливостей з метою побудови раціональних систем стратегічного управління, регулювання, нагляду та визначення ефективності інноваційних упроваджень.

На сьогоднішній день, в нашій країні, нажаль, не реалізується в повному обсязі інноваційний потенціал банків, хоча його рівень є досить високим. На фінансовому ринку фінансові інновації відіграють важливу роль та забезпечують ефективність, конкурентоздатність, фінансову стабільність банківських установ.

Безсумнівною є необхідність постійного запровадження інновацій у діяльність банків, що дозволить диверсифікувати перелік банківських продуктів, розширити клієнтську базу, підвищити рівень прибутковості, оптимізувати управлінську діяльність тощо. На даний час, найперспективнішими та найактуальнішими напрямами реалізації інноваційної діяльності банків є дистанційний банкінг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Просалова В. С. Понятие банковских инноваций и их классификация / В.С. Просалова, А.А. Никитина // Науковедение: электронный журнал. – 2013. – с. 169

2. Єгоричева, С. Б. Банківські інновації [Текст] : навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.

3. Ткачук, В. О. Інноваційна політика банків на ринку банківських послуг [Текст] / Василь Онуфрійович Ткачук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного еконо-

мічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 14. – № 2. – С. 43-51.

4. Єгоричева С. Теоретичні аспекти банків / С. Єгоричева // Фінанси України. – 2010 – № 8. – С. 35–38.

5. Зварыкина Е.Б., Полищук А.И. Коммерческие банки: новые услуги и инновационные технологии коммуникации / Е. Б. Зварыкина, А. И. Полищук // Бизнес и банки, № 21, 2010 г. – с. 45

6. Кузнєцова Л.В. Проблеми активізації процесів розвитку банківських інновацій в Україні / Л.В.Кузнєцова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Випуск 4. – С.9-13

Білава Ольга Сергіївна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Клименко Д.Б.,
к.е.н., доцент кафедри

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Актуальність дослідження. Розширення обсягів легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом (далі – ЛВДОЗШ) формує суттєву залежність стану економічної системи країни від злочинних надходжень і зумовлює встановлення контролю над найбільш привабливими галузями економіки з боку організованої злочинності. Банківський сектор є одним із найбільш привабливих для злочинних угрупувань щодо відмивання злочинних доходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань організації системи фінансового моніторингу в банківській сфері присвячені праці таких науковців як О.І. Барановський, В.В. Коваленко, Ю.С. Федоренко, Л.А.Клюско, Н.В.Москаленко, М.В.Колдовський тощо.

Метою статті є дослідження основних засад організації системи фінансового моніторингу в банківській сфері України.

Виклад основного матеріалу. Фінансова глобалізація, відкриття кордонів сприяють активізації представників організованої злочинності, створюють основу для формування міжнародної злочинності, надають можливості для використання послуг фінансових установ з незаконною метою.[1]

Основним джерелом одержання незаконних доходів є тіньова економіка. Вона включає три сегменти:

– «неофіційну» («неформальну», «сіру»);

– «підпільну» («кримінальну», «чорну»);

– фіктивну економіку.

У світовій практиці виділяють наступні генератори грошових потоків [1]:

– організовані злочинні групи, яким потрібно легалізувати кошти, отримані з торгівлі наркотичними речовинами, та внаслідок іншої злочинної діяльності;

– терористичні угруповання, які використовують систему ЛВДОЗШ для отримання грошей на купівлю зброї та іншої техніки для проведення військових дій;

– корумповані чиновники, які отримують незаконні гроші у вигляді хабарів, коштів з соціальних державних фондів та привласнених кредитів міжнародних фінансових установ, які отримані у рамках фінансової допомоги.

На сьогодні існують три найбільш поширені методи, які використовуються злочинними організаціями з метою приховування джерела походження злочинних доходів та інтеграції їх у реальний сектор економіки:

- переміщення коштів через фінансову систему, використовуючи такі засоби як чеки та грошові перекази;
- фізичне переміщення коштів з використанням кеш-кур'єрів та контрабанди готівки;
- передача активів, застосовуючи такі інструменти, як підробка документів на товари, послуги та роботи.

Банківська установа посідає визначальне місце в системі суб'єктів первинного фінансового моніторину (далі – СПФМ) та є найдієвішим його суб'єктом. При цьому ефективність функціонування даної системи визначається ступенем взаємодії банківської установи з органами нагляду, правоохоронними органами. Для забезпечення надійного та сталого функціонування й розвитку даної системи необхідним є неухильне виконання банківською установою вимог чинного законодавства країни, рекомендацій та роз'яснень наглядових органів, а також здійснення нею всіх встановлених чинним законодавством країни функцій СПФМ.

Внутрішньобанківською системою запобігання ЛВДОЗШ передбачається використання певного набору інструментів, що допомагають банку мінімізовувати ризики використання банку для ЛВДОЗШ. До таких інструментів можна віднести: процедуру ідентифікації клієнтів, моніторинг трансакцій клієнта, навчання працівників банку з питань запобігання ЛВДОЗШ, співпраця з іншими установами.

Моніторинг транзакцій клієнта є важливою ланкою у системі боротьби з ЛВДОЗШ. Моніторинг транзакцій клієнта має включати в себе не лише перевірку операцій на належність до обов'язкового чи внутрішнього ФМ, але і їх безпосередній зв'язок із бізнес-діяльністю клієнта банку, і проводитися з дотриманням таких політик як «Знай свого клієнта», «Знай операції свого клієнта», «Знай клієнта свого клієнта».

Ще одним інструментом системи попередження і протидії ЛВДОЗШ, на думку М.В. Колдовського [2, с. 54] в банку виступають семінари та навчальні програми – як для працівників, що відповідають за функціонування системи запобігання та протидії ЛВДОЗШ в банку, так і для працівників «фронт-офісу», що безпосередньо приймають участь у взаємодії з клієнтами банку.

Співпраця з іншими установами є тим інструментом системи запобігання та протидії ЛВДОЗШ в банку, через який банк або отримує необхідну додаткову інформацію, або надає таку інформацію стороні, що зробила запит такої інформації, у межах та в порядку, визначених чинним законодавством країни.[3]

Таким чином, у своїй сукупності ці інструменти дають можливість мінімізовувати ризик використання банку для ЛВДОЗШ. Застосування цих інструментів забезпечує банки якнайповнішою інформацією про клієнта, що дає змогу зрозуміти сутність його операцій і визначити їх відповідність фінансовому стану, а також дозволяє постійно підтримувати і розвивати професіоналізм персоналу у сфері ФМ для ефективного аналізу операцій клієнтів та подальшого продуктивного інформування відповідних органів про підозрілі операції.[4]

Задля здійснення ефективних заходів із запобігання ЛВДОЗШ об'єктами вивчення мають бути потенційні клієнти, які заявляють про свій намір відкрити в цьому банку рахунок (кореспондентський, поточний, депозитний, позичковий). Контроль зазвичай здійснюється на основі документів, які надає клієнт для відкриття рахунку.

Таким чином, до основних принципів організації СФМ на рівні банківської установи як СПФМ слід віднести:

1. Постійне оновлення та вдосконалення правил та процедур здійснення ФМ;

2. Якомога більш повна автоматизація процесів, що пов'язані з виявленням операцій, які є об'єктом ФМ, ідентифікації та вивчення клієнтів, оцінки та управління ризиками ЛВДОЗШ;

3. Поглиблене вивчення суті та фінансового стану клієнтів банківської установи;

4. Чітке відокремлення клієнтів, що містять в собі підвищений ризик здійснення операцій з ЛВДОЗШ від клієнтів, що містять низький ризик.[5]

При розробці механізму виявлення банками підозрілих операцій за основу варто було б взяти декілька пропозицій:

1. Якщо виникають сумніви в джерелі походження грошових коштів, крім традиційного комплекту документів, доречно надавати банку право вимагати додаткові документи і заповнення спеціальних форм, які дозволяють пересвідчитися в законності операції. На кожну операцію доцільно заводити окрему справу.

2. Якщо клієнт наполягає на відкритті рахунку до завершення перевірки наданих документів, а серйозні причини для поспішного відкриття рахунку відсутні, такий поспіх сам по собі має викликати підозри в джерелі походження коштів.

3. При вирішенні питання про відкриття рахунку необхідно враховувати, хто ініціював встановлення відносин. Якщо зацікавленість виявляє банк, то цим має визначатися, що банку клієнт добре відомий. А якщо зацікавленість виходить від клієнта, перш ніж відкрити рахунок, потрібно з'ясувати, чому клієнт хоче відкрити рахунок саме в цьому банку.

4. Особливу увагу слід звертати на дислокацію і вид діяльності клієнта. Якщо він зареєстрований в офшорній зоні, документи мають розглядатися особливо ретельно, оскільки такі зони є основним місцем отримання нелегальних прибутків.

5. Особливої уваги вимагають документи, які надає клієнт для здійснення одноразових операцій (одноразова операція вказує на можливість використання банку для легалізації незаконно отриманих прибутків).

Висновки. Адаптація основних принципів ФМ та використання кращих практик розвинених країн з врахуванням особливостей України дали змогу побудувати досить дієву та ефективну національну систему запобігання та протидії ЛВДОЗШ в банківських установах. Це підтверджується тим, що на теперішній час створена нормативно-правова база, яка відповідає частково світовим стандартам щодо запобігання та протидії ЛВДОЗШ; створена організаційна структура ФМ.

Але, водночас, існує ряд проблем цієї системи, які потребують негайних дій, до числа яких слід віднести необхідність здійснення банківськими установами заходів по обов'язковому ФМ; недосконаліть програмного забезпечення, що дещо сповільнює виявлення операцій з ЛВДОЗШ. Також потребує вдосконалення нормативно-правова база. Ще однією нагальною проблемою є недостатня професійна підготовка банківських працівників з досліджуваного питання, тому існує потреба подальшого вдосконалення фахової підготовки персоналу з питань ФМ та їх професійного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриневич А.Г. Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом: сучасні реалії / Гриневич А.Г. Турянська А.Я. // Матеріали науково-практичної інтернет-конференції від 15.12.2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://legalactivity.com.ua/index.php?option= com_content& view=article&id=179%3A2011-12-16-09-07-45&catid=33%3A-5&Itemid=41& lang= ru.

2. Колдовський М.В. Діяльність банків з протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / М.В. Колдовський // дисертація на здобуття наук.ступеня кандидата екон. наук. – Суми, 2008. – 235 с.

3. Куришко О.О. Національна система фінансового моніторингу України / О.О. Куришко // автореферат дисертації на здобуття наук.ступеня кандидата екон. наук. – 2013. – 22 с.

4. Куришко О.О. Удосконалення методики оцінки привабливості фінансової системи для легалізації доходів / О.О. Куришко // БізнесІнформ. – 2012. – №12. – С.294 – 298.

5. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент боротьби з тіньовою економікою / Н.В. Москаленко // Фінансове право. – 2010. – №4 (14). – С.39 – 42.

Болтаєвський Ігор Юрійович,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Житар Максим Олегович,
к.е.н., доцент кафедри

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. Сфера відносин з надання фінансових послуг є однією з галузей економіки України, яка набула останнім часом великого динамічного розвитку. Основними критеріями, що покладені в основу класифікації сегментів фінансового ринку, є зміст економіко-правових відносин як суспільного явища на цьому ринку.

В умовах сьогодення, надзвичайно актуальним для України та її національної економіки постає питання вдосконалення діяльності банків на фінансовому ринку. Адже, як відомо, однією з ґрунтовних диспропорцій національної економіки є нерівномірність між темпами економічного зростання та темпами розвитку фінансового ринку. Це, відповідно, призводить до ліміту господарських суб'єктів у використанні фінансових ресурсів і не дозволяє господарським суб'єктам максимально ефективно задовольняти економічні потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку банківської системи та кризовим явищам в цій сфері, інноваційних процесів в банківській сфері присвячено праці О. Береславської [1], М.Житаря [2], М.Кужелєва [2], С. Науменкової [3], В. Міщенко [4], Т. Стубайло [5] та інших вчених., які в своїх наукових працях досліджують проблеми розвитку банківської системи та актуальні її аспекти на ринку фінансових послуг.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів банківської діяльності на ринку фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою ефективного функціонування економіки будь-якої країни є ефективний розвиток банківського сектору. Банки, в свою чергу, виступають інститутами фінансового ринку. Вони спряють здійсненню процесів акумуляції. Впливають на перерозподіл вільних фінансових ресурсів, забезпечуючи рух коштів між усіма економічним суб'єктами та підтримку про-

цесів економічного відтворення.

В останні роки банківська система України знаходиться у стані системної кризи. Вона зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійною нестачею довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та негативними діями монетарного регулювання. Саме це в результаті призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до шоків валютних коливань. У звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності 2016-2017» Україна займає кінцеву позицію серед 138 держав за показником «Надійність банків», 116 місце – за показником «Доступність фінансових послуг» та 112 місце – за показником «Легкість доступу до кредитів» [6].

З початком третьої банківської кризи активно почали розвиватись негативні результати фінансової діяльності банків. Наслідком цього стали збитки банківського сектору у розмірі 24,4 мільярдів гривень, що було спричинено значними обсягами відрахувань у резерви. Станом на 01.09.2018р. рентабельність активів – 1,58%, а рентабельність капіталу – 13,37 %, що значною мірою збільшилося в порівнянні 2017 року.

З метою подолання негативних наслідків банківської кризи Національний банк України на початку 2018 р. підвищив облікову ставку з 16% до 18%, що призвело до значного збільшення всіх процентних ставок і вартості кредитів. Однак, як засвідчила практика, в цей період облікова ставка втратила свою еластичність, тобто її рівень не вплинув на стан грошового ринку, а тому політика «дорогих» грошей призвела до подальшого зниження ділової активності та спаду виробництва.

Як свідчить проведений аналіз, характерною рисою всіх банківських криз є суттєве та непропорційне скорочення обсягів кредитування і підвищення вартості кредитів. Цей процес характеризують як кредитну кризу, під якою розуміють погіршення цінових і нецінових умов банківського кредитування та обмеження доступу до кредитів [3].

Відповідно до світової практики, у разі посилення криз попит на кредити через низьку платоспроможність позичальників також знижується, а кредитні пропозиції стають більш обтяжливими. Так, у першому півріччі 2018 року України зафіксовано зростання обсягів кредитування на 14,7% в порівнянні з відповідним періодом минулого року. Недержавні фінансові установи видали кредитів населенню, а

також малому та середньому бізнесу в обсязі 22 млрд. грн. Це на 14,7% більше, ніж за аналогічний період 2017 року. При цьому загальний приріст було забезпечено виключно за рахунок корпоративного сектору. Найвищими темпами скорочувались обсяги валютних і довгострокових кредитів, а також відбулося подальше підвищення процентних ставок і посилення вимог до позичальників.

Потенційно перспективним напрямком банківської інвестиційної діяльності є операції з довгостроковими інвестиційними інструментами, які сприяють залученню «довгих» ресурсів. Варто зауважити, що сьогодні в Україні такі операції не користуються попитом через наступні чинники [7]:

- малий рівень фінансової грамотності та обізнаності жителів, які не проявляють знань та інтересів до вкладання коштів у особливі, нетрадиційні фінансові інструменти, наприклад, інвестиційні сертифікати;

- презирство населення до банківської системи, спричинена погіршеною економічною ситуацією в Україні, зокрема фінансово-економічною кризою 2008–2009 рр.

- різкі зміни темпів інфляції. Визначення бажаної моделі майбутнього функціонування банківської системи України на державному рівні необхідне для пошуку шляхів вирішення проблеми активізації інвестиційної діяльності фінансових посередників.

Спираючись на світовий досвід, в узагальненому вигляді це можуть бути такі варіанти [8]:

- status quo для банківської системи: вона як і раніше формуватиметься банками-універсалами, котрі залишать політику консерватизму і уникатимуть зростання частки ризикового довгострокового кредитування інвестиційної спрямованості в активах;

- створення банківської системи нового типу, тобто виокремлення в її структурі сектору спеціалізованих фінансово-кредитних установ.

Зважаючи на низький інтерес приватного капіталу в понесенні одноосібних ризиків побудови нового типу установи, важливим є створення на першому етапі державної ініціативи у формуванні інвестиційних банків з часткою державного капіталу. Такі пропозиції вже були оголошені українськими дослідниками, мали на увазі можливість реалізувати ідею спеціалізованих банків на базі установ з часткою власності держави в статутному капіталі, що виникли в період

фінансово-економічної кризи 2008–2009 років. На наш погляд, цей крок є необхідним, оскільки на сьогодні єдина альтернатива – продаж одержавлених банків новим інвесторам, що не матиме відмінно якісної ефективності для економіки.

Висновки. Таким чином, важливою складовою фінансової системи є банківська система, адже основною умовою економічної та фінансової безпеки країни є її стабільність та надійність. Дослідження стану функціонування банківської системи України показало, що протягом останніх років вона знаходиться у затяжній кризі, рівень впливу якої визначається сумою факторів, до основних з яких доцільно віднести військові дії на сході України, загальноекономічну дестабілізацію, невисокий рівень капіталізації банків, зниження банківської ліквідності, слабку диференціація банківських послуг, загрозливий вплив тіньової економіки, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Береславська О. І. Сучасні банківські кризи: причини та ймовірність повторення / О. І. Береславська // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). Серія «Фінанси, грошовий обіг і кредит». – 2013. – № 3 (62). – С. 78-84.

2. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: Монографія / М.О. Кужелєв, М.О. Житар. – Київ: Видавництво «Центр учбової літератури» Київ-Бидгощ, 2016. – 176с.

3. Науменкова С. В. Розвиток кредитування в посткризових умовах / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко // Банківська справа. - 2013. - № 1. - С. 3–19.

4. Міщенко В. І. Вплив банківської кризи на зміну умов банківського кредитування / В. І. Міщенко // Фінансовий простір. – 2015. – № 3 (19). – С. 63–69.

5. Стубайло Т. С. Банківські кризи: причини та наслідки / Т. С. Стубайло // Інноваційна економіка. – 2013. – №11(49). – С.168-174.

6. The Global Competitiveness Report 2016– 2017 [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessRepo rt2016-2017_FINAL.pdf

7. Міщенко В. І. Банківський нагляд: підручник / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. - К. : Центр наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2011. - 498 с.

8. Schmidt, R.H., Hackethal, A. and Tyrell, M. (2013), Disintermediation and the Role of Banks in Europe: An International Comparison, available at: http://finance.unifrankfurt.de/wp/345.pdf.

9. Банківська система: нав.посібник / О.І. Береславська, М.О. Кужелєв, Л.А. Клюско, О.В. Пернарівський та ін.; за заг.ред О.І. Береславської. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. – 486 с.

Боярин Юлія Володимирівна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Пернарівський О. В.,
к.е.н., доцент кафедри

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ДИСТАНЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку ринків дистанційних банківських послуг в провідних країнах Європейського Союзу та України. Визначено основні принципи дистанційного банкінгу в країнах ЄС та України. Здійснено порівняльну характеристику найбільш розповсюджених дистанційних послуг в провідних країнах Європейського Союзу, України, західної Європи та світу.

Ключові слова: *дистанційні банківські послуги, дистанційний банкінг Інтернет, банк, банківські рахунки, кредитні картки, смартфони, платежі в Інтернеті.*

Актуальність. На сучасному етапі економічного розвитку інформаційні технології пред'являють все більш жорсткі вимоги до учасників банківського бізнесу. Банки в провідних країнах Європейського Союзу, пропонують клієнтам вигідний набір дистанційних послуг. В Україні існує необхідність у впровадженні перспективних технологій, які використовують провідні європейські країни для надання дистанційних банківських послуг клієнтам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в цій галузі проводились різними вченими, менеджерами, економістами, аналітиками. Дану проблему у своїх наукових працях вивчали як вітчизняні, так і закордонні автори, а саме: Адамик Б. П. [1], Лапін О. В. [4], Литвин І. С. [1],

Ткачук В. О. [1] та ін. Незважаючи на значний внесок даних авторів у дослід-ження сучасних тенденцій розвитку ринку дистанційних банківських послуг, це питання потребує подальших досліджень.

Мета статті – дослідити сучасні тенденції розвитку ринків дистанційних банківських послуг в провідних країнах Європейського Союзу та порівняти їх з українським.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку банківських послуг все більшого значення набуває поняття «дистанційне банківське обслуговування». У провідних країнах Європейського Союзу даний різновид банківського обслуговування клієнтів перебуває в стані свого найвищого розвитку, тому для ефективного надання дистанційних послуг клієнтам, банківські установи України повинні використовувати його перспективні тенденції. Для того, щоб охарактеризувати стан ринку дистанційних банківських послуг в провідних країнах Європейського Союзу та України, варто визначити основні види дистанційних послуг, якими користується населення країн ЄС та України. Найчастіше клієнти банківських установ країн ЄС та України користуються двома найбільш перспективними видами дистанційного банкінгу, до яких належать стаціонарний Інтернет-банкінг та мобільний Інтернет-банкінг. Проте, окрім цих найпопулярніших систем дистанційного банкінгу в країнах ЄС та України існують не менш розвинуті види ДБО, а саме: мобільний, телефонний та термінальний банкінг.

Для визначення основних тенденцій розвитку дистанційного банкінгу було здійснено порівняльну характеристику ринків дистанційних банківсь-ких послуг десяти провідних країн ЄС та України за чотирма основними критеріями, а саме: наявність банківського рахунку в населення, розповсюдження кредитних карток в країні, доступ населення до мережі Інтернет та розповсюдження смартфонів, отримані результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ринків дистанційних банківських послуг десяти провідних країн ЄС та України

Назва країни	Наявність банківського рахунку в населення	Розповсюдження кредитних карток	Доступ до мережі Інтернет	Розповсюдження смартфонів
Австрія	97%	40%	81%	86%
Великобританія	99%	62%	92%	74%

Данія	100%	36%	96%	74%
Іспанія	98%	54%	76%	63%
Нідерланди	99%	34%	93%	76%
Німеччина	99%	46%	86%	64%
Норвегія	100%	67%	96%	77%
Франція	97%	44%	84%	61%
Швейцарія	98%	54%	87%	63%
Швеція	100%	45%	93%	76%
Україна	63%	38,4%	60%	45%
Західна Європа	96%	48%	78%	65%
Світ	61%	18%	41%	42%

Джерело: складено автором на основі [3]

Дані табл. 1 свідчать про те, що банківські рахунки наявні більше ніж у 87% населення дванадцяти провідних країн ЄС, кількість кредитних карток більше 36%, доступ до мережі Інтернет – 76%, кількість смартфонів – 61%.

Фінансове залучення громадян є пріоритетним напрямком розвитку Австрії ось уже 12 років. На сьогоднішній день тільки 3% австрійців не має рахунку в банку. Кредитними картками в країні розплачуються не так активно, тільки 3 млн. чоловік (40% дорослого населення). В Австрії 86% населення користуються смартфонами, а 44% – планшетами. Ситуація з Інтернетом не така однозначна, оскільки, доступ до Мережі неоднорідний в різних регіонах Австрії, у містах з виходом в онлайн проблем немає, а ось підключення до Мережі гірських регіонів (близько 60% території) пов’язане з труднощами, проте, уряд зобов’язався до 2020 року забезпечити загальний доступ до високошвидкісного Інтернету. Австрійці мають доступ до альтернативних платіжних сервісів, включаючи Sofort і SafetyPay.

У Великобританії 99% населення мають банківські рахунки, а 62% – користується кредитними картками, деякі групи (наприклад, недавні іммігранти і люди з низьким достатком) як і раніше мають

труднощі з залученням в фінансову систему. Завдяки наявності у 74% населення смартфонів, ринок мобільного банкінгу Великобританії є одним з найбільш розвинених в Західній Європі. Зараз 91,6% населення мають доступ до Інтернету. На сьогоднішній день найбільш поширеним способом оплати в Великобританії є кредитні та дебетові картки, у свою чергу, електронні гаманці не дуже популярні в країні.

У 100% дорослих датчан є рахунок в банку. Більше 4,5 млн. датчан (36%) користуються банківськими картками, вважаючи за краще переважно дебетові платіжні інструменти – це менше, ніж в середньому по Європі (48%). В даний час 96% датчан (5,4 млн.) користуються Інтернетом, 74% – мають смартфон і використовують його для доступу до Інтернету. Найопулярніший сервіс онлайн-платежів в Данії – це Edankort, його частка ринку – 39%.

В Іспанії 98% населення мають банківський рахунок, а 54% – як мінімум одну кредитну картку. Тільки 76% іспанців мають доступ до Інтернету, а 63% користуються смартфонами, це менше, ніж в середньому по Західній Європі. Картки – найпопулярніший спосіб оплати в Іспанії: 87% замовлень оплачуються «пластиком», також зростає популярність електрон-них гаманців, серед них і PayPal.

На сьогоднішній день 99% населення Німеччини зараз має рахунок в банку, крім того, у 46% німців є як мінімум одна платіжна картка. Доступ до Інтернету має 86,2% населення. Смартфони країні поширені на 64%, майже як і в середньому в Західній Європі. У Німеччині дуже популярні електронні гаманці – на них припадає 22% всіх онлайн-платежів. Найвідомішим місцевим провайдером є Sofort – платіжна система, яка дозволяє користувачеві входити до онлайн-банкінгу в момент оформлення замовлення.

У Нідерландах 99% громадян мають рахунок у банку, проте, на банківському ринку не так багато фінансових установ. Так, 94% всіх кредитних карток в країні випускають три фінустанови – ICS, ING і Rabobank. Понад 93% голландських громадян мають вдома Інтернет. Рівень поширення смартфонів також високий – 76%, це на 11% вище, ніж в середньому по регіону.

В Норвегії кредитні карти досить поширені – 67% дорослих норвежців мають хоча б одну кредитну карту. У 2013 році норвезький уряд зобов'язався забезпечити 90% домогосподарств широкосмуговим доступом до Інтернету до 2020. В даний час вже 96% норвежців

мають доступ онлайн в тій чи іншій формі. Поширення смартфонів досягає 77%. Найпопулярнішим платіжним засобом серед норвежців є кредитні та дебетові карти – з часткою ринку 41%. Також норвежці люблять електронні гаманці – 23% покупок в онлайні оплачуються саме цим інструментом.

У Франції тільки 3% населення не мали рахунку в банку. Поширення кредитних карток становить 44%, даний показник є вищим, ніж в середньому в світі, але нижчим, ніж в регіоні. Майже 84% французьких будинків мають доступ до Інтернету. 61% населення Франції має смартфони з доступом в Інтернет, причому Android є найпопулярнішою мобільною операційною системою. На електронні гаманці припадають суттєві 16% ринку. При цьому найпопулярнішим провайдером є PayPal, але на його частку зазіхають альтернативні сервіси – Visa Checkout і французький PayLib.

Майже 100% швейцарців у віці старше 15 років мають свій власний рахунок в банку. Кредитними картками користуються 54% населення, при цьому швейцарці не схильні до великих покупок в кредит. За період з 2008 по 2014 рік кількість швейцарських Інтернет-користувачів зросла з 79% до 87% від загальної кількості населення. Досить широким є поширення смартфонів – вони є у 73% жителів країни. Більшість онлайн-покупок в Швейцарії оплачуються карткою, проте, незабаром це може змінитися, оскільки швейцарські банки почали активно розробляти свої власні альтернативні способи оплати, включаючи мобільні платіжні POS-системи для магазинів.

В Швеції 100% населення мають як мінімум один банківський рахунок. Крім того, 45% жителів країни користуються банківськими картками. Переважна більшість шведів – 82% – користуються онлайн-банкінгом, а 45% – мобільним банкінгом. Зараз 92,5% шведів мають доступ до Інтернету. Швеція також стала першим в світі ринком, що запустив 4G в 2009 році. Шведи активно користуються смартфонами – вони є у 76% жителів. Більшість шведських покупців – 53% – оплачують свої покупки кредитною або дебетовою карткою.

В Україні за словами голови НБУ Якова Смолія у 2011 році серед дорослого населення 41% жителів мали хоча б один банківський рахунок. За шість років, тобто до 2017 року, цей показник зріс і становить вже 63%, проте, цей показник недостатній, так як 37% громадян не мають рахунків в банках [6]. У свою чергу до 2017 року частка

платежів з використанням кредитних карт в Україні зросла до 38,4% (на початок 2017 року – 35,5%) [7]. Кількість Інтернет-користувачів в Україні – 21 мільйон осіб. Це понад 60% населення [8]. Станом на 2018 рік 45% українців є постійними користувачами смартфонів, що в п'ять разів більше, ніж у 2013 році. Також наразі кількість користувачів мобільними телефонами всіх видів сягає 39 млн., тобто за кількістю власників мобільних телефонів Україна відстає на три роки від європейських країн. За даними дослідження «Smart Ukrainians 2018», котре здійснила агенція з 2013 року кількість власників смартфонів зросла з 9% до 45% [2]. Також в Україні набувають популярності безконтакт-ні платежі Google Pay та Apple Pay з використанням смартфонів за допомогою бездротової технології NFC [5].

Висновки. Отже, дослідження сучасних тенденцій розвитку ринків дистанційних банківських послуг в провідних країнах Європейського Союзу та України за чотирма основними критеріями показало, що обсяг банківських рахунків в населення Данії, Норвегії та Швеції є найбільшим і становить 100%, а найменшим в Італії – 87%, в той час як в Україні даний показник становить 63%; обсяг кредитних карток найбільший в Норвегії (67%), а найменший в Нідерландах – 34%, у свою чергу в Україні даний показник складає 38,4%; найбільший доступ до мережі Інтернет має населення Данії та Норвегії (96%), а найменший в Іспанії – 76%, Україна значно відстає від країн Європи, її відповідний показник становить 60%; найбільшою кількістю смартфонів користуються жителі Норвегії (77%), а найменшою – Франції (61%), Україна і за цим показником відстає від країн ЄС – 45%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. П., Литвин І. С., Ткачук В. О. Інформаційні технології у банківській сфері.: навчальний посібник. – К.: Знання, 2015. – 351 с.

2. В Україні кількість користувачів смартфонів зросла у п'ять разів – експерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://glavcom.ua/country/so

ciety/v-ukrajini-kilkist-koristuvachiv-smartfoniv-zrosla-u-pyat-raziv-ekspert-480621.html.

3. E-commerce в деталях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://psm7.com/e-commerce.

4. Лапін О. В./Інноваційний банківський продукт: поняття та класифікація/.О. В. Лапін//Банківська практика за кордоном. – 2015. – № 2.

5. Розрахунок за допомогою Google Pay або Apple Pay: як це працює [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/techno/ru/raschet_s_po

moshhju_google_pay_ili_apple_pay_kak_jeto_rabotaet_n967178.

6. У 37% українців немає рахунку в банку – глава НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/ECONOMICS/u-37-ukrayinciv-nemaye-rahunku-v-banku-glava-nbu-280413_.html.

7. У НБУ впевнені – безготівкові платежі стають дедалі популяр-нішими серед населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.s

egodnya.ua/economics/finance/v-ukraine-stremitelno-rastet-chislo-ban kovskih-ka

rt-i-terminalov-infografika-1023308.html.

8. Як з’явився Інтернет в Україні та скільки людей уже там [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://informator.news/yak-z-yavyvsya-internet-v-ukrajini-ta-skilky-lyudej-uzhe-tam.

Будинкевич Лілія Андріївна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Береславська Олена Іванівна,
д.е.н., професор кафедри

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БАНКУ

Формування взаємовідносин клієнт-банк залежить від ефективної маркетингової стратегії, розробленої банком. Маркетинг є інструментом, який дозволяє вирішувати багато завдань, починаючи зі збільшення прибутку і закінчуючи пропозицією нових банківських послуг. Тому розроблення та впровадження маркетингової стратегії в банку є першочерговим завданням. Адже від того, яка буде обрана маркетингова стратегія, залежить досягнення банком поставлених цілей.

В Україні питанням розвитку маркетингової діяльності в банках приділяють значну увагу такі вчені, як: О. В. Дубовик, С. М. Бойко, М. А. Вознюк, О. С. Кириченко, О. І. Лютий, Т. Г. Іванова, С. М. Подік та ін.

Розглянувши різні підходи до визначення поняття «стратегія банківського маркетингу», вважаємо за необхідне дати авторське визначення: банківська маркетингова стратегія – це план просування банківських продуктів, вибір кращого способу досягнення довгострокових цілей банку засобами маркетингу, заснований на взаємодії банку із зовнішнім оточенням (постачальниками, споживачами, конкурентами тощо).

Процес взаємодії банку із зовнішнім оточенням відбувається за допомогою комунікації, яка являє собою взаємодію суб'єктів певної економічної системи, з урахуванням таких елементів: банк-відправник інформації; повідомлення банком інформації; канал передання повідомлення (приватне спілкування з клієнтом, реклама, пошта, телефон, Інтернет тощо); посередники, які беруть участь у передачі повідомлення; одержувач комунікації; зворотній зв'язок – обмін інформацією між суб'єктами на ринку і вплив їх один на одного; зовнішнє оточення банку [3].

Можна зробити висновок, що банк взаємодіє з різними економічним суб'єктами і об'єктами за допомогою узагальнених елементів

комунікації, спрямованих на доведення інформації до адресата й отримання банком інформації через зворотній зв'язок.

Елементом комплексної системи маркетингової діяльності банку є маркетингове планування, яке являє собою процес, що включає: розробку проекту загального маркетингового плану, складання проектів планів продаж філіалів; коригування загального маркетингового плану; затвердження плану; уточнення і формування планів філіалів на основі затвердженого загального плану; контроль виконання.

Необхідність здійснення маркетингового планування на різних рівнях організації від спеціалістів (персональних менеджерів) до вищого керівництва банку викликана потребою оцінювати старі способи роботи, удосконалювати аналіз ринків, виявляти нові ніші, визначати цілі і конкретні задачі для забезпечення конкурентоспроможності банку, зміцнення завойованих ним позицій [1].

Маркетинговий план банку – це головний інструмент прийняття управлінських рішень вищим керівництвом банку, інструмент підтримки діяльності філіалів. Маркетинговий план складається на рік з поквартальною розбивкою і затверджується вищим керівництвом банку одночасно з фінансовим планом [4]. Після затвердження план становиться базовим документом для здійснення маркетингової діяльності банку на наступний рік.

Система маркетингового планування являє собою комплекс взаємопов'язаних елементів, що взаємно доповнюють один одного, та які включають:

1) маркетинговий плану банку – основний документ, в якому на основі ситуаційного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища визначені пріоритетні напрямки маркетингової діяльності банку для досягнення стратегічних і фінансових цілей;

2) маркетинговий план продаж філіалів, мета створення якого – в розробці заходів для ефективної роботи з клієнтами, спрямованої на розвиток довгострокових взаємовигідних відносин, надання якісного обслуговування та допомоги клієнтам у рішенні проблем їхнього бізнесу.

Розглядаючи маркетингове планування на регіональному рівні в умовах конкуренції, можна відмітити, що воно має слабкий розвиток через відсутність знань і практичних навичок у банківських спеціалістів для виконання їх функцій. Для рішення проблеми щодо розвитку необхідно здійснити заходи з впровадження системи маркетингового

планування всередині банку, розробки маркетингового плану та його структури, адаптованої до банківської системи, а також сформулювати маркетингову стратегію щодо просування продуктів і розвитку персоналу банку.

Формування банківської маркетингової стратегії складається з наступних елементів і починається з процесу планування:

–визначаються цілі діяльності банківського маркетингу як основного елемента, а також формулювання стратегії;

–обирається напрямок і засоби реалізації обраної стратегії з урахуванням можливостей банку;

–визначається інструменти взаємодії економічних суб'єктів (реклама, PR, стимулювання збуту);

–здійснюється дослідження, аналіз і контроль реалізації маркетингової стратегії.

Таблиця 1

Тимчасова ієрархія цілей комерційного банку

Тимчасова ієрархія	Сутність тимчасової цілі
1. Перспективні цілі	формування комплексної соціальної маркетингової концепції; максимальний доход акціонерів; максимальний прибуток; зростання банку
2. Середньострокові цілі	збільшення частки ринку; зміна асортименту и випуск нових видів товарів та послуг; зростання доходів на одну акцію; зростання клієнтської бази банку
3. Короткострокові цілі	орієнтація на інтереси людей; прибутковість активів і капіталу; підвищення кваліфікації персоналу

Джерело: складено автором за [].

Банки визначають свій розвиток, виходячи із кінцевих цілей, які вони ставлять перед собою, така чітка спрямованість важлива також для роз'яснення персоналу напрямків діяльності банку. Банк, який детально розробляє свої цілі, повинен розділяти їх за тимчасовою структурою (табл. 1).

У подальшому для досягнення поставлених цілей банк розробляє свою власну стратегію, яка включає:

1) визначення цілей однієї спрямованості;

2) визначення задач, необхідних для досягнення цілей;

3) визначення засобів досягнення цілей.

Таблиця 2.

Види маркетингових стратегій банку та інструменти їх реалізації

Типи і види стратегії	Напрямок стратегії	Інструменти реалізації
Засновані на визначенні іміджу і збільшенні продажу банківських продуктів		
Популярізація	Формування й удосконалення іміджу; просування бренду	Реклама іміджу, PR.
Просування	Просування банківського продукту	Інформація про характеристики продукту, ціни, технології; реклама продукту, особистий продаж
Інтеграційна	Поєднання напрямків 1 і 2 стратегії	Інтегрування всіх наведених елементів
Стратегії, які впливають на споживача		
Презентаційна	Інформуванняспоживачів про обслуговування в банку.	Банківськатермінологія,цитуванняекспертів.
Психологічна	Вплив на психологію споживача	Інструменти,які впливають на підсвідомість.
Стратегії, які залежать від інтенсивності комерційного процесу та ефекту його впливу		
Пасивна	Створення умов для інформування клієнтів, не має відповідної дії	Рекламні матеріали, ілюстровані брошури
Активна	Спрямованість на отримання реакції, яка є мотивом для споживача, що спонукає	Надання додаткових послуг, діалог з клієнтом
Інтерактивна	Налагодження взаємодії між споживачем і банком, стратегія діалогу	Особистий продаж, реклама, PR

Джерело: складено автором.

Банки зі складною структурою і великою мережею філіалів не можуть мати одну маркетингову стратегію, яка задовольняє всі рівні, вони створюють піраміду пов’язаних між собою стратегій і враховують їх у комплексній маркетинговій стратегії банку. Кожна наступна стратегія у піраміді доповнює попередню, остання стратегія спрямована на досягнення цілей за кожним видом послуг банку. Банк повинен правильно формулювати стратегію і проводити її аналіз для виявлення відповідностей цілей і завдань банку (табл.2).

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати сучасні завдання стратегії банківського маркетингу:

1) визначення бажаного стану банку та його місце в економіці регіону;

2) визначення кількісних показників розвитку регіонального банку;

3) встановлення якісних характеристик: зростання ролі, зміцнення стійкості і підвищення якості послуг.

4) виявлення факторів маркетингової стратегії і проблем у розвитку банку.

Таким чином, різні фактори впливають на вибір маркетингової стратегії з великої кількості можливих. Різні стратегії можуть бути застосовані одним банком, але не застосовані іншим. Вибір стратегії залежить від різних факторів і від інформації про зовнішнє середовище в галузі діяльності банку. Найважливіше при реалізації стратегії – це її ефективність, яка досягається при результативних комунікаціях і ринковій долі. Банку необхідно постійно здійснювати розробку нових стратегій, які будуть задовольняти потреби споживачів, ефективно впливати на ринок і сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості банків.

Банку необхідно постійно здійснювати розробку нових стратегій, які будуть задовольняти потреби споживачів, ефективно впливати на ринок і сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності та прибутковості банків.

Будь-яка стратегія, існуюча або та, яка реалізується, приносить банку багато вигод, до яких можна віднести такі:

1) контакт різних дій в стратегії дає можливість поліпшити комунікацію і результат діяльності;

2) стратегічна спрямованість, яка полегшує інтеграцію комунікації, дозволяє відповідним чином і у потрібний момент використовувати інструменти просування банківських продуктів; створення комунікативних повідомлень чітко впливає на конкретних споживачів;

3) розроблені маркетингові стратегії в банку дозволяють розробляти на їх основі більш досконаліші, які відповідають вимогам ринку;

4) добре опрацьована стратегія дозволяє регулювати за допомогою інформації, отриманої в ході дослідження і аналізу зовнішнього середовища, дії конкурентів;

5) стратегія веде до конкурентоспроможності за рахунок правильної її реалізації, формування іміджу і доведення інформації про переваги банку до потенційних клієнтів.

Усі вигоди банку, одержані в ході реалізації маркетингової стратегії, підвищують ефективність банківського маркетингу. Також необхідно відзначити, що для підвищення ефективності в організаційну банківську структуру необхідно впроваджувати службу маркетингу з підрозділом або окремим співробітником, який би реалізовував, розробляв і контролював маркетингові стратегії з метою виявлення відхилень від заданої програми і своєчасного їх виправлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубовик О. В. Маркетинг у банку : навч. посібник / О. В. Дубовик, С. М. Бойко, М. А. Вознюк, Т. Д. Гірченко. – 2-ге вид. – К. : Алерта, 2007. – 275 с.

2. Кириченко О. Стратегічний менеджмент у банку / О. Кириченко // Банківська справа. – 2001. – № 5. – С. 3–7.

3. Лютий О. І. Банківський маркетинг : підручник / І. О. Лютий, О. О. Солодка. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

4. Іванова Т. Г. Моделі формування та прийняття стратегічних рішень як інструмент стратегічного маркетингу в банківських установах / Т. Г. Іванова // Фінанси, облік і аудит. –2010. – № 15. – С. 26–34.

5. Подік С. М. Бізнес-план банку : навч. посібник / С. М. Подік, А. С. Подік. – К. : ФАДА ЛТД, 2010. – 256 с.

Горох Анастасія Олександрівна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Пернарівський Олександр Васильович,
к.е.н., доцент кафедри

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ПУМБ»

Ключові слова: *кредит, кредитний портфель, кредитний ризик, оптимізація кредитного ризику, інструменти та методи оптимізації кредитного ризику.*

Постановка проблеми. Посилення глобалізаційних процесів, необхідність адаптації української банківської системи до умов сучасних економічних реалій загострюють проблему удосконалення механізму управління кредитним ризиком банків. Сьогодні кредитний ризик-менеджмент стає ключовим чинником регулювання співвідношення позичкового та промислового капіталів, значною мірою визначає якість використання кредитних ресурсів у перерозподільних процесах і реальному секторі економіки. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження теоретичних підходів та практичних засад до управління кредитним ризиком з метою реалізації стратегічних і тактичних цілей функціонування банків.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Дослідженням ефективної кредитної діяльності банків присвячені роботи багатьох українських науковців: Болгар Т.М. [1], Бондаренко Л. А. [2], Яременко О. Р, Лисенко Е. Ю [1] Малахова О. Л.[3] та інших науковців, проте саме такі питання як ефективне управління кредитним портфелем банку та оптимізація кредитного ризику банку потребують подальших досліджень.

Метою даного дослідження є аналіз процесу виявлення, оцінювання та *оптимізації кредитних ризиків* банку на прикладі розроблених методів та інструментів ПАТ «ПУМБ».

Виклад основного матеріалу. При здійсненні усіх кредитних операцій виокремлюють окремий ризик – кредитний, тобто ризик не-

сплати позичальником основного боргу (суми наданої позички) і відсотків, які належать сплаті банку за користування кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі [5].

Зі збільшенням обсягів наданих кредитних послуг зростає і частка прострочених кредитів, зокрема різке збільшення частки прострочених кредитів відбулося 2009 року, коли спостерігався пік кризи, а з 2011-го частка такої заборгованості дещо зменшилась. Проте за даними НБУ за 2017 рік частка проблемних кредитів знову зросла на 2,41% (початок року – 47,27%, кінець року – 49,68%). Станом на 1 липня 2018 року частка становила 55,68% [8].

Така статистика зумовлена високою ризиковістю кредитних операцій комерційних банків та потребує додаткових заходів запобігання кредитних ризиків в частині провадження ефективного управління.

Найдієвіші методи та інструменти, які банки застосовують для оптимізації кредитних ризиків, пропонуємо розглянути на прикладі ПАТ «ПУМБ». Управління ризиками в даній установі відбувається на високому рівні.

Для початку проаналізуємо загальну динаміку кредитного портфелю вибраного банку. З рис. 1. видно , що протягом аналізованого періоду 2013-2014 року значних коливань у динаміці кредитного портфелю не відбувалось, показники після 2013 року пішли на спад, але різниця не значна, наприклад, загальний обсяг наданих кредитів протягом 2015 року зменшився на 0,06%, у 2016 році збільшився на 0,03%, а в 2017 році знову знизився на 0,05% порівняно із попереднім роком. Головною причиною цього залишається економічна нестабільність в країні.

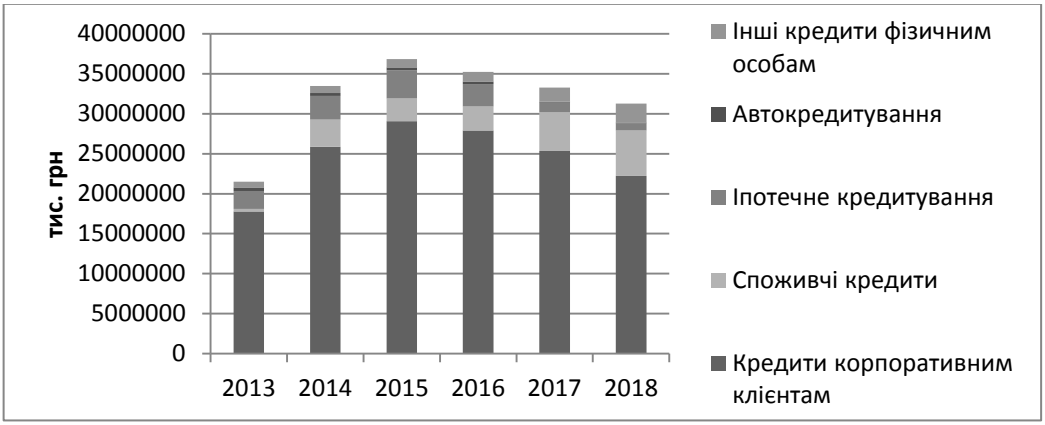

Рис 1. Динаміка кредитного портфелю ПАТ "ПУМБ" за 2013-2018 рр. [8].

Змінюється і сама структура кредитного портфелю. Тоді як обсяг кредитів наданих для корпоративних клієнтів зменшується, для порівняння в 2017 році в порівняні з попереднім на 2 556 783 тис. грн менше(1,1%), то споживче кредитування навпаки набуває позитивну тенденцію, у 2017 році обсяг споживчих кредитів становив 4872979 тис. грн., що на 1,38% більше чим у попередньому 2016 році.

У 2017 році майже всі банки зробили ставку на масовий продаж споживчих кредитів і не помилилися. За даними НБУ, відсоток проблемної заборгованості за такими кредитами найнижчий, і за рік частка проблемних кредитів навіть зменшилася на 5,06 п.п. (з 27,2% до 22,14%) [7].

Проте проаналізувавши заходи Банку щодо оптимізації кредитних ризиків стає зрозуміло, що така динаміка залежить не лише від економічної ситуації в країні, а і від і самої політики банку, інструменти якої часто самі стимулюють таку динаміку, тому пропонуємо розглянути найпопулярніші та найдієвіші інтсрументи та методи ризик – менеджменту банку, які використовуються для оптимізації кредитного ризику.

Один із перших і основних інструментів - диверсифікація кредитного.

З рис. 2 видно, що найбільший обсяг кредитів надається таким галузям економіки як торгівля та агентські послуги (6 682 255 тис. грн..), будівництво та нерухомість (4 914 504 тис. грн..), харчова промисловість та сільське господарство (3 877 260 тис. грн..) Це в першу чергу пов’язано з тим, що ці галузі є найбільш розвиненими в економіці України, мають велику популярність серед кола середніх підприємств, створюють великий попит на кредитні кошти і приносять найбільший прибуток для банківської системи України. Для банку такі позичальники є найбільш вигідними і найменш ризикованими.

Загалом станом на 31 грудня 2017 року сукупна сума кредитів у розмірі 12 833 634 тисячі гривень, виданих 20 найбільшим позичальникам Банку, становила 39% кредитного портфелю (на 31 грудня 2016 року − сукупна сума кредитів у розмірі 14 782 232 тисячі гривень, становила 42%)

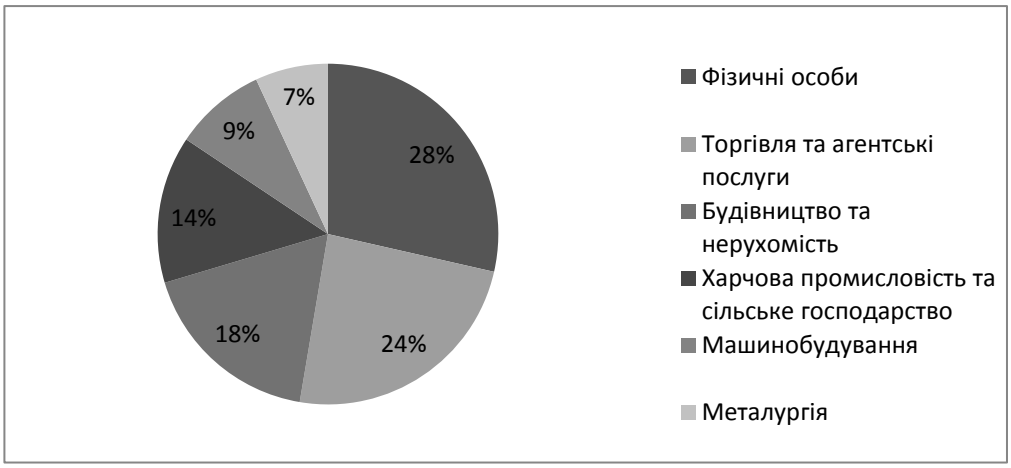

Рис.2. Кредитний портфель ПАТ "ПУМБ" в розрізі галузей економіки на 31.12.2018 [6].

Наступний метод – лімітування, полягає в тому, що Банк структурує рівні кредитного ризику шляхом затвердження кредитних лімітів стосовно суми ризику, прийнятного з огляду на одного позичальника або групу позичальників. Ліміти стосовно рівня кредитного ризику на одного позичальника регулярно затверджуються кредитною радою банку та кредитним комітетом банку [6].

І одним із найважливіших методів залишається створення резервів. Оцінка резерву під знецінення кредитів клієнтам є ключовою областю для суджень керівництва банку. У зв'язку з істотним залишками кредитів клієнтам, які складають 55% від загальної суми активів, і пов'язаної невизначеністю в оцінках, резерв під знецінення кредитів клієнтам вважався ключовим питанням аудиту.

З рис.3. видно, що починаючи з 2013 року банк почав активно збільшувати резерви під знецінення кредитів, найбільшим цей показник був на 2016 рік і становив 42,21%, не дивлячись що на 2017 рік цей показник пішов на спад, у 2018 року резерви під знецінення кредитів знову збільшились. Збільшення резервів і пояснюється тим, що загальний обсяг наданих кредитів зменшується, для прикладу у тому ж самому 2016 році щоб досягти обсягу резервів у розмірі 42,21% банку прийшлось зменшити обсяг виданих кредитів на 1 531 861 тис. грн (0,06%).

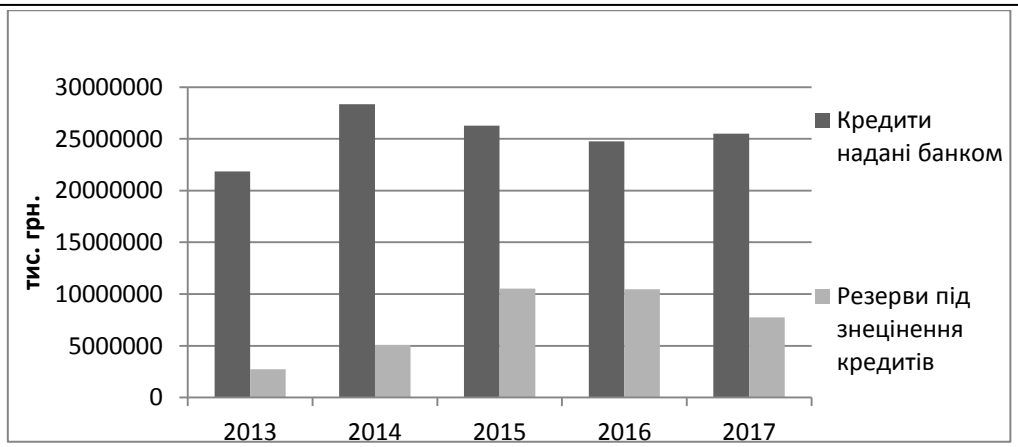

Рис.3. Динаміка формування резервів під знецінення кредитів ПАТ "ПУМБ" протягом 2013-2018 рр. [6].

Також ще до не менш важливих методів зменшення кредитного ризику належить управління якістю кредитного портфелю, що здійснюється шляхом використання банком системи внутрішніх кредитних рейтингів позичальників. Спеціалістами ПАТ «ПУМБ» було розроблено свою класифікацію рейтингів позичальників, за якою їх останніх ділять на три групи: високий рейтинг присвоюється позичальникам із досить стійким фінансовим станом; стандартний рейтинг присвоюється позичальникам зі стабільним фінансовим станом; рейтинг нижче стандартного присвоюється позичальникам із нестабільним фінансовим станом [6].

Аналізуючи всі вище зазначені методи та підтверджуючі їх показники, бачимо, що у банку активно розробляються програми щодо зменшення проблемних кредитів, що це дає свій результат, адже саме завдяки такій системній та ефективній роботі з боржниками у 2017 році банк практично повністю «відпрацював» проблемний портфель, сформований у період кризи. Частка «токсичних» кредитів у портфелі банку на кінець 2017 року становила 19,3%, Це один із найкращих результатів по окремих показниках банківської системи та майже вдвічі кращий за загальний показник банківської системи [6].

Висновок. На сьогоднішній день для банків при здійснені кредитних операцій існує великий ризик неповернення коштів, тому кредити сьогодні стають такими дорогими для населення України. На прикладі ПАТ «ПУМБ» можемо зробити висновок, що тільки при здійсненні комплексного ряду дій по можна досягнути бажаного результату по оптимізації кредитного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болгар Т. М. Внутрішньобанківський моніторинг як необхідна складова системи оцінки проблемних кредитів банку / Т. М. Болгар // Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 14–26. –

2. Демченко В. Ю., Дереза В. М. Сучасний стан банківського кредитування юридичних осіб [Електронний ресурс] Режим доступу - http://www.confcontact.com/2014_05_15/2_demchenko.htm

3. Малахова О. Л. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком // Світ фінансів.: Випуск 2 (15). Тернопіль. ТНЕУ. – 2008. – С. 101 – 113.

4. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків" : схвалені пост. Правління Національного банку України від 15 березня 2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua

5. Прасолова С. П. Банківські операції [текст]: навч. посіб. та практ. / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 568 с.

6. Публічне Акціонерне Товариство «Перший Український Міжнародний Банк» Проміжна скорочена фінансова звітність за 2017 рік - Режим доступу:https://about.pumb.ua/finance

7. Річний звіт 2017 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=215 0782.

Грищенко Микола Миколайович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Житар Максим Олегович,
к.е.н., доцент кафедри

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Банки – найбільш активна і активна ланка сфери обігу, це також високопрофесійні учасники різних сегментів фінансового ринку. Вони не лише формують кредитний, валютний ринки та ринок цінних паперів, а і беруть активну участь у створенні та функціонуванні товарних, фондових і валютних бірж, мають необхідну інформацію про фінансовий стан підприємств і організацій та їх кон'юнктуру. Отже, від рівня безпеки банківського кредитування залежить не тільки розвиток самого банку, та й економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Практичні й теоретичні рекомендації щодо вирішення окремих аспектів проблеми забезпечення рівня економічної безпеки банків були висвітлені в роботах Г.Азаренкової, О. Барановського, О.Береславської, М. Зубка, М.Житаря, Л.Клюско, М.Кужелєва, Б. Самородова, А. Єпіфанова, З. Васильченко та інших вчених.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу банківського кредитування та оцінці рівня його безпеки.

Виклад основного матеріалу. Під безпекою банківського кредитування необхідно розуміти таку його властивість, яка виражається в спроможності протидіяти спробам завдання збитків власникам і користувачам, які можуть виникнути при різних впливах на нього (навмисних і ненавмисних) [1]. Основними індикаторами рівня безпеки кредитної діяльності банків є такі головні показники, як: частка простроченої заборгованості, частка кредитного портфеля в сукупних активах та коефіцієнт резервів для покриття кредитів.

Перш за все, щоб дослідити рівень безпеки банківського кредитування фактичні значення даних показників потрібно порівняти із граничними або ще їх називають допустимими значеннями. Якщо граничні значення мають тенденцію до перевищення, то це сигналізує

про збільшення загроз і небезпек в банківській кредитній діяльності. Допустимі значення показників рівня безпеки банківської кредитної діяльності затверджено, виходячи з врахування практичної діяльності банків й міжнародного досвіду, тобто сюди можна віднести: безпечний обсяг кредитного портфеля в загальних активах банку має становити не більше 65-70%, 7% - має становити частка простроченої заборгованості та щодо коефіцієнта резервів для покриття кредитів, то він має дорівнювати не більше 10% [2].

Сучасний стан банківського кредитування в Україні характеризується нерівномірністю його динаміки в період 2013-2017 рр. і високим рівнем загроз та ризиків, адже наявні індикатори, що характеризують рівень безпеки перевищили допустимий рівень (табл.1).

Таблиця 1

Показники кредитної діяльності банків

Показник/Роки	2013	2014	2015	2016	2017
Активи, млн. грн	1127 192	1278095	1316852	1054 280	1405642
Кредити надані, млн. грн	815327	911402	1020667	825320	1059854
Частка кредитів в активах,%	72, 33	71,3	76,4	78,28	75,4
Резерви під активні операції, млн. грн.	141319	131252	204931	157907	279963
Коефіцієнт покриття кредитів резервами, %	16,2	13,28	14,96	18,6	18,6
Прострочена заборгованість за кредитами, млн. грн	72520	70178	137790	79292	202432
Частка простроченої заборгованості за кредитами, %	8,9	7,7	13,5	9,6	9,1

Джерело: складено автором за даними Національного банку України [5]

Аналізуючи процес кредитування економіки вітчизняними банками, можна спостерігати позитивну динаміку сукупного кредитного портфеля банків у 2013 році і зниження обсягів кредитування, починаючи з 2016 року. Перш за все, це пов’язано із військовими діями, нестабільністю політичної та економічної ситуації в держані й непередбачуваним її розвиток. Тому вітчизняні банки відмовилися від ризикового кредитування та перейшли до раціональної кредитної політики, з метою максимального збереження власних ресурсів, які є в

них у розпорядженні. З точки зору забезпечення безпеки даній тенденції необхідно дати позитивну оцінку, адже значення показника приблизно дорівнює допустимому.

На початок 2017 року кредитування на довгостроковий термін дорівнювало менше третини наданих кредитів вітчизняними банками (табл.2). Це є зрозумілим, тому що більша частина ресурсів вітчизняних банків створена за рахунок короткострокових коштів, тому банки не мають такої можливості, як необхідність забезпечувати довгострокове кредитування в певних обсягах. А саме, вітчизняні банки не мають можливостей формувати власні перспективи з метою одержання доходів від здійснення операцій пов'язаних з кредитуванням. У кризовий період така незбалансованість за строками призвела до кризи ліквідності та зумовила виникнення серйозних проблем у взаємовідносинах банків з іноземними кредиторами. Саме приведення до відповідності строків активів та пасивів можна оцінювати як позитивне явище, з точки зору, забезпечення безпеки кредитної діяльності банків України.

Таблиця 2

Частка довгострокових кредитів у кредитному портфелі банків, млн.грн

Показник/Роки	2013	2014	2015	2016	2017
Кредити суб'єктам господарювання	508288	580907	609202	698777	802582
Кредити фізичним особам	186540	174650	161775	167773	211215
Довгострокові кредити, млн. грн.	214446	203385	176394	173961	217280
Частка довгострокових кредитів, %	28,40	24,64	21,63	19,09	21,29

Джерело: складено автором за даними Національного банку України [5]

Не менш важливим є те, що безпека кредитної діяльності вітчизняних банків також залежить від ступеня концентрації сформованого кредитного портфеля (портфельної, валютної, галузевої та географічної). За даними Національного Банку України, кредитні портфелі національних банків зосереджені у таких галузях як операції з нерухомістю, торгівля, переробна промисловість, сільськогосподарське виробництво та сектор домашнього господарювання. Саме ці галузі є найприбутковими, і, відповідно, мають високий рівень ризиків [5].

Лише банки із великим обсягом кредитних ресурсів мають порівняно меншу чутливість до кредитних ризиків і загроз. У таких банках формується ситуація, за якої чим більше банки залучають коштів, тим менше вони залежать від своїх кредиторів і здатні за допомогою власних ресурсів вирішувати проблеми забезпечення безпеки кредитної діяльності. Очевидно, що за ситуації, яка склалася в країні, для вітчизняних банків такою межею є обсяг кредитних ресурсів, не менший, ніж 100 млрд. грн. За наявності такого обсягу кредитних ресурсів межі маневру розширюються і стабільність банку в контексті його кредитної діяльності підвищується. Зменшення кредитних ресурсів знижує можливості банків до проведення такого маневру, підвищує залежність його від своїх кредиторів та загрожує ліквідності, а часто й самому існуванню банку.

Отже, сучасний стан кредитної діяльності банків України з точки зору забезпечення його безпеки дозволяє визначити коло основних проблем, а саме:

- вітчизняні банки реалізовують власну кредитну діяльність в досить жорстоких для них умовах, таких як: обмеження кредитних ресурсів, що призводить до того, що перспектив покращення даної ситуації у найближчі часи не буде;

- на вкладання та формування банками України кредитних ресурсів значний вплив мають регіональні диспропозиції, сучасний стан економічного розвитку регіонів, територіальна нерівномірність проживання населення і його можливості отримання доходів;

- кредитні кошти банків зосереджуються у таких галузях економіки, діяльність в яких має найбільший рівень ризикованості. На сьогодні, за офіційними даними Державної служби статистики переважне число підприємств – банкрутів зосереджені саме в даних сферах;

- залучення кредитних ресурсів здійснюється більшою мірою у формі депозитів, що складають більше половини всіх зобов’язань вітчизняних банків. Обсяг депозитів у кредитах банків становить понад 70%, яке призводить до збільшення вартості кредитних ресурсів. Тобто, з цього випливає, що вартість кредитів у майбутніх роках суттєво не зменшиться;

- у вітчизняних банках проводиться переважно короткострокове кредитування (до 1 року) та середньострокове - від 1 до 3 років;

- за обмежених джерел формування та кількості кредитних ре-

сурсів у вітчизняні банки в досить великих обсягах підпадають тіньові кошти, що, незважаючи на існування санкцій з боку держави, застосовуються ними як важливі ресурси. Це призводить до створення низки загроз та проблем як для банківських установ, так і для населення в цілому.

Висновки. Отже, зазначені проблеми у сукупності з специфікою та особливістю діяльності вітчизняних банків на кредитному ринку, що обумовлена їх інтересами, повинні формувати основні умови, що з досить високою імовірністю можуть призвести до значних загроз банківській кредитній діяльності. Перш за все, мова йде про зменшення прибутковості кредитних (активних) операцій банків. Дані загрози можуть бути у формі досить небезпечних тенденцій та зберігати свій неефективний вплив тривалий проміжок часу, також впливати на зменшення обсягів та структури кредитної діяльності, знижувати фінансову стійкість як конкретного банку, так й банківської системи в цілому. Всі ці загрози кредитної діяльності банків потребують посиленої уваги банків з метою їх попередження та застосування відповідних заходів забезпечення безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність // Закон України від 07.12.2000 р. - №2121 - III із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.kiev.ua

2. Положення щодо визначення вітчизняними банками розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями// Постанова Правління Національного банку України 30.06.2016 № 351 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16

3. Щодо ризиків використання банків з метою мінімізації таких ризиків / Лист Національного банку України від 06.01.2017 р. - № 48-012/20-105 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// www.uzakon.com

4. Огляд банківської системи України. Вип. 3. / форум Провідних Міжнародних фінансових установ. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.flifi.ua.

5. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/index

6. Житар М.О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України / М.О. Житар // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017.- № 1. - С. – 94-105.

Грязєва Тетяна Вікторівна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Береславська О. І.,
д.е.н., завідувач кафедри

КОРУПЦІЯ ЯК ВИД ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі, де обсяг фінансових ресурсів у десять разів перевищує обсяг світової економіки, актуалізуються питання контролю за прибутками, які приховуються у тіньовій економіці з метою уникнення оподаткування. Для можливостей її успішного функціонування використовуються різні механізми, одним з яких є корупція. Отже, боротьба з корупцією є передумовою успішної детінізації економіки і це стосується будь-якої країни світу, оскільки корупція як явище існує у всіх країнах, як розвинених, так і тих, що розвиваються і реформують свою економіку.

Корупція негативно впливає на всі сфери суспільного життя. Корумповані відносини витісняють правові, етичні норми соціального життя людей і поступово стають нормою поведінки. Корупція потребує системних та послідовних заходів щодо викорінення або зменшення до прийнятних рівнів існування в нашій країні.

Проведений аналіз літературних джерел, в яких розглядаються питання щодо визначення, функціонування та викорінення корупції показує, що дана проблема є надзвичайно актуальною. Серед вчених, які досліджують дану проблематику, є: В. Антипов [1], З. Варналій [5], І. Ревак [6], Ю. Латов, С.Ковалев [3].

Корупція є породженням тіньової економіки, яка на сьогодні не є новим явищем. Ще на початкових етапах формування грошового обігу, з’явилися фальшивомонетники, які карбували підроблені гроші. Далі, з розвитком промисловості і фінансової сфери обсяги тіньової економіки почали суттєво зростати і сьогодні, є країни, до яких також відноситься Україна, де тіньова економіка майже дорівнює офіційній. Тіньовою економікою (shadow economy) називають господарську діяльність, яка розвивається поза державним обліку і контролю, а тому не відображається в офіційній статистиці [3, с. 14].

Дослідження підтверджують, що тіньова економіка пов'язана з корупцією і цьому зв'язку є два пояснення:

1) «тіньова» економіка є спробою уникнути корупції – підприємець вибирає тінізацію, щоб не платити хабарів;

2) корупція породжує додаткове зростання «тіньової» економіки.

За деякими розрахунками, збільшення індексу корупції на один процентний пункт призводить до зростання «тіньової» економіки на 7,6%.

У найзагальніших рисах, корупція - це використання службового становища в особистих цілях [6, с. 7, 111].

Найбільш поширеним визначенням корупції є її використання органами державної влади у власних цілях. На нашу думку, корупція це – здійснення дій за винагороду особами, які займають певні посади.

Згідно 1 ч. ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», визначено, що «корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [7].

В Україні корупція є поширеним явище. Серед причин, що сприяють поширенню корупції в країні, науковці називають:

– високий податковий тиск на виробників;

– відсутність нормальних умов господарської і комерційної діяльності;

– недосконалість законодавства, зокрема виборчого, що заклало корупцію як механізм в систему формування влади;

– недосконалість системи судочинства;

– відсутність законодавчо визначеного підпорядкування розгляду справ судами різних інстанцій, що уможливлює і стимулює зловживання;

– відсутність координації та чіткого розмежування повноважень усіх правоохоронних органів, що унеможливлює ефективний конт-

роль за дотриманням законодавства та виявленням корупції в органах державної влади;

– деформована мораль суспільства, в якому громадяни, визнаючи негативність корупції як суспільного явища, водночас визначають її як невід'ємну складову підприємницької діяльності та державної служби [6, с. 106].

У сучасній економічній науці виділяють економічні, інституційні та соціально-культурні чинники виникнення корупції [1, с. 27].

Економічні причини корупції - це, перш за все, низькі заробітні плати державних службовців, а також їх високі повноваження впливати на діяльність фірм і громадян. Корупція розквітає всюди, де у чиновників є широкі повноваження розпоряджатися будь-якими дефіцитними благами.

Інституційними причинами корупції вважаються високий рівень закритості в роботі державних відомств, відсутність прозорості в системі законотворчості, слабка кадрова політика держави, яка припускає можливості просування по службі незалежно від реальних результатів роботи працівників.

Соціально-культурними причинами корупції є деморалізація суспільства, недостатня інформованість і організованість громадян, громадська пасивність щодо свавілля «влада імущих». Слід зазначити, що найвищий рівень корупції постійно фіксують у бідних країнах або там, де триває війна.

Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні Transparency International "Індекс сприйняття корупції" (CPI) за 2017 рік і посіла 130 місце (зі 180 країн). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). Але в динаміці результати минулого року нижчі (1 бал проти 2) ніж у 2016 році [2].

Незначного підвищення позиції України у рейтингу, за словами експертів організації, вдалося досягнути за рахунок того, що у 2017 році українські антикорупційні органи (САП та НАБУ) направили до суду перші справи щодо підозр у корупції високопоставлених чиновників. Також серед причин, які сприяли незначному покращенню позиції України у рейтингу, називають реформу ринку газу, роботу реєстру електронних декларацій, перший рік реформи державних закупівель і використання системи ProZorro. Крім того, експерти відзна-

чили зниження рівня корупції в поліції та зменшення кількості випадків, коли бізнес змушений давати хабарі.

Водночас, повільне зростання індексу CPI України у Transparency International, зокрема, пояснюють браком політичної волі керівництва країни до боротьби з корупцією і низьким рівнем довіри до українських судів та прокуратури. Поліпшити результат України, на думку експертів, може запуск Антикорупційного суду і продовження судової реформи, а також перезапуск Нацагентства із запобігання коруції та позбавлення правоохоронців права втручатися в економічну діяльність [2].

Результати моніторингового дослідження «Стан корупції в Україні», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), свідчать що найбільш ефективними заходами у боротьбі з корупцією більшість опитаних назвали карні методи: забезпечити невідворотність кримінального покарання за корупцію (58,4% вказали серед трьох основних заходів, в тому числі 23,9% - як перший вибір), позбавити народних депутатів депутатської недоторканності (56,2% вказали серед трьох основних, 29% - як першочерговий) та звільняти чиновників з роботи із забороною в подальшому обіймати подібну посаду (вказали 53%, у тому числі 12,2% - як перший вибір).

Водночас, як зазначають у КМІС, те, що найбільша частка опитаних назвала ліквідацію інституту депутатської недоторканності основним кроком у подоланні корупції (29%), ще раз підкреслює актуальність проблеми саме політичної корупції на найвищому рівні з погляду населення України.

При цьому найменш ефективним заходом у боротьбі і запобіганні корупції, за даними опитування, є підвищення зарплат в органах влади (5,4%, в тому числі 1,3% - перший вибір) [4].

В Transparency International зазначили, що задля глобальної боротьби з корупцією уряди країн в усьому світі мають робити більше для розвитку громадянського суспільства, підтримки вільної преси, захисту активістів і журналістів, а також забезпечення прозорості та підзвітності у державних і приватних установах [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що формування ринкового суспільства в Україні має такі властивості як: тінізація економічно-фінансових відносин, ріст економічної злочинності та корупції. Корупція підриває авторитет держави, породжує недовіру громадян до політичної

влади. Громадяни сприймають владу не як виразник їхніх інтересів та спосіб захисту, а як джерело небезпеки для їхніх прав і свобод.

Експерти відзначають, що на тлі підготовки до президентських і парламентських виборів в 2019 році тиск з боку влади на громадянське суспільство може посилитися, антикорупційна реформа буде заморожена. Боротьба з корупційними проявами досить складна. Вона не може бути здійснена в результаті одноразових акцій, а потребує тривалих перетворень у суспільстві. Для протидії тіньовій і корупційній економічній діяльності необхідно розробити комплексну державну програму, яка повинна реалізовувати заходи щодо протидії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипов В.І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення): монографія. - Вінниця: ДП ДКФ, 2006. - 1040 с.

2. Веб-сайт новин «Deutsche Welle». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://p.dw.com/p/2t5u6

3. Латов Ю. В., Ковалев С. Н. Теневая экономика: Учебное пособие для вузов / Под ред. д. п. н., д. ю. н., проф. В. Я. Кикотя; д. э. н., проф. Г. М. Казиахмедова. – М.: Норма, 2006. – 336 с.

4. Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2545455-ukrainci-nazvali-najefektivnisi-metodi-borotbi-z-korupcieu.html

5. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / За ред.. З. С. Варналія. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.

6. Ревак І.О. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт.кол.доц. І.О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.

7. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 1700-18

Зленко Ян Андрійович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Житар Максим Олегович,
к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Постановка проблеми. Обов'язковою умовою стабільного соціально-економічного зростання в Україні є стійка банківська система. Банківські установи України проходять складні випробування в умовах частих змін в економічній та політичній ситуації, яка складається в країні. Такі зміни умов функціонування, незахищеність від зовнішнього середовища, вплив дестабілізуючих внутрішніх факторів зумовлюють необхідність до постійного удосконалення банківської діяльності та пристосування до нових умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти діяльності банківських установ досліджено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них: Г.Азаренкова, М. Алексєєнко, О. Береславська, О.Васюренко, Н. Версаль, О. Дзюблюк, М.Житар, Ю. Заруба, Г. Карчева, Л.Клюско, М.Кужелєв, О. Лаврушин, О. Пернарівський, Л. Примостка, Б.Самородов, К.Черкашина, П. Роуз, Дж. Сінки та інші. Однак, віддаючи належне науковим працям вчених з даної проблематики,варто зауважити, що існує потреба у подальшому дослідженні питань, пов'язаних із особливостями управління фінансовими результатами діяльності банківських установ.

Метою статті є дослідження особливостей управління фінансовими результатами діяльності банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Сучасному тлумаченню категорії «фінансові результати банківської установи» передував довгий історичний період та розгляд багатьма вченими майже всіх наукових шкіл. У процесі дослідження та систематизації багатьох визначень поняття «фінансові результати», запропонованих ученими різних, до-

цільно виокремити три основні підходи до розуміння його сутності [1]:

– фінансовий результат як різниця між вартістю чистих активів підприємства на кінець та початок періоду. При цьому чисті активи підприємства представлені різницею між загальною вартістю майна та сумою його зобов'язань і додаткових внесків власників;

– фінансовий результат як приріст власного капіталу за звітний період;

– фінансовий результат як різниця між доходами та витратами діяльності.

На наш погляд, найбільш ґрунтовним для цілей управління банківським прибутком є третій підхід, оскільки він дає змогу простежити первинні фактори впливу на результативний показник та розробити систему заходів для досягнення стратегічних цілей.

Формування фінансового результату банківської установи має свою специфіку, на його обсяг впливають, передусім, зовнішні фактори: політичні, економічні, соціальні, технологічні. Із перерахованих факторів впливу на фінансові результати банківського сектору більше всього впливають саме економічні, які залежать від рівня економічного розвитку країни та пов'язані з досконалістю податкового законодавства, конкуренцією на ринку; попитом і пропозицією на кредитні ресурси та їх ціною, рівнем доходів населення та ступенем їх довіри до банківської системи [2] Менш вагомими факторами впливу на фінансовий результат банку є внутрішні фактори, такі як якість управління процесом формування та використання основних ресурсів банку (для забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності), якість управління персоналом, ефективність маркетингової політики банку, механізм формування резервів і набору безризикових комісійних операцій [2].

На рисунку 1. представлено визначення особливостей управління фінансовими результатами банківських установ.

Доцільно зауважити, що адміністративно-управлінські витрати включають в себе наступні статті витрат: витрати на утримання персоналу, сплату податків і обов'язкових платежів, експлуатаційні і господарські витрати, витрати на телекомунікації, супутні небанківські операційні витрати [3].

Здійснення оцінки фінансового результату банку має велике

значення, адже існує велика кількість джерел доходів та напрямів витрат та у разі збитків потрібно виявити, який саме компонент доходів або витрат призвів до негативного результату. Навіть якщо виявлено, що фінансовий результат має позитивну динаміку, необхідно проаналізувати, чи мав він стабільний характер та чи не наражається банк на надто великі ризики з метою зростання прибутку.

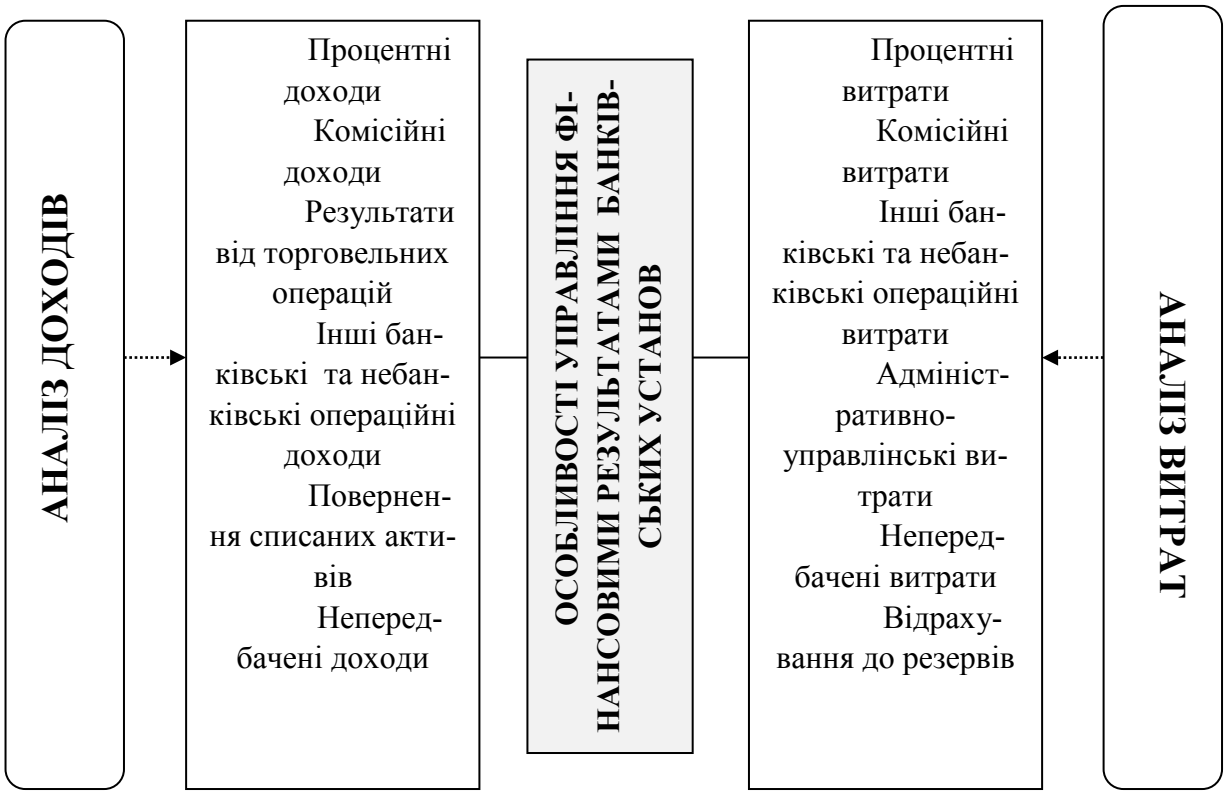

Рис.1 Визначення особливостей управління фінансовими результатами банківських установ [3]

За для управління фінансовими результатами банківської установи вибирається система показників за якої здійснюється відповідний аналіз. У разі недостатньої чи негативної загальної прибутковості потрібно визначити який саме компонент доходів або витрат призводить до негативних результатів роботи. Подальший детальний аналіз доходів і витрат зможе виявити факти: прихованих збитків; наявності екстраординарних, тобто разових доходів (доходів від реалізації основних засобів; доходів, отриманих в результаті сприятливого курсу іноземної валюти тощо) [3].

Для того щоб проводити детальний аналіз всіх сторін фінансової діяльності банківської установи необхідно більш глибоко дослідити всі фактори впливу.

Висновки. Таким чином, з метою мінімізації негативних факторів впливу на банківську системи України та банківські установи в частині управління фінансовими результатами головними завданнями на сьогоднішній день можуть бути:

- подальше вдосконалення системи прийняття рішень з монетарної політики та її операційного механізму [4];

- використання Національним банком в якості операційних орієнтирів монетарної політики чистих міжнародних резервів та чистих внутрішніх активів, а також обсягу монетарної бази [5];

- суттєве посилення ролі облікової ставки як базової ставки монетарної політики: процентні ставки за інструментами регулювання ліквідності будуть визначатись у тісній прив'язці до її рівня [6];

- посилення підзвітності та зв'язків НБУ з ринком та громадськістю з метою їх орієнтування щодо інфляційних очікувань та прийняття рішень;

- у міру стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку поступове скасування адміністративних заходів, запроваджених у терміновому порядку для стримування тиску на платіжний баланс [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ящук Є. А. Сучасні тенденції розвитку методики аналізу фінансових результатів діяльності банківських установ / Є.А. Ящук // Економічний аналіз: Зб. наук. праць. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2012. – Вип. 11. – Ч.1. – С. 434–440.

2. Ящук Є.А. Економічний аналіз фінансових результатів та ефективності діяльності банку : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Є. А. Ящук. - Київ : Б.в., 2014. – 20 с.

3. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М.Герасимович, М.Д.Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А.М.Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599с

4. Національний банк України. Банківська система 2018: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/

5. Житар М.О. Концептуальні засади удосконалення механізму управління прибутком банку / М.О. Житар // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017.- № 2. - С. – 167-179.

6. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: Монографія / М.О. Кужелєв, М.О. Житар. – Київ: Видавництво «Центр учбової літератури» Київ-Бидгощ, 2016. – 176с.

7. Банківська система: нав.посібник / О.І. Береславська, М.О. Кужелєв, Л.А. Клюско, О.В. Пернарівський та ін.; за заг.ред О.І. Береславської. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. – 486 с.

Коваль Анастасія Юріївна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Бриштіна В. В.,
к.е.н., доцент кафедри

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти понять «ліквідність» та «платоспроможність» банку, а також визначено відмінність між даними економічними термінами. Представлено основні підходи щодо ефективного управління ліквідністю комерційних банків в умовах стабілізації банківської системи України. Запропоновано практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності механізму забезпечення ліквідності та плато- спроможності банку.

Ключові слова: *ліквідність, механізм управління ліквідністю, платоспроможність, надійність банку, банк.*

Актуальність. Забезпечення фінансової стійкості це одне із найважливіших завдань банку. Платоспроможність і ліквідність являються головними критеріями для цього. Проблеми з ліквідністю викликають погіршення платоспроможності та фінансової стійкості, так як вони складають єдину систему взаємопов'язаних показників банківської діяльності. У випадку, коли менеджери обирають невірні методи управляння платіжною позицією, банку досить важко зберегти платоспроможність і ліквідність. Відповідність методів і способів залежить від правильного розуміння сутності ліквідності і платоспроможності та їхнього розмежування, адже, в сучасні дні, встановлення співвідношення даних понять є гострою проблемою у науці, оскільки на сьогодні немає однозначного підходу до трактування данних категорій. Саме це й обумовлює актуальність та вагомість обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний момент відомо безліч праць вітчизняних і зарубіжних науковців, котрі досліджували теоретичні і практичні аспекти ліквідності та платоспроможності банків. Проблемам цієї теми приділили увагу такі науковці, як:

Безвух С. В. [1], Демиденко В. І. [3], Дем'яненко А. Л. [2], Меченко В. Ю. [2], Катан Л. І. [5], Жадан Ю. С. [4], Литвинюк М. В. [3], Радченко Н. Г. [6] та багато інших. Проте, необхідно зазначити, що хоч це питання вивчене великою кількістю вчених, багато проблемних аспектів все ще залишаються не розкритими.

Мета статті – вивчення теоретичних підходів до управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку та рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Понятя «платоспроможність» та «ліквідність» мають велику кількість трактувань. Співвідношення даних категорій розглядається вченими та практиками з трьох точок зору: як тотожні поняття; «ліквідність» більш широке поняття, ніж «платоспроможність»; ліквідність є умовою платоспроможності. Поняття платоспроможності, як і поняття ліквідності характеризують здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання. Відмінність полягає в тому, що платоспроможність передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи [4].

Виокремлюються три ситуації за цими категоріями:

1) платоспроможність – ліквідність – за якою банк взагалі не має проблем у розрахунках за своїми зобов'язаннями та задоволенні потреб клієнтів у грошових коштах;

2) платоспроможність – неліквідність – коли банк по закінченню строку своїх зобов'язань не може їх погасити, але пізніше зможе за рахунок очікуваних грошових надходжень від операційної діяльності. А за прострочення строку платежу нараховує штрафні санкції;

3) неплатоспроможність – ліквідність – банк виплачує свої боргові зобов'язання у встановлений строк переважно за рахунок придбаної на ринку міжбанківських кредитів ліквідності [4].

Оптимальний рівень банківської ліквідності є передумовою ефективного виконання своїх функцій як окремим банком, так і всією банківською системою. Він визначає рівень їх надійності, фінансової стійкості і конкурентоспроможності. Саме тому, недостатня чи надлишкова ліквідність негативно впливає, що має різноманітні прояви на мікро- та макрорівні. Якщо ліквідність банку на макрорівні низька, то це обмежує його платоспроможність, спричиняє втрату бази клієнтів, довіри клієнтів, що погіршує можливість залучення депозитних

ресурсів і доступ до зовнішніх (недепозитних) джерел фінансування для підтримання ліквідності. Для кращого залучення та розміщення банківських ресурсів з метою забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності банку необхідно розробити адаптаційну систему прийняття рішень, в основу якої входять різноманітні напрями адаптивного регулювання, головними з яких являються:

– оцінка ризиковості окремих активів банку, їхньої прибутковості та можливості перетворення в засоби платежу;

– аналіз впливу на стан ліквідності окремих банківських операцій, здійснення яких супроводжується зміною структури активів і пасивів банку;

– прогнозування змін співвідношення обсягу залучених ресурсів і виданих кредитів з урахуванням макро- і мікроекономічних факторів;

– оцінка можливостей використання зовнішніх джерел поповнення ліквідних ресурсів;

– збереження та розширення ринку клієнтів банку;

– проведення повномасштабних маркетингових досліджень.

Важливість зворотного адаптивного зв'язку в якості регуляторного фактора у забезпеченні ліквідності та платоспроможності банку пов'язана з тим, що банку потрібно не тільки оперативно вирішувати питання, які з'являються під час аналізу показників ліквідності, залучаючи ресурси інших кредитних установ, а й створювати стратегічне планування й управління ліквідністю беручи за основу поглиблений аналіз всіх факторів, які так чи інакше мають вплив на дієздатність банку щодо виконання своїх фінансових зобов'язань .

Беручи до уваги те, що ліквідність банку висвітлює потенційні можливості кредитного інституту щодо виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань, можна зобразити такі підходи з удосконалення забезпечення ліквідності та платоспроможності банків, які дозволяють:

– забезпечити ефективне залучення та використання банківських ресурсів за рахунок системи адаптаційного прийняття рішень та раціоналізації планування банківської діяльності для забезпечення ліквідності і платоспроможності;

– покращити проведення аналізу економічної діяльності банків завдяки системному й комплексному врахуванню всіх складових ланок такого аналізу, оцінки фінансової стійкості банку;

– підвищити ліквідність та платоспроможність банку за рахунок введення до розгляду аналітичної оцінки щодо формування кредитно-інвестиційного портфеля банку [4].

Управління ліквідністю банку являється одним із найважливіших питань сьогодення. В багатьох сферах економіки дуже часто використовується термін «ліквідність». Ліквідність - це доволі важлива системна характеристика банку, що заявляє про фінансову стабільність, можливість банку розширювати обсяги активних операцій та протидіяти негативним наслідкам кризових ситуацій.

Одним із найтрадиційніших і найпростіших підходів є управління ліквідністю за допомогою оптимізації структури активів. Також, цей метод називають стратегією трансформації активів. Зазвичай його використовують в невеликих банках, що не мають можливостей запозичення коштів та доступу на грошові ринки [5]. Основою даного підходу є те, що потреби ліквідності банку забезпечуються нагромадженням високоліквідних активів. Завдяки цьому відбувається перетворення (трансформація) активів у грошову форму. Зазначена теорія заснована на твердженні, що банківська установа може бути ліквідною, якщо її активи можна перемістити або продати іншим кредиторам або інвесторам за готівку. Таким чином, умовою покриття потреб окремого комерційного банку в ліквідних ресурсах є постійна наявність активів, які можна продати [5].

При цьому активам необхідна така якість, як стабільність цін, а також наявність ліквідного вторинного ринку для швидкого перетворення на гроші. Управління ліквідністю шляхом управління активами є не дуже ризиковим методом порівняно з іншими, але одночасно вартісно дорогим. Продаж активів супроводжується деякими витратами, що можуть призвести до погіршення стану балансу, оскільки продаються низькоризикові активи. Додатково, банк втрачає майбутні доходи, які могли б бути акумульовані за рахунок цих активів. Альтернативним методом в управлінні ліквідністю банку є теорія управління пасивами (стратегія запозичення ліквідних засобів). Сутність даної теорії полягає в запозиченні грошових коштів у кількості, необхідній для повного покриття потреб у ліквідних засобах. Такі позики здійс-

нюють лише після виникнення попиту на грошові кошти, з метою уникнення нагромадження високоліквідних активів, що можуть принести низькі доходи. При зростанні попиту банк запозичує кошти за вищою ставкою, доки повністю не задовольнить потребу в ліквідних засобах. Стратегія запозичення ліквідних засобів оцінюється як найбільш ризикована, через те, що супроводжується підвищенням ризику зміни відсоткових ставок та ризиком доступності запозичених коштів. Використовуючи дану стратегію банки змушені робити позики на невигідних умовах, а саме: за невигідною для нього ціною або в період, коли зробити це складніше.

Під час використання моделі комплексного управління активами і пасивами банк зобов'язаний забезпечити виконання таких важливих цілей:

– забезпечення необхідного рівня прибутку;
– відповідність величини власного капіталу встановленим вимогам;
– збереження рівня ліквідності на бажаному рівні;
– підвищення дохідності акцій банку;
– дієвість системи управління ризиками;
– забезпечення ефективного управління фінансовими потоками.

У разі, якщо використовується збалансований підхід до управління ліквідністю частина попиту на ліквідні засоби задовольняється накопиченням високоліквідних активів, а решта попиту за допомогою здійснення операцій запозичення коштів.

Беручи до уваги те, що управління ліквідністю через управління активами є високовартісним, а стратегія запозичення ліквідних засобів є дуже ризиковою, більшість комерційних банків зупиняють свій вибір на найнебезпечнішому і найвигіднішому варіанті управління ліквідністю, а саме управління активами і пасивами (стратегії збалансованого управління).

Висновки. Ефективне управління ліквідністю – є одним із найактуальніший та найскладніших завдань банків. Управління ліквідністю банку необхідне для отримання максимального доходу від активних операцій і дотримання нормативного рівня ліквідності. В процесі дослідження визначено взаємозв'язок між поняттями

«ліквідність банківської системи», «ліквідність банку», «ліквідність балансу», «ліквідність активів і пасивів». Аналіз наукових підходів щодо значень поняття «ліквідність банку» дозволив нам обґрунтувати доцільність його розгляду як спроможності банку забезпечити виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами своєчасно і у повному обсязі за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел з мінімальними витратами та здатність фінансувати зростання власних активів. Для усунення недоліків було запропоновано ряд рекомендацій. Виходячи з вищезазначеним, дослідження проблеми розуміння понять «платоспроможність» і «ліквідність» банку показало, що в даний час у науці немає єдиного підходу щодо їхнього трактування. Тому дане питання потребує подальшого вивчення, а також втілення запропонованих рекомендацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу [Електронний ресурс]/С. В. Безвух // Ефективна економіка № 12, 2015/ – Режим доступу:http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4650.

2. Дем'яненко А. Л., Меченко В. Ю. Підвищення ефективності управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gu

m/fkd/ 2012_1/ part1/54.pdf.

3. Демиденко В. І., Литвинюк М.В. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку // Економіка і суспільство. Мукачівський державний університет – 2017. – Випуск № 10. – С. 631-636.

4. Жадан Ю. С. Теоретичні аспекти платоспроможності банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uproz_2013_23_62.

5. Катан Л. І., Марченко Ю. С. Управління ліквідністю комерційних банків// Економічні науки. «Молодий вчений» – № 5 (45) – травень, 2017 р.

6. Радченко Н. Г. Оцінка ліквідності та платоспроможності банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14513224965520.pdf.

Котляр Олександр Романович,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Москаленко Наталія Віталіївна,
к.е.н., доцент кафедри

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Постановка проблеми. Проблема забезпечення фінансової стійкості банків є особливо актуальною в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, ускладнення банківських продуктів, загострення міжбанківської конкуренції, зростання банківських ризиків, а також високого впливу кризових явищ у фінансовому секторі протягом останніх років. Адже фінансова стійкість банківської системи є запорукою функціонування механізму перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці на користь фінансування інвестиційних проектів, розширення та активізації виробництва.

Економічна нестабільність останніх років показала низький рівень фінансової стійкості вітчизняної банківської системи. В контексті необхідності підвищення фінансової стійкості вітчизняних банків у посткризовому розвитку проблема виявлення причин банківських ризиків, форми їх прояву, а також удосконалення процесу управління фінансовою стійкістю банківських установ набуває особливої актуальності і потребує нагального вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів формування антикризового управління фінансовою стійкістю банків присвячено праці Л. М. Ремньова, Л. М. Дядечко, О. М. Звєряков, В. В. Коваленко, С. Пільгуй, Л. М. Перехрест та інші, які в своїх наукових статтях аналізували проблеми формування антикризового управління фінансовою стійкістю банків в сучасній банківській системі України.

Мета статті – дослідження теоретично–організаційних засад формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків.

Виклад основного матеріалу. Процес формування ефективної антикризової системи управління фінансовою стійкістю спрямований, перш за все, на підвищення стійкості банківських установ та забезпечення стабільності банківських систем в умовах посилення інтеграційних процесів та глобалізації фінансових ринків [5].

Існують конкретні причини, що визначають необхідність формування антикризових систем управління фінансовою стійкістю банківського сектору:

- фінансова глобалізація та інтеграція, що посилюють вплив системних ризиків на процеси їх переміщення з банківського сектора до ринку капіталу та ринку похідних фінансових інструментів;

- надзвичайна складність механізму функціонування міжнародних банківських систем та використання значного переліку нових фінансових інструментів [1];

- наявність асиметрії інформації на фінансовому ринку, що потребує удосконалення процесів розкриття інформації та забезпечення її прозорості;

- удосконалення методів управління банківською діяльністю, зокрема антикризового [2].

Отже, банківська система повинна визначатися стійкістю до впливу негативних чинників та забезпечувати виконання покладених на неї функцій, що знаходить свій пряв в управлінні банківськими ризиками, нівелюванні наслідків фінансових потрясінь.

Значну роль у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи відіграє система нормативних показників, затверджена НБУ. Зниження динаміки нормативу Н2 по банківській системі протягом 2015 р. відбулось внаслідок трьохкратної девальвації, яка призвела до зменшення відносного обсягу регулятивного капіталу і відповідного скорочення нормативу Н2 в цілому по системі банків. Банківська система характеризується існуванням значного структурного профіциту ліквідності, що свідчить про неефективне управління грошовою емісією і ліквідністю банківської системи з боку НБУ. На 01.01.2016 р. надвисокі показники ліквідності Н4, Н5 та Н6 банківської системи становили: Н4 – 60,79 %, Н5 – 102,14 %, Н6 – 92,09 %. Станом на сьогодні – ситуація стабілізується (рис. 1) [4].

Для підвищення якості політики НБУ, слід переглянути та змінити підхід до регулятивної політики, зробити його більш гнучким;

встановити рамки значень нормативів ліквідності для раціонального використання ресурсів банків.

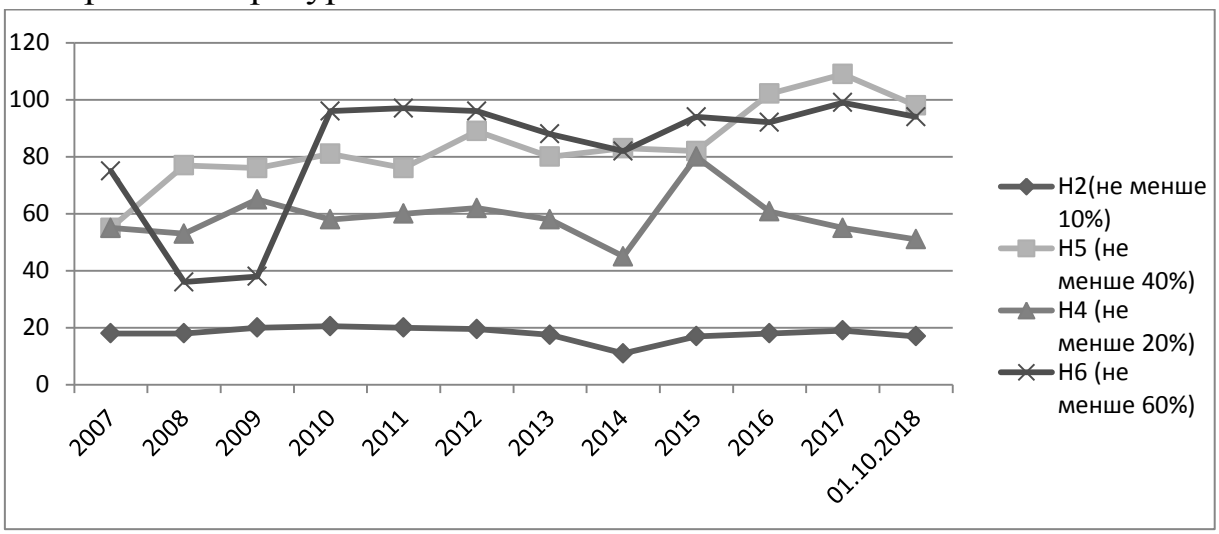

Рис. 1. Динаміка нормативів ліквідності та достатності регулятивного капіталу банківської системи України, 2007-01.10.2018 рр. [4].

Управління фінансовою стійкістю може бути спрямованим на наближення чи віддалення кризи, або невтручання в її процеси. М. Скотар наголошує на значенні «передбачувального ефекту» правових норм, якщо вони не змінюються і є стійкими. Це свідчить, що розв'язання проблем фінансово-кредитної діяльності прямо пов'язане з подоланням кризи довіри до держави – у банківській сфері це має величезне практичне значення [7].

Криза 2008-2010 рр. викликала ряд проблем в реальному секторі економіки. НБУ в останньому кварталі 2008 року витратив майже $ 4,7 млрд на зменшення падіння гривні; за підсумками року інфляція становила 22%; банки тимчасово припинили видачу кредитів реальному сектору народного господарства; скорочення експорту викликало падіння всієї економіки; до держави менше стало заходити валюти; зросла комерційна та державна заборгованість (за півтора року (2009 – перша половина 2010 рр.) державний борг зріс утричі); скоротилися іноземні інвестиції (за 2009 рік – у 2,5 рази у порівнянні з попереднім роком); рівень тіньової економіки – 31% ВВП [6].

Криза 2014-2016 рр. кардинально змінила структуру банківської системи України за рахунок ліквідації третини банківських установ. Проте, додалася нова проблема – погіршення структури банківського ринку: зростання концентрації і зниження рівня конкуренції [4].

Сучасна фаза кризи 2014-2016 років характеризується фактичним ступором кредитування і надлишком ліквідності у провідних банків. Аналіз випадків проголошення банків неплатоспроможними за період після 1 січня 2014 року до 1 квітня 2016 року, проведений авторами, показав, що система втратили значну частку активів: 1 група - 3 банки з 15 банків (112 млрд грн активів), 2 група - 12 банків з 20 (138 млрд грн), 3 група - 12 банків з 23 (52 млрд грн), 4 група - 50 банків із 122 (44 млрд грн). Це склало 27,5% активів від системи станом на 01.01.2014. Залежно від розміру ступінь виживання банків коливається: у 1 групі зазнало краху 20% банків, у 2 - 60%,у 3 - 52%, у 4 - 39%. Проте вихід з ринку є дуже імовірним для багатьох банків з іноземним капіталом (внаслідок тривалої збитковості). Ця статистика свідчить про подальшу диференціацію банківського сектору [6].

Враховуючи особливості сучасної банківської кризи Перехрест Л.М. пропонує фактори впливу на банківські кризи класифікувати на макроекономічні, мікроекономічні, інституційні. До макроекономічних відносяться: стан національної економіки, різкі коливання процентних ставок, зовнішньоекономічні чинники (зростання зовнішнього боргу, цін на нафту та імпортні товари), ринкові реформи. До мікроекономічних слід віднести: якість банківського менеджменту, активізацію негативної ділової практики в банківській діяльності.

Найбільш суттєвий вплив на кризи здійснюють інституційні фактори, які в сукупності з макроекономічними та мікроекономічними факторами безпосередньо позначаються на ефективності функціонування банківського сектору, зокрема: стан нагляду та регулювання банківської системи, стан нормативно-правової бази та банківської звітності, несвоєчасна реакція центрального банку на неспроможність банків, страхування депозитів.

Таким чином стає очевидним, що виникнення банківської кризи ставить під загрозу нормальне функціонування економіки, паралізує не тільки економічне життя, але і взаємини в основних сферах людського життєзабезпечення, загрожуючи безпеці і стабільності держави [8].

З метою збереження стабільності національної банківської системи, уникнення широкомасштабної фінансової кризи, підтримки конкурентоспроможності вітчизняних банків на світовому фінансовому ринку доцільним заходом антикризового характеру є проведення переговорів між банками-позичальниками із групою основних їх

кредиторів щодо реструктуризації зовнішніх банківських зобов'язань за посередництва українського уряду. Найбільш адекватним методом реструктуризації зовнішнього банківського боргу України буде його пролонгація на 3-4 роки за ставками, під які було надано первісні позики [3].

Висновки. У сучасних умовах антикризове управління фінансовою стійкістю передбачає управління банком, яке має забезпечити недопущення розгортання фінансової кризи, а у разі її виникнення – вжиття комплексу адекватних антикризових заходів із стабілізації фінансово-економічного стану з найменшими втратами для організації, клієнтів, кредиторів та суспільства. Сьогодні для розвитку економіки та стійкості банківської системи ми маємо приділити більше уваги посиленню стійкості банків до потрясінь, покращенню системи антикризового регулювання банків, гнучкості підходів в управлінні і прозорості діяльності банківських установ. Реалізація механізму антикризового управління фінансовою стійкістю має забезпечуватись використанням власних і залучених фінансових, економічних, технічних, кадрових та інтелектуальних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В.В., Звєряков О.М. Науково-методичні підходи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків / В.В. Коваленко, О.М. Звєряков // ISSN 0131-775X. "Економіка України". - 2014. - № 6 (631) с. 57-76.

2. Кузнєцова Л. В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку: монографія / Л.В.Кузнєцова / Одеський держ. екон. ун-т. – О: Видавництво «Атлант», 2009. – 324 с.

3. Бас М. А. Антикризове управління банківськими установами: теоретичний аспект. Економіка. Фінанси. Право : інформаційно-аналітичний наукометричний журнал . Київ, 2010. № 5. С. 25—27.

4. Пільгуй С. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи України: сучасний стан, проблеми та напрями вдосконалення / С. Пільгуй // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2017. — Вип. 2 (17). — С. 126-134.

5. Ремньова Л.М. Управління фінансовою стійкістю банківських установ у сучасних умовах / Л.М. Ремньова, Л.М. Дядечко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 6 (51), ч. 2. – 2011.

6. Гаман Н.О. Державне регулювання банківських установ у період кризи / Н. О. Гаман // Державне управління: удосконалення та розвиток № 6, 2018.

7. Скотар М. Я. Деякі аспекти адміністративно-правового регулювання Національним банком України у сфері банківського кредитування / М. Я. Скотар // Університетські наукові записки. - 2007. - № 4. - С. 340-345. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_4_55.

8. Перехрест Л. М. Теоретичні підходи до антикризового управління банком в умовах фінансової нестабільності. Сталий розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2010 - С. 149 - 154.

Кривошиєнко Тетяна Олександрівна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Береславська Олена Іванівна,
д.е.н., завідувач кафедри

ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Збільшення конкуренції серед посередників на ринку цінних паперів значно обмежує можливості банків у кредитуванні та змушує їх шукати інші доходні сфери діяльності, однією з яких є діяльність на ринку цінних паперів (ЦП). Зазначене зумовлено тим, що операції комерційних банків з цінними паперами дають можливість диверсифікувати джерела доходів банку, розширити перелік їхніх продуктів, зміцнити конкурентні позиції на ринку цінних паперів. Отже, фінансовий ринок відіграє ключову роль у механізмі банківського посередництва, який передбачає постійну трансформацію короткострокових залучених коштів у довгострокові кредити для економіки; його стабільне функціонування дає банкам можливість безперебійно рефінансувати свої зобов'язання і ефективно використовувати капітал для фінансування економіки.

На сьогоднішній день банки зацікавлені у зростанні кількості операцій з цінними паперами, що зумовлено високою дохідністю ЦП, а також скороченням обсягів кредитування. Банки почали впроваджувати у власну діяльність нетрадиційні види послуг з цінними паперами, у тому числі консалтинг (надання консультацій), який пов'язаний з інвестуванням капіталу у фондові інструменти (аналіз та оцінка вкладень клієнтів у цінні папери, допомога їм у страхуванні інвестиційних ризиків).

Банківські установи, які здійснюють операції з цінними паперами, переслідують різноманітні цілі, зокрема:

- отримання доходів від цих операцій в якості інвесторів або посередників;
- формування та збільшення статутного фонду;

- залучення грошових коштів для проведення активних операцій;

- участь в статутному капіталі акціонерних товариств для контролю над власністю;

- використання фондових цінностей в якості застави з метою отримання кредитів у Національному банку України чи на міжбанківському ринку [3,.183].

Комерційні банки здійснюють велику кількість операцій з цінними паперами, до яких відносять:

1. Випуск банком власних цінних паперів;
2. Посередницькі (брокерські) операції;
3. Комерційні (дилерські) операції;
4. Операції з довірчого управління цінними паперами;
5. Інвестиції в цінні папери [2].

У відповідності до чинного законодавства комерційні банки можуть здійснювати операції з цінними паперами у таких напрямах:

1. Як емітенти цінних паперів (випуск облігацій,акцій, емісія банківських векселів, депозитних та ощадних сертифікатів).
2. Як інвестори (вкладання коштів банків у цінні папери).
3. Як посередники, які виконують операції з цінними паперами в інтересах та за дорученням власних клієнтів (дилерські операції, брокерські, реєстраторські, довірчі, розрахунково-клірингові, консультаційні, депозитні).

На сьогодні доходи банків від інвестиційної діяльності і операцій з цінними паперами займають провідне місце у формуванні доходів в цілому. Диверсифікація та розширення форм участі банківських установ на ринку цінних паперів призвели до організації великих фінансово-банківських груп на чолі з комерційними банками, що концентрують навколо себе відносно самостійні структурні підрозділи – брокерські фірми, трастові компанії, інвестиційні фонди тощо.

В Україні діяльність банків на фондовому ринку регламентується низкою законів, дозволів, положень, зокрема: Законом «Про банки і банківську діяльність», дозволами Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Статутом банку тощо.

Наведемо операції з цінними паперами українських банків, фінансові інструменти яких користувалися найбільшим попитом у 2017 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Операції з цінними паперами українських банків за 2017 р.

№ з/п	Найменування банків, фінансові інструменти яких користувалися найбільшим попитом	2017 рік	
		Вид фінансового інструменту	Кількість біржових контрактів, шт.
1	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	Акція	19 280
2	ПАТ «Укрсоцбанк»	Акція	1 618
3	ПАТ «Кредобанк»	Акція	1 598

Джерело: [4].

Отже, найбільшим попитом у 2017 р. користувалися акції ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (19280 шт.).

Завдяки операціям з цінними паперами банки у 2013-2017 рр. значно збільшили портфель цінних паперів: з 130 418 млн грн. у 2013 р. до 360 494 млн грн. у 2017 р., тобто на 173,4%. Це зростання відбулося переважно за рахунок операцій з державними облігаціями (табл. 2):

Таблиця 2

Портфель цінних паперів банків у 2013–2017 рр., млн грн

Показники	**Роки**				
	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
1. Цінні папери, крім акцій	130 418	144 574	157 761	201 376	360 494
1.1. За секторами економіки:					
сектор інших фінансових установ	3 062	5 564	2 502	1 859	1 579
сектор загального державного управління	93 952	109 915	89293	66 737	60 701
сектор нефінансових корпорацій	30 720	27 551	17 778	20 258	13 645
інші	2 684	1 544	1 188	2 522	2 569
2. Акції в портфелі банків	7 411	7 241	3 851	6 948	5 984
2.1. За секторами економіки: банківський сектор	330	331	35	9	9
сектор інших фін. корпорацій	2 213	1 404	651	2 717	2 647
сектор нефінансових компаній	2 930	2 504	938	2 420	2 042
нерезиденти	1 938	3 002	2 227	1 802	1 286

Джерело: [5].

При дослідженні структури інвестиційного портфеля банків України, слід спинитися на чинних вимогах до відображення вкладень коштів у цінні папери у банківській фінансовій звітності. Зазна-

чені вимоги встановлені Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами в банках України, яка затверджена постановою Правління НБУ № 358 від 03 жовтня 2005 р. Відповідно до неї виокремлюють таки види банківських вкладень у цінні папери:

1. Цінні папери, які обліковуються в торговому портфелі;
2. Цінні папери в портфелі банку на продаж;
3. Цінні папери в портфелі банку до погашення;
4. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії [6].

Відповідно до наведеної класифікації проаналізуймо структуру вкладень комерційних банків у цінні папери на підставі таблиці 3.

Таблиця 3

Аналіз структури портфеля цінних паперів банків України 2013 – 2017 рр., млн грн

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Цінні папери в портфелі банку	93928,4	135593,1	163554,0	207661,7	368239,6
у торговому портфелі	17 462,6	9 828,9	20 285,8	-	-
у портфелі на продаж	70 597,8	119003,7	132099,1	176512,4	321104,9
у портфелі до погашення	3 547,7	3 995,1	6 099,4	29903,3	44925,2
інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	2 320,3	2 765,4	2 069,7	1 245,9	2209,4

Джерело: [5].

Як видно з наведених даних, за період 2013 – 2017 рр. усі складові портфеля фінансових інвестицій банківської системи України зростали. Так, протягом аналізованого періоду найбільшу питому вагу в портфелі цінних паперів займали цінні папери на продаж – 75,2% у 2013 та 87,2% у 2017 році. Проведення торговельних операцій у порівнянні з інвестиційними значно переважає.

Щодо вкладень банків в акції та інші неборгові цінні папери, то протягом 2013–2017 рр. відбулося їхнє збільшення – вони збільшились на 31,51% і становлять близько 4,5 млрд грн. Наведені дані свідчать як про невелику зацікавленість комерційних банків у купівлі акцій підприємств, так і про незначну кількість інвестиційно привабливих акцій у вільному продажу на фондовому ринку.

Незначну питому вагу в портфелі цінних паперів комерційних банків мають інвестиції в асоційовані компанії. У 2017 році вона становила лише 0,6%. Тому можна зробити висновок, що створення

дочірніх структур (зокрема у фінансовому секторі) – не пріоритет для українських банків на сучасному етапі розвитку банківської системи України.

Таким чином, проаналізувавши банківські операції на ринку цінних паперів, слід зазначити, що банки відіграють провідну роль у становленні та розвитку ринку цінних паперів України. Це обумовлено такими причинами:

1. Є найбільшими інвесторами на ринку не тільки державних, але і корпоративних цінних паперів;

2. Є найважливішою частиною інфраструктури українського ринку цінних паперів, так як здійснюють розрахункове і депозитарне обслуговування клієнтів.

Водночас існує ціла низка проблем, які гальмують цей напрям їхньої діяльності. Частка операцій із цінними паперами в активних операціях банківської системи ще недостатньо велика. Це можна пояснити зваженою політикою керівництва комерційних банків щодо вкладень у ЦП, недостатнім розвитком ринку цінних паперів в Україні та браком надійних інструментів для фінансових інвестицій.

У цілому можна побачити позитивну тенденцію у діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів. Проте для подальшого розвитку діяльності банківської системи на ринку цінних паперів необхідно розробляти нові шляхи і методи здійснення на ньому операцій. Це можливо при виконанні наступних умов: приведення нормативно-правової бази до відповідності законодавства України міжнародним стандартам; забезпечення зацікавленості інвесторів у вкладенні коштів у цінні папери; забезпечення гласності фондової системи та інші умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Береславська О.І. Діяльність банків на ринках ЦП України / Збірник наукових праць Національного університету ДФС України. – 2016. – № 2. – С. 21-30.

2. Беспалов М.В. Особливості бухгалтерського обліку та оподаткування переоцінки вартості цінних паперів / Все для бухгалтера. – 2010. – № 6. – С. 7-10.

3. Діяльність учасників ринку цінних паперів: навч. посібник / Г.І. Кравцова // Під ред. Г.І.Кравцової. – Мінськ: БГЕУ, 2011. – 482 с.

4. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2017 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspfr-za-2017-rk/

5. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dfp.gov.ua/65.html.

6. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.

Кушнір Юлія Анатоліївна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Черкашина Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент кафедри

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ

Ключові слова: банк, вклади фізичних осіб, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, принципи гарантування.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в нашій країні, як і в більшості інших для захисту від ризиків, які виникають у процесі здійснення банківських операцій, широко використовується система гарантування вкладів. Система гарантування вкладів виконує дві основні функції: фінансову підтримку банків, які перебувають на межі банкрутства, та захист вкладників від повної втрати їх вкладів у разі фінансових труднощів у банківських установ.

Мета дослідження. Метою роботи є визначення сутнісного змісту принципів системи гарантування вкладів.

Виклад основного матеріалу. Створення системи гарантування вкладів є елементом державної програми, яка реалізується відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI [3]. Її основне завдання – захист заощаджень населення, які розміщуються у вкладах і на рахунках вітчизняних банків на території України. Система гарантування вкладів сприяє зміцненню всіх інститутів суспільства, позитивно впливає на розвиток економіки, ініціює досягнення соціальної стабільності. Формування механізму її реалізації має базуватися на сукупності принципів, які відображають основні характеристики створюваної системи в науково-методичному, правовому та організаційному аспектах. Саме така ієрархія структурування, на наш погляд, є обґрунтованою й раціональною.

Принципи, що відображають основні властивості механізму захисту вкладників, характеризують різні аспекти і взаємозв’язки його елементів. Перелік принципів може розширюватися, поступово може уточнюватися їх зміст, і тоді вони стають нормами прямої дії, безпо-

середньо впливають на результат функціонування елементів механізму гарантування.

У буквальному розумінні термін «принцип» визначається як «наукове чи моральне начало, підстава, правило, основа, від якої не відступають» [1, с. 431]. Встановлення сукупності принципів функціонування системи гарантування вкладів має не лише теоретичне, а й практичне значення. Таким чином, ми вважаємо за необхідне визначити сутнісний зміст принципів системи гарантування вкладів.

Перелік основних принципів для ефективних систем гарантування вкладів розроблений на міжнародному рівні Базельським комітетом з питань банківського нагляду та Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів [4]. Однак, на нашу думку, дані принципи не систематизовані, а їх формулювання вимагають пояснень і детальної інструкції щодо застосування.

Сукупність принципів системи гарантування вкладів є єдиною системою, їх розподіл на окремі групи є умовним. Одночасно їх систематизація, на наш погляд, дає можливість більш повно розкрити зміст принципів та визначити їх практичну спрямованість. Із загальної сукупності виділяються науково-методологічні принципи, які лежать в основі функціонування будь-якої системи (механізму) та відображають їх концептуальну основу. Як відомо, економічний механізм не може функціонувати без нормативно-законодавчого забезпечення, що передбачає виділення групи правових принципів. Найбільш рухомою та динамічно мінливою групою змін може бути група організаційних принципів, які відображають специфіку механізму гарантування вкладів.

На основі вищезазначеного вважаємо за доцільне класифікувати принципи, розмежувавши їх на три групи: науково-методологічні, правові та організаційні. Запропонована нами класифікація принципів гарантування вкладів представлена на рисунку 1.

До науково-методологічним принципів відносяться наступні:

1. Принцип цілеспрямованості передбачає визначення стратегічної мети і тактичних завдань, що реалізуються у процесі функціонування системи гарантування вкладів та сприяють підтриманню стабільності фінансової системи і захисту вкладників.

2. Принцип комплексності передбачає розгляд форм, методів, інструментів системи гарантування вкладів у єдності та взаємозв’язку

з цілями й основними напрямками єдиної державної грошово-кредитної політики.

3. Принцип системності означає використання об'єкта як системи, розкриття цілісності об'єкта, виявлення різноманітних зв'язків у ньому та зведення їх в єдину теоретико-практичну цілісність [2, с. 16-18].

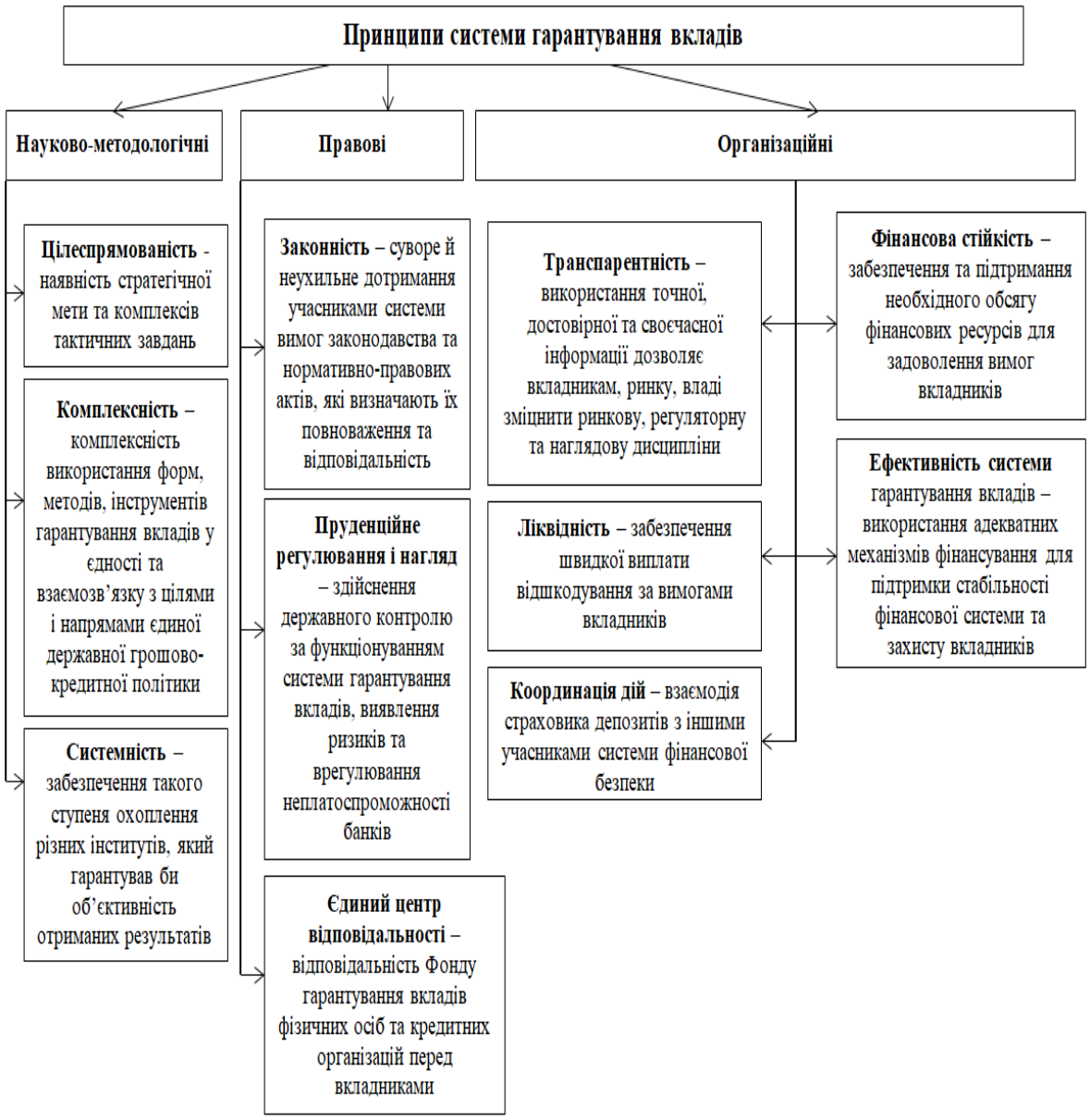

Рис.1. Класифікація принципів функціонування системи гарантування вкладів

До правових принципів відносяться:

1. Принцип законності – означає суворе дотримання учасниками системи гарантування вкладів, вимог законодавства та нормативно-правових актів, що визначають їх повноваження й відповідаль-

ність. Учасники системи можуть діяти лише в межах їх компетенції, у рамках визначених завдань, функцій та повноважень та відповідно до прав і обов'язків, якими вони законодавчо наділені.

2. Пруденційне регулювання і нагляд мають прямий вплив на ефективність системи гарантування депозитів. Вони повинні дозволяти продовжувати операції та бути учасниками системи гарантування лише життєздатним банкам. Банки повинні мати достатній рівень капіталу і використовувати надійні й ефективні процедури ризик-менеджменту, корпоративного управління та здійснення інших видів діяльності.

3. Єдиний центр відповідальності. Зміст даного принципу полягає у відповідальності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб перед вкладниками за їх депозитами.

До організаційних принципів нами віднесені наступні:

1. Принцип транспарентності – необхідний для ефективного функціонування системи гарантування вкладів. Точна, достовірна та своєчасна інформація може використовуватися керівництвом страховика депозитів, вкладниками, ринком і владою для прийняття рішень щодо рівня ризиків, які асоціюються з конкретним банком, тим самим сприяючи зміцненню ринкової, регуляторної та наглядової дисципліни.

2. Принцип ліквідності. Система гарантування вкладів повинна мати можливість використовувати всі механізми фінансування, необхідні для забезпечення швидкої виплати відшкодування за вимогами вкладників.

3. Принцип координації дій означає наявність постійно функціонуючої системи тісної взаємодії та обміну інформацією як між страховиком депозитів та іншими учасниками мережі фінансової безпеки, так і по відношенню до конкретних банків.

4. Фінансова стійкість системи гарантування вкладів забезпечується майном Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в порядку і на умовах, встановлених Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та бюджетним законодавством України.

5. Принцип ефективності системи гарантування вкладів передбачає використання адекватних механізмів фінансування для підтримки стабільності фінансової системи та захисту вкладників.

Правильно організована система гарантування вкладів може стати важливим інструментом, що сприяє підтримці цілісності фінансової системи країни і, тим самим, підвищенню фінансової й економі-

чної стабільності. Для виконання своїх завдань щодо захисту дрібних вкладників та підтримання впевненості суспільства у здатності системи гарантування вкладів виконувати покладені на неї обов'язки, вона повинна мати механізми, що забезпечують її достатнє фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. М.: Русский язык, Т. 3, 1980. 555 с.

2. Кузьменко В. В., Милованова Е. А., Кузьменко Т. В. Инвестиционная привлекательность в системе региональной экономической политики. Региональная экономика, 2007. № 2. С. 12 – 20.

3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. Відомості Верховної Ради України, 2012. № 50. Ст. 564

4. Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers. Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel: Bank for International Settlements, 2009. P. 10 – 26.

Лущик Іван Юрійович,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Мельник Віктор Миколайович,
д.е.н. професор кафедри

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗАЛУЧЕНИМИ РЕСУРСАМИ БАНКУ

У статті розкрито сутність системи управління залученими ресурсами банку, а також визначено рівень пасивів банківських установ в країні.

Актуальність. Сучасний стан банківської системи та економіки загалом,вимагає підвищення ефективності управління залученими ресурсами банку. За сучасних умов частково повертається довіра вкладників до банківських установ та відбувається зменшення обсягів руху коштів на поточних та депозитних рахунках банків. Водночас, банки, які не мають на ринку репутації надійних та стабільних установ, для залучення клієнтської бази, змушені вдаватися до високих депозитних ставок. За даної ситуації, менеджмент банківської установи повинен точно знати обсяги і напрями можливого розміщення фінансових ресурсів та їх дохідність. Значне підвищення депозитної ставки за браком ефективних та ліквідних напрямків розміщення ресурсів може призвести до збитків банківської установи.

Отже, управління залученими ресурсами банків набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над вирішення проблем оптимального управління залученими ресурсами комерційних банків спрямовані дослідження, викладені в наукових працях наступних авторів: Лавров Р.В., Маслак Н.Г., Мельникова І.М., Волохата В.Є., Крилій О.А., Маслак Н.Г., Вядрова І.Мта інші. Подальші проведення досліджень є актуальними не тільки для оцінки стану та перспектив динамічного розвитку комерційних банків, а також для визначення методичних підходів до управління залученими ресурсами (пасивами), що викликано необхідністю впровадження методології комплексного аналізу ефективності діяльності банків як у внутріш-

ньому мікросередовищі, так і при порівняльному аналізі їх рейтингу у банківській системі України - макросередовищі.

Мета дослідження–висвітлення сутності та складу системи управління залученими ресурсами банку.

Викладення основного матеріалу. Одним із ключових елементів ефективної діяльності банківських установ є проведення комплексу заходів, що спрямовуються на оптимальне управління їхніми активами і пасивами.

Формування пасивів банківською установою є одним із первинних етапів проведення її діяльності, оскільки проведення активних операцій залежить саме від їх структури та обсягу. Найбільшою частиною пасивів банкує залучені кошти, яка в декілька разів перевищує обсяг власних коштів. Фактично залучені визначають як основним джерелом формування ресурсів банку, які будуть спрямовані на проведення активних операцій, що в подальшому призводить до отримання прибутків акціонерами банку. [1, с.2]

Загальну сукупність залучених коштів банку становлять сукупність коштів на клієнтських поточних, розрахункових рахунках, ощадні та строкові вклади фізичних та юридичних осіб, кошти до запитання. Також до залучених ресурсів відносять кошти на кореспондентських рахунках інших банків.

У банківській діяльності сукупність рахунків клієнтів, відкритих в банку, у цілому називають депозитами, водночас залучені ресурси - депозитними зобов'язаннями (пасивами). Залучення необхідного обсягу коштів з мінімальними витратами для фінансування активних операцій банку стає основною метою керівництва у сфері управління залученими ресурсами. Процес формування ресурсної бази банку відбувається з урахуванням двох основних критеріїв - вартість залучених коштів та їх обсяг. Доцільно розглянути обсяг та структуру пасивів банків в Україні.

З початку року за всіма показниками спостерігається підвищення рівня капіталізації, що є безумовним досягненням менеджменту банків по відношенню до пасивів. Метою банківського менеджменту у сфері управління зобов'язаннями є залучення необхідного обсягу коштів з найменшими витратами для фінансування тих активних операцій, які він буде здійснювати.

Таблиця 1

Сумарні пасиви українських комерційних банків в 2018 р. (млн. грн.)[2]

Дата	Пасиви (усього)	Статутний капітал	Зобов'язання банків	Зобов'язання банків в іноземній валюті (млн. дол.)	Кошти суб'єктів господарювання	Кошти фізичних осіб
01.01.2018	1336358	495377	1172761	613696	403927	478565
01.02.2018	1301560	496541	1145054	604100	385005	476965
01.03.2018	1293141	496541	1135512	583658	378662	474188
01.04.2018	1295020	495605	1135939	573471	375106	474410
01.05.2018	1308571	495879	1149670	569554	385555	482028
01.06.2018	1311896	498086	1153089	562652	394918	475664
01.07.2018	1299017	506285	1156218	561961	382612	491503
01.08.2018	1314586	506987	1169470	570438	397832	490649
01.09.2018	1341150	506787	1192413	610211	392144	503410

Левову частку залучених ресурсів банку становлять депозити фізичних та юридичних осіб. Бажана структура, обсяги і рівень витрат за депозитними зобов'язаннями забезпечується менеджментом шляхом використання різних методів залучення коштів, які загалом поділяються на дві групи - цінові та нецінові. [3, с.120]

Цінові методи управління полягають у використанні відсоткової ставки за депозитами. В боротьбі між банківськими установами за вільні грошові кошти фізичних та юридичних осіб виступає відсоткова ставка. Її підвищення банком дозволяє залучити додаткові ресурси та навпаки, банк, маючи надлишок ресурсів, та водночас обмежений декількома прибутковими напрямами їх розміщення, зберігає або знижує ставки по депозитах. Встановлення ціни за депозитними зобов'язаннями, першочергово базується на аналізі співвідношення між відсотковою ставкою, і витратами банку з обслуговування кожного виду депозитних рахунків [3, с.124].

Заохочення клієнтів з використанням різноманітних прийомів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня депозитних ставок відносяться до нецінових методів управління залученими коштами банку. До таких прийомів відносять: рекламу; підвищення рівня обслуговування клієнтів; розширення спектра банківських послуг та рахунків; різноманітні види безкоштовних послуг та комплексне обслуговування; зручне розміщення філій установи, у максимально зручних для клієнтів місцях; створення зручного графіка роботи; проведення акцій серед клієнтів. Зазвичай дані методи супроводжуються деякими (іноді значними) витратами. Таким чином, обираючи метод управління залученими коштами необхідно порівнювати витрати, пов'язані із підвищенням відсоткової ставки, та витрати спрямовані на впровадження нецінових методів [1, с.3].

Використання нецінових методів збільшує кількість лояльних клієнтів банку та ставить нові вимоги до технічного та інформаційного забезпечення банку. Поточний стан ресурсного забезпечення банку спонукає керівництво до прийняття певних управлінські рішення щодо застосування в комплексі цінових та не цінових методів управління, для підтримання кількісного та якісного складу залучених ресурсів. Дані заходи в першу чергу спрямовані на групу ресурсів, які формують депозитний портфель банку. У разі їх дефіциту на ринку фінансових ресурсів, у банку приймаються рішення щодо залучення додаткових коштів на міжбанківському ринку та від НБУ[4 с. 20]

Одним із сучасних методів залучення ресурсів є метод встановлення залежності між кредитуванням клієнта і накопиченням коштів на його депозитному рахунку. За такого методу між банком і клієнтом підписується відповідна угода, що передбачає взяття банком на себе зобов'язання надати клієнту кредит за умовою накопичення і зберігання ним протягом встановленого терміну визначеної суми коштів. Вигодою для вкладника є можливість одержати в банку кредит за прийнятним процентом. Банк при такому кредитуванні зменшує ризик неповернення позички, оскільки має право використати кошти, що зберігаються на рахунку позичальника [5, с. 122].

Серед наведених методів управління, банківські установи віддають перевагу ціновим методам, оскільки депозитні ставки не підлягають регулюванню та додаткових витрат і встановлюються менеджментом банку на необхідному рівні, залежно від потреби в залучених коштах. Сучасний стан характеризується значною відмінністю депо-

зитних ставок між банківськими установами та їх динамікою. Водночас нецінові методи управління ще не мають такого поширення у вітчизняній банківській діяльності, натомість постійне підвищення конкуренції та зниження загального рівня дохідності спонукає банків до пошуків нових прийомів та методів залучення клієнтів. [4, с. 21]

В процесі управління залученими ресурсами перед банком постає ряд проблем. Виконання вимог НБУ щодо дотримання встановлених економічних нормативів. Проблема вирішується шляхом формування оптимального портфеля залучених ресурсів та постійний контроль за його співвідношенням з різними групами активів. Можливість допустити наявність коштів, які не будуть приносити доходу, крім тієї її частини, яка забезпечує формування обов'язкових резервів також виступає проблемою управління. Дану проблему слід вирішувати на початковій стадії формування ресурсів. Раціональна якісна кредитна та інвестиційна політика банку дозволить визначитися з необхідним обсягом коштів, які будуть працювати та приносити дохід. Проблема підтримки співвідношення між власними і залученими коштами. Значний надлишок залучених коштів спонукає підвищення ризику та збільшення потенційної загрози неплатоспроможності банку. Пріоритет формування ресурсів банку за рахунок власного капіталу призводить до втрати контролю над банком певною групою акціонерів, що сприяє зниженню рівня виплат дивідендів та ринкової вартості акцій. Вирішення даної проблеми полягає у формуванні оптимального портфеля залучених коштів, який допоможе забезпечити оптимальний рівень виплат дивідендів акціонерам. Проблема забезпечення отримання банком прибутку за рахунок залучення якомога «дешевших» ресурсів. Проблема вирішується шляхом розширення клієнтської бази, залучення юридичних осіб, що дозволить зосередити значні обсяги коштів на поточних рахунках клієнтів. Забезпечити взаємозв'язок та взаємоузгодженість між депозитними операціями та активними операціями за їх строками та сумами. Знову ж таки,дана проблема вирішується шляхом формування оптимальних портфелів активів та зобов'язань.[6 с. 43]

Висновок. Забезпечення ефективності управління залученими ресурсами банку продовжує залишатися одним з найважливіших питань у менеджменті банківської діяльності.

Основним завданням суб'єктів управління виступає забезпечення належного обсягу коштів з мінімальними витратами за рахунок рі-

зних методів управління. Пропозицією вирішення даного завдання є постійна робота щодо мінімізації резервів вільних ресурсів, не задіяних в активні операції. Також можливим вирішенням проблеми є здійснення діяльності щодо розвитку банківських послуг та підвищенню якості обслуговування клієнтів, що в свою чергу посприяє залученню вільних грошових коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Лавров Р.В. Депозитна політика банку в сучасних умовах сьогодення// Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010

2. Сумарні пасиви банків України [Електронний ресурс] – https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/passive/2018

3. Маслак Н.Г. Ціноутворення на банківські продукти: монографія-Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010 -121 с.

4. Мельникова І.М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку // Банківська справа –2010

5. Волохата В.Є. Організаційні засади оцінки ефективності управління залученими ресурсами банку на основі узагальненого таксономічного показника// Агросвіт, 2014. – № 23. – С.48-55.

6. Вядрова І.М. Системний підхід в управлінні залученими ресурсами банку [Текст] / І.М. Вядрова, В.Є. Волохата // Економіка та держава, 2014

Мельниченко Артем Анатолійович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Клюско Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність. Економічний розвиток будь-якої країни неможливий без ефективного функціонування стабільної та надійної банківської системи. Однак, ситуація, яка останнім часом склалась у вітчизняній банківській системі засвідчила, що не всі банки спроможні виконувати роль драйвера економіки. В силу об'єктивних (світові фінансові та банківські кризи) та суб'єктивних (неефективний менеджмент та високі апетити ризиків) причин значна їх кількість збанкрутіла, і внаслідок виникнення ризику неплатоспроможності такі банки не змогли своєчасно погасити власні борги перед вкладниками, порушуючи тим самим їхні права приватної власності та інтереси.

Все зазначене вище актуалізувало необхідність створення надійної системи гарантування банківських вкладів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань гарантування клієнтських вкладів присвячені праці таких українських та зарубіжних учених як: Б. Адамик, М. Адамчук, К. Молодико, В. Огієнко, І. Серветник, Т. Смовженко, В. Пашнєва, О. Турбанова, Г. Ходачник та ін. Разом з тим, потребують подальшого дослідження питання вдосконалення вітчизняної системи гарантування вкладів, яким має передувати ретроспективний аналіз її формування та функціонування.

Мета статті – дослідження процесів еволюційного розвитку вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні 10 вересня 1998 року Указом Президента «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків» було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд, ФГВФО), норми

якого регламентують порядок забезпечення захисту прав і законних інтересів вкладників та сприяння стабільності банківської системи. У випадку неплатоспроможності банківської установи він відшкодовував кошти вкладникам у встановленому граничному розмірі (на той час 500 грн.) [1].

Важливим етапом в історії формування вітчизняної системи гарантування вкладів стало прийняття 23 лютого 2012 року Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»[2], який став суттєвим кроком у становленні та розвитку зазначеної системи. Його метою є: забезпечення законного захисту прав та інтересів вкладників банків; спонукання залучення коштів у банківську систему України; подальше зміцнення довіри до вітчизняної банківської системи; у разі неплатоспроможності банку – забезпечення ефективної процедури виведення з ринку та його ліквідації.

Для виконання цього завдання Фонд акумулює фінансової ресурси, які можуть бути використані за напрямами, передбаченими статтями 19-20 Закону

Перелік законодавчо визначених джерел формування ресурсної бази ФГВФО зображено на рис. 1

Рис. 1. Джерела формування ресурсної бази Фонду[1]

Сучасний ФГВФО є установою, яка виконує певні функції не лише у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, але й у сфері виведення неплатоспроможних банків з ринку.

В цілому, функції, які виконує ФГВФО для досягнення своєї мети і виконання завдань можна поділити на 4 групи: адміністративні, регулюючі, фінансові та контрольні (табл. 1) [3; 4].

Таблиця 1

Класифікація функцій ФГВФО

Назва групи	Функції ФГВФО
Адміністративна	веде своєрідний реєстр банків-учасників Фонду
	нагромаджує і, у разі потреби, використовує кошти, отримані з джерел, визначених відповідно статтями 19 та 20 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
	затверджує порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом уведення тимчасової адміністрації у банк та ліквідації банку, організовує продаж та відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку та/або створенням та продажем перехідного банку
	здійснює заходи щодо організації та проведення виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку
Регулювальна	здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб шляхом права прийняти рішення про встановлення спеціального збору до Фонду
	здійснює планові та/або позапланові перевірки банків
	застосовує до банків та їх керівників фінансові санкції за порушення законодавства і накладає адміністративні штрафи та пені
	здійснює заходи щодо подання інформації громадськості про сучасний стан функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення
Фінансова	здійснює випуск облігацій і видачу фінансових векселів у порядку та за напрямами розміщення
	має право інвестувати кошти ФГВФО в державні цінні папери України
	надає цільову позику банку для виплат вкладникам, а також фінансування витрат для оплати праці осіб, що здійснюються протягом дії тимчасової адміністрації
	надає фінансову підтримку банку
Контрольна	має право брати участь в інспекційних перевірках проблемних банків за рекомендацією Національного банку України
	здійснює нагляд та контроль за повнотою і своєчасністю перерахування встановлених зборів кожним банком-учасником
	вивчає та аналізує динаміку ринку депозитних ресурсів, залучених від вкладників учасниками ФГВФО
	здійснює аналіз фінансового стану банків з метою виявлення їхніх ризиків та прогнозує потенційні витрати Фонду на виведення неплатоспроможних банків з ринку та суми відшкодування коштів вкладникам

На кожному етапі розвитку національної системи страхування вкладів НБУ спільно із Фондом докладали максимальні зусилля для гарантованого захисту інтересів вкладників і кредиторів банків. Розуміючи важливу роль, яку відіграє гарантована сума відшкодування у зміцненні довіри вкладників до банківської системи України, адміністративна рада Фонду збільшувала її розмір 11 разів. На сьогодні розмір гарантованої суми відшкодування складає 200 тисяч гривень. Відповідне рішення за № 27 було ухвалене адміністративною радою Фонду 21 серпня 2012 року [8].

Варто зауважити, що Законом встановлено черговість задоволення вимог кредиторів банку, яку зображено на рис. 2 [5].

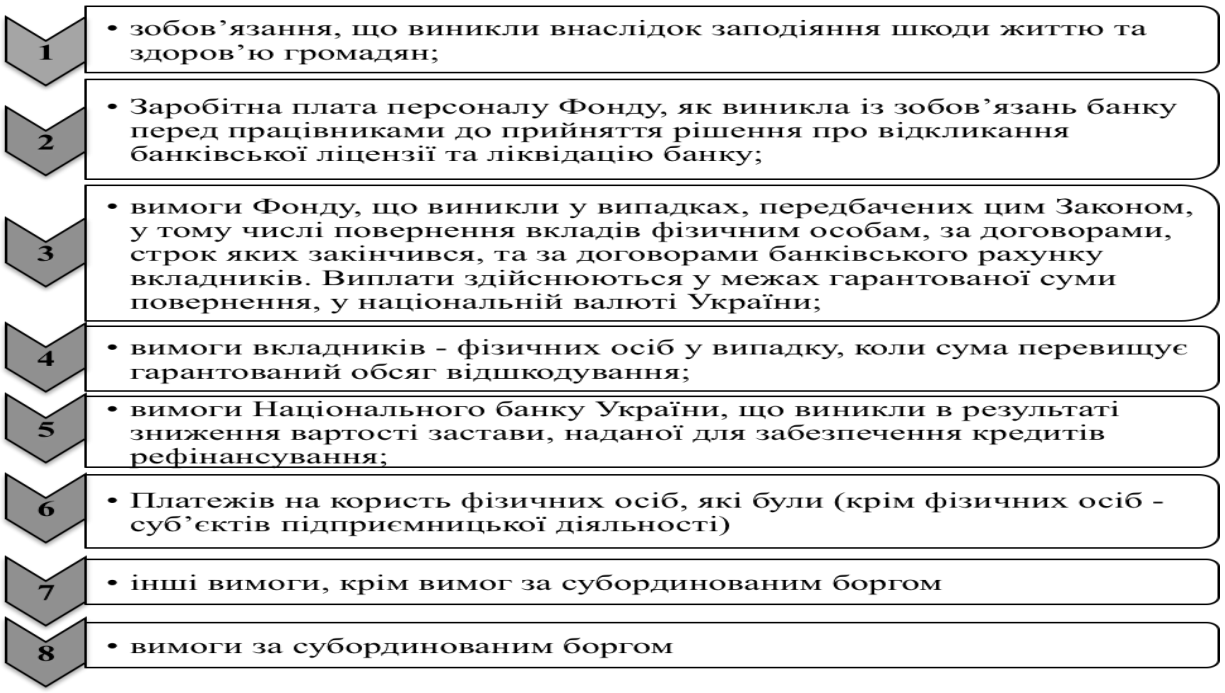

Рис. 2. Черговість та порядок задоволення вимог до банку

Як бачимо, кошти юридичних осіб (як на поточних рахунках, так і на депозитних) є майже незахищеними. Вони перебувають у 7 черзі, і задоволення їхніх вимог буде виконано у разі залишку коштів після розпродажу активів банку, що ліквідується.

Важливими історико-правовими аспектами розвитку системи гарантування вкладів в Україні є прийнята ціла низки законів, якими унормовувались зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Зокрема:

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» від 04 липня 2014 року, окрім іншого, було введено поняття «системно важливий банк» – як той, що відповідає критеріям, встановленим НБУ (розмір загальних активів та депозитного портфеля; ступінь фінансових взаємозв'язків та обсяг міжбанківського кредитування; розмір та об'єкт здійснення кредитної політики банку), діяльність якого суттєво впливає на стабільність банківської системи;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02 березня 2015 року, яким посилено адміністративну та кримінальну відповідальність пов'язаних із банком осіб та власників істотної участі, за доведення банку до неплатоспроможності, що є умисним вчиненням будь-яких дій, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредитору або державі [6];

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку», від 16 липня 2015 року [7]. Його норми розроблені спільними зусиллями фахівців Світового банку, НБУ, Міністерства фінансів та ФГВФО, підвищують прозорість процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків і збільшують повноваження Фонду як тимчасового адміністратора, так і ліквідатора. Фонд має право проводити моніторинг стану бази даних вкладників та банківських операцій банку ще на стадії проблемності.

Законом також встановлюється чітка та прозора процедура продажу активів банків, що ліквідуються, який здійснюється через консолідований офіс з реалізації майна банків. На нашу думку, це значно підвищило ефективність управління значною ліквідаційною масою, яку передано у Фонд.

Крім того, Законом скорочено часові рамки процедури ліквідації. Так протягом 3-ох робочих днів з дня отримання рішення НБУ про ліквідацію банку, ФГВФО формує реєстр вкладників, а згодом на 20-й робочий день, після запровадження процедури виведення такого

банку з ринку, відбувається повернення коштів вкладникам за договорами, строк дії яких закінчився [7].

Висновки. Отже, можемо зробити висновки, що вітчизняна система гарантування вкладів громадян пройшла досить складний шлях розвитку. З 1998 року до сьогодні спостерігається динамічний прогрес щодо вдосконалення законодавчої бази. Оскільки ефективний механізм страхування депозитів – це найголовніший інструмент, за допомогою якого можна протистояти банківським кризам, то подальше вдосконалення системи гарантування вкладів є першочерговим заходом у сучасних умовах.

Саме посилення дієвості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб як установи, котра має можливість підвищити довіру клієнтів до банків, що у свою чергу збільшить приріст вкладів, стимулюватиме розвиток внутрішнього ринку капіталів, буде сприяти зростанню фінансового сектору та економіки держави загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик, Б. П. Джерела формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та аналіз їх використання [Текст] / Б. П. Адамик, А. С. Скірка // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 3. – С. 5-20. – ISSN 2415-8453.

2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: закон України прийнятий від 23.02.2012 року, редакція від 01.07.2016 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17.

3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий від 23.02.2012 р., редакція від 12.08.2015 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17.

4. Річний звіт фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/about/report/.

5. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий від 23.02.2012 р., редакція від 12.08.2015 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий від 02.03.2015 року. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/218-19/paran111#n111.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий від 16.07.2015 року. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/629-19/paran141.

8. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/statistics/

Метеньканич Василь Васильович,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Житар Максим Олегович,
к.е.н., доцент кафедри

СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Основною ланкою кредитно-фінансової системи держави є банківська система, яка відіграє вирішальну роль у економічному розвитку. Для здійснення комерційної та господарської діяльності банкам необхідно мати у розпорядженні ресурси, що є активним елементом банківської діяльності. Ресурсна база банків формується за рахунок залучення вільних грошових коштів юридичних та фізичних осіб. Саме формування фінансових ресурсів банку має вирішальне значення для його функціонування. Тому визначення сутності банківських ресурсів та джерел їх формування є актуальними на сьогодні та потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань, що пов'язані із ресурсами банків займаються багато учених-економістів, серед них: О. Білик, З. Васильченко, О. Власенко, А. Вожжов, Т. Данилова, О.Дмитрієва, Н. Дребот, Н. Кожель, А. Мороз, М. Пуховкіна, В. Рисін, М.Савлук та інші. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів проблеми формування банківських ресурсів присвячені праці таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, як А. Мороза, Р. Тирка, Н. Барковського, О. Петрука, О. Заруби, Ж. Довгань, В. Харамана, М. Алексеєнко, Б.Луціва, Ж. Мартинюка, О. Дударенко та інших.

Метою статті є визначення сутності та джерел походження банківських ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Різні науковці по-різному підходять до визначення поняття «банківські ресурси» (табл.1).

Отже, розглянувши вище представлені в таблиці 1 погляди вчених-економістів, можна запропонувати наступне визначення банківських ресурсів: банківські ресурси – це сукупність власних грошових коштів, які перебувають у розпорядженні банків, акумулюються через

емісію цінних паперів, коштів внутрішньобанківського походження та коштів що залучаються на основі зобов'язальних правовідносин, від інших фіз. та юр. осіб

Таблиця 1

Дефініції поняття «банківські ресурси»

Автор	Визначення
А. Мороз і М. Савлук [1, с. 30].	Під ресурсами банку варто вважати всю сукупність грошових коштів, які перебувають у його розпорядженні та використовуються ним з метою викоання активних банківських операцій
О. Заруба [2, с. 36].	Ресурсне забезпечення банку – це грошові ресурси, які становлять основу всіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються комерційними банками» Звернемо увагу на те, що дане трактування ресурсів банку уточнює цільове призначення коштів, але не враховує джерела формування ресурсів.
Ж. Мартинюк [3, с.112].	Банківські ресурси – це традиційні банківські ресурси як акумульовані банком тимчасово вільні кошти господарства та населення які використовуються з метою подальшого розміщення на ринку та вилучення прибутку, що виникають як зобов'язання власності чи боргу.
В. Хараман [4, с. 8].	Під банківським ресурсами розуміти сукупність грошових коштів та вираженої в грошовій формі частки майна, що знаходяться у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення банківських операцій і надання банківських послуг для отримання прибутку
О. Лаврушин [5].	Банківські ресурси – це сукупність власних і залучених коштів, що застосовуються банком для проведення активних операцій
О. Присяжнюк [6].	Розглядає ресурси банку як його власний капітал, залучений і позиковий капітал, а також як самостійне джерело власних коштів банку

Щодо джерел формування банківських ресурсів, то варто в першу чергу зазначити, що ними є шляхи надходження ресурсів на рахунки банківської установи, які на певних умовах між банком та його контрагентом тимчасово переходять у користування банку для проведення ним активних операцій та забезпечення його повноцінної діяльності з метою одержання прибутку.

Процес формування банківських ресурсів являє собою послідовний рух коштів з моменту виявлення потреби у банка в них, а у фізичної чи юридичної особи з моменту виникнення бажання надати ці кошти банкові на умовах і строках, що визначені обома сторонами

цього процесу, до моменту надходження цих коштів на рахунки в банк та планування його подальших дій з їх використанням.

Власними джерелами формування ресурсів банку є кошти, що внесені акціонерами банку до статутного капіталу, а також кошти отримані в ході подальшої роботи банку. Сюди відноситься статутний капітал, резервний капітал, спеціальні фонди, нерозподілений прибуток, субординований борг. Варто відзначити, що власний капітал банку є одним із найважливіших показників, які характеризують фінансову стійкість банківської установи та її здатність в умовах конкурентного середовища ефективно розвиватись [7, с. 145-150].

Саме від величини власного капіталу банківської установи залежать обсяги залучених і позичених коштів, а це, своєю чергою, істотно впливає на її діяльність, забезпечення ефективного кредитування своїх клієнтів і в кінцевому підсумку на прибутки банківської установи.

Проте основну частину банківських ресурсів складають саме залучені та запозичені. Так, нинішня практика діяльності банків в першу чергу характеризується великим різновидом депозитів і депозитних рахунків. Загалом, на сьогоднішній день формування залучених банківських ресурсів відбувається двома шляхами: шляхом проведення депозитних операцій та отримання позик на грошовому ринку.

Варто звернути увагу на дослідження І.В. Вишнякова, який займався вивченням питанням формування та розподілу банківських ресурсів. У власному дослідженні [8, с.94] він зазначив, що «депозити до запитання» є головним джерелом накопичення коштів комерційних банків . Ключовою ознакою даних депозитів є можливість їх вилучення з банку в будь який момент. Цей вид ресурсів, на думку автора, є ризикованим.

І. В. Вишняков спробував побудувати динаміку обсягів як конкретних депозитів «до запитання», так і сукупності всього банківського ресурсу цього виду. Він запропонував зміни до стохастичних мультиплікативних моделей динаміки обсягу депозитів, враховуючи поведінку вкладника та використовуючи деякі схеми теорії надійності та теорії масового обслуговування [9].

Отже, як бачимо, виходячи з теоретичних досліджень і практики, що переважно депозити є одними з найважливіших в діяльності банку, але в той же час вони є ризикові та часто дорогими.

Важливим джерелом формування ресурсів банку також є міжбанківське кредитування, яке, зазвичай, має короткостроковий характер.

Окрім цього, позабалансове фінансування банку: сек'юритизація активів, випуск кредитних гарантій, продаж позик також можна віднести до зовнішніх джерел фінансування.

На рис.1 представлено інформацію про динаміку та структуру залучених ресурсів банків України у 2005-2017 рр.

Рис. 1 Динаміка та структура залучених ресурсів банків України у 2005-2017 рр. [10, с.200]

Із рисунка видно, що у структурі ресурсів банків України за період 2005-2017 рр. переважають кошти фізичних осіб. Із з 2014 року спостерігається явне накопичення в структурі залучених ресурсів коштів суб'єктів господарювання, на фоні стабілізації обсягу коштів фізичних осіб, що, як ми вважаємо, є наслідком політичної нестабільності в державі яка спричинила зростання недовіри населення до банківської системи в цілому.

Варто звернути увагу на те, що структура ресурсної бази кожного банку залежить від різних факторів є в більшості випадків індивідуальною. [11, с. 43].

Так, до прикладу, універсальні банки в основному практикують короткострокові депозити, оскільки вони займаються в основному короткостроковим кредитуванням. Іпотечні ж банки залучають ресурси в основному шляхом випуску та розміщення довгострокових зобов'язань, переважно іпотечних облігацій, що зумовлено здійсненням ними довгострокового кредитування під заставу нерухомості.

Зазвичай операції банку із залучення та запозичення коштів забезпечують формування ресурсів банку, необхідних йому для здійснення діяльності зверх власного капіталу. Такі ресурси покликані та-

кож забезпечувати ліквідність та одержання доходу.

Висновки. Таким чином, під банківськими ресурсами слід розуміти сукупність активів, що використовує банк у процесі своєї діяльності. Джерелами формування банківських ресурсів є власні, залучені та запозичені кошти. Кожне джерело формування ресурсів банку має низку як позитивних, так і негативних особливостей для всіх учасників процесу. В Україні основними джерелами походження ресурсів банків є депозити фізичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; [за ред. А. М. Мороза]. – К. : КНЕУ, 2000. – 384 с.

2. Заруба О. Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі / О. Д. Заруба // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 35-37.

3. Мартинюк Ж.В. Ресурсна база комерційних банків / Ж.В. Мартинюк // Фінанси України. – 1998. – № 11. – С. 112-114.

4. Хараман В. С. Формування ресурсів комерційних банків та їх оптимізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / В. С. Хараман ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2012. – 19 с.

5. Банковское дело: учебник / под ред. О.И. Лаврушин. – М.: Финансы и статистика, 2005, – 672 с.

6. Рисін В.В. Формування та розміщення довгострокових ресурсів банків в Україні: Монографія / В.В. Рисін, М.В. Рисін. – К.: УБС НБУ, 2008. – 234 с.

7. Владичин У.В. Капіталізація банківської системи України / У.В. Владичин // Фінанси України : журнал. – 2002. – № 7. – С. 145-150.

8. Вишняков И. В. Стохастическая модель динамики объёмов банковских депозитов «до востребования» / И. В. Вишняков // Экономика и математические методы. – 2002. – № 1. – С. 94-104.

9. Шевцова О. Й. Фінансові ресурси універсальних банків України: джерела та методи залучення [Електронний ресурс] / О. Й. Шевцова, Є. О. Сиволап. – Режим доступу: http://vestnikdnu.com.ua/archive/ 201372/ shevtsova.html.

10. Онищенко Ю.І., Брит А.В. Чинники формування ресурсної бази банків на основі коштів населення / Ю.І. Онищенко, А.В. Брит //

Східна Європа: економіка, бізнес та управління, Випуск 4 (09) 2017. – С.199-204.

11. Олійник Д. Ресурсна база українських комерційних банків як джерело ліквідності / Д. Олійник // Банківська справа. – 2000. – № 2. – С. 42-4

12. Житар М.О. Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України / М.О. Житар // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. – 2017.- № 1. - С. – 94-105.

Мільченко Катерина Вікторівна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Пернарівський Олександр Васильович,
к.е.н., доцент кафедри

ПРОБЛЕМАТИКА УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ

Ключові слова: *банк, процентний ризик, управління, кредит*

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що в сучасних умовах економічної нестабільності, коли у фінансовому середовищі відбуваються значні факторні і структурні зміни, особлива увага учасниками ринку приділяється управлінню ризиками. Фактично відсутність в комерційному банку системи управління ризиками, що відповідає вимогам сучасної економіки, ставить під загрозу можливість банку підтримувати заплановану прибутковість і ставить під питання перспективи його подальшого існування.

Основним індикатором розвитку ринкових відносин є загострення конкуренції у всіх сферах економіки, і банківська система не є винятком. Навіть для великих банків конкуренція з іноземними фінансовими інститутами не проходить без сліду: дочірні банки західних корпорацій можуть собі дозволити ціновий демпінг у вигляді, наприклад, зниження ставок по кредитах, і вітчизняні банки змушені за ними слідувати. Безумовно, у вітчизняних банків є окремі конкурентні переваги, такі, наприклад, як знання клієнта, пізнаваність бренду, велика клієнтська база і т.п. Але існує область, в якій відставання від західних колег незмірно – управління ризиками. Саме якісна і ефективна система управління ризиками повинна основною конкурентною перевагою в сучасній економічній дійсності. Ця обставина зумовлює актуальність досліджень присвячених проблематиці управління банківським процентним ризиком.

Ступінь вивчення проблеми. Вагомий внесок у вивчення суті процентних ризиків та заходів щодо управління ними внесли такі вчені, як: О. Кириченко, В. Міщенко, А. Єпіфанов, П. Козак, В. Подчесова, С. Прасолова, Л. Примостка, Т. Савченко, О. Пожар, М. Хох-

лов та ін. Приділяючи велику увагу значимості цього питання, слід зазначити, що всі роботи сконцентровані на проблемах сутності та оцінки процентних ризиків комерційних банків. Але питання стосовно комплексного та якісного управління банківськими процентними ризиками недостатньо висвітлені в роботах цих вчених.

Мета статті полягає у визначенні проблемних аспектів управління банківським процентним ризиком та окреслені шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день Україна перебуває в умовах фінансової та економічної нестабільності. Даний факт підвищує вплив банківського процентного ризику на капітал та прибуток банків. Процентний ризик є фундаментальним аспектом усієї кредитної діяльності, він впливає на ціни та доходи у розрізі всіх форм боргових інструментів.

Управління процентними ризиками на сьогодні є важливою складовою банківського управління взагалі, адже цей процес обумовлює не тільки мінливість процентних ставок, а й збільшення числа банківських продуктів, які відображаються в балансі банку та поза ним [3, с. 243]. Комерційний банк може здійснювати операції, пов’язані з процентним ризиком, пов’язані як із активами, що приносять доходи, так і з зобов’язаннями. Однак необхідно враховувати, що гнучкість управління обома частинами балансу обмежена. Управління активами обмежене ліквідністю, ціновою конкуренцією з боку інших банків, а управління зобов’язаннями – вибором та розміром боргових інструментів або доступністю ресурсів для видачі позичок та цінової конкуренцією з боку інших банків та небанківських установ за доступні кошти. У кінцевому підсумку, стратегія банку завжди орієнтована на стійке зростання своєї ринкової вартості і передбачає, перш за все, наявність стабільних та достатніх грошових потоків. А оскільки одним із найбільш прогнозованих на розвиненому фінансовому ринку способів формування відповідних грошових потоків є кредитування, то цілком можна стверджувати, що значна кількість банків зосереджує свою діяльність саме на даному сегменті.

Необхідно відзначити, що незважаючи на використання вітчизняними банками таких самих основних стратегій банківської діяльності, що і в країнах з розвиненою ринковою економікою, портфелі активів та пасивів українських банків істотним чином відрізняються від аналогічних портфелів іноземних кредитних організацій. Ключовою

відмінністю тут є значно вищий профіль ризику вітчизняного банку, що характеризується слабкою диверсифікацією активних операцій та недостатньою ресурсною базою. Якщо складнощі з формуванням ресурсної бази багато в чому носять системний характер і пов'язані з відсутністю у більшості вітчизняних кредитних організацій доступу до відносно дешевих і стабільних джерел фондування, то політика здійснення операцій із розміщення коштів багато в чому залежить від інституційних особливостей ведення банківського бізнесу в тій чи іншій країні.

Більшість вітчизняних банків, як правило, здійснюють концентрацію своїх ресурсів в якомусь одному, найбільш дохідному ринковому сегменті. Таким сегментом донині виступав кредитний ринок. У більшості випадків банки свідомо структурували таким чином свій портфель за рахунок високих ставок за наданими кредитами. А за нинішньої ситуації, коли спостерігається нестача ресурсів, ризики банків значно зростають. Таким чином, не лише нестача самих ресурсів, але й конкуренція за їх залучення, створюють передумови підвищення процентних ставок, ризик зміни яких повинен бути прогнозованим та контрольованим.

Єдиної думки з приводу класифікації ризиків процентної ставки на сьогодні немає. У зв'язку з цим, як у нашій країні, так і за кордоном, за основу береться класифікація, наведена в документах Базельського Комітету з питань банківського нагляду, в якій виділяється:

1) базовий ризик (базисний ризик). Дана складова відображає можливі втрати від зменшення процентної маржі. Базисний ризик виникає в тому випадку, якщо ставки залучення ресурсів і ставки розміщення «плавають» одна відносно одної. Якщо банк встановлює ставки залучення з фіксованою маржею відповідно до ставок розміщення, то базисний ризик закривається, але зростає економічний ризик. У випадку, якщо банк встановлює ставки залучення і розміщення на рівні середньоринкових, то він зменшує економічний ризик, збільшуючи при цьому базисний[5];

2) ризик часового розриву (ризик переоцінки). Основна причина відмінностей в чутливості до ставок – різниця між термінами розміщення та термінами залучення. Таким чином, трансформація активів та пасивів за термінами завжди супроводжується ризиком часового розриву через розбіжність моментів встановлення ціни активів і

пасивів, яка виражається конкретною процентною ставкою по відповідному активу чи пасиву;

3) ризик кривої прибутковості. Несприятливе зміщення кривої прибутковості чи зміна її форми може привести до значного скорочення прибутку банку або зменшення власного капіталу. Тут необхідно уточнити, що під кривою прибутковості розуміється графік залежності величини процентних ставок по активах від терміну погашення активів на певний момент часу при незмінності інших умов. Для оцінки впливу руху кривої прибутковості на стан банку фахівцями комерційного банку, як правило, здійснюється моделювання грошових потоків під впливом стандартних сценаріїв руху. При аналізі й моделюванні зміну форми кривої прибутковості іноді зображують у вигляді комбінації різних сценаріїв;

4) ризик опціонності. Крім термінів залучених та розміщених коштів, структури процентних ставок, на прибуток банку безпосередньо впливають індивідуальні особливості фінансових послуг, наданих банком, та особливості фінансових інструментів, які продаються і купуються банком (наприклад, умови дострокового розірвання депозитних договорів). Ризик опціонності виникає в тому випадку, коли клієнт банку має право (але не зобов'язаний) змінити розмір і/або час виплат (або хоча б однієї виплати) у грошовому потоці за даним фінансовим інструментом. У цьому випадку виникає несиметричний профіль ризику в банку, тобто банк бере на себе за даним фінансовим інструментом свідомо більший процентний ризик, ніж його клієнт. Цей вид ризику дуже важко оцінити, до того ж його роль постійно зростає через ускладнення фінансових інструментів [4];

5) економічний ризик як складова процентного ризику відображає ризик втрат від зміни попиту і пропозиції за конкретними фінансовими інструментами внаслідок несприятливої зміни процентних ставок. Наприклад, падіння номінальних ставок за депозитами «до запитання» нижче рівня інфляції, швидше за все, призведе до різкого скорочення попиту на деякі послуги банків [2].

Одним із апробованих способів регулювання процентного ризику є контроль за процентною маржею, тобто маржею між процентним доходом від активів, які приносять прибуток, та процентними витратами по зобов'язаннях.

Цільові рівні маржі пов'язані зі змінами в структурі активів банку та зазнають їх впливу. Нами вже було відзначено, що у зв'язку з

нестачею ресурсів банки, які сконцентрували свою діяльність на видачі кредитів, наражаються на підвищений ризик. Даний ризик виражається не лише у складності повернення виданих кредитів, але і в необхідності підвищення процентних ставок. В зв'язку з цим виникає необхідність постійного аналізу змін на ринку банківських операцій, в економіці, процентних ставках, а також необхідність оцінки змін у співвідношеннях ризик-дохід. Співвідношення термінів погашення, структури процентних ставок активів та зобов'язань, а також ступінь ризику неповернення грошей – це основні фактори, які необхідно перевіряти для підтримання оптимального співвідношення ризику і маржі.

Процентні маржі окремих банків змінюються в часі залежно від різноманітних факторів: портфель активів, включаючи співвідношення кредит/інвестиції, структура термінів, ризик неплатежу, співвідношення активів із фіксованою та плаваючою ставкою; структура зобов'язань, включаючи співвідношення депозитів до запитання, строкових та ощадних депозитів, інших придбаних коштів і власного капіталу банку; процентні ставки; ціни активів.

В умовах економічної нестабільності та фінансових потрясінь, коли прогнозування процентних ставок стає практично неможливим, найважливішим моментом в управлінні активами та пасивами банку стає максимальна можливість балансування за термінами ресурсів і портфеля активів. Безумовно, кожен банк самостійно розробляє прийнятну для нього стратегію управління процентним ризиком, і єдиного «рецепту» бути не може.

Загалом мета управління процентним ризиком полягає в тому, щоб їх рівень відповідав встановленим банком лімітам та характеру діяльності банку навіть у тому випадку, коли процентні ставки змінюються. Банки повинні розробляти відповідні процедури, які давали б змогу підтримувати процентний ризик у межах лімітів або змінювати ліміти, які виявляються невідповідними [1].

Висновки. Отже, за нестабільної фінансової ситуації у країні з метою управління процентним ризиком необхідно підтримувати диверсифікований за ставками, термінами, секторами господарства портфель активів, а також бажано збільшити обсяг кредитів та цінних паперів, які можна, ймовірно, досить легко реалізувати. Більше того, необхідно розробляти спеціальні плани операцій для кожної категорії активів і пасивів у розрізі періодів ділового циклу, тобто визначити

політику управління різними активами й пасивами за даного рівня процентних ставок та зміни трендів їх руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григораш О. В., Мелентьєва О. В. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків. *URL:* http://nauka.kushnir.mk.ua/?p= 7982 ***(дата звернення: 26.10.2018)***

2. Козак П. Процентный риск в банковской сфере. Информационный проект «финансы». *URL:* http://www.finances.kiev.ua/theory/Rysk_menedzhmen ***(дата звернення: 21.10.2018)***

3. Комар О. Ю., Подчесова В. Ю. Особливості управління процентними ризиками в банках. *Економічні науки*, 2010. № 4. С. 242 – 247.

4. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 2: Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / за ред. А. О. Єпіфанова, Т. А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 299 с.

5. Хохлов Н. В. Управление риском: учебное пособие. М.: Юнити-Дана, 2001. 239 с.

Мхітарян Анастасія Сейранівна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Мельник Віктор Миколайович,
д.е.н., професор кафедри

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Основним завданням сучасної світової економіки є забезпечення фінансової стабільності національних і світових фінансових ринків, без яких неможливо досягнути високих темпів економічного зростання й надійного функціонування фінансового сектору. Лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків, послаблення державного контролю за розвитком грошово-кредитних відносин, глобалізаційні процеси у фінансово-кредитній сфері та надмірна залежність економік багатьох країн від зовнішніх факторів призвели до тривалої економічної рецесії внаслідок світової фінансової кризи.

Банківська система є ключовою ланкою економіки, що має здійснювати розрахунки між фізичними особами, суб'єктами господарювання та державою, забезпечувати залучення коштів вкладників, їх подальше надання позичальникам в якості кредитних ресурсів та своєчасний розрахунок як з позичальниками, так і з вкладниками. Цьому сприяє підвищення їх довіри до банків та прозорість діяльності Національного банку. Ефективність діяльності банків визначається передусім спроможністю виконувати покладені на них функції.

Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері забезпечення стабільності банківської системи України, питання ефективного регулювання банківської системи в умовах нестабільного економічного середовища залишається малодослідженим і набуває подальшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем та забезпеченню стабільності банківського сектору приділили увагу такі зарубіжні та вітчизнянні вчені, як: В. Геєць, Н. Веллінк, О. Дзюблюк, В. Дуйзенберг, Е. Лярж, П. Каллаур, Е. Крокет, С. Науменкова, О. Барановський, Ж. Довгань, В. Козюк, А. Кузнєцова, Б. Луців, В. Міщенко,та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження особливостей та основних тенденцій забезпечення стабільності банківського сектору України протягом останніх років.

Виклад основного матеріалу. Банківська системама є велике значення для ефективного здійснення грошово-кредитної політики та виконує багато важливих функцій для економіки. Її особлива роль полягає в забезпеченні стабільного економічного зростання, розширенні можливостей підприємств щодо залучення фінансових ресурсів, у збереженні примноженні заощаджень громадян. Саме тому виникає необхідність здійснювати банківське регулювання. Органи банківського нагляду повинні чітко визначати методи, за допомогою яких має бути досягнута стабільність банківської системи, ефективне функціонування банків та розвиток економіки.

Не дивлячись на численні спроби уніфікувати трактування поняття «фінансова стабільність», до цього часу не існує загальноприйнятої моделі або аналітичного механізму для її оцінки чи виміру.

Широка сфера його застосування і неоднорідність охоплюваних елементів підвищують складність кількісної оцінки рівня фінансової стабільності. Окрім цього, дане поняття відображає системний характер сучасних економічних процесів: взаємозв'язок фінансово-кредитного і реального секторів економіки, фінансів національної економіки з фінансами економік інших країн, а також фінансові зв'язки між окремими секторами реальної економіки. Враховуючи складність усіх зазначених взаємозв'язків, досягнення і підтримка прийнятного рівня фінансової стабільності потребує комплексного підходу до вироблення відповідних заходів економічної політики.

Визначити поняття фінансової стабільності намагались як науковці-теоретики, так і економісти-практики, представники управлінських, академічних і ділових кіл різних країн, об'єднаних в Форум фінансової стабільності. Однак єдиного у міжнародному масштабі визначення поняття «фінансова стабільність» до цього часу не існує.

Таким чином, центральні банки у багатьох країнах здійснюють моніторинг загальної стабільності фінансової системи і розподіляють відповідальність з її підтримання з іншими органами державного регулювання.

На думку І. Білої «… досягнення збалансованості потреби і пропозиції на державні фінансові ресурси в процесі формування і вико-

нання зобов'язань слугуватиме гарантією фінансової стабільності держави» [4, с. 17].

Варто зазначити, що найбільш комплексне визначення фінансової стабільності запропонував Г. Дж. Шиназі, який присвятив цій проблематиці кілька фундаментальних досліджень. На думку вченого, «фінансова стабільність – це не лише відсутність криз. Фінансову систему можна вважати стабільною, якщо вона:

1) полегшує ефективний розподіл економічних ресурсів у просторі і в часі, а також інші фінансово-економічні процеси (наприклад, заощадження та інвестування коштів, кредитування, утворення та перерозподіл резервів ліквідності, формування цін на активи, і, насамкінець – накопичення багатства і зростання обсягів виробництва);

2) дає змогу оцінювати та розподіляти фінансові ризики, а також здійснювати управління ними;

3) зберігає здатність виконувати ці важливі функції навіть в умовах зовнішніх екстерналій або при посиленні економічних диспропорцій» [6, с. 18]. У його визначенні, на відміну від інших, наголошено на особливому аспекті досягнення фінансової стабільності, а саме на оцінюванні ризиків та управлінні ними.

«Фінансова стабільність банківської системи, – акцентує В.В. Коваленко, - це міра повноти та якості розв'язання завдання, поставленого перед банківським сектором, центральним банком, виконання ним своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату» [5, с. 51].

Здебільшого науковці дане поняття розглядають через призму створення такого ефективного механізму, який би запобігав появі фінансових шоків, що, у свою чергу, спричиняють виникнення банківських криз, та який сприяв би досягненню стабільних темпів економічного зростання. Однак при цьому немає універсального визначення, в якому розкривалися б основні завдання, критеріальні ознаки та індикатори оцінки фінансової стабільності банківської системи.

Найчастіше фінансову стабільність прийнято трактувати як якісну характеристику фінансового стану банку, що визначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням банківських ресурсів і активів за умови підтримання на достатньому рівні ліквідності, платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків. Рівень фінансової стійкості банків визначається через такі основні характеристики: рівень капіталізації; якість активів; якість зо-

бов'язань; рівень платоспроможності та ліквідності; рівень прибутковості; якість управління капіталом, активами та зобов'язаннями; рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними [1; 2; 3].

Характеризуючи сучасний стан банківської системи України, необхідно зазначити, що політична нестабільність та загальна економічна дестабілізація у країні негативно впливають на діяльність банків.

Протягом останніх 2014-2017 рр. банківський бізнез України зіткнувся з комплексом проблем, частина яких носить значний загальноекономічний характер, а частина – невиваженою політикою НБУ.

Варто виділити такі вагомі тенденції розвитку банківського сектору:

1. Суттєве скорочення кількості вітчизняних банків, а саме станом на 01 лютого 2017 року ліцензію Національного банку України мали 93 (в т. ч. 38 банків з іноземним капіталом), а на 01.09.2018 року 81 банківські установи.

2. Починаючи з 2016 року кількість функціонуючих банківських установ скорочувалась і на початок 2017 року стало на 24 менше. Загалом тенденцію щодо зменшення кількості банків та підвищення їх рівня платоспроможності складових банківського сектору можна визнати як позитивну за умови, що зазначені тенденції стали наслідком виваженої та аргументованої політики Національного банку України. В протилежному випадку, такі дії державного регулятора лише тільки підривають довіру до всього банківського сектору України.

Протягом 2015-2017 рр. у банківському бізнесі України спостерігалася різке зменшення кількості банків з іноземним капіталом: якщо станом на 01.01.2015 р. в Україні їх налічувалось 51, то вже у лютому 2017 р. – 38. У наступні роки можливе продовження даної тенденції щодо скорочення кількості банків з іноземним капіталом, як наслідок цього, вихід банківських установ з російським капіталом з українського ринку. У березні 2017 р. Національним банком було запропоновано застосування санкцій щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України [12].

Зменшення ж загальної кількості банків і з 181 в 2014 р. до 82 в 2018 р. у зв'язку із недостатнім рівнем капіталізації та ліквідності активів, а також під впливом активного втручання регулятора (позбавлення ліцензій неплатоспроможних банків) у функціонування банків-

ської системи. Зменшення прибутковості роботи банків у зв'язку із девальвацією національної валюти, збільшенням валютних зобов'язань, зменшенням чистих процентних доходів, все підриває стабільність банківської системи України. Хоча на початок 2018 року банки показують позитивну динаміку та підвищення ліквідності, рік ще не завершено.

Погіршення стану фінансового сектору України засвідчують і світові рейтинги. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 (*The Global Competitiveness Index*), запоказником «Довіра до банків» Україна посідає останнє 138 місце [7]. За даними американського Інституту Геллапа лише 28% українців довіряють вітчизняним банкам та фінансовим установам. А 61% опитаних висловлюють недовіру усій банківській системі країни. Решта 11%

Не визначилися зі своїм ставленням. З таким показником Україна займає дев'яте місце серед країн з найнижчим рівнем довіри до банків.

Висновки. Зазначене доводить існування значних проблем у розвитку банківського сектору країни, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що, своєю чергою, негативно впливає на забезпечення реального сектору економіки необхідними фінансовими ресурсами та забезпечення стабільності банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48-51.

2. Вовчак О. Д. Напрями стабілізації роботи банків в умовах кризових явищ / О. Д. Вовчак, О. М. Крамаренко // Фінансовий простір. – 2014. – № 4 (16). – С. 27-31.

3. Глушко О. В. Фінансова стійкість як категорійне поняття / О. В. Глушко // Науковий вісник НЛТУ України. − 2011. – № 21. – С. 171-175.

4. Біла І. Організанційно-економічний механізм у забезпеченні матеріальних та духовних потреб суспільства / І. Біла // Регіональна економіка. – Л.: ІРД НАН України, 2012. - № 3(82). – С. 16-19.

5. Коваленко В.В. Критеріальні ознаки фінансової стабільності банківської системи / В.В Коваленко // Міжнародна банківська конку-

ренція: зб. тез доповідей ІІІ Міжнародної наук, конф., 15-16 травня 2008 р. – Суми: Національний аграрний університет, 2008. – С 51-53.

6. Schinasi G.J. Defining Financial Stability / G.J. Schinasi // IMF Working Paper. International Monetary Fund. – 2004. – №187. – P.17-23.

7. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1.

Отрошенко Ольга Олександрівна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Примостка Л.О.,
д.е.н., професор

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

В статті розкрито особливості методу управління ризиками – стрес-тестування, розглянуто сучасний стан системи стрес-тестування в українських банках. Виділено ключові проблеми банківської системи України у сфері управління ризиками. Обгрунтовано пропозиції щодо удосконалення механізму проведення стрес-тестування в Україні.

Ключові слова: *стрес-тестування, банківська система, ризик-менеджмент, Національний банк України, ризик.*

Актуальність. В деяких умовах нестійкості фінансових ринків підвищується сутність поліпшення інструментів оцінки ризиків на макро- і мікрорівні. Один з таких інструментів, який став актуальним в останнє десятиліття як для регуляторів банківських установ, так і для самих банків, є метод стрес-тестування. Одним із факторів, що стимулював розвиток інструментарію стрес-тестування, стали фінансові кризи, які, починаючи з 90-х років XX ст., підкреслили важність детального розуміння вразливості фінансового сектора. У зв'язку з цим, Міжнародний валютний фонд (МВФ) спільно з регуляторами і фінансово-кредитними інститутами різних країн збільшив роботу з розвитку інструментів аналізу фінансової стабільності. Невідмінним елементом аналітичного інструментарію, який отримав широку популяризацію в останні роки, є стрес- тестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико–методичні та практичні підходи до управління ризиками відображено в роботах відомих учених, таких як: T. Andersen, M. Crouhy, P. Hopkin, P. Jorion, G. Monahan, P. Sweeting, І. Посохов, О. Дзюблюк. У сучасній науковій літературі існують публікації вітчизняних та зарубіжних фахівців, присвячені дослідженню розробок методик стрес–тестування комерційних банків, таких як: Jose Vinals, П. Житний, І.

Івасів, Я. Костюченко, Б. Кишакевич, О. Криклій, С. Манжос, С. Шаповалова, М. Макаренко, А. Максимов, Н. Тарасович.

Мета статті – розкрити теоретичні положення і особливості проведення стрес-тестування як сучасного методу управління ризиками та розглянути сучасний стан системи стрес-тестування в українських банках.

Виклад основного матеріалу. Стрес-тестування спочатку розвивалося як інструменти оцінки ризиків на рівні окремих портфелів. Сьогодні вони широко використовуються фінансовими організаціями як інструмент управління ризиками. Плавно техніка стрес-тесту стала використовуватися в більш широкому контексті з метою вимірювання вразливості до загальних шоків груп інститутів (таких, як комерційні банки) або навіть всієї фінансової системи.

Стрес-тестування (англ. Stress Testing) – це один з видів тестування, який оцінює надійність і стійкість системи в умовах перевищення меж нормального функціонування. Результатом стрес-тестування є проявлення стійкості системи під більшим навантаженням, ніж те, яке дозволяє системі знаходитися в стійкому положенні за нормальних умов функціонування. Стрес-тестування надає можливість оцінити максимально очікувані втрати окремих банків та банківського сектора в цілому залежно від глобальних та специфічних економічних переваг в тій чи іншій країні.

Вперше стрес-тестування банківської системи було проведено в США. Пізніше ряд європейських країн запровадили схожий досвід у свою практику.

Стрес-тестування визначається Міжнародним валютним фондом як «методи оцінки чутливості портфеля до суттєвих змін макроекономічних показників або до виключних, але можливих подій». Банк міжнародних розрахунків визначає стрес-тестування як «термін, що описує різноманітні методи, що використовуються фінансовими інститутами для оцінки своєї вразливості відносно виключних, але можливих подій» [1].

Національний банк України визначає стрес-тестування як «метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку

суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями» [7].

Поширеним є визначення стрес – тестування «як оцінки потенційного впливу на фінансовий стан кредитної організації низки заданих змін в факторах ризику, які відповідають винятковим, але вірогідним подіям» [3].

Узагальнюючи наведені дефініції, можна сказати, що стрес – тестування – це процес перевірки банківської системи або окремого банку на стійкість за можливої зміни різних умов її функціонування (при стресових випадках).

Стрес-тестування можна визначити як оцінку потенційного ефекту, який відобразиться на фінансовому становищі банку за умови зміни величини ризиків його діяльності, виходячи з ймовірностей потенційних збитків.

Мета стрес-тестування - оцінка можливих збитків банківської системи або банку при настанні певних подій. В результаті аналізу отримують інтегральну оцінку, яка дозволяє визначити, за зміни яких факторів банк стане в критичному стані. Через те, розписується сценарій зміни стану банку в стресі.

Необхідністю стрес - тестування є те, що вже на ранніх етапах можна визначити та спрогнозувати зміни в системі і сформувати попереджуючі заходи для недопущення стресу або при надходженні стресу мати уявлення про те, як буде реагувати на це система. Отже, стрес-тестування як окремих банків, так і банківської системи в цілому дозволяє з’ясувати, які втрати може понести банк (чи система загалом) при настанні несподіваних подій.

В «Основних принципах ефективного банківського нагляду» Базельського комітету, банкам рекомендується здійснювати стрес-тестування за ризиком ліквідності, ринковим, кредитним та операційним ризиком [6].

Світова практика виокремлює декілька методик проведення стрес-тестування банківської системи на мікро- та макрорівні. Зокрема, у країнах Європейського Союзу використовують методики, схвалені Базельським комітетом: метод еластичності, метод оцінки втрат, сценарний та індексний методи. За методикою МВФ та Світового Банку виділяють аналіз ймовірнісно-невизначених подій, аналіз найбільш імовірних подій, аналіз помірно-несприятливих подій та аналіз надзвичайних подій «виняткових, але можливих» [4].

Оскільки банківська система – це частина національної та світової економічної системи, то природно, що на будь-які зміни, що відбуваються в економіці, банківська система буде відповідати тим чи іншим чином. Тому в будь-якій методиці стрес-тестування є в наявності оцінка факторів, що впливають на рівень ризику банку. Макроекономічне стрес-тестування різних видів ризику проводиться за двома методами. Перший – підхід "знизу-вверх" (bottom-up) зводиться до того, що проведення стрес-тестування окремих видів ризику кожним банком самостійно за заданих сценарних умов. Досягнуті результати надсилаються до центрального банку країни. Другий – підхід "зверху-вниз" (top-down). Наглядовий орган самостійно проводить стрес-тестування за особистою методикою на основі агрегованих даних банків країни. За таким підходом певною мірою вирівнюється проблема порівняння методологій, що використовуються різними банками.

Поштовхом до впровадження методики стрес-тестування у вітчизняну банківську систему було рішення Національного банку України провести загальносистемне стрес-тестування банківської системи, за результатами якого визначалися обсяги можливої докапіталізації банків. Діагностичне обстеження 15 банків 1-ої групи тривало з 26 травня 2014 р. до кінця вересня 2014 р. та було проведене за технічним завданням, узгодженим з Міжнародним валютним фондом та Світовим банком. За допомогою стрес-тестів було оцінено стійкість вибраних банків у змодельованій на 3 роки ситуації. Результати обстеження показали, що 9 найбільших банків потребують докапіталізації на суму близько 54 млрд грн.

У 2015 році НБУ провів повторне стрес-тестування 20 діючих банків з групи найбільших за активами. За результатами діагностики докапіталізації потребували 16 банківських установ. 8 банків цієї групи виконали програму достроково, а 2 фінансові установи – "Фідобанк" і "Хрещатик" - були визнані неплатоспроможними.

За підсумками діагностики другої групи, яка відбулась на початку 2016 року, з 19 банків докапіталізації потребували 12 фінансових установ. Поки що тільки один банк цієї групи здійснив програму в повному обсязі, а дві фінансові установи – "Платинум Банк" і "Фортуна-банк" - визнані неплатоспроможними.

Аналіз наступної групи, яка складалася з 21 банку, проведеної також у 2016 році, показала потреби в докапіталізації у 11 фінансових установ.

За результатами діагностичного обстеження, проведеного у 2017 році, З 37 невеликих банків лише чотири потребують докапіталізації на загальну суму 143,1 млн грн. Причому один із чотирьох банків прийняв рішення про припинення банківської діяльності (необхідна сума докапіталізації склала 12 млн грн).

На початок 2017 року з 96 діючих банків статутний капітал з урахуванням внесків 37 банків був меншим, ніж 200 млн. За 2017 рік із цих 37 банків: п’ять - виведено з ринку, один - погоджено припинення здійснення банківської діяльності без припинення юридичної особи; 25 - докапіталізувалися до мінімально-необхідного рівня; шість - не виконали вимоги щодо докапіталізації у повному обсязі.

За результатами стрес-тестування, яке проходило у 2018 році, вісім із 24 банків (понад 90% активів усього банківського сектору), які брали участь в оцінці якості активів і стрес-тестуванні Національного банку України, потребують докапіталізації на суму в 6,1 млрд грн. [8].

В Україні сьогодні існує багато перешкод для ефективного розвитку системи стрес-тестування банків: відсутність деталізованої методики та алгоритму проведення стрес-тестування; занадто високий рівень фінансових витрат на впровадження системи стрес-тестування; асиметричність інформації, відсутність досвіду проведення стрес-тестування, що зумовлює суттєві помилки у висновках, прогнозах і припущеннях.

Отже, актуальності набуває побудова методичного підходу до проведення стрес-тестування банків в розрізі фінансової безпеки (за кредитним ризиком, ризиком ліквідності, ринковим та операційним ризиком), яка повинна передбачати реалізацію наступної послідовності етапів [2]:

1) актуалізація параметрів проведення стрес-тестування;

2) ідентифікація базових факторів ризиків, притаманних банківській діяльності, та переваг, які здатен отримати банк за умови уникнення негативних наслідків дії ризиків;

3) вивчення методичного підходу до надання кількісної характеристики кожного із виділених базових факторів ризиків, враховуючи те, що частина з цих показників є якісними, а іншій частині можна поставити у відповідність як якісну, так і кількісну характеристику;

4) складання таблиці відповідності досягнутих переваг банківської установи внаслідок подолання властивих її діяльності ризиків базовим факторам, які зумовлюють отримання даних переваг;

5) визначення пріоритетності (аналіз чутливості) груп основних факторів ризиків, характерних банківській діяльності, на основі сум отриманих подвійних характеристик;

6) розрахунок показника невідповідності характеристик кожного конкретного банку нормативно встановленим вимогам в межах відповідності отриманих ним переваг базовим факторам ризиків;

7) прогнозування значення показника невідповідності характеристик кожного конкретного банку нормативно встановленим вимогам в результаті змін, що характеризуються можливими альтернативами прийняття рішень в розрізі фінансової безпеки банківської установи.

Також доцільно навести пропозиції щодо удосконалення механізму проведення стрес-тестування в Україні [12, с. 80]:

1) необхідно точно визначитись з типом проведення стрес-тестування. Формування найбільш адекватного підходу до стрес-тестування полягає в пошуку золотої середини між простими, але досить стилізованими моделями, та комплексними, втім більш реалістичними;

2) впровадження методики стрес-тестування для кожного банку окремо, що повинно стати однією з конкурентних переваг. У такому випадку банки самі будуть зацікавлені в достовірності поданої інформації, адже зможуть оцінювати конкурентні позиції, порівнюючи власні результати стрес-тестування з результатами банків-конкурентів;

3) на основі рекомендацій МВФ та Світового банку стандартизувати методологію проведення стрес-тестів для вітчизняних банків та автоматизувати процедури отримання необхідних даних;

4) забезпечити регулярність проведення стрес-тестування на макрорівні;

5) доцільно проводити щорічне анкетування вітчизняних банків щодо рівня ризиків, на які вони наражаються у процесі своєї діяльності, а також ступеня їх важливості для кожного банку;

6) важливо інформувати громадськість про результати проведення макроекономічного стрес-тестування у спеціальних щорічних звітах НБУ, тим самим підвищуючи рівень транспарентності банківської системи.

Висновки. Доцільним є внесення змін до існуючих методичних рекомендацій щодо обов'язковості оцінки ризиків за допомогою методики стрес-тестування та зазначення чітких строків і періодичності надання звітності банками. Стандартизація методики та інструментів проведення стрес-тестування дозволить вітчизняним банкам швидко та безпомилково оцінювати можливі ризики в гіпотетичних шокових ситуаціях, що зробить сучасний банківський ризик-менеджмент більш гнучким та ефективним.

Макроекономічне стрес-тестування банків надає можливість національному регулятору оцінити чутливість банківської системи. Сучасні тенденції розвитку вітчизняної банківської системи вимагають від національного регулятора запровадження передової зарубіжної практики стрес-тестування ризиків, а саме: здійснення його на регулярній основі, розробка комплексної методики проведення стрес-тесту, а також інформування громадськості щодо отриманих результатів у спеціальних щорічних звітах НБУ. Це сприятиме підвищенню ефективності оцінки і управління фінансовою стійкістю окремих банків, підвищенню рівня надійності, а, отже, й стабільності банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриевская И. Стресс-тестирование: обзор методологий / И. Андриевская // Управление в кредитной организации. – 2007. – № 5. – С. 88–96.

2. Волобуєв А.Ф. Стрес-тестування як одна зі складових прогнозування діяльності банків України / А.Ф. Волобуєв, Є.А. Іващенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2012. – Вип. 2. – С. 16-20.

3. Гальчинський А.С. Сучасна валютна система / Гальчинський А.С. – К.:Лібра, 1993.– 98 с.

4. Десятнюк О. Дефініція ризику податкової системи [Текст] / О. Десятнюк // Світ фінансів. – 2007. – №. 4 (13). – С. 24–34.

5. Івасів І. Макроекономічне стрес-тестування банків: сутність, підходи та основні етапи / І. Івасів, А. Максимова // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – № 18. – С.75–85.

6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України №361 від

02.08.2014. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0361500-04. – Назва з екрану.

7. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес–тестування в банках України [Електронний ресурс]: методичні рекомендації, затверджені Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09.

8. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764

9. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування / Л. Прийдун // Вісник ТНЕУ. – 2011. – № 2. – С. 67–74.

Прибора Володимир Олегович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Клюско Л.А.,
к.е.н., доцент

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Актуальність дослідження. Одним із важливих етапів економічного розвитку України є поширення безготівкових розрахунків. Пріоритетним напрямком у цій сфері є розвиток ринку банківських платіжних карток. Формування розвиненого карткового ринку дозволяє суттєво зменшити витрати держави щодо підтримки готівкового обігу; сприяє створенню транспарентної фінансової системи країни та суттєвому скороченню частки «тіньового» сектору грошового ринку, а також забезпеченню додаткового залучення коштів фізичних і юридичних осіб у національну економіку. Це зумовлює необхідність проведення аналітичної оцінки вітчизняного ринку банківських платіжних карток з метою прогнозування подальшого його розвитку в контексті сучасних викликів ринку.

Посилення в Україні конкурентної боротьби надалі більше змушує банки змінювати стратегічну діяльність з традиційної на клієнтоорієнтованої, за якої першочергове завдання банівської установи є максимальне задоволення інтересів і потреб клієнтів. Враховуючи усі зручності, які пропонуються кілентам в процесі користування пластиковими картками та надання електронних банківських послуг з використанням платіжних карток набувають дедалі ширшого застосування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із становленням ринку банківських платіжних карток окремі питання його функціонування привертають до себе все більшу увагу з боку науковців та практиків. Проблематиці розвитку ринку банківських платіжних карток України присвячені роботи О.Д. Вовчак, Я.І.Карчева, І.С. Кравченко, Л.С. Співак, В. Прушківського та ін. Разом з тим дослідження ринку банківських платіжних карток у вітчизняній науковій думці перебуває у стадії вдосконалення, що потребує подальших досліджень.

Мета статті. Ринок банківських платіжних карток України було засновано у 1996 році з моменту підписання угоди про співпрацю міжнародних платіжних систем Visa International Service Association та MasterCard/Europay International з провідними українськими банками. Хоча фундамент для створення вітчизняного карткового ринку було закладено спочатку на правовому полі ще у 1994 році шляхом прийняття Закону України № 237/ 94 – ВР «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами».

Міжнародні електронні платіжні системи та їх пластикові карти прийшли в сферу банківського обслуговування разом з розвитком інформаційних технологій. У сьогоднішній, звичній для нас, формі платіжні системи розпочали функціонувати в 70-х роках XX ст., перші пластикові банківські карти з'явилися 22 років тому, а ПриватБанк став першим банком-емітентом міжнародної системи Visa. Користувачі швидко оцінили недоліки та переваги безготівкових розрахунків, тому популярність банківського пластики постійно зростає. Варто зазначити, що найбільш популярними представниками платіжних систем є Visa і MasterCard в Україні, які покликані замінити готівкові розрахунки безготівковими і підвищити рівень безпеки грошових коштів [2, 4].

Карткові платіжні системи, утворені у формі асоціації, отримали широкий розвиток і стали масовими за рахунок конкуренції між учасниками цих систем. Водночас закриті системи, завдяки можливості більш «індивідуального» підходу до споживачів, орієнтовані на заможних клієнтів.

Економічне середовище, в якому діють банки – члени карткових платіжних асоціацій, можна описати поняттям co-opetition, утвореним від competition – конкуренція і cooperation – кооперація.

Науковці застосовують поняття «ринок банківських платіжних карток», фактично ототожнюючи їх із «ринком платіжних карток».

Так, Гартінгер Р.О., посилаючись на те, що в Україні емісія платіжних карток законодавчо закріплена винятково за банками, вважає, що в широкому розумінні ринок банківських платіжних карток слід визначати як сукупність економічних відносин, у процесі яких формуються попит та пропозиція на послуги здійснення платежів та відбувається акт їхньої купівліпродажу у формі здійснення переказу ко-

штів або трансакції. В широкому розумінні ринок платіжних карток – це сукупність економічних відносин та взаємодії з метою координації розробки платіжних інструментів і послуг, формування цін на них та надання їх користувачам [1, с. 79].

Однак, якщо поглянути на світову практику, то випуском платіжних карток можуть займатися і небанківські установи.Прикладом таких карток є «картки туризму та розваг» (T&E, travel & entertaiment cards), які емітуються компаніями American Express, Diners Club тощо, тому поняття «ринок банківських платіжних

карток», звужує сутність ринку. Варто зазначити, що картки небанківської фінансової компанії American Express (AmEx) випускаються і в Україні, однак через зазначені вище обставини випуск здійснюється банками за угодами з цією компанією, а єдиним на сьогодні банком по еквайрингу цих платіжних карток в Україні є АТ «Укрексімбанк». Картки Diners Club в Україні розповсюдження не набули.

Варто відзначити, що ринок платіжних карток є на сьогодні одним із найбільш чутливих до існування нанотехнологій - високоточних технологій та технічних пристроїв, а також швидкості взаємозв’язку між елементами його інфраструктури. Варто відзначити, що динаміка обсягів емісії платіжних карток випереджає показники щодо розробки технічних пристроїв, і це вказує на негативний стан ринку. Зауважимо, що ринок швидко реагує на появу технологічних інновацій, прикладом є поява безконтактних карток як тільки з’явилась технологія «комунікації ближнього поля». Вихід нової інноваційної технології в одного з конкурентів - учасників ринку дуже швидко «копіюється» іншими учасниками.

На початок 2018 року продовжує зберігатися позитивна тенденція зростання безготівкових розрахунків та розширення платіжної інфраструктури. Позитивні тенденції на ринку платіжних карток надійно закріпилися у 2017 році, за підсумками якого частка безготівкових розрахунків в Україні з використанням платіжних карток збільшилась до 39,3% (зростання на 3,8% із початку 2017 року). Загалом за останні п’ять років цей показник зріс більше, ніж утричі (12,4% – станом на 01.01.2013)[4].

Станом на 01.01.2018 року в Україні працювало 77 банків – учасників карткових платіжних систем. За кількістю емітованих платіжних карток та ступенем розгалуженої інфраструктури їх обслугову-

вання лідерами банківського ринку були: АТ “ОЩАДБАНК”, ПАТ КБ “ПРИВАТБАНК” та АТ “РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ”[4].

На сьогодні ринок платіжних карток в Україні має досить стабільну динаміку розвитку. Темпи його зростання достатньо високі, що пояснюється передусім його ненасиченістю у порівнянні з розвиненими країнами, в яких основним пріоритетом сьогодні є не динаміка розвитку, а його технологічність. Окрім того, в Україні повноцінному розвитку ринку перешкоджають нерозвиненість інфраструктури, монополія міжнародних платіжних систем, високий рівень шахрайства (що характерно для ринків, які динамічно розвиваються), високі та

часто непрозорі тарифи і комісії по картках, недостатня фінансова грамотність населення, небажання бізнесу працювати прозоро. Досягнення ступеня розвитку ринку платіжних карток України світового рівня має принципове значення для соціально-економічного розвитку країни, а питання вимог безпеки розрахунків картками мають суттєве значення у забезпеченні економічної безпеки на національному та світовому рівнях.

Висновки. Отже, ринок платіжних карток дуже швидко розростається в Україні, оскільки є одними із найзручніших інструментів здійснення безготівкових розрахунків. Система масових безготівкових розрахунків дає змогу істотно зменшити витрати на готівковий обіг та є додатковим джерелом залучення коштів населення у банківський сектор та у національну економіку загалом . Так, надалі для розвитку надалі ринку електронних банківських послуг з використанням платіжних карток та підвищення ефективності його функціонування необхідно вжити ряд заходів, як з боку держави так і на рівні самих вітчизнянних банків розробляти і реалізувати яким доцільно зарубіжний досвід ведення електронного банківського бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гартінгер Р.О. Ринок банківських платіжних карток як засіб розвитку безготівкових розрахунків / Р.О. Гартінгер // WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA NR 2(2) 2015 / EUROPEAN COOPERATION Vol. 2(2) 2015. – С. 77–88.

2. Кравченко І.С. Сучасний стан і перспективи розвитку Національної системи масових електронних платежів на ринку банківських платіжних карток в Україні / І.С. Кравченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2013. – № 2 (20). – С. 141-148.

3. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] // Закон України від07.12.2000 № 2121-III / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.

4. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua.

Руденко Іван Олегович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Примостка Людмила Олександрівна,
д.е.н., професор

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито особливості управління фінансовою стійкістю банківських установ в Україні. Виявлені недоліки механізму здійснення оцінки фінансової стійкості банків в Україні. Запропоновані заходи, реалізація яких може підвищити рівень фінансової стійкості банківської системи України.

Ключові слова: *фінансова стійкість, банк, банківська система, норматив.*

Актуальність. В інституційній архітектурі фінансової сфери ключова роль належить банкам, які мобілізують тимчасово вільні грошові кошти суб'єктів господарювання, спрямовуючи необхідні обсяги капіталів у найприбутковіші галузі економіки, що в результаті приводить до підвищення матеріального добробуту населення країни. Оскільки банки є головними посередниками на фінансових ринках, від їх фінансової стійкості, тобто від того, як вони переживатимуть економічні, політичні та інші кризи, залежить і стійкість економіки загалом. У зв'язку з цим, важливість банків в економічному житті держави важко переоцінити. Відтак, таке явище, як фінансова стійкість банків, а саме проблеми її забезпечення та управління, заслуговують особливої уваги. На сьогоднішній день це залишається актуальною проблемою, яка постає перед економікою нашої держави.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемі оцінки та управління фінансовою стійкістю банків присвячено багато праць вітчизняних вчених. До них належать публікації Л. О. Примостки [7], М. І. Диби [7], І. В. Краснової [7], Є.І. Чижик [5], Максимова А.В. [4] та інші. Незважаючи на наявність багатьох праць на дану тему, вона й надалі потребує дослідження та розробки інноваційних шляхів вирішення проблем.

Мета статті – розкрити особливості оцінки та управління фінансовою стійкістю банківських установ в Україні.

Викладення основного матеріалу. Згідно з визначенням Національного банку України (НБУ), фінансова стійкість банку – це стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю [6].

Науковці по-різному трактують поняття «фінансова стійкість» (табл. 1).

Дослідивши визначення різних авторів робимо висновок, що фінансова стійкість банку – це характеристика банківської установи, за якої банк має достатню кількість капіталу та достатній дохід для забезпечення власної ліквідності в умовах різних кризових явищ.

Своєчасне виявлення проблемного банку є важливим завданням центрального банку кожної країни, адже банкрутство банківської установи, особливо якщо вона є системною, може викликати ланцюгову реакцію в банківській системі в цілому [2].

Фінансова стійкість комерційного банку забезпечується його прибутковою діяльністю з обмеженнями відносно рівня банківських ризиків, надійності банківської установи та її ліквідності. Тому, на наш погляд, фінансова стійкість банку пов’язана з усіма видами його діяльності. Взаємовідношення між такими поняттями, як ліквідність, прибутковість та ризиковість є однією з головних проблем, рішення якої дозволить забезпечити фінансову стійкість банківської установи [1].

Відтак можемо стверджувати, що основним індикатором розвитку банку є його фінансова стійкість, тобто можливість безперервної роботи банківської установи з максимальною ефективністю та мінімальним рівнем ризиків в умовах кризових явищ.

Таблиця 1

Інтерпретація поняття «фінансова стійкість банку» [5]

Автор	Визначення
О.І. Барановський	Фінансова стійкість – це здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу
В.М. Кочетков	Фінансова стійкість – це спроможність банку як системи трансформування ресурсів банку в умовах впливу екзогенних та ендогенних факторів виконувати свої функції з мінімальним ризиком та максимальною ефективністю.
Ю.С. Масленченков	Фінансова стійкість – відповідність діяльності банку основним плановим узагальнюючим по-

	казникам, що синтезують характеристики економічних складових стійкості: обсяг і структуру власних коштів, рівень доходів і прибутку, достатність капіталу, норму прибутку на власний капітал та ін.
В.П. Пантелєєв, С.П. Халява	Фінансова стійкість – своєрідне перевищення доходів над витратами
С. А. Святко, Р. І. Міллер	Фінансова стійкість – складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку

Фінансова стійкість та її зміст у діяльності банківської установи розкривається через основні показники, в першу чергу, через структуру і обсяг власних коштів, прибутковість та дохідність, рівень прибутковості власного капіталу, відповідність встановленим показникам ліквідності; мультиплікативну ефективність власного капіталу; обсяги створеної доданої вартості [3]. Підхід НБУ базується на порівнянні одних з найважливіших характеристик діяльності банку з встановленими нормативними значеннями, в результаті чого банки відносяться до тієї або іншої групи за результатами експертної оцінки в залежності від наявності негативних ознак. Таким чином, вибір методики аналізу фінансової стійкості банку залежить, насамперед, від суб'єктів та мети проведення оцінки [4].

Для досягнення об'єктивної оцінки фінансової стійкості банків у вітчизняній банківській практиці слід поєднувати два напрями оцінки [4]:

1) на макроекономічному рівні – зовнішня оцінка фінансової стійкості банківського сектору Національним банком України на основі розробленої цілісної системи оцінки та контролю за дотриманням встановлених економічних нормативів;

2) на рівні окремого банку – самооцінка на основі застосування внутрішньої системи оцінки фінансової стійкості, що містила б комплекс таких показників, які сповна відображали б усі аспекти та специфіку діяльності банку.

Оцінка фінансової стійкості банку проводиться за допомогою обрахунку показників рентабельності активів, доходів, капіталу, чистого процентного спреду, чистої процентної маржі та інших. Методи оцінки фінансової стійкості є складовими елементами моніторингу

фінансового стану банків. Так, сучасні підходи до організації моніторингу фінансового стану банків включають такі напрями:

– коефіцієнтний аналіз й аналіз однорідних груп;

– рейтингові системи оцінки, що передбачають ранжування банків;

– комплексні оцінки банківського ризику;

– статистичні моделі;

– макропруденційний аналіз .

Все більше уваги на сучасному етапі у зарубіжній і вітчизняній практиці приділяється розробкам методів і моделей діагностування банківської кризи на початковій стадії виникнення, що дає змогу зупинити її розвиток за допомогою реалізації відповідних антикризових заходів запобіжного характеру. У зарубіжній практиці рейтингові системи (CAMELS, BOPEC, ORAP, ROCA, CAMEO, PATROL) є найпоширенішими. За результатами таких рейтингових оцінок банк, що досліджується, відносять до певної групи [7].

Однією з рейтингових систем, яку використовують для оцінки фінансової стійкості банківських установ є рейтингова система CAMELSO.

Можна виділити дві головні риси інформаційної моделі системи CAMELSO:

- потреба у використанні інформації, що є банківською таємницею, тобто не підлягає оприлюдненню;

- розмитість інформаційної моделі, оскільки немає конкретної затвердженої системи показників та має місце певна невизначеність щодо методики оцінки менеджменту банку, де застосовується професійне судження експертів.

У вітчизняній практиці для аналізу фінансової стійкості банків застосовується система економічних нормативів.

Для оцінки поточного стану банківської системи України розглянемо та порівняємо значення деяких нормативних показників за 2017 р. (табл. 2).

Значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) зросло на 3,41%, що свідчить про позитивну динаміку обсягу регулятивного капіталу.

Таблиця 2

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2017 р. [6]

№	Норматив		За станом на	
			01.01.2017	01.01.2018
1	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	12,69	16,10
2	Н4	Норматив миттєвої ліквідності	60,79	55,55
3	Н5	Норматив поточної ліквідності	102,14	108,08
4	Н6	Норматив короткострокової ліквідності	92,09	98,37
5	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	21,48	20,29
6	Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	36,72	17,89

За нормативом миттєвої ліквідності (Н4) спостерігається спад в розмірі 5,24%, що свідчить про зменшення кількості високоліквідних активів. Проте, нормативи поточної та короткострокової ліквідності (Н5 та Н6 відповідно) демонструють позитивну динаміку – приріст Н5 склав 5,94%, а Н6 – 6,28%.

Значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) зменшилося на 1,19%, що також є позитивним явищем і свідчить про зменшення обсягу проблемних кредитів.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) за 2017 р. демонструє значний спад з 36,72% до 17,89%.

Варто відмітити, що за 2017 р. нормативним значенням не відповідало лише значення нормативу Н9.

Висновки. Розглянуте дає підстави зробити висновок, що забезпечення фінансової стійкості є життєво необхідною задачею для банків, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до банкрутства банку під час кризи. Фінансова стійкість банків є також важливою і для економіки загалом, оскільки банківські установи забезпе-

чують рух фінансових потоків в економіці, тому в особі НБУ здійснюється нагляд за фінансовою стійкістю банків України. Необхідним є комплексне вивчення фінансової стійкості та оптимізація всіх можливих методів її оцінювання та управління.

Для забезпечення належного рівня фінансової стійкості банківських установ важливим є здійснення наступних заходів:

– стабілізація національної валюти та чіткий контроль за валютним ринком;

– підвищення довіри населення до банківської системи шляхом гарантування вкладів;

– розробка та вдосконалення існуючих штрафних санкцій за недотримання банками нормативів;

– вдосконалення існуючих та розробка нових нормативних показників;

– впровадження рейтингових систем для розширення можливостей контролю за фінансовою стійкістю окремих банків та банківської системи в цілому;

– розробка та реалізація інноваційних (відмінних від штрафних санкцій) шляхів стимулювання банківських установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 171 с.

2. Набок Р. Аспекти, що можуть призвести до виникнення проблемного банку // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 46–50

3. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник НБУ. – 2000. – №3. – С. 40-43

4. Максимова А.В. Оцінка фінансової стійкості банку: методичні підходи до аналізу та проблеми їх застосування // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №8 – С. 206-207

5. Чижик Є.І. Узагальнення основних теоретичних підходів до визначення поняття «фінансова стійкість банку» // Управління розвитком. – 2012. – № 14(135). – С. 104–106

6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

7. Банківська система України: інституційні зміни та інновації [Електронний ресурс] : колект. монографія / [Л. О. Примостка, М. І. Диба, І. В. Краснова та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Примостки ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2015. – 310 с.

Рудкевич Олена Анатоліївна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Перехрест Л. М.,
к.е.н., доцент

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Актуальність дослідження. Банківський сектор України характеризується сьогодні значною кількістю змін на фінансових ринках, зміною тенденцій в економіці та політиці, а також періодичним виникненням фінансових криз. На всі ці фактори чутливо реагує банківська система, впливають на її стабільність та суттєво позначаються на темпі розвитку як національної, так і світової економіки. Конкурентоспроможність вітчизняних банків в першу чергу, залежить від отриманих фінансових результатів, що в свою чергу є в приорітеті основних завдань при реалізації стратегії діяльності банку. В процесі діяльності банків на фінансовому ринку постає ряд проблем, а саме, створення конкурентноздатних переваг банків на ринку банківських послуг в час політичних та економічних дисбалансів є як ніколи важливим та актуальним, як з теоретичної так із практичної точки зору.

Поступовий розвиток фінансового ринку України свідчить про необхідність удосконалення діяльності вітчизняних банків у системі фінансового посередництва, а також в першу чергу посилення їх конкурентних позицій та реорганізацію вцілому системи регулювання та нагляду.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню теоретичної та практичної складової діяльності банків на фінансовому ринку приділялась значна увага науковців, а саме: А. Герасимович, М. Савлук, М. Алексеєнко, А. Мороз, Г. Панова, В. Загорський, О. Заруба, О. Біла, О. Вовчак, В. Іванов, В. Корнєєв, В. Кочетков, В. Вітлінський, Л. Примостка, М. Козорів, О. Дзюблюк, О. Лаврушин, Ю. Масленченко та ін., але незважаючи на низку наукових праць варто зазначити, що дослідження процесу діяльності банків на фінансовому ринку України є проблемою відкритою, дискусійною та потребує постійного аналізу на фоні щорічних змін в економіці країни.

Мета статті. Основною метою статті є визначення ролі банківських установ на фінансовому ринку України.

Виклад основного матеріалу. Функціонування фінансового ринку забезпечує динамізм та результативність розвитку економіки країни. Окремі сегменти фінансового ринку задіяні відповідно функціональним особливостям кожного з них та мають свої темпи просування до рівня збалансованості ринкових елементів: попиту, пропозиції, цін та конкуренції. Банківські установи є активними учасниками на фінансовому ринку. Окремі банки, з погляду їхньої ролі в економіці країни, можуть виступати в якості елемента інфраструктури економіки або його основного учасника.

Банківські установи є активними учасниками фінансового ринку, функціональну взаємодію яких, на нашу думку, можна згрупувати наступним чином:

– функція інфраструктури (обслуговуюча): а) усі розрахунки за операціями на фінансових ринках здійснюються через банківські установи, б) банки надають консультаційні послуги;

– функція самостійного учасника (за винятком ринку нефінансових послуг): емісія власних цінних паперів, професійний учасник фондового ринку, залучення та розміщення ресурсів на ринку капіталу;

– функція посередника: дилерські, брокерські, трастові операцій, андерайтинг [1].

Досліджуючи питання ролі і місця банків на фінансовому ринку, перш за все, вчені виділяють дві основні їх функції: в першу чергу - забезпечення економіки необхідною кількістю засобів обігу та платежу за рахунок ефекту мультиплікатора та трансформація заощаджень в інвестиції. Особливої актуальності сьогодні набувають питання консолідації діяльності банків та різних небанківських фінансових установ (страхових, інвестиційних компаній).

Свої функції банківська система України реалізує через перерозподіл фінансових ресурсів так, як визначає розвиток вцілому всієї економіки країни. В свою чергу ця функція стає ще більш вагомою відносно ще нижчого рівня розвитку інших сегментів фінансового ринку. Зазначимо, що захист даної функції вітчизняних банків є першим завданням в процесі дослідження проблеми допуску на ринок фінансових послуг банків та філій фінансових установ-нерезидентів. Враховуючи це, питання збереження національ-

ної банківської системи постає питанням національної безпеки країни.

Банківські установи сьогодні надають до 300 різноманітних фінансових послуг. Окрім того, банківська специфіка полягає в наданні як традиційних, так і нетрадиційних послуг [2, с. 599].

Аналізуючи кількість банківських установ протягом останніх п'яти років можна зазначити тенденцію щодо суттєвого скорочення таких інституцій. Так, на кінець 2013 р. кількість банків складала 180, на кінець 2014 р. – 158 банків, на кінець 2015 р. – 113 банків, на кінець 2016 року – 98 банків, на кінець 2017 року – 86 банків, а на 01.09. 2018 – 81 банк (табл.1) [3].

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України, 2013-2018 рр.

	01.01. 20 13	**01.01. 20 14**	**01.01. 2015**	**01.01. 2016**	**01.02. 2017**	**01.02. 2018**
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	176	180	163	117	93	82
Кількість банків з іноземним капіталом	53	49	51	41	38	39
Кількість банків з 100% іноземним капіталом	22	19	19	17	17	18
Активи банків, млн. грн.	1127192	1278095	1316852	1254385	1212812	11301506
Пасиви банків, млн. грн.	1127192	1278095	1316852	1254385	1212812	11301506
Рентабельність активів, %	0,45	0,12	-4,07	-5,46	0,33	0.36
Рентабельність капіталу, %	3,03	0,81	-30,46	-51,91	3,33	3.37

Джерело:[3]

Драматичні події 2014 р. спричинили наступну фінансово-економічну та суспільно-політичну кризу. Внаслідок цієї кризи протягом 2014-2016 рр. відбулись катастрофічне падіння рівня ВВП, стрімке зростання інфляції та значна девальвація національної валюти, що спричинило відтік депозитів з банківської системи та банкрутство багатьох комерційних банків. Так, у 2016 р. були визнані неплатоспроможними більше 20 банків, а у 2015 р. ринок покинули з різних причин більше 30 банківських установ, а у 2017 ще 10 установ.

Все це вкрай негативно вплинуло на показники фінансової успішності банківської системи, тому з 2014 по 2016 рік рр. загальний по країні фінансовий результат від банківської діяльності є від'ємним, а вже з початку 2017 року по 01.10.2018 року банки показують позитивну динаміку [3].

Таким чином, нині основною проблемою функціонування банківської системи є нестабільність економіки країни загалом.

Аналіз літературних джерел щодо чинників, що впливають на ефективність та прибутковість як окремих банків, так і всієї банківської системи загалом, свідчить про те, що в основу класифікації з метою подальшого аналізу можуть бути покладені такі ознаки: за місцем виникнення (зовнішні і внутрішні чинники), за важливістю результату (основні і другорядні), за структурою (прості і складні), за часом дії (постійні і тимчасові) тощо [1, 2 , 4, 5].

Висновки. Отже, банківські установи займають вагоме значення в розвитку фінансового ринку, адже система фінансового ринку України є банкоцентричною. Варто зазначити, що діяльність банківських установ на фінансовому ринку України протягом останніх років, вказує на те, що зменшення кількості банків негативно впливає на ринок вцілому та показує суттєве погіршення основних показників діяльності банків за цей період, а також, вказує на зменшення ефективності їх діяльності. Тому, суттєве зменшення частки активів банків у ВВП акцентує увагу на загальному погіршенні в діяльності фінансово-кредитних установ.

Тому питання вдосконалення діяльності банків на фінансовому ринку України є надзвичайно важливим для кожної країни та потребує подальшого дослідження та вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевцов Ю.О. Функціональна взаємодія банківської системи на фінансовому ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vestnikdnu.com.ua/archive/201372/shevtsov.html.

2. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. – К. : КНЕУ, 2011. – 599 с.

3. Офіційний сайт НБУ. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http: // www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.

4. Дзюблюк О. Банківські операції: [підручник] / О. Дзюблюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 696 с.

5. Пурій Г. М. Роль комерційних банків на фінансовому ринку України / Г. М. Пурій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Економіка. – 2007. – Вип. 91. – С. 56–60.

Садовнік Дмитро Сергійович,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Клименко Дмитро Борисович,
к.е.н., доцент кафедри

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність банківських ризиків. Проведено аналіз та оцінку ризиків, які можуть впливати на фінансову стабільність банківської системи України. Розглянуто способи ідентифікації ризиків та наведено їх класифікацію.

Постановка проблеми. В умовах сучасного економічного середовища постає ряд нових проблем перед банківською системою, розв'язок яких напряму залежить від рівня стійкості як банківської системи в цілому, так і конкретних банківських установ зокрема. Ризики притаманні більшості банківських операцій, причому збільшення рівня ризику майже пропорційно впливає на можливість збільшення прибутку. Оцінка прибутковості продуктів та підрозділів з урахуванням ризиків є підґрунтям щодо прийняття стратегічних управлінських рішень з розвитку та фінансування окремих напрямків банківської діяльності, формування переліку банківських продуктів, стимулювання якості та продуктивності праці персоналу банку. Звідси випливає необхідність дослідження банківських ризиків, їх попередження та методів управління ними, як пріоритетного напряму розвитку банківської системи в сучасних умовах, що визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз досліджень. Даній проблематиці присвятили свої напрацювання чи не мала кількість як зарубіжних так і вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити: О. Вовчак, Л. Примостки, Л. Батракової, В. Глущенко, О. Андронова, А. Дроб'язко, В. Сушко, М. Алле, О. Айвазова, Т. Андерсен, Д. Гелда та багато інших.

Мета роботи. Теоретична ідентифікація, аналіз та класифікація ризиків, які впливають на фінансову стабільність банківської системи, оскільки різні види ризику вимагають прийняття різних заходів про-

ведення фінансової політики. Виходячи з мети сформуємо такі завдання:

-дослідження нормативної бази з визначення поняття «банківський ризик»;

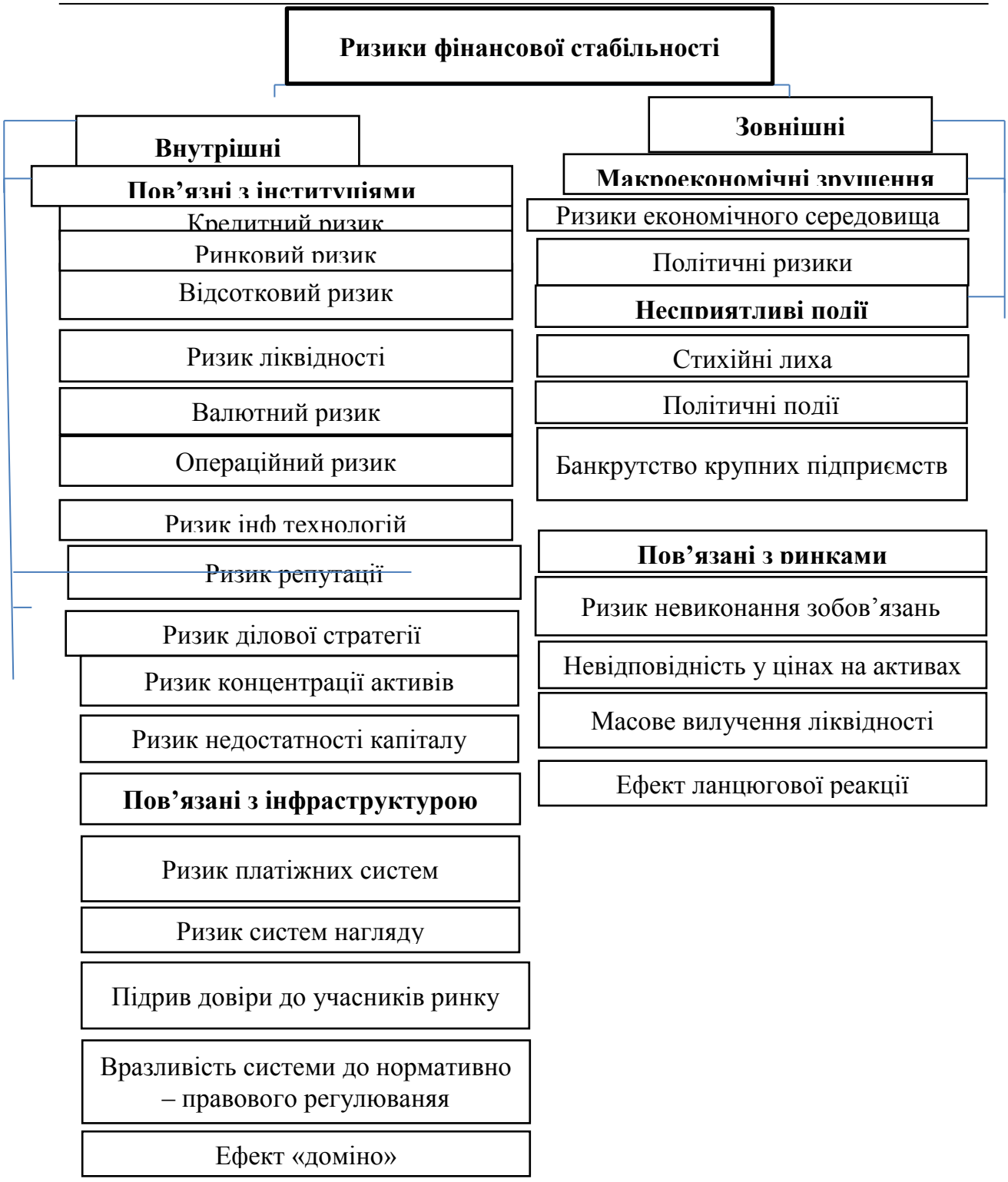
-класифікація основних видів ризиків фінансової стабільності банків;

-виявлення аспектів впливу банківських ризиків на стабільність банків;

-заходи щодо мінімізації досліджених ризиків.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день не існує чіткого визначення терміна «банківський ризик», розбіжності спостерігаються навіть у нормативно-правовій літературі. Так, Постанова НБУ № 104 «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 [8] трактує термін як імовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку. Згідно з Постановою Правління Національного банку України «Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» № 110 від 15 березня 1999 року [7], визначення трактується як можливість зазнати втрат у разі виникнення несприятливих для банку обставин, навмисних або неправомірних дій його працівників. Різниця даних визначень показує різний вплив факторів, які безпосередньо впливають на банківську діяльність.

Як свідчить практика, у процесі своєї діяльності перед банківськими установами постають різні види ризиків, що характеризуються між собою місцем та часом виникнення, зовнішніми та внутрішніми умовами, які впливають на них, способом аналізу ризиків і методами їхнього прояву. Крім того, усі види банківських ризиків взаємозалежні і впливають на діяльність банку. Хоч незначна зміна одного із видів ризику істотно впливає на інші і зумовлює зміну майже всіх інших ризиків. Різні види ризику вимагають прийняття різних заходів проведення фінансової політики. Фактори ризику можуть бути ендогенними, тобто зароджуватися усередині фінансової системи, і екзогенними – поза фінансовою системою. Класифікація даних ризиків наведена на рис. 1.

Примітка. Складено на основі опрацювання [4].

Рис. 1. Ризики фінансової стабільності держави

Слід зазначити, в умовах невизначеності та зміни ендогенних та екзогенних факторів усередині самої країни та за її межами функціонують старі банківські ризики та утворюються нові, або симбіози ризиків, які присутні банківській діяльності. З практичного погляду, ба-

нки наражаються на різні види ризиків, які прямо та опосередковано впливають на їх фінансову стабільність, таким ризикам характерні місце і час виникнення, а також безпосередні наслідки впливу у довгостроковій та короткострокових перспективах.

Ризики, які більше всього впливають на основні характерні складові фінансової стійкості комерційного банку є кредитний, відсотковий та ризик ліквідності. Нікому не секрет, що банки під час своєї діяльності натрапляють не лише на вище перелічені ризики, вагоме значення мають й такі інші ризики, як операційний, валютний, ринковий, проте кредитному, відсотковому та ризику ліквідності органи нагляду приділяють найбільшу увагу, та й самі комерційні банки відносять дані ризики до категорії найнебезпечніших для свого фінансового середовища, це підтверджують дані окремих експертних досліджень. Для більш детального дослідження варто визначити, наскільки потужно ці ризики впливають на діяльність банківських установ в умовній шкалі від 1до10(табл. 2).

Таблиця 2

Категорії ризику за ступенем пріоритетності для вітчизняних банків

Категорія ризику	**В цілому по банківській системі**
Кредитний ризик	8,65
Ризик ліквідності	7,70
Відсотковий ризик	5,78
Ринковий ризик	5,04
Валютний ризик	5,57
Операційний ризик	4,70
Ризик репутації	4,06

Примітка. Складено на основі опрацювання [5, с. 13].

Слід зауважити, що необхідність банкам України зважати на обсяги та специфіку своєї діяльності у процесі формування системи управління ризиками є цілком виправданою, оскільки загрозою фінансовій стабільності банківської системи України можуть стати:

- різке погіршення кон’юнктури на світових фінансових і/або товарних ринках, що передасться в Україну по каналу руху капіталів («фінансова інфекція»);

-«перегрів» одного із сегментів внутрішнього фінансового ринку, наприклад,

інтенсивне зростання кредитування, некеровані банкрутства великих системо-утворюючих банків, короткострокові, але потужні кризи ліквідності на фондовому ринку, розгортання кризи державних фінансів і неспроможність держави вчасно розрахуватися за своїми боргами;

- спекулятивна атака на гривню за збереження фактичної прив'язки її курсу до долара США та погіршення сальдо торгового балансу;

– криза державних фінансів в умовах зростаючого навантаження на бюджет та відсутності неборгових джерел його наповнення.

Отже мінімізацію впливу банківських ризиків на фінансову стійкість необхідно забезпечувати комплексним управлінням, реалізувати яке має на меті система управління ризиками. Для органів державної влади та Національного банку України основними напрямками розвитку та забезпечення нормального функціонування систем, які управляють ризиками у вітчизняних банках є:

- сприяння розвитку фінансового ринку в структурному (збільшення частки фондового ринку) та інфраструктурному (розвиток кредитних бюро, рейтингових агентств) контекстах;

- удосконалення нормативної бази щодо регулювання банківських ризиків; - стимулювання банків до впровадження комплексних систем ризик-менеджменту, особливо у банках з великими розмірами активів.

Для комерційних банків:

- формування оптимальної організаційної структури, яка б давала можливість управляти ризиками безпосередньо на кожному етапі банківської діяльності;

- забезпечення функціонування єдиного відділу ризик-менеджменту і його структурної та фінансової незалежності від підрозділів банку (фронт-офісів та бек-офісів).

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що стабільність банківського сектору залежить від стану економіки та кожного окремого банку і його здатності динамічно розвиватися з найменшими втратами та потрясінням від банківських ризиків. Банківські ризики, особливо кредитні, істотно впливають на діяльність банківських установ,тому постійно необхідно проводити політику щодо мінімізації банківських ризиків, враховуючи закордонний досвід, обрати оптимальну стратегію діяльності банку і виробити ефек-

тивний механізм захисту банку від ризиків на тактичному рівні, що в результаті має сприяти стабільній діяльності банківської установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.

2. Вовк В. Діагностування кризи з боку центральних банків: зарубіжний та вітчизняний досвід / В. Вовк, Ю. Дмитрик // Вісник НБУ. –2013. –№ 3.– С. 20-25.

3. Єпіфанов А. О. Управління ризиками банків : монографія : у 2-х т. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – Т. 1 : Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – 283 с

4.Камінський А. Аналіз систем ризик-менеджменту в банках України / А. Камінський // Банківська справа. – 2005. – № 6. – С. 10–19.

5. Кулинич И. Н. Управление банковскими рисками как способ повышения платежеспособности коммерческого банка / И. Н. Кулинич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1 (43). – С. 60–68.

6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризикменеджменту в банках України № 361 від 02.08.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_Supervision/Risks/ 361.pdf.

7. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України № 110 від 15 березня 1999 року. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0110500-99.

8. Система оцінки ризиків [Електронний ресурс] : Постанова НБУ № 104 від 15.03.2004. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document? id=36986.

Степанов Олександр Олегович,
студента групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Береславська Олена Іванівна,
д.е.н., професор

КАПІТАЛ БАНКУ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ

Оздоровлення вітчизняної банківської системи передбачає впровадження новітніх підходів визначення достатності капіталу відповідно до сучасних вимог Базельського комітету з питань банківського нагляду. У зв'язку з цим сьогодні актуалізуються питанням ефективності збільшення мінімального розміру капіталу банку та підтримання його на достатньому (адекватному) рівні. Для забезпечення стабільної та надійної роботи банківської системи наглядовими органами повинна бути розроблена жорстка система контролю та регулювання мінімального розміру банківського капіталу, яка спрямована на покриття банком взятих на себе ризиків.

Проблема визначення оптимального рівня достатності капіталу банку є об'єктом дослідження у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема З.М. Васильченко, М.І. Савлука, О. Хаб'юка, С.В. Науменкової, О.Г. Задніпровської, А. Бегера, Є. Брігхемама, Т.У. Коха. Науковці у своїх публікаціях розглядають теоретичні підходи та практичні аспекти щодо обґрунтування та визначення достатності капіталу банків для їхньої стабільної діяльності. Проте окремі питання щодо впровадження вимог Базеля ІІІ залишаються недостатньо розглянутими.

З метою стабільності міжнародної банківської системи, Базельським комітетом (БК) у 1988 році була прийнята «Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу» (Базель І) [1]. У даній конвергенції БК розмежував структуру та склад капіталу банку: Регулятивний капітал = (Основний капітал + Додатковий капітал – Відрахування) + Капітал 3 рівня, де основний капітал – це капітал 1 рівня (Сплачений акціонерний капітал/ звичайні акції; Розкриті резерви; Відрахувавши Гудвіл); додатковий капітал –

це капітал 2 рівня (нерозкриті резерви; резерви з переоцінки активів; загальні резерви (в тому числі для покриття збитків по кредитах); гібридні інструменти капіталу (борговий/акціонерний капітал); субординований строковий борг (довгострокові субординовані зобов'язання); відрахування (інвестиції в неконсалідовані банківські та фінансові дочірні компанії; інвестиції в капітал інших банків та фінансових установ (за розсудом вітчизняних органів банківського нагляду); капітал 3 рівня (короткострокові субординовані зобов'язання) [2 128с];

Капітал 1 та 2 рівня використовується банками для покриття кредитних ризиків, а капітал 3 рівня – ринкових ризиків (ризики позиції торгового портфелю, загальна категорія валютних ризиків, загальна категорія ризиків, які пов'язані з сировиною).

Основою «Базеля І» стала формула стандартного співвідношення активів і позабалансових операцій до капіталу. Відповідно стандартний коефіцієнт капіталу до активів, зважених за коефіцієнтами кредитних та ринкових ризиків, встановлювався на рівні 8%, при чому коефіцієнт основного капіталу до зважених за кредитним ризиком активів, який як мінімум повинен дорівнювати 4%. [2, 128с.]. Банківська практика засвідчила, що з часом вимоги «Базеля І» потребували певного удосконалення. Тому у червні 2004 року в Женеві була прийнята «Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу: переглянуті підходи» [3] (Базель ІІ). Відповідно до цієї конвергенції у структурі капіталу найбільше уваги приділялося опорі І (див. рис. 1).

Зміни, які торкнулися регулятивного капіталу банку передбачали: по-перше, відрахування величини інвестицій в обсяг регулятивного капіталу банку; по-друге, введення обмежень щодо використання новітніх фінансових інструментів при розрахунку капіталу 1 рівня; по-третє, банкам, які використовують IRB-підхід заборонялося включати загальні резерви в капітал 2 рівня. [3 20с.]

Рис.1 Структура «Базель II» [2 151с.]

Впровадження вимог Базель II в національне законодавство відбулося у зворотному напрямку: «Ринкова дисципліна» - до 2007 року, «Контроль з боку нагляду» - до 2008 року, «Вимоги щодо мінімального розміру капіталу» - 2024 року (розпочато в 2015 році) .

Таблиця **1.**

Співставлення основних регуляторних вимог Базель II та Базель III за хронологією повного впровадження [5 42с.]

Показник	Базель II	Базель III
Адекватність загального капіталу	8	8
Адекватність акціонерного капіталу I рівня, %	4	6
Адекватність акціонерного капіталу, %	2	4,5 (прості акції після відрахувань)
Буфер консервації капіталу	Відсутній	01.2016 – 01.2019 збільшення з 0,625% до 2,5%

		Створнення буферу збереження капіталу на рівні додаткових 2,5% підвищити рівень капіталу 1 рівня до 7%
Контрциклічний буфер капіталу	Відсутній	Є макропруденційним інструментом зі змінними характеристиками та варіюється у діапазоні від 0% до 2,5%
Фінансовий важіль	Відсутній	3%
Показник ліквідного покриття	Відсутній	100%
Показник чистого стабільного фінансування	Відсутній	100%

Джерело: складено автором за [5 42с.]

Проте під час світової економічної кризи 2008-2009 років виявилися суттєві недоліки у стандартах БК, тому в з метою підвищення стійкості національних та світової банківських систем до макроекономічних ризиків, Базельський комітет у вересні 2010 року оголосив про наміри змінити вимоги до формування ліквідних пасивів, внести корективи у систему створення банківських резервів та впровадити оновлені правила щодо розрахунку кредитного ризику. Нові правила банківського регулювання («Базель ІІІ») підтримали голови центробанків та органів фінансового регулювання 27 країн світу [4 25 с.]

У таблиці 1 наведено співставлення основних вимог Базеля ІІ та Базеля ІІІ, що дає змогу побачити наявні відмінності. Згідно чинного законодавства регулятивний капітал банку є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які беруть на себе банки у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільної діяльності банків [6]. Розмір регулятивного капіталу банку у Базелі ІІІ повинен становити 500 млн. грн.

Рис.2 Мінімальний розміру регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11 липня 2014 року [6]

На рисунку 3 наведено показники значення регулятивного капіталу банків за період з 2014 по 2018 рр. Аналіз значення цих показників адекватності засвідчує про можливість виділення двох періодів: зниження нормативу Н1 до липня 2017 року, що було спричинене зменшенням кількості діючих банків на території Україні (рис. 4) та стабілізація з поступовим збільшенням нормативу Н1 даного показника з серпня 2017 року (з липня 2017 по жовтень 2018 року розмір регулятивного капіталу зріс на 29 987,4 млн. грн. або на 32,40%, однак порівняно з максимальним його значенням (лютий 2014 року) він зменшився на 83 226,9 млн. грн. або на 40,48%).

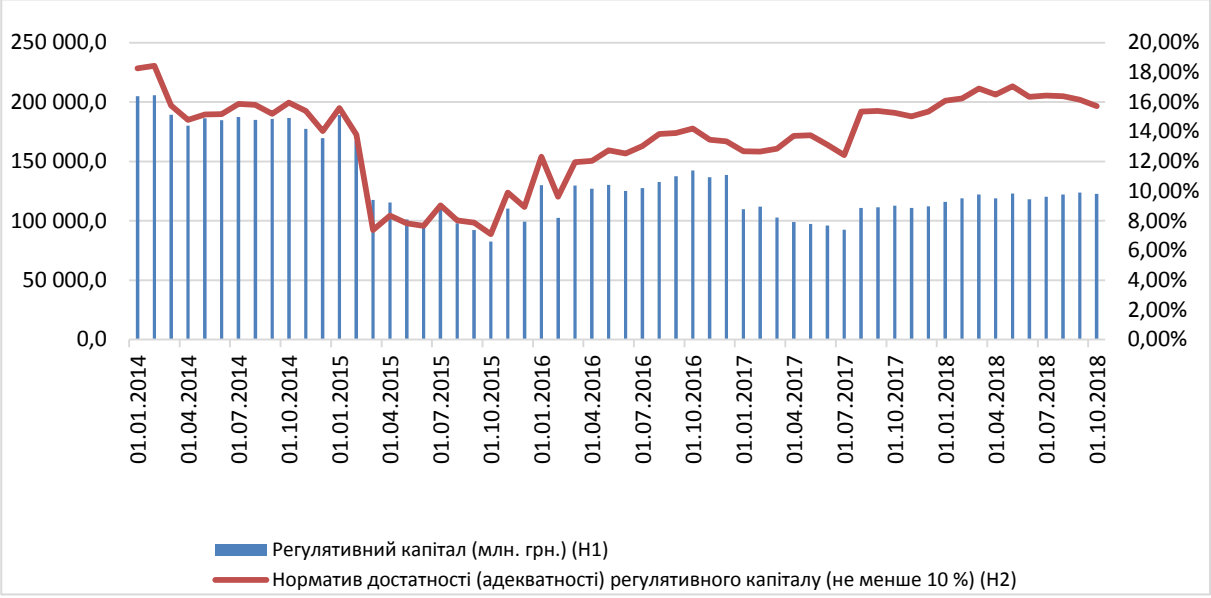

Рис.3 Динаміка регулятивного капіталу та нормативу достатності регулятивного капіталу в період з 2014 по вересень 2018 року [7].

У зв'язку із необхідними вимогами до підвищення розміру регулятивного капіталу та з метою зниження надмірного перекладання банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів/вкладників банку НБУ введено норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) [6].

Упродовж 2014-2018 рр. норматив Н2 в цілому по банківській системі перебував на допустимому рівні лише з березня 2015 року по лютий 2016 року (в січні 2016 року даний показник становив 12,31%). Проте, у 2016-2017 рр. значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу почало зростати відповідно до визначених НБУ термінів докапіталізації банків.

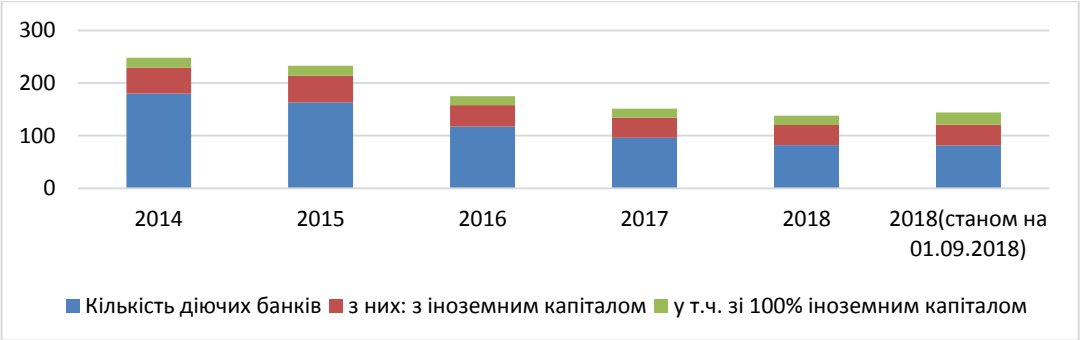

Рис.4 Динаміка кількості банків в банківській системі України [7].

Підсумовуючі можна зауважити що з підвищення вимог до оцінки регулятивного капіталу банку зростає імовірність того, що банк під час пікових втрат зможе виконати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами й продовжити свою діяльність. На даний момент в Україні спостерігається етап підвищення вимог до розміру та якості капіталу банку зі сторони наглядових органів, що спричинене поетапним впровадженням в національну банківську систему стандартів Базеля II та, особливо, Базеля III. Впровадження нових вимог до формування капіталу банків є одним з кроків до стабілізації та суттєвого підвищення ефективної діяльності банківської системи Укрпаїни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Документ Базельського комітету з питань банківського нагляду ««Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу» 1988: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dvbi.ru/risk-management/ library/Token/ViewInfo/ItemId/4/Документы-Базельского-комитета-по-банковскому-надзору-eng-rus

2. Олексій Хаб'юк. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія. – Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – 260с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.khabyuk.de/bank/dissertation.pdf

3. Документ Базельського комітету з питань банківського нагляду «Міжнародна конвергенція оцінки капіталу і стандартів капіталу. Виправлена версія» (Базель II, 26.06.2004 року): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dvbi.ru/risk-

management/library/Token/ViewInfo/ItemId/4/Документы-Базельского-комитета-по-банковскому-надзору-eng-rus

4. Торконяк Н. М. Закордонний досвід впровадження вимог Базеля ІІІ та їх вплив на управління фінансовим ресурсами банку [Текст] / Н. М. Торконяк // Економічні науки. Серія облік і фінанси. – 2011. – №8(29). – С. 24-35

5. Науменкова С.В. Базель І, ІІ, ІІІ: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи [Текст] / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка – 2015 - № 12 (177).

6. Постанови Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28 серпня 2001 року http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01

7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442# top

Солодка Христина Вікторівна,
студентка групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник
Перехрест Лілія Миколаївна,
к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. Управління ресурсною базою банків, яке здійснюється з метою формування достатнього обсягу коштів з найменшими витратами для фінансування запланованих банком активних операцій, набуває особливої актуальності в умовах фінансової кризи та загальної економічної нестабільності. За таких умов діяльність банків супроводжується численними ризиками, що може спровокувати їх неплатоспроможність, тому формування і ефективне використання ресурсної бази банків залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Питання сутності та структури банківських ресурсів, джерел їх формування, ролі фінансових ресурсів у процесі формування банківського капіталу, управління банківськими ресурсами розглядають у своїх працях Г.М. Азаренкова, М.Д. Алексеєнко, А.П. Вожжов, С.В. Науменкова, Л.О. Примостка, С.М. Савлук та ін. Водночас аналіз наукових праць засвідчує, що на сьогодні відсутні комплексні дослідження щодо формування та управління ресурсною базою банків, з метою оптимізації адекватного реагування на зміни ринкової ситуації та економічну нестабільність.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей формування та управління ресурсною базою вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Реалізація банками своїх функцій передбачає наявність в їхньому розпорядженні певних ресурсів, які слугують необхідною грошовою основою для здійснення відповідних банківських операцій. У ринкових умовах господарювання саме обсяг і якість ресурсів, якими володіють банки, визначають головні сфери й напрями їхньої діяльності, склад клієнтури та рівень одержуваних доходів. Саме оптимальна структура ресурсної бази визначає можливос-

ті подальшого стратегічного розвитку банку та його прибутковість.

Важливим є дослідження особливостей формування джерел фінансових ресурсів вітчизняних банків в умовах післякризового періоду, визначення напрямів змін у структурі ресурсної бази, виявлення сучасних тенденцій розвитку ресурсної бази банків, концентрації (ступінь монополізації) ринку загалом і за групами банків[1]. Динаміку основних складових банківських ресурсів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка основних складових банківських ресурсів за 2014–2017рр.[2]

Показник	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.18
Капітал, млн.грн	192 599	148 023	94 913	124 674	159 851
Частка,%	15,1	11,2	7,6	9,8	11,8
Зобов'язання	1 085 496	1 168 829	1 157 656	1 150 057	1 190 551
Частка,%	84,9	88,8	92,4	90,2	88,2
Пасиви	1 278 095	1 316 852	1 252 570	1 274 731	1 350 403

Наведені в табл. 1 дані свідчать про зростання обсягів ресурсної бази банків України в 2014 році, що було зумовлено девальвацією гривні, зменшення в 2015 році, що пояснювалось збитковою діяльністю банків і зменшенням їх капіталу, і зростання в 2016-2017 роках, що зумовлено подоланням кризових явищ в банківській системі та відновленням довіри до банків з боку населення.

Власний капітал банків упродовж 2014-2017 рр. зменшився на 32 748 тис. грн, зобов'язання банків зросли на 105 055 тис. грн, а пасиви загалом збільшились на 72 308 тис. грн. Стосовно власного капіталу банків, то його частка в пасивах в досліджуваному періоді знизилась на 3,3%.

Досвід функціонування вітчизняної банківської системи показує , що важливим джерелом формування банківських ресурсів є кошти фізичних осіб, частка яких у структурі зобов'язань банків на початок 2014 року становила понад 40% від загальної їх суми. Проте кризові явища, пов'язані з подіями на Сході України та в Криму, спровокували суттєвий відплив коштів фізичних осіб із банків. Станом на 01.01.2015 р. частка депозитів фізичних осіб зменшилася до 36,2%, а на 01.01.2016 р . – до 34,5%.

Дослідження структури та динаміки ресурсної бази вітчизняних банків показало, що у загальному обсязі зобов'язань банківської системи України частка коштів фізичних осіб станом на 01.01.2018р. становило 40,3% сукупних зобов'язань банків, а, отже, частка вкладів фізичних осіб в загальному обсязі зобов'язань банківської системи практично повернулась до докризового значення.

Другою за вагомістю складовою зобов'язань банків станом на 01.01.2018 р. є кошти юридичних осіб (35,9%) і варто зазначити, що їх частка протягом досліджуваного періоду зросла з 24,0% до 35,9%.

Проведемо аналіз строковості коштів юридичних і фізичних осіб, залучених вітчизняними банками (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка основних видів ресурсів банків України за період з 01.01.2014 до 01.01. 2018 рр.[2]

Ресурси	01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016		01.01.2017		01.01.2018	
	сума, млн.гр	питома	сума, млн.гр	питома	сума, млн.гр	питома	сума, млн.гр	питома	сума, млн.гр	питома
Кошти юридичних осіб, в т.ч.	261 021	100	295 472	100	360 453	100	424 212	100	427 478	100
- на вимогу	137 341	52,6	173 924	58,9	238 133	66,1	301 935	71,2	303 929	71,1
- строкові	123 680	47,4	121 548	41,1	122 320	33,9	122 277	28,8	123 549	28,9
Кошти фізичних осіб, у т.ч.	441 892	100	422 733	100	399 841	100	435 826	100	480 001	100
- на вимогу	82 528	18,7	92 723	21,9	107 555	26,9	115 296	26,5	156 673	32,6
- строкові	359 364	81,3	330 010	78,1	292 286	73,1	320 530	73,5	323 328	67,4

Частка строкових коштів в досліджуваному періоді стабільно знижувалась до 01.01.2018 р.: строкові кошти фізичних осіб знизились з 81,3% станом на 01.01. 2014 р. до 67,4% станом на 01.01.2018 р; строкові кошти юридичних осіб зменшились на ці ж дати з 47,4% у 2013 р. до 28,9% у 2017 р. Станом на 01.01.2018 р. частка строкових коштів скоротилась, а коштів на вимогу – зросла,

що зумовлено посиленням нестабільності у грошово-кредитному секторі та зниженням довіри до банків.

На сьогодні можна виділити ще одну тенденцію формування ресурсної бази банків, характерну для сучасного періоду – зниження ставок за депозитами, що приводить до здешевлення цього виду ресурсу та збільшення потенційного прибутку банку. Водночас зменшення частки строкових вкладів населення негативно впливає на стабільність ресурсної бази банку, знижуючи при цьому його ліквідність[3].

Отже, робимо висновок, що основними тенденціями змін у структурі ресурсної бази банків України за останні чотири роки є такі:

- основними складовими ресурсної бази банків упродовж зазначеного періоду були кошти фізичних осіб та кошти юридичних осіб. Частка ж отриманих міжбанківських кредитів суттєво скоротилась;
- починаючи з 2016 року спостерігається зростання обсягів коштів фізичних осіб, вони є основною складовою ресурсної бази банків – за рахунок цього джерела станом на 01.01.2018 р. було сформовано 40,3% банківських ресурсів, що практично відповідає докризовому періоду;
- відбувається падіння відсоткових ставок за депозитами, особливо в іноземній валюті, що змушує клієнтів віддавати перевагу депозитам у національній валюті, водночас валютні депозити також користуються популярністю у населення через нестабільність економіки та валютного курсу;
- частка власного капіталу в пасивах банків у досліджуваному періоді зменшилась, але, починаючи з 2017 року, почала зростати;
- в процесі аналізу за групами вітчизняних банків було виявлено нерівномірність розподілу та високу концентрацію ресурсів в державних банках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бригінська Л.Г. Проблеми формування ресурсної бази банків України / Л.Г.Бригінська // Електронний ресурс].- Режим доступу:irbis-nbuv.gov.ua.

2. Вартість строкових депозитів за даними статистичної звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/ Procentlastb_DEP.xls;jsessionid

3. Тищенко О. І. Аналіз депозитів фізичних осіб у банках Укра-

їни [Текст] / Олена Ігорівна Тищенко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; ред-кол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. – Том 14. – № 2. – С. 36-42. – ISSN 1993-0259.

Степанець Павло Володимирович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Примостка Людмила Олександрівна,
д.е.н., професор

СУЧАСНІ СПОСОБИЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Постановка проблеми. Стратегічними напрямами сталого розвитку України є впровадження європейських стандартів якості життя, одним з найбільш визначних є вектор безпеки. Разом з тим глобалізація економічних процесів та розвиток світової фінансової системи на основі новітніх технологій завжди супроводжуються зростанням ризиків економічної злочинності, що визначає низку загроз національній безпеці держави. Однією з таких загроз серед інших є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Актуальність теми. За класифікацією ООН, легалізація (відмивання) злочинних доходів як складова економічної злочинності займає перше місце. З огляду на це відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, сьогодні є не лише негативним соціально-економічним явищем, а й системною загрозою, що становить серйозну небезпеку для сталого розвитку національної економіки та негативно позначається на рівні життя населення [4]. На сьогодні важливим є дослідження сучасних методів легалізації доходів злочинного походження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До вивчення проблем боротьби з легалізацією коштів зверталися С. Г. Гуржій, С. Б. Єгоричева, Л. А. Клюско,

Н. В. Москаленко, Я. В. Янушевич, Л.М Чуніхіна, а також інші провідні вчені. Питання типології відмивання коштів з огляду тінізації економіки висвітлено в працях О.І. Барановського, А.С. Беніцького, С.О. Дмитрова, О.Є. Користіна та інші. Зважаючи на

постійне вдосконалення інструментарію, схем, методів і підходів до відмивання коштів, негативні процеси у цій сфері потребують більш глибокого вивчення.

Метою даного дослідження є дослідження найбільш розповсюджених способів легалізації доходів, а також факторів що спонукають до процесу відмивання доходів.

Виклад основного матеріалу. Явище легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, виникало в різних країнах на етапах проведення соціально-економічних реформ й пов'язаних з ними періодів економічної нестабільності. Термін "відмивання грошей" почав використовуватися з того моменту, коли з'явилася необхідність у приховуванні характеру придбаних грошових засобів або майна при здійсненні фінансових та інших операцій[2].

Легалізація (відмивання) незаконно отриманих коштів здійснюється у кілька фаз. Найпоширенішою є трифазна модель відмивання грошей. Характерними для неї є три етапи процесу легалізації злочинних доходів: розміщення, розшарування й інтеграція[5].

На першому етапі відбувається попереднє відмивання злочинних грошей. На ринку капіталу її проявом є дії, спрямовані на уникнення обов'язкової у багатьох країнах ідентифікації клієнта. У європейських державах саме ця стадія вважається критичною, оскільки якщо не виявити на цій стадії такі кошти, то в подальшому вони інтегруються в легальний грошовий обіг, тобто в банківську систему [2].

Мета другого етапу процесу відмивання грошей (розшарування) – відокремлення злочинних доходів від джерела їх походження шляхом проведення низки фінансових операцій, у результаті яких обривається ланцюжок слідів забезпечується анонімність майнових цінностей. Операції другої стадії мають, як правило, заплутаний та міжнародний характер [3].

Третім етапом є інтеграція. Кошти набувають нового, відмитого джерела походження та інвестуються у легальну економіку. Такі кошти, як правило, інвестуються у підприємства, які у подальшому можуть бути використані у кримінальній діяльності. Якщо факт відмивання грошей не було виявлено на етапах розміщення та

розшарування, то на третьому етапі відрізнити та відокремити злочинні доходи від законно отриманих надзвичайно складно[3].

Слід зазначити, що злочинні доходи утворюються переважно одним з двох

способів:

- створення або придбання в результаті вчинення злочину поза легального господарського обороту, тобто в тіньовому секторі економіки;

- виведення з легального господарського обороту в кримінальний сектор тіньової економіки в результаті вчинення протиправного діяння і знову введення в легальний господарський оборот[1].

Науковці та практики, на сьогодні,виділяють наступні способи легалізації (відмивання) злочинних доходів:

1. Один з простих і затребуваних способів - завищення вартості робіт або послуг (наприклад, отримання необґрунтовано високого гонорару за консультацію). До цієї ж групи можна віднести також і підписання контрактів з іноземними фірмами за надання різних послуг інформаційно-довідкового характеру.

2. Створення видимості активної підприємницької діяльності, шляхом укладання контрактів з фіктивними фірмами. Подібні фірми реєструються на осіб, які загубили паспорти,або на недієздатних чи померлих, для обґрунтування надходження великих коштів на банківські рахунки[3].

3. Незаконних операцій з переведення в готівку грошових коштів та приховування фактичних власників коштів. За інформацією Державної служби фінансового моніторингу припинено діяльність декількох комерційних банків, які об’єдналися в своєрідний холдинг з метою здійснення легалізації злочинних доходів[5].

4. Багаторазове зарахування коштів на рахунок протягом дня різними особами. Наприклад, фірма створює видимість отримання кредиту від банку або компанії-нерезидента, як правило, зареєстрованої в офшорній зоні, шляхом багаторазового перерахування віртуальних грошових коштів на рахунки різних фірм і подальшого їх повернення[3].

5. Схеми з офшорними зонами досить різноманітні та досить часто використовуються злочинцями. Однією з таких схем, це здійснення угод і банківських проводок через мережу створених

банком офшорних фірм і кредитно-фінансових установ, формально не є афілійованими [5].

У злочинній схемі завжди є дві-три початкових ланки, що складаються з діючих фірм, а наступні оформлені, наприклад, на померлих осіб або громадян, які втратили паспорти. Для подібної схеми як правило використовують фіктивні грошові перекази, такі як запозичення або оплата за товар на кореспондентські рахунки офшорного банку. Сенс таких операцій полягає в імітації надходження валютної виручки при відсутності грошових коштів, достатніх для проведення необхідних фінансових операцій. Злочинні доходи конвертуються і перераховуються на рахунок іноземної фірми як повернення позики [5]

6. Підписання фіктивних орендних договорів і фіктивних контрактів на поставку неіснуючих товарів.

7. Ввезення або пересилання на територію держави і навпаки з її території, а також перевезення і пересилання в межах території держави грошових коштів. Наприклад, міжнародні грошові перекази на територію і з території держави з метою приховування фактичного походження коштів та їх власників[3].

8. Скуповування акцій підприємств в найприбутковіших секторах економіки. Такий спосіб називається реінвестування злочинних доходів.

Не секрет, що в зарубіжних офшорних зонах (банках) зберігається величезний обсяг нелегально вивезеного з України капіталу, який проблематично використовувати в розвинених країнах світу. Незаконно отримані доходи виводяться в офшори, з відти вже у вигляді інвестицій вони повертаються через підставні фірми в Україну і використовуються для придбання акцій.

9. Оформлення грошових операцій в якості прибутку від законної діяльності підприємства, спеціально для цього створеного. Як правило, можуть бути використані, наприклад, ресторани, кінотеатри, пункти обміну валюти та різні підприємства, що здійснюють операції з готівкою [5].

10. Надання відомостей про себе, достовірність яких неможливо перевірити або явно перекрученої інформації при здійсненні операцій, особливо при здійсненні ідентифікації, верифікації та вивчені клієнта банку[5].

В свій час, широкого поширення набула схема, за якої використовувалися векселі фіктивних компаній. Подібна схема дозволяла приховати ненадходження грошових коштів на рахунки експортера. Варто зазначити, що злочинні угрупування щороку знаходять «слабкі місця» в банківській системі та чинному вітчизняному законодавстві. Деякі схеми можуть бути цілком легальними з точки зору закону. При цьому правоохоронні органи досить часто не можуть впливати на таку ситуацію, так як не вироблено механізму протидії[3].

Висновки. Нині легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом, варто розглядати не лише як суспільно небезпечне діяння, а й системну загрозу для національної економіки. А відтак, для нашої держави питання формування ефективної системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, має бути питанням національної безпеки[4]. Досягнення зазначеного можливе при посилені заходів законодавчого, організаційного та інституційного характеру, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Надзвичайно важливим є не лише дослідження з боку державних органів процесів легалізації доходів за рахунок існуючих схем і підходів, але й попередження та ліквідація спроб цього негативного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боротьба з відмиванням коштів: правий організаційний і практичний аспект / С. Г. Гуржій О. Л.Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. // Парламентськевид-во. – 2005. – 216 с.

2. Барановський О.І. «Відмивання» грошей: сутність та шляхи запобігання / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – Х.: Форт, 2003. – 472 с.

3. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках. [Навчальнийпосібник]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/68436/bankivska_sprava/

4. Користін О.Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні: монографія.– К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. – 448 с.

5. Москаленко Н.В. Система фінансового моніторингу України та перспективи її розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://media.wix.com/ugd/0d9027_70f1d05b2705426f81abdab649fe975b.pdf

Терещук Наталія Сергіївна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Москаленко Наталія Віталіївна,
к.е.н., доцент

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД УПРАВЛІННЯ АКТИВНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

У статті розглянуто підходи до управління активними операціями банків. Визначено такі елементи управління активними операціями, такі як принципи, методи, суб'єкти та об'єкти. Охарактеризовано особливості управління активними операціями банків в Україні. Визначено перспективи для підвищення ефективності їх управління та тенденції розвитку активних операцій.

***Ключові слова**: активні операції банків, управління активними операціями банків, системний підхід, суб'єкти управління, об'єкти управління.*

Постановка проблеми та її актуальність. На сучасному етапі економічного розвитку України виникає необхідність в посиленні діяльності фінансових посередників, де особливу роль відіграють банки, зазначене потребує активізації банківської діяльності на фінансовому ринку України. Реалізація даного завдання вимагає поліпшення управління активними операціями банків, що підтверджується дослідженнями вчених. Зокрема, зазначимо, що «ефективне управління активними операціями має велике значення, адже забезпечує дохідність та ліквідність банку» [6, с. 294]. Саме системний підхід до управління активними операціями повинен передбачати врахування дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, взаємовідносин різних суб'єктів управління, визначення засад управління, дотримання яких приведе до покращення управління активними операціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даного питання займались як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Помітний внесок в його вирішення внесли К.М. Азізова, О.В. Дзюблюк, О.Л. Квасова, Ю.П. Макаренко, Н.В. Москаленко та інші. Однак проблема підвищення ефективності використання активів та управління є досі дискусійною та потребує подальшого розгляду.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні питань управління активними операціями банків та наданні пропозицій щодо удосконалення такого управління на основі системного підходу.

Виклад основного матеріалу. В дослідженнях вчених зазначається, що активні операції – це операції банків з використання власних чи залучених ресурсів, що здійснюються для отримання прибутку [1, с.113].

Найбільші вкладення коштів банки здійснюють саме в кредитні операції. Зокрема, станом на 01.08.2018 кредити надані становили 1077904 млн. грн. або 82,0% у сумі основних активів (табл. 1). Щодо інвестиційних операцій, то дослідники наголошують, що в умовах ринкової економіки без здійснення інвестиційної діяльності банків якісне виконання ними активних операцій є неможливим [6, с. 297]. Відповідно до таблиці бачимо, що вкладення в цінні папери становлять 35,4% від усіх активів банку.

Таблиця 1

Величина активів банку та їх структура станом 01.08.2018

Показник	Готівкові кошти та банківські метали	Кошти в НБУ	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	Кредити надані	Вкладення в цінні папери	Всього
Величина активу, млн грн.	41442	45526	99354	1077904	465977	1314586
Частка у сумі активів, %	3,2	3,5	7,6	82,0	35,4	100,0

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [7].

При створенні системи управління активними операціями доцільно визначити основні вимоги до активів банку, де необхідно враховувати етап розвитку банку, а саме заснування нового, розширення діючого чи створення нових структурних підрозділів. Такими вимогами можуть бути [4, с.68]:

- формування необхідного обсягу та оптимальної структури активів, потрібних для забезпечення фінансової діяльності банків. При цьому баланс формування активів банку відіграє значну роль у плануванні і контролі його активів, що дозволяє ув’язати загальну потребу в активах з плановим обсягом фінансових джерел;

- забезпечення ліквідності активів, достатньої для підтримки платоспроможності банку за фінансовим зобов'язаннями, а також підвищення їх рентабельності;

- забезпечення найменших ризиків і втрат, пов'язаних із формуванням і використанням активів (необхідним є дотримання нормативів кредитного ризику, а також нормативів інвестування);

- забезпечення оптимальної величини і структури джерел фінансування активів (мається на увазі отримання нормативів капіталу).

Враховуючи зазначені вимоги до активів банку, а також напрацювання вчених та практиків можна запропонувати наступну послідовність управління активами банків (рис. 1).

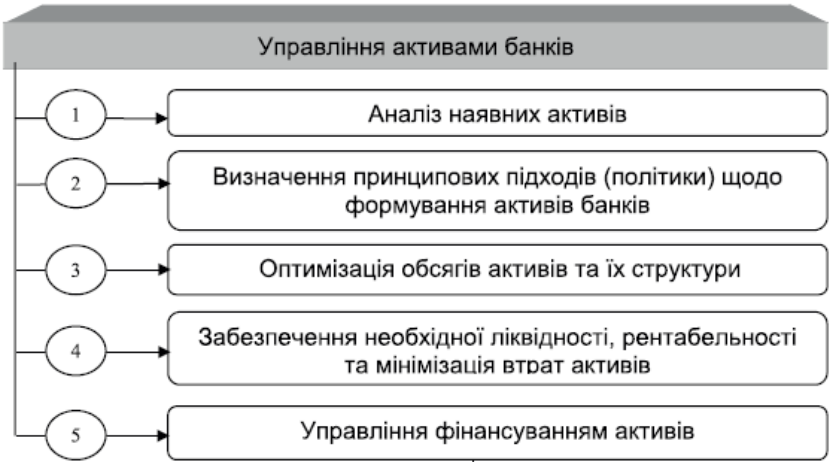

Рис. 1. Етапи формування політики управління активами банків.

Джерело: розроблено автором на основі [1,3].

Управління активами і пасивами банків залежить від обраної керівництвом банку політики та стратегії. У відповідності з обраною стратегією формуються свої портфелі активів, зобов'язань та капіталу як сукупний портфель, спрямований на досягнення спільної мети. Такий спосіб управління цілком доцільний, оскільки всі банківські портфелі тісно взаємопов'язані і значною мірою впливають один на одного [1, с.120].

Головна мета процесу управління активами полягає в максимізації або стабілізації розміру маржі управління банку за умови дотримання допустимого рівня ризику. Завдяки цьому менеджмент має можливість управляти ризиком відсоткових ставок та ризиком ліквідності, координуванням рішень щодо джерел фінансування та напрямків розміщення коштів [2, с.210].

Головна мета процесу управління активами полягає в максимізації або стабілізації розміру маржі управління банку за умови дотримання допустимого рівня ризику. Завдяки цьому менеджмент має можливість управляти ризиком відсоткових ставок та ризиком ліквідності, координуванням рішень щодо джерел фінансування та напрямків розміщення коштів [2, с.211].

Під управлінням активами розуміють способи і порядок розміщення власних і залучених коштів [1, с.121]. Стосовно комерційних банків — це розподіл на готівку, інвестиції, позики та інші активи. Вирішенням проблеми розміщення коштів є "придбання" таких активів (надання позик і інвестицій), які можуть принести найвищий дохід за того рівня ризику, на який готове піти керівництво банку та підтримання необхідного рівня ліквідності [3, с.36].

Тому така стратегія потребує виконання певних вимог до організації її проведення, зокрема і накопичення банком високоліквідних активів, якими є якісний кредитно-інвестиційний портфель [4, с.69].

Основною метою системного підходу до управління активними операціями є упорядкування проведення операцій між учасниками фінансового ринку, якими виступають банки, а також клієнти банків. Органами, які здійснюють управління активними операціями банків є держава, саморегулівні організації, банки. Управління активними операціями банків, де виокремлюється управління кредитними операціями, операціями на ринку цінних паперів, управління іншими операціями, доцільно поділяти на внутрішнє та зовнішнє [3, с.38].

При розробці питань внутрішнього управління необхідно передбачити узгодженість прийнятих установчих, статутних та інших нормативних документів банків із загальноприйнятими програмними документами. Зовнішнє управління завбачає підпорядкованість діяльності банків законодавчим та нормативним актам держави, інших організацій, міжнародним угодам тощо. Необхідно зауважити, що сучасна практика регулювання потребує корекції основних засад впровадження корпоративних принципів в діяльність банків, які повинні враховувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, регуляторних дій, що коригують діяльність на фінансовому ринку, а також організації зворотного зв’язку, який забезпечується контролінгом та комплаєнс [5, с.107].

З метою якісного формування і в подальшому ефективного використання активів банку необхідно дотримуватись певних принци-

пів. В дослідженнях науковців зазначається, що основними принципами управління активними операціями має бути комплексне управління активами, управління відповідно до системного підходу, а також об'єктивність, точність та оперативність [6, с.298].

Крім цього, відповідно до системного підходу необхідно здійснити [3, с.37]:

- забезпечення поточного та перспективного розвитку діяльності банків і врахування форм диверсифікації такої діяльності;

- дотримання відповідності обсягу та структури активів, що формуються, структури договорів банку, а також структури пасивів банку;

- дотримання оптимального складу активів з метою забезпечення ефективності діяльності банку;

- забезпечення зростання ринкової вартості банку за рахунок вибору найбільш прогресивних видів активів.

Сутність збалансованої стратегії управління полягає в тому, що банки розглядають свої портфелі активів і пасивів як єдине ціле, визначаючи роль сукупного портфеля в одержанні високого прибутку за прийнятного рівня ризику. Спільне управління активами і пасивами дає банку інструментарій для формування оптимальної структури балансу та створення захисту від ризиків, спричинених значними коливаннями параметрів фінансових ринків.

Висновки. Отже**,** для ефективного управління активними операціями банку доцільним є застосування системного підходу. Значну роль при здійсненні управління такими операціями банків відіграють їхні ресурси. Відповідно, головним завданням менеджменту є координування рішення щодо активів і пасивів усередині кожного окремого банку, аби досягти найвищих результатів, максимально контролюючи обсяги, структуру, доходи та витрати як за активними, так і за пасивними операціями банку . Контроль керівництва банку над активами має координуватися з контролем над пасивами, оскільки лише в такому разі можна буде досягти внутрішньої єдності й за вдяки цьому максимізувати різницю між доходами та витратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова К.М. Управління активами і пасивами банку: сутність та методичні підходи / К.М. Азізова, Ю.С. Тисячна // Економічний простір. - №108. – 2016. – с. 112-126.

2. Дзюблюк О.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О.В. Дзюблюк, Р.В. Михайлюк. — Тернопіль, 2009. — 316 с.

3. Квасова О.Л. Системний підхід до управління активними операціями банків // Формування ринкових відносин в Україні. - №6 (181). – 2016. – с. 35-39.

4. Макаренко Ю.П. Управління активами та пасивами комерційного банку з метою підвищення ефективності їх використання / Ю.П. Макаренко, А.А. Хоруженко // Інвестиції: практика та досвід. - №24. – 2017. - с. 66-70.

5. Москаленко Н.В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні / Н.В. Москаленко // Збірник наукових праць УДФСУ. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік та оподаткування. – Вип. 2. – 2018. – с. 106-113.

6. Нова модель економічного зростання України: [монографія] // Київ: ПП Сердюк В.Л. – 2015. – 592 с.

7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

Чубейко Наталія Іванівна,
студент групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Мельник Віктор Миколайович,
д.е.н., професор кафедри

ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Результат успішного функціонування банківської системи залежить від фінансового стану окремого банку, його можливість протидіяти негативному впливу факторів та динамічно розвиватися. В умовах нестабільності світового фінансового ринку об'єктивна та оперативна оцінка фінансового стану банківської системи регулюючими органами країни з метою зменшення можливих ризиків набуває особливої актуальності. У процесі реалізації стратегічного управління банківською системою пріоритетним завданням виступає удосконалення оцінки фінансового стану та впровадження ефективних управлінських рішень, які дозволять забезпечити стабільність розвитку кожної окремої банківської установи, підвищити рівень її стійкості, а отже, і рівень конкурентоздатності банківської системи України взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий стан банківських установ досліджували провідні вітчизняні науковці, серед яких можна виділити праці О.В. Дзюблюка, Р.В. Михайлюка, В.В. Коваленко, Л.А. Клюско та інших. В їхніх роботах висвітлено проблеми аналізу фінансового стану банків, а також визначено фактори її забезпечення, такі як дохідність, прибутковість і достатність капіталу.

Мета даної роботи полягає в поглибленні теоретичних та практичних аспектів фінансового стану банківської системи загалом, способів її забезпечення та оцінки, особливостей її розвитку в Україні, сприяння розвиткові сучасних наукових досягнень з управління фінансовою стійкістю банків з метою її підвищення, а також у пошуку шляхів вирішення наявних та майбутніх проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Банківський сектор відіграє важливу роль у складовій економічної системи української держави. Однією з умов забезпечення конкурентоспроможності державної економіки є стабільне та прозоре функціонування банківських установ. Впродовж минулих років банківська система України можна спостерігати постійну тенденцію до зростання таких фінансово-економічних показників як: капітал, активи та зобов'язання. Варто звернути увагу на те, що спостерігався високий ступінь ризику банківської системи, а саме: скорочення кількості банків та відділень; низький рівень капіталізації. Саме ці перелічені фактори призвели до погіршення фінансового стану банків, зниження їх неплатоспроможності та ліквідації [1].

За допомогою таких показників як достатність капіталу, ліквідність, дохідність та рентабельність можна дати оцінку фінансового стану банківської системи.

Першою умовою забезпечення стабільного фінансового стану банків є достатній обсяг власного капіталу. Тому далі проаналізуємо вплив капіталізації на фінансову стійкість банків України.

З метою забезпечення фінансової стійкості банківської системи Національний банк України вживає заходів щодо підвищення рівня її капіталізації шляхом встановлення розміру нормативів, адекватності регулятивного капіталу та окремих його складових, динаміка яких наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка нормативних значень достатності банківського капіталу України на 01.01.2013-2018 рр.

Показник	на початок року					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Н1 – регулятивний капітал, млн. грн	178,9	204,9	188,9	129,8	109,6	115,8
Н2 – адекватність регулятивного капіталу (не <10%)	18,06	18,26	15,6	12,31	12,69	16,10

Н3 – співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не < 9%)	1 4,89	1 3,98	-	–	-	-

Джерело складено авторами на підставі [2].

За даними таблиці спостерігаємо стрімке коливання регулятивного капіталу банку. Капітал банків на 01.01.2018 року становив 115, 8 млрд. грн. Величина статутного капіталу банків за період 2013–2018 рр. збільшилась у 4,2 рази, а його питома вага у власному капіталі зросла на 49,5 % – з 51,6 % до 101,1 %. Таке стрімке зростання зумовлене входженням іноземних банків, процесами злиття і укрупнення в банківській сфері [3].

Достатність регулятивного капіталу (норматив Н2) коливається в межах 12,31-18,26 %, тобто відповідає встановленим нормативним значенням даного показника. Високий коефіцієнт є позитивним фактором, але він не забезпечує повної достатності капіталу.

Банки змушені постійно підвищувати ефективність своєї діяльності для того щоб виконувати взяту на себе відповідальність по збереженню та примноженню капіталу. Шляхом підвищення рівня капіталізації банків методом стимулювання злиття та об’єднання невеликих банківських установ можна досягти наступних результатів, а саме: збільшення капіталу; підвищення ефективності через скорочення витрат; врятування від банкрутства суспільно важливих банків. Особливу увагу потрібно звертати на невеликі за капіталом, але фінансово стійкі та рентабельні банківські установи.

Через фінансову кризу, яка розпочалася у 2008 році банківська система держави зіткнулася з таким явищем, як надмірна або надлишкова ліквідність. Банки для забезпечення своєї платоспроможності накопичували ресурси, приваблювали вкладників великими відсотками за депозитами, в наслідок чого недоотримували прибуток, що негативно впливало на фінансову стійкість. Зараз метою кожної банківської системи є зниження рівня ліквідності та збільшення обсягу операцій, що впливає на прибутковість банку. Тому проаналізуємо динаміку показників ліквідності (табл. 2).

Таблиця 2

Стан ліквідності банків України на 01.01.2013-2018 рр.

Показник	на початок року					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	69,26	56,99	57,13	78,73	60,79	55,55
Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	79,09	80,86	79,91	79,98	102,14	108,08
Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	90,28	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37

Джерело складено авторами на підставі [2].

Проаналізувавши діяльність банків на початок 2013-2018 рр. слід зазначити, що норматив миттєвої ліквідності – Н4 є вище норми та коливається в межах 56,99 - 78,73%. За проналізований період його значення зростало з 79,09 до 108,08%, тобто на 28,99%. Даний показник свідчить про хороший стан платоспроможності. Тобто банківська система має достатньо оборотних активів для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Норматив короткострокової ліквідності є вище норми та коливається в межах 86,14-98,37%. Це свідчить про те, що банк здатний виковувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

Рентабельність активів (ROA) дає змогу визначити ефективність роботи менеджерів банку. Високе значення прибутковості свідчить про ефективне і збалансоване управління активами й пасивами банку, проте може бути й наслідком високої ризикованості операцій. Для України оптимальним є значення на рівні 1% [4].

Факторний аналіз коефіцієнта прибутковості капіталу банку (ROE) допомагає оцінити ефективність таких напрямів діяльності банку як операційну, інвестиційну і фінансову [4].

Показники рентабельності банків України на 01.01.2013-2018 рр

Показник	**на початок року**					
	2013	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Рентабельність активів (ROA)	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	-1,93

Рентабельність капіталу (ROE)	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	-15,84

Джерело складено авторами на підставі [2].

За даними таблиці ми спостерігаємо низьке значення показника ROA. Причинами недостатньої прибутковості можуть бути низька частка працюючих активів, висока – строкових пасивів, використання операцій податкової оптимізації. Щодо показника ROE то його оптимальне значення повинне знаходитися у межах 10 – 20 %. Його значення особливо цікавить акціонерів банку, оскільки воно приблизно дорівнює розміру чистого прибутку, який отримуватимуть акціонери від інвестування свого капіталу. Проте станом на 01.09.2018 р. дані показники становлять ROA- 1,58%; ROE - 13,37%.

На сучасному етапі банківська система є найважливішою сферою фінансово-економічного середовища. Заходи для покращення економічного стану повинні спрямовуватися наа збільшенні прибутковості банківських установ. В умовах нестабільного середовища першочерговим є впровадження певних заходів, завдяки яким було б мінімізовано банківські ризики, тобто: банкам потрібно зменшити малоприбутковііа операції; покращувати заходи щодо зростання груп активів, що приносять саме відсотковий прибуток; диверсифікація позика; раціональне резервування; нагляд банком за ситуацією протягом повного терміну користування позикою позичальником; автоматичне регулювання політики управління прибутковістю і ліквідністю при вирішенні конфліктів цілейа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Семенцов Р. В. Сучасний стан та напрямок розвитку діагностики фінансового стану банку / Р. В. Семенцов // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції: «Економічний розвиток: теорія, методологія, управління» (1-9 листопада 2015 р.) – К.: НДІЕР, 2015.

2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 &cat_id=3479859

3. Вісник Національного банку України: журнал/ Національний банк України. – Квітень 2016р. – 78 с.

4. Стороженко О. О. Оцінка стану фінансової стійкості банку як одного з основних показників ефективності його діяльності / О. О. Стороженко, Н. С. Кухарук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 3. - С. 159–163.

Щепковський Юрій Нестерович,
студент групи ФМФ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Мельник В.М.,
д.е.н., професор

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КАНАЛАМИ ЗБУТУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження. Протягом останніх років у багатьох країнах світу активізувались процеси диверсифікації каналів збуту банківських послуг та змінилося співвідношення стаціонарних та дистанційних каналів, що обумовлено необхідністю оптимізації витрат. В Україні, також, змінюється структура збутової мережі банків.

Ринок збуту банківських послуг є одним із важливих та невід'ємних елементів сучасної ринкової економіки. Зважаючи на існуючі кризові явища, конкуренція між банками стає більш жорсткою, причому йдеться не лише про цінову конкуренцію, а, насамперед, про конкуренцію збуту банківських послуг. Тому відбувається зростання інтересу до різноманітних аспектів діяльності банківських установ та механізмів управління ними. Банки плавно перетворились у ключових посередників процесу розподілу капіталів, забезпечення безперервного відтворення економіки. Зростання конкуренції, існуючі кризові явища – усе це вимагає розробки нових ринкових стратегій, розвитку нових банківських послуг, удосконалення послуг та методів обслуговування, які вже існують. Через перенасиченість ринку створення нових послуг не буде ефективним способом залучення клієнтів.

Для успішної реалізації збуту банківських продуктів актуальним є розробка нових каналів збуту банківських послуг, які би не тільки спирались на сучасний світовий досвід у процесі реалізації стратегічних рішень банку, а й ураховували специфічні реалії вітчизняного ринку банківських послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі збуту банківських послуг, її теоретичним основам та функціонуванню

ринку збуту банківських послуг присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних науковців як Г. Армстронг, І Ансофф, Ф. Котлер, М. Портер, А.В. Войчак, В.А. Романова, Я.О. Спіцин, А.В. Нікітін та ін. Проте, незважаючи на велику кількість праць у закордонній та вітчизняній літературі, багато теоретичних та практичних аспектів дотепер вивчені недостатньо, зокрема проблема оцінки стану ефективної збутової маркетингової системи банку.

Мета статті. При реалізації маркетингової стратегії банку важливого стратегічного значення, набувають канали збуту банківських продуктів. Через ефективну організацію каналів збуту вирішується завдання доведення банківських продуктів та послуг до клієнтів, в результаті банк має можливість безпосередньо впливати на них, стимулюючи попит на банківські продукти і розширюючи обсяги їхнього продажу.

З урахуванням змін, що відбуваються сьогодні в банківській сфері, обґрунтувати необхідність подальшого вдосконалення каналів збуту банківських послуг на основі сучасних підходів управління та реалізації стратегії маркетингу банку.

Під каналами збуту розуміють наявні у банка можливості вибору цільових груп клієнтів для реалізації їм банківських продуктів. При цьому розрізняють прямі (власні) та непрямі (чужі) канали просування банківських продуктів (інших банків, небанківських установ, торгівельних організацій тощо).

Одне за найважливіших місць у банківській збутовій мережі займають філії та відділення, які забезпечують представленість банку та його послуг на регіональному ринку[4].

Посилення конкурентної боротьби та розвиток сучасних інформаційних технологій призводить до того, що система збуту банківських послуг стає одним з основних інструментів підвищення ефективності банківської діяльності й змушує банки активно застосовувати і впроваджувати різноманітні канали доставки продуктів для залучення нових та утримання існуючих клієнтів з метою задоволення їхніх потреб.

А також, суттєвий вплив на розвиток каналів збуту було спричинено розвитком інформаційних технологій та телекомунікацій, особливо щодо банківського обслуговування.

Дистанційні канали збуту банківських послуг є відносно новими, проте протягом останніх років відбувається їх активне зростання та поширення у банківській діяльності. Основна їх сутність полягає у використанні систем онлайн-банкінгу для забезпечення самостійного управління клієнтами своїми рахунками, а також отримання окремих банківських послуг без безпосередньої участі персоналу банку. Як правило, клієнти звертаються за допомогою до банківських працівників лише на початкових етапах обслуговування, а безпосередньо процес обслуговування реалізується на основі технологій обробки та передачі інформації.

Відзначимо, що започатковуючи дистанційне обслуговування в конкретному регіоні, населеному пункті, банк має оцінити економічну доцільність та ефективність своїх дій. Впровадження онлайн-обслуговування безумовно потребує наявності високого рівня покриття мережею Інтернет, забезпеченості мобільними пристроями. До того ж витратним може виявитися і встановлення нових банкоматів та платіжних терміналів у населених пунктах, де раніше банк був представлений у вигляді відділення чи філії. Однак найбільш негативний вплив для банку у цьому випадку може бути спричинений зниженням довіри та виникненням панічних настроїв з боку клієнтів через масове закриття філій та відділень банків по території України[3].

Хоча банки й знижують свої витрати на утримання структурних підрозділів по всій території України, скорочуючи своє представництво у регіонах, вони втрачають існуючих клієнтів. Це пояснюється тим, що не всі клієнти згодні переходити на дистанційне обслуговування, деякі з них надають перевагу персональному спілкуванню з працівником банку.

Слід зазначити, що канали збуту банківських послуг банку залежить від внутрішніх і зовнішніх умов його функціонування і для їх розробки потрібен їх комплексний аналіз. Ефективні маркетингові рішення банку мають базуватися на якісній і кількісній оцінках умов і чинників, які впливають або діють в самому банку й поза ним. Тому необхідно правильно виявити і оцінити всю сукупність чинників, що визначають реальний стан середовища, в якому банк працює. Погоджуємося з тезою про те, що перспективи мар-

кетингової збутової політики насамперед пов'язані з пошуком і аналізом інформації про складові зовнішнього середовища [1].

Безперечно, зовнішні чинники можуть мати різний по силі вплив на банк, починаючи від негативного (наприклад, дії конкурентів, платіжна криза) до позитивного (підйом економіки, зниження рівня ризиків). Зрозуміло, що й роль кожного з чинників в процесі планування каналів збуту банківських послуг може змінюватися від позитивної до негативної і навпаки.

Проблеми які постають перед вітчизняними банками у процесі стратегічного управління каналами збуту банківських послуг це перш за все проблеми у збільшенні свого прибутку. Аналіз діяльності банківського сектора України у 2016 році свідчить, що доходи банків становили 190,7 млрд грн, витрати – 350,1 млрд грн. За підсумками 2016 року зафіксовано історично високий збиток банківського сектору – 159,4 млрд грн [6]. Порівняно з минулим 2015 роком доходи скоротилися на 4,3%, тоді як відбулося зростання банківських витрат на 3,2%. У структурі банківських доходів 71,2% становлять процентні доходи та 16,4% – комісійні доходи. Це свідчить, що 87,6% своїх доходів банки отримували від надання традиційних банківських послуг, серед яких кредитні, інвестиційні, розрахунково-касові.

У 2017 році, у структурі банківських витрат найбільшу питому вагу займали відрахування в резерви за кредитними операціями (56,6%), їх частка зросла порівняно з минулим роком на 13,5%, що свідчить про погіршення портфелів банківських кредитів і зростання проблемної заборгованості. У той же час майже на 10% порівняно з минулим роком скоротилися процентні витрати банків, що свідчить про скорочення банківських депозитів і пов'язано передусім із недовірою вкладників до банківської системи, а також погіршенням купівельної спроможності населення.

У цих умовах банки мають докладати максимальних зусиль для забезпечення конкурентних позицій на ринку з метою підвищення прибутковості своєї діяльності [2], що спричиняє необхідність удосконалення системи управління банком у цілому, її маркетингової складової та, зокрема, планування комплексу маркетингу. У зв'язку з цим постає завдання для банків удосконалення підходів до побудови та реалізації каналів збуту банківських послуг у

сучасних умовах та забезпечення ефективного їх впливу на цільовий ринок.

Ринок банківських послуг має динамічний розвиток. Отже, каналами збуту банківських послуг потрібно ефективно управляти в процесі реалізації стратегії банку. Управління каналами збуту банківських послуг слід розуміти як сукупність функцій, принципів, методів прийняття управлінських рішень та організаційних механізмів їх реалізації, спрямована на цільове, систематичне та раціональне планування, організацію, мотивацію та контроль продажів банківських послуг з метою їх надання клієнтам у зручному місці, у зручний час, за справедливою ціною та у спосіб, який максимально відповідає їх споживчим потребам.

Висновки. При виборі каналів збуту банківських послуг, пріоритетом має бути можливість продажу продуктів і послуг з використанням різноманітних каналів збуту та надійність доступу клієнтів до банку протягом 24-х годин на добу та 7-ми днів на тиждень. Це дозволить банку обслуговувати максимальну кількість клієнтів і дозволить, завдяки необмеженому доступу клієнтів до широкого асортименту банківських продуктів і послуг, отримати значні прибутки за рахунок комісійних. Саме тому вітчизняним банкам доцільно розвивати нові, альтернативні та удосконалювати традиційні канали збуту свої продуктів та послуг, застосовуючи сучасні платформи реалізації своїх продуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батра Р., Майерс Джон Дж., Аакер Дэвид А. Рекламный менеджмент / Пер. с англ. – 5-е изд. – М.; СПб.; К.: Издательский дом «Вильямс», 2009. – 784 с.

2. Банківський маркетинг : навч. посібник / Л. А. Янковська, Ж. В. Семчук, О. Ю. Бочко та ін. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. – 224 с.

3. Yankovska, L.A., Semchuk, Zh.V., Bochko, O.U., Kharchuk, K.V., Skrypnokky, R.M. (2015), Bank marketing: Manual [Bankivs'kyy marketynh] Galitska Wydavnycha Spilka, Lviv, 224 p."Review of banking sector" ["Ohlyad bankivs'koho sektoru"], available at: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id= 43633516

4. Сало І.В. Підвищення ефективності стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи/ І. В. Сало, В. В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць : / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. - Вип. 34. - С. 23-36

5. Чернявський І. Б. Аналіз розгалудженості філіальної мережі банківської системи України / І. Б. Чернявський // Теорія і практика сучасної економіки: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції: 19 листопада 2014 року. / Відповідальний секретар Вяткін П.С. – Черкаси: ЧДТУ, 2014. – С. 242-245

6. Огляд банківського сектора : Офіційний сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=43633516 “Review of banking sector” [”Ohlyad bankivs’koho sektoru”], available at: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516

Якубович Вікторія Вікторівна,
студентка групи ФМБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Москаленко Наталія Віталіївна,
к.е.н., доцент

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВ ТА ЙОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Банківська система є одним з найважливіших елементів інфраструктури економіки України. Значення банків зростає в умовах становлення і розвитку ринкових відносин. Ринкова економіка потребує від українських комерційних банків підвищення ефективності управління банківською діяльністю. І особлива роль у реалізації цього завдання відводиться оцінці фінансового стану банку.

Актуальність теми. Успішний розвиток і надійність банківської системи в умовах ринкової економіки багато у чому залежить від результатів статистичного аналізу в банках, що дозволяє виявляти їх слабкі та сильні сторони, визначати конкретні шляхи розв'язання проблем. Найбільшої актуальності статистичний аналіз діяльності банків набуває в сучасних умовах, коли відбуваються зміни загальноекономічної ситуації, що впливає на надійність діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми оцінки, аналізу та оптимізації фінансового стану банків розглядали у своїх працях провідні зарубіжні та вітчизняні вчені такі як М.Д. Алексеєнко, І.М. Вергуненко, А.М. Герасимович, О.В. Дзюблюк, А.О. Дробязко, Л.А. Клюско, В.В. Коваленко, Р.В. Михайлик, Л.М. Перехрест, В.В. Рисін та багато інших відомих вчених та науковців. Враховуючи дослідження, наведених вище науковців та узагальнивши дані напрацювання в дослідженні фінансового стану банку, слід зазначити, що питання вдосконалення методики проведення аналізу діяльності банківських установ завжди будуть актуальні.

Метою даного дослідження є поглиблення методичних та теоретичних засад аналізу фінансового стану банків та прогнозування основних параметрів їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економічно-фінансова література містить найрізноманітніші, підходи до оцінювання та аналізу фінансового стану банків, які можуть відрізняються один від одного параметрами, на які вони орієнтовані і навіть способами представлення результатів [5].

Фінансовий стан банку – це характеристика його фінансової конкурентоспроможності (тобто спроможності та стійкості) використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою, клієнтами банку (фізичними та юридичними особами) та іншими банками. Рух будь-яких банківських ресурсів супроводжується утворенням і використанням коштів. Тому фінансовий стан банку відображає всі аспекти його діяльності [3].

В працях В. Коваленко [5], О. Коренєва [1], Л. Грищенко [1,5] та ін., також досить широко використовуються статистичні оцінки для характеристики поточного стану та розвитку вітчизняної банківської системи. Дана практика в цілому являється виправданою, так як саме статистичні оцінки являється тим інструментом, який здатний надати узагальнену картину процесів, що відбуваються.

Для проведення статистичного основних показників фінансового стану банків України на основі офіційних статистичних даних Національного банку України [8,9,10], сформовано річні динамічні ряди основних статистичних показників податкових надходжень за період 31.12.2014- 01.09.2018 рр.(подано в табл. 1). Також, нами було здійснено прогноз динаміки основних показників фінансового стану банків України на 2019 р. на основі знаходження тренда ряду динаміки методом аналітичного вирівнювання за допомогою інструменту Майстер діаграм у середовищі MS EXCEL. Для оцінювання інтенсивності змін рівня податкових надходжень в часі, нами побудовано інтегральні темпові індекси за 31.12.2014- 01.09.2018 рр. (подано в табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка основних показників фінансового стану банків України за 2014-2018рр. [8,9,10].

Показники	Станом на					
	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	01.09.2018	Прогноз на 2019
Коефіцієнт надійності	0,145	0,151	0,171	0,173	0,177	0,169

Коефіцієнт фінансового важеля	6,881	6,843	6,840	6,781	6,657	6,681
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	6,889	7,209	7,303	7,386	7,358	7,715
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	0,849	0,873	0,879	0,879	0,882	0,857
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,4394	0,4699	0,5698	0,5701	0,5759	0,789
Чиста процентна маржа, %	3,332	3,568	4,026	4,528	4,498	4,484
Чистий спред, %	4.200	4.400	4.840	5.290	5.50	5,010
Рентабельність активів,%	-1,09	-5,46	-12,60	-1,93	1,58	-5,160
Рентабельність загального капіталу	-7,92	-51,91	-116,74	-15,84	13,27	44,740

Джерело: складено автором за даними [8,9,10].

Коефіцієнт надійності станом на 01.09.2018 р. становив 17,7 % , щорічне збільшення даного показника в період з 2014-2018 рр., свідчить про зменшення рівня залежності банків від залучених коштів, проте за здійсненим прогнозом на 2019 р. значення даного показника знизиться до 16,9 % , тому можна стверджувати, що банківська система України має досить низьку забезпеченість власним капіталом, а отже має, не високу надійність.

Коефіцієнт фінансового важеля є оберненим показником до коефіцієнта надійності [6]. Характерним, є те що значення даного показника не досягає оптимального співвідношення 20:1 протягом 2014-2018 рр. Коефіцієнт фінансового важеля у 2018 р. в порівнянні із 2014 р., всього-на-всього на 3,26 % менший.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу, яка кількість активів має бути забезпечена гривнею власного капіталу і, відповідно до цього, яка частка банківських ресурсів може бути у формах боргових зобов’язань. У 2018 році станом на 01.09 зазначений показник досягнув значення 7,358 при оптимальному значенні 12-15, що на 6,808% більше ніж у 2014 р. На основі здійсненого прогнозу у 2019 р. даний показник повинен зрости до 7,715.

Таблиця 2

Ланцюгові та базисний темпи приросту основних показників фінансового стану банків України за 2014-2018рр. [8,9,10].

Показники	Ланцюгові (до попереднього року), %					Базисний у 2018 р. до 2014 р.
	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	01.09.2018	Прогноз на 2019	
Коефіцієнт надійності	4,138	13,245	1,170	2,312	-21,40	22,069
Коефіцієнт фінансового важеля	-0,552	-0,044	-0,863	-1,829	0,361	**-3,255**
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	4,645	1,304	1,137	-0,379	4,851	6,808
Коефіцієнт активності залучення ресурсів	2,827	0,687	0,0	0,341	-2,817	3,887
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	6,941	21,260	0,053	1,017	36,922	31,065
Чиста процентна маржа, %	7,083	12,836	12,469	-0,663	-0,321	34,994
Чистий спред, %	4,762	10,0	9,298	3,970	-8,909	30,952
Рентабельність активів,%	400,917	130,769	-84,683	-181,865	-426,553	-244,954
Рентабельність загального капіталу	555,429	124,889	-86,431	-183,775	237,153	-267,551

Джерело: розраховано автором на основі табл.1

Рівень ділової активності щодо використання запозичених та залучених коштів характеризує коефіцієнт активності залучених ресурсів, який має майже стійку динаміку коливання: у 2018 рр. даний показник досягнув свого максимального значення 88,2 %, проте в майбутньому на основі здійсненого прогнозу даний показник дещо знизиться і буде становити 85,7 %.

Слід зазначити, що для банківської системи України характерна надлишкова ліквідність, адже коефіцієнт миттєвої ліквідності значно перевищує нормативне значення в 20 %.

Показник чистої процентної маржі протягом аналізованого періоду 2014-2018рр. даний показник мав тенденцію до збільшення і станом на 01.09.2018 р. становив 4,498, що на 34,994 % більше в порівнянні із 2014р.

Динаміка показника чистого спреду протягом 2014-2018 рр. має тенденцію до зростання, і демонструє ефективність кредитної політики банків, оскільки ного розмір значно перевищує оптимальне значення (1,25), тому можна впевнено стверджувати, що для банків характерна узгодженість процентної політики за кредитами та депозитними операціями.

Рентабельність активів показує окупності чистим прибутком середньорічних активів, в аналізований період значення даного показника було менше свого оптимального значення (1%), проте у 2018 році станом на 01.09 воно зросло до 1,58%. Таким чином, можна сказати, що банківська система України характеризується неефективним використанням наявних ресурсів, і на основі прогнозу можна сказати, що у 2019 році значення даного показника знов буде меншим свого нормативного значення.

Висновки. Кризові явища в національній економіці спонукають до налагодження ретельного моніторингу стану банківської системи в Україні.

Проаналізувавши основні показники, що характеризують фінансовий стан вітчизняної банківської системи, можна зробити висновки, що банківська система України сьогодні характеризується низькою забезпеченістю власним капіталом. Ступінь покриття активів капіталом, який визначається коефіцієнтом мультиплікатора капіталу, нижчий ніж його оптимальне значення. Проте рівень ділової активності щодо використання запозичених та залучених коштів показує ефективну депозитну політику банків. Для вітчизняних комерційних банків характерна надлишкова ліквідність. Видані кредити забезпечені переважаючим обсягом залучених депозитів, тому банківській системі в Україні не загрожує незбалансована ліквідність. Від’ємне значення рентабельності активів та капіталу вказує на неефективне використання наявних ресурсів та неефективне управління щодо розміщення активів.

Таким чином, на основі оцінки та аналізу показників фінансового стану банківської системи у період з 2014 року ро 2018 рік можна

констатувати наступне: регулятор приймає ряд змін до законів, які регламентують банківську діяльність, старається проводити грамотну грошово-кредитну політику, чим сприяє стабілізації та підвищенню ефективності діяльності українських банків, а комерційні банки в свою чергу повинні дотримуватися основних економічних нормативів встановлених НБУ для підтримання фінансового стану на належному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грищенко Л.Л., Боярко І.М. Оцінка потреб реального сектору України у банківських кредитах // Механізм регулювання економіки. – 2015. – Т. 1, №4. – С. 163-172.

2. Дробязко А.О, Любіч О.О. Експрес-діагностування фінансової стійкості банків на основі застосування методів кластерного аналізу: Тези доповідей// Міжнародної наукової конференції, присвяченої 60-річчю заснування Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України «Сучасна інформатика: проблеми, досягнення та перспективи розвитку», Україна, Київ 13-15 рудня 2017 року. – С.265-267.

3. Карась П.М., Приходько Н.В., Пащенко О.В., Гришина А.О. Банківська система підр., 2016 рік. – 360с.

4. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи // Вісник НБУ. – 2017.- №11.-С. 10-16.

5. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: Монографія. – Суми: УАБС НБУ, 2010.– 228с.

6. Клюско Л.А. Моделювання фінансової стійкості комерційного банку на підставі кількісного аналізу та прогнозування тенденцій основних показників його діяльності / Л.А. Клюско // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 5. – С.48-51.

7. Перехрест Л.М. Теоретико-методологічні основи формування системи індикаторів фінансової стійкості банків // Науковий вісник Національного університету державної фіскальної служби України (економіка, право). – 2013.- №3 (62).-С. 118-123.

8. Дані фінансової звітності банків України на 2014-2018 рр. – [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

9. Динаміка отримання банками України економічних нормативів у 2014-2018 рр. – [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

10. Основні показники діяльності банків України. – [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua

Усатенко Марина Ігорівна,
студентка групи ФМА-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Євтушенко Ганна Іванівна,
к. е. н., доцент

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті проаналізовано та досліджено сутність фінансової політики України в умовах динамічного середовища. Визначено основні проблеми фінансової політики та їх основні причини. Обґрунтовано необхідність та напрями формування виваженої фінансової політики в державі на основі ефективного використання фінансового потенціалу країни. Запропоновано основні шляхи та напрями удосконалення фінансової політики для забезпечення її ефективності та зміцнення в умовах динамічного середовища.

The article is devoted to the investigation and analysis of Ukraine's financial policy in a dynamic environment. The main problems and reasons of financial policy are determined. The necessity and directions of formation of prudent financial policy on the basis of effective use of the country's financial potential are substantiated. The main directions of improvement of financial policy to ensure its effectiveness and strengthening in a dynamic environment are offered.

Ключові слова: фінансова політика, фінансова стратегія, динамічне середовище, бюджетна політика, грошово-кредитна політика, фондовий ринок, фінансова структура системний підхід.

Keywords: financial policy, financial strategy, dynamic environment, budget policy, monetary policy, stock market, financial structure, system approach.

Постановка проблеми. В умовах динамічного середовища та глобалізації провідне місце в економіці держав займає ефективна та раціональна фінансова політика, оскільки забезпечує формування та розвиток фінансової системи окремої країни, а також, високий рівень соціально-економічного розвитку суспільства. Фінансова політика визначає вектор розвитку економіки, джерела та обсяги фінансових ресурсів, напрями їх використання, механізми регулювання і стимулю-

вання соціально-економічних процесів фінансовими методами. Ефективна фінансова політика повинна швидко пристосовуватися до умов динамічного середовища, відслідковувати його тенденції та впроваджувати у фінансову сферу відповідними змінами, миттєво регулюватися у відповідь на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів. Таким чином, важливе значення набуває забезпечення збалансованості і стійкості фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, створення сприятливого інвестиційного клімату, покращення та адаптування організаційних засад фінансової політики до фінансово-економічних умов динамічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних основ здійснення фінансової політики, її напрямів та пріоритетів розвитку в умовах динамічного середовища зробили такі вчені, як Л. І. Абалкін, М. М. Александров, А. І. Буковецький, В. Д. Базилевич, О. П. Близнюк, О. Д. Василик,

О. Е. Вознесенський, М. О. Житар, П. І. Юхименко, Д. В. Клиновий, М. О. Кужелєв, В. М. Опарін, І. Х. Озеров, О. Р. Романенко, П. І. Юхименко, та ін.

Мета статті - дослідити особливості функціонування та реалізації фінансової політики України в умовах динамічного середовища та визначити її пріоритетні напрями розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі розвитку економіка України перебуває у важкому стані, наслідком якого є довготривала фінансова криза, а тому, державна фінансова політика є малоефективною та має нестабільний економічний та політичний характер. За останні роки спостерігається збільшення дефіциту державного бюджету, що не дозволяє зробити відчутних економічних реформ, а також, зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, що сприяє зростанню незавершеного будівництва в країні, та збільшенню великої кількості нерентабельності підприємств. Покриття дефіциту бюджету відбувається загалом шляхом надходжень від приватизації, а також завдяки емісії облігацій внутрішньої державної позики. При цьому, невиконані плани з приватизації в останні роки приводять до необхідності додаткової емісії державних цінних паперів, що в свою чергу збільшує державний борг [1].

Вагомою складовою фінансової політики є бюджетна політика, яка впродовж останніх двох десятиліть в Україні зазнала значних

змін. Невідповідність пріоритетів, встановлених цілей і отриманих результатів бюджетної політики сформували негативні тенденції у аспекті як її неоднозначного впливу на створення бюджетних відносини в Україні, зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування, так і в цілому на соціально-економічний розвиток суспільства.

Для удосконалення бюджетного механізму, необхідно чітко визначити пріоритети розвитку економіки, соціальної сфери та посилити відповідальність розпорядників бюджетних коштів та контроль за їх цільовим та ефективне використання.

Стабілізація та зміцнення фінансової системи має бути здійснена шляхом відновлення надійності та збалансованості місцевих бюджетів; покращення міжбюджетних відносин; спрямування всіх бюджетних та позабюджетних ресурсів у реальний сектор економіки.

Невиважена податкова політика є однією з основних причин незбалансованості фінансової політики. Невідповідність видаткової частини бюджету дохідній частині, і як наслідок, дефіцит фінансових ресурсів, постійне зростання податкового навантаження, заважає адекватно розпоряджатися фінансами, усе це призводить до нестабільності фінансової політики в країні [2]. Кроком до виходу з кризи та прискорення розвитку економіки є послаблення податкового навантаження, шляхом скорочення кількості податків і зменшення їх ставок; поступового збільшення питомої ваги прямих податків у загальних податкових надходженнях; звільнення від оподаткування доходів, нижчих за прожитковий мінімум тощо [3].

Важливим чинником фінансової політики є забезпечення ефективної діяльності фондового ринку, що сприятиме залученню іноземних інвестицій, обмеженню монополізму, а також ефективному розміщенню фінансових ресурсів. Пріоритетними напрямами ефективного функціонування фондового ринку є розвиток корпоративних цінних паперів, створення ефективної інфраструктури, підвищення внутрішньої інвестиційної активності, модернізація депозитарної системи, відповідно до міжнародних стандартів, а також створення системи інформування й консультування населення щодо ситуації на фондовому ринку.

Також, важливим чинником, що здійснює вплив на фінансову політику України є зовнішньоекономічна діяльність. Зовнішня торгівля є основою формування доходів суб’єктів фінансових відносин, оскільки чинить вагомий вплив на збільшення ВВП країни, тому еко-

номіка країни залежна від кон'юнктури зовнішнього ринку та рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Вагомий внесок на ефективне проведення фінансової політики та покращення фінансового становища в країні чинить розвиток фінансової інфраструктури, розвиненість якої стимулює розвиток економіки.

Перешкодою ефективному впровадженню фінансової політики також є українське законодавство. Оскільки в Україні практично жоден державний орган постійно не координує фінансову політику в цілому, доцільно усунути дублювання повноважень органів виконавчої влади та запровадити повне підпорядкування Міністерству фінансів або іншому єдиному регулятору фінансової системи [4].

Пріоритетними напрямами фінансової політики на середньострокову перспективу є збалансування бюджетного дефіциту; вдосконалення інституційного середовища фінансового регулювання; підвищення дієвості фінансово-бюджетного планування і прогнозування; підвищення ефективності формування видатків бюджету, використання бюджетних коштів; вдосконалення механізмів валютного регулювання, утримання стабільного рівня цін; посилення регулюючої функції податкової системи; проведення ліберальної монетарної політики; удосконалення системи управління державними фінансами з одночасним стимулюванням економічного зростання шляхом використання відповідних інституційних фінансових механізмів, забезпечення макроекономічної збалансованості [5].

Висновки. Таким чином, комплексний та послідовний підхід в контексті розробки та реалізації фінансової політики має забезпечити вирішення нагальних проблем в податковій, фінансовій та грошовій системі. Також, забезпечити ефективність реалізації фінансової політики в умовах динамічного середовища має активізація ролі фінансової інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тарасова О.В. Фінансова політика і бюджетна безпека України / О.В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. – 2018. – № 1 (10). – с. 76-80.

2. Шулюк Б. С. Бюджетні ризики у фінансовій діяльності держави / Б. С. Шулюк // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2017. – № 3 (56). – с. 170-174.

3. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2592/1/ Податкове%20навантаження%20як%20індикатор%20результативності%20податкових%20реформ%20в%20Україні.pdf

4. Єфименко Є. М. Проблеми розмежування повноважень органів центральної та місцевої влади. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4911/1/Проблеми%20розмежування%20повноважень%20органів%20центральної%20та%20місцевої%20влади.PDF

5. Титарчук І. М. Напрями модернізації системи бюджетного планування в Україні / І. М. Титарчук Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2014. – № 2 (5). – с. 215-219.

6. Кужелєв М. О. Особливості формування державної фінансової політики в умовах європейської інтеграції України / М. О. Кужелєв, М. О. Житар // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2015. - № 2. - С. 154-163. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2015_2_13

Фадєєва Ольга Володимирівна,
студент групи ФМСБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Ліснічук Оксана Андріївна,
к.е.н., доцент

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Коректно проведена оцінка рівня використання фінансового потенціалу підприємства дозволяє прийняти правильні рішення щодо шляхів подальшого розвитку підприємства. Проведення такої оцінки ускладнюється через існування різних методів для її проведення та присутності у даних методах значної частки суб'єктивної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням методики аналізу й діагностики фінансового потенціалу підприємства присвячено наукові праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких слід виділити наукові розробки: М.І. Баканова, С.Б. Барнгольца, І.А. Бланка, Я.Г. та інших. На сучасному етапі розвитку економіки проблема ефективного використання фінансового потенціалу продовжує зберігати свою актуальність, проте єдиної методики його аналізу й оцінки досі не розроблено.

Постановка завдання. Серед низки наукових підходів, присвячених оцінці рівня фінансового потенціалу, важко виокремити загальні риси, зважаючи на індивідуальний науковий підхід та погляди окремих дослідників. Тому недостатньо дослідженим та висвітленим залишається питання розробки універсальної методики оцінки рівня фінансового потенціалу підприємства, що й становить наукову проблематику й актуальність даного напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковому дискурсі присутнє розмаїття уявлень про визначення терміну «фінансовий потенціал підприємства». Загалом переважає так званий ресурсний підхід, за яким фінансовий потенціал підприємства визначається як сукупність можливостей підприємства, які визначаються наявністю і організацією використання фінансових ресурсів [1]. Менш розповсюдженим є результативний підхід, згідно з яким відбувається ото-

тожнення фінансового потенціалу підприємства із показниками надійності його фінансового стану – ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності і т.п. [2, с. 105].

На нашу думку, вагомим недоліком представлених підходів до розуміння фінансового потенціалу є ігнорування його стратегічної (перспективної) компоненти та ототожнення переважно з поточним фінансово-майновим станом. Враховуючи специфіку фінансового потенціалу підприємства, вважаємо, що під фінансовим потенціалом підприємства слід розуміти сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів, що надають можливість для досягнення запланованих фінансових результатів в поточному періоді та в перспективі.

На нашу думку, показники, які характеризують фінансовий потенціал, можна поділити на п'ять основних груп: показники майнового стану, показники ліквідності, показники фінансової стійкості, показники ділової активності, показники рентабельності.

Для того, щоб комплексно оцінити рівень використання фінансового потенціалу підприємства, необхідно визначати, як показники взаємодіють між собою та які з них мають найбільший вплив на його рівень.

Рівень використання фінансового потенціалу підприємства впливає на санаційний потенціал підприємства. О. А. Ліснічук трактує санаційний потенціал підприємства як сукупність ресурсів відповідної кількості і якості, а також наявність управлінських здібностей, здатних інтегрувати ці ресурси в єдине ціле та спрямованих на встановлення фінансової рівноваги та забезпечення стійкого і прибуткового розвитку в довгостроковій перспективі [3, с. 198-206].

На нашу думку визначати, як показники фінансового потенціалу взаємодіють між собою та які з них мають найбільший вплив на рівень фінансового потенціалу підприємства можливо за допомогою використання інтегральної оцінки рівня використання фінансового потенціалу підприємства.

Існуюча модель інтегральної оцінки фінансового потенціалу підприємства має такий вигляд [4, с. 180-184]:

$$I_{факт} = \frac{\sum_{i=1}^{n} a_i \cdot K_{i_{факт}} / K_{i_{норм}}}{\sum_{i=1}^{n} a_i} \qquad (1.1)$$

де $I_{факт}$ – інтегральний показник фінансового потенціалу підприємства;

$i \in [1;n]$ – порядковий номер часткового показника;

a_i – рівень вагомості *i*-го показника;

$K_{i_{\text{факт}}}$ – фактичне значення *i*-го показника;

$K_{i_{\text{норм}}}$ – нормативне значення *i*-го показника.

В існуючих методиках проведення інтегральної оцінки рівень вагомості *i*-го показника визначається за допомогою використання методу експертних оцінок. Проте такий метод ускладнює процес визначення інтегральної оцінки, оскільки, по-перше, потребує залучення експертів, по-друге – є дещо суб'єктивним. З цих причин ми пропонуємо визначати рівень вагомості *i*-го показника за допомогою використання кореляційно-регресійного аналізу.

Визначення впливу вагомості кожного показника ми пропонуємо здійснювати за допомогою таких етапів:

1 етап: визначення показників, які будуть включені до моделі інтегральної оцінки рівня використання фінансового потенціалу підприємства. Пропонується використовувати зазначені вище показники фінансового потенціалу підприємства.

2 етап: побудова кореляційної матриці. Даний етап необхідно проводити для того, щоб визначити, які саме показники впливають на залежну змінну. Даний етап здійснюється за таким алгоритмом:

1) збір необхідної інформації стосовно діяльності підприємства в минулому. Чим більше буде кількість спостережень, тобто кількість років, за які збиралась інформація, тим точнішими будуть отримані дані;

2) обчислення показників, які включаються до моделі;

3) побудова кореляційної матриці. Дана матриця дозволить визначити кореляцію між залежною змінною та незалежними змінними. Оскільки основною метою діяльності будь-якого підприємства є максимізація прибутку, ми будемо розглядати вплив показників фінансового потенціалу на прибуток підприємства.

Отримані значення кореляції між залежною та незалежними змінними порівнюються з критичним значенням лінійного коефіцієнта кореляції. Їх значення за модулем повинні бути більшими за критичне значення. Ті показники, які не задовольняють дану умову, не будуть враховуватися при побудові рівняння регресії.

Також за допомогою кореляційної матриці визначається присутність або відсутність у наявній моделі мультиколінеарності.

Якщо між незалежними змінними значення коефіцієнта кореляції перевищує 0,9, то це вказує на існування мультиколінеарності між даними змінними. Для її усунення ми пропонуємо розглядати пари

корелюючих між собою незалежних змінних та виключати ту з них, яка має менший коефіцієнт кореляції з залежною змінною.

3 етап: побудова множинної регресії. Даний етап дозволяє побудувати регресійну модель впливу обраних показників на прибутковість підприємства;

Також необхідно провести проблемний аналіз побудованої регресійної моделі.

4 етап: визначення рівня вагомості кожного показника. Для спрощення процесу обчислення інтегрального показника рівня використання фінансового потенціалу підприємства приведемо суму всіх рівнів вагомості коефіцієнтів до 1. Для цього необхідно перевести коефіцієнти, які стоять перед змінними в регресійній моделі в такі значення, які б задовольняли дану умову. Це можливо зробити, скориставшись такою формулою:

$$a_i = \frac{b_i}{\sum_{i=1}^{n} b_i} \qquad (1.2)$$

де b_i – коефіцієнт, який стоїть перед змінною в регресійній моделі.

Необхідно зазначити, що визначені рівні вагомості показників не є універсальними. Вони розраховується для кожного досліджуваного підприємства окремо.

Для того, щоб зробити висновки про рівень використання фінансового потенціалу, необхідно порівняти отримане значення інтегрального показника з існуючими рівнями його використання. Ми пропонуємо таку шкалу оцінки рівня фінансового потенціалу підприємства:

Таблиця 1.1

Рівні використання фінансового потенціалу підприємства

Значення інтегрального показника	**Рівень використання фінансового потенціалу**	**Характеристика рівня використання фінансового потенціалу**
$I_{факт} < 0{,}5$	Критичний рівень	На підприємстві неефективно використовують наявні ресурси, що призводить до збиткової діяльності підприємства та становить загрозу до настання банкрутства.
$0{,}5 < I_{факт} < 1$	Недостатній рівень	На підприємстві існують латентні загрози прибутковості його діяльності. Вчасна ліквідація даних загроз дозволить уникнути підприємству втрат прибутку у майбутньому.

$I_{факт} = 1$	Нормальний рівень	Підприємство використовує наявні ресурси на достатньому рівні, що забезпечує йому прибуткову діяльність і в найближчому майбутньому підприємство не має загроз втрати наявного рівня прибутковості.
$I_{факт} > 1$	Високий рівень	Підприємство використовує наявні ресурси на високому рівні, що забезпечує йому високий рівень рентабельності та високу конкурентоспроможність серед аналогічних підприємств.

Джерело: складено автором.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи специфіку фінансового потенціалу підприємства, вважаємо, що під фінансовим потенціалом підприємства слід розуміти сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів, що надають можливість для досягнення запланованих фінансових результатів в поточному періоді та в перспективі.

Показники, які характеризують фінансовий потенціал підприємства, можна поділити на п'ять основних груп: показники майнового потенціалу, показники ліквідності, показники фінансової стійкості, показники ділової активності та показники рентабельності.

Для комплексної оцінки рівня фінансового потенціалу підприємства необхідно визначати, як дані показники взаємодіють між собою та які з них мають найбільший вплив на рівень використання фінансового потенціалу підприємства. Це можливо зробити за допомогою інтегральної оцінки. Ми пропонуємо визначати рівень вагомості показників за допомогою використання кореляційно-регресійного аналізу, основними етапами якого є: визначення показників, які будуть включені до моделі інтегральної оцінки; побудова кореляційної матриці; побудова множинної регресії; визначення рівня вагомості кожного показника.

На основі визначених рівнів вагомості показників можна за допомогою існуючої моделі інтегральної оцінки фінансового потенціалу підприємства визначити рівень використання фінансового потенціалу підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільїна К. Аналіз фінансового потенціалу стійкості інноваційного підприємства. / К. Ільїна // Вісник львівського університету. – 2009. – Вип. 41. – С. 202-212.

2. Возняк. Г. В. Фінансовий потенціал підприємств регіону: підходи до розуміння. / Г. В. Возняк. // Вісник Університету банківської справи Нац. банку України. – 2010. – Вип. 2 (8). – С. 27-30.

3. Ліснічук О. А. Санаційний потенціал машинобудівних підприємств, що перебувають в умовах кризи: методологія і практика оцінки. / О. А. Ліснічук // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2013, – № 33 С. 198-206.

4. Орєхова К. В. Методика інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. / К. В.Орєхова, О. С. Ткаченко // Право і безпека. – 2004. – Вип. 3. – С. 180-184.

Федосенко Денис Володимирович,
студент групи ФМСБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Пилипів В.В.,
д.е.н., професор

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Малий бізнес відіграє важливу роль у економіці будь-якої країни. Розвиток малого підприємництва впливає на створення нових робочих місць, на загальний економічний розвиток в країні, на насичення ринку товарами та послугами, тобто вирішує чимало економічно-соціальних та інших проблем. В країнах з розвиненою ринковою економікою, де малий бізнес забезпечує 60 – 70% валового внутрішнього продукту (ВВП), на його фінансову підтримку щорічно спрямовується до 2-3% видатків з державного (регіональних) бюджету. Така фінансова підтримка зумовлена, тим що не заниваючи на такі високі показники забезпечення економічного життя країни малі підприємства є досить вразливими до зовнішніх факторів: інфляції, девальвації національної валюти, недостача фінансових ресурсів, нечесна конкуренція з корпораціями тощо. Актуальність даного дослідження визначена у першу чергу значною роллю малого бізнесу в сучасній соціально спрямованій розвиненій економіці, перехід до якої є основним вектором реформ в нашій країні, а для цього відповідно необхідно врахувати досвід країн, що в даній сфері мають значні здобутки.

Фінансова допомога для малого підприємництва в країнах з розвинутою економікою надається переважно за сприяння вищих органів виконавчої влади та регіональних органів із застосовуванням коштів бюджетів. Підтримка малого підприємництва також може здійснюватись у формі застосування авторитету держави та впливів державної фінансової політики, які можуть сприяти співробітництву малого бізнесу з приватним сектором підприємництва.

Як свідчить зарубіжна практика мале підприємництво розвиваються досить швидкими темпами, суб’єкти малого бізнесу стабільно та ефективно працюють в різних країнах світу завдяки ініціативній державній фінансовій підтримці на усіх рівнях влади. Наприклад, в

Франції основний вплив на розвиток та стимулювання малого підприємництва з боку органів державної влади спрямовано на підвищення професійної кваліфікації управлінського персоналу малих підприємств та створенні державних гарантій щодо попередження ймовірності їх банкрутства. Розглянемо детальніше досвід країн (з різним рівнем розвитку) щодо державної фінансової підтримки малого бізнесу.

Питома вага підприємств малого бізнесу в Японії становить приблизно 40%, а основними сферами їх діяльності є легка промисловість, сфера послуг та будівництво [1]. Пільги на розвиток малого підприємництва залежать від виду його діяльності та статусу підприємства. Державна підтримка малого бізнесу полягає у наданні державних субсидій та позик для розвитку підприємства, а держава виступає поручителем при отриманні кредиту в банку. Оскільки в Японії держава здійснює жорстке регулювання ринків (ринкової вартості всіх видів продукції), контролює безпідставне підвищення цін на послуги, матеріали, сировину та готову продукцію то негативний вплив зовнішніх факторів на суб'єкти малого бізнесу скорочуються до мінімумів. Варто зауважити, що державне регулювання малого підприємництва Японії виявляється в тимчасовому характері підтримки розвитку деяких галузей або сфер діяльності, що мають значення для розвитку країни чи перебувають в несприятливих умовах господарювання. Суб'єктам малого бізнесу надається допомога у отриманні державних чи регіональних замовлень на поставку товарів та послуг, питома вага яких у обсязі державних замовлень дорівнює 45%, у обсязі інших підприємств та організацій – 32% [2]. Щодо інституційного забезпечення підтримки малого бізнесу, то в Японії функціонують 3 державні фінансові фонди, що займаються фінансуванням малого бізнесу: Державна корпорація із фінансування малих підприємств, Народна корпорація із питань фінансування і Центральний кооперативний банк для торговельних та промислових підприємств [3].

За показником розвитку малого підприємництва Сінгапур посідає п'яте місце в світі за рахунок впровадження пільгового оподаткування (у перші роки створення суб'єкта підприємництва), великої кількості пільгових програм кредитування, зниження відсотків за позиками, які надають малим підприємствам, забезпечення державного фінансування навчання й підвищення кваліфікації працівників сфери малого бізнесу. Завдяки таким заходам у Сінгапурі функціонує понад 140 тисяч малих та середніх підприємств, що становить близько 90%

від усіх підприємств країни. Вони забезпечують приріст ВВП у межах 5–6% щороку [1].

У Великій Британії фінансова підтримка малого та середнього підприємництва (МСП) переважно провадиться на державному рівні й охоплює наступні напрями:

– гарантування позик, які комерційні банки надають суб'єктам малого підприємництва;

– допомога молоді та безробітним щодо започаткування й розширення особистого бізнесу;

– розробка та реалізація програм фінансової підтримки МСП на місцевому рівні через мережу створених спеціалізованих регіональних бюро [4].

В Німеччині суб'єкти малого підприємництва мають можливість використати пільгове оподаткування та скористатись перевагами пільгового кредитування. До того ж в межах державних програм інноваційно-спрямовані суб'єкти бізнесу мають можливість отримати ресурси із спеціальних фондів, які призначені для фінансування технологічних розробок (від створення до виходу на ринок кінцевого продукту) [5]

В Іспанії політика держави щодо розвитку малого бізнесу спрямована на забезпечення конкурентоспроможності власної продукції на міжнародних ринках. Здійснює даний напрям державної політики Інститут малих та середніх підприємств. Основним його функціями є:

– надання гарантій фінансово-кредитним установам, що здійснюють обслуговування МСП;

– розробка пріоритетних напрямів підприємницької діяльності та визначення форм фінансової підтримки їхнього розвитку;

– розроблення дієвого антимонопольного законодавства;

– забезпечення сприятливих умов для ефективного розвитку малого бізнесу в регіонах;

– участь в формуванні капіталу підприємницьких організацій;

– фінансування процесів кооперації малих підприємницьких структур[6].

Серед непрямого впливу держави на фінансування МСП виділяється досвід Іспанії щодо стимулювання розвитку товариства взаємного гарантування, які в свою чергу необхідні надають фінансові ресурси для розвитку малого бізнесу без залучення бюджетних коштів[2].

Отже, дослідження світових тенденцій та механізмів державної фінансової підтримки дає змогу виявити деякі характерні риси, які загальні для усіх країн. Вважаємо, що дані механізми можна використати для економіки нашої країни. До них належать:

– наявність відповідного нормативно-правового забезпечення;

– одночасне застосування прямих й опосередкованих заходів підтримки малого бізнесу;

– доцільний розподіл функцій між місцевими, регіональними та центральними органами влади з питань фінансової підтримки малого підприємства;

– цільовий характер виділених коштів із бюджетів різних рівнів на здійснення програм допомоги малому бізнесу;

– формування та реалізація комплексної системи регіональних та державних програм фінансової підтримки малого бізнесу.

Фундаментальними інструментами реалізації такої підтримки повинні стати:

– взаємодія органів державної влади із громадськими організаціями, що представляють інтереси малого бізнесу при формуванні й реалізації державної політики даній сфері;

– співпраця з комерційними банками, які за сприяння уряду здійснювали б моніторинг конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва та їх кредитування для поповнення обігового капіталу й реалізації інвестиційних проектів;

– залучення підприємств малого бізнесу до участі в інноваційному процесі та виконання державних замовлень;

– спрямування політики органів виконавчої влади на мотивацію до спільної діяльності, взаємодопомогу та кооперацію усередині сектору малого бізнесу;

– створення розгалуженої сітки державних інституцій щодо підтримки малого й середнього бізнесу. Одним із напрямів у даному питанні може бути створення державних цільових спеціалізованих фондів із страхування малого бізнесу від виробничих та інвестиційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пиріг, Д. З. Досвід розвитку управління інноваційною діяльністю малих підприємств у зарубіжних країнах / Д. З. Пиріг // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3 (105). – С. 163–170.

2. Квасниця, О. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах / О. Квасниця // Світ фінансів. – 2017. – Вип. 2. – С. 177-187.

3. Воротін, В. Підтримка малого і середнього бізнесу в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону до і після фінансової кризи / В. Воротін// Економічні реформи сьогодні. –2015. – № 24. – С. 30–32.

4. Глєбова, А. І. Європейський досвід підтримки інноваційного малого і середнього підприємництва/ А. І. Глєбова// [Електронний ресурс]. Глобальні та національні проблеми економіки.—2014.—груд.(Вип. 2).—С, 2014, 47-53. http://global-national.in.ua/archive/2-2014/10.pdf

5. Финк, Т. А. Реализация программ поддержки малого и среднего бизнеса в условиях рыночной экономики / Т.А. Финк // Молодой ученый. – 2013. – №4. – С. 311-314

6. Авксент'єв, Ю. Під сонцем Іспанії: Іспанський досвід державної підтримки малого підприємництва / Ю. Авксент'єв // Підприємництво в Україні: події, проблеми, перспективи. – 2015. – № 2. – С. 21–22.

Хаммо Яків Михайлович,
студент групи ФМСБ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Ліснічук Оксана Андріївна,
к.е.н.,

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Однією із найважливіших проблем, які постають перед вітчизняними підприємствами є те, що організація управління фінансовими ресурсами підприємства є недосконалою та неефективною (враховуючи умови нестабільності розвитку економіки та геополітичної кризи(останнє характерно для підприємств які імпортують продукцію)). Враховуючи той фактор, що ресурси підприємства (зокрема фінансові) є ключовим чинником фінансового розвитку, і, звідси відповідно постає питання про необхідність комплексної оцінки їх обсягу та структури. З огляду на це гостро постає питання щодо правильного і ефективного проведення діагностики стану фінансового забезпечення розвитку бізнесу. Основною причиною є те, що підприємства, коли стають самостійними, відповідно починають нести повну відповідальність за результати своєї діяльності (фінансової, інвестиційної, фінансово-господарської тощо) банком, інвесторами та кредиторами. Також ринкові умови потребують від підприємств збільшення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції та послуг на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання та керування підприємством, активізації підприємства та інше. Отже, роль діагностики фінансового стану досить велика.

Фінансова діагностика становить окремий, мало досліджений вид діагностики, новий напрям аналізу і, я наслідок, нову характеристику управління. Варто уточнити, що діагностика не замінює функцію управління – аналіз, а істотно доповнює її. Тобто, цілком ідентифікувати фінансовий аналіз і діагностику неможливо (рис. 1).

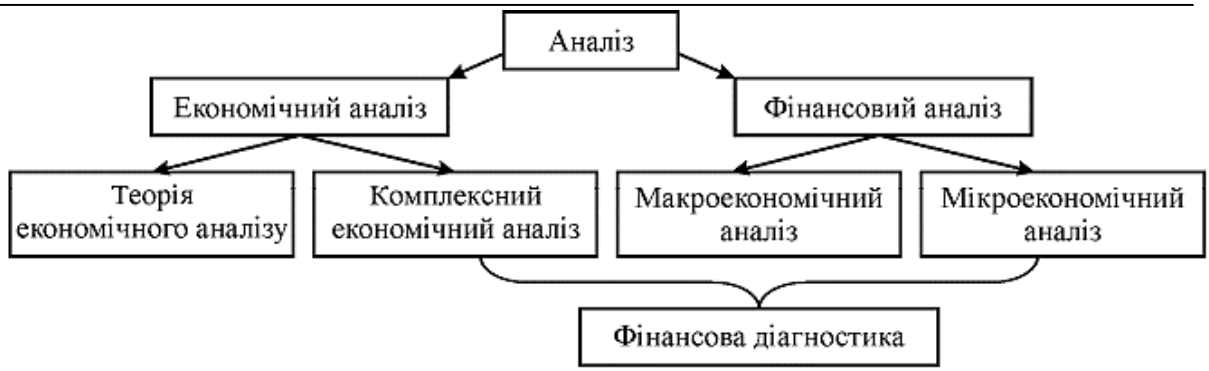

Рис. 1. Місце фінансової діагностики в структурі аналізу[1]

Варто також зазначити, що в економічних працях розглядаються різні види діагностики. Вони мають економічний характер, проте в них наявні різні умови застосування. Нечітко визначені часові проміжки, область і сфера застосування різновидів діагностичних зіставлень не дають змоги ефективно використовувати наявний методологічний апарат й інструментарій економічної діагностики, що призводить до порушення її реалізації. Отже, варто приділити увагу зазначеному співіснуванню, щоб краще зрозуміти мету використання кожного на практиці. А тому потрібно розглянути умови застосування різних видів діагностики стану підприємства (табл. 1)[2].

Метою фінансової діагностики є інформаційне забезпечення управлінських рішень на основі оцінки майбутньої спроможності підприємства генерувати грошові потоки, отримувати прибуток та створювати додану вартість, також виявлення слабких аспектів чи додаткових можливостей.

На основі цього виділяють такі основні функції фінансової діагностики:

- зменшення інформаційної асиметрії між особами, відповідальними з прийняття фінансових рішень та об’єктом управління;
- прогнозування фінансового стану;
- ідентифікація чинників, що впливають або вже вплинули на покращення чи погіршення фінансових параметрів суб’єкта господарювання[3].
- В сучасних умовах ринкової економіки, раціональність та успішність рішень менеджерів на мікро- та макрорівнях на пряму залежить від результатів аналізу фін. стану підприємств, зміст яких передбачає вивчення відповідного комплексу показників, які максимально відображають ключові аспекти функціонування підприємства.

Вагома частка підприємств в країні, на жаль, має незадовільну структуру капіталу та відчуває потребу в оборотних коштах.

Таблиця 1

Види діагностики підприємств

Вид діагностики	Умови застосування
Економічна діагностика	Застосовується в умовах визначення довготермінових пріоритетів підприємства, їх зміни, трансформації.
Фінансова діагностика	Потрібна для оцінки фінансового добробуту підприємства, стану його майна, швидкості обертання всього капіталу та окремих його частин, доходності використання коштів, потребує швидких, але виважених управлінських рішень.
Діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства	Має важливе значення в умовах вивчення потреби технічного переозброєння підприємства, не потребує швидких управлінських рішень.
Бізнес-діагностика	Застосовується в умовах комплексного дослідження господарської діяльності підприємства, виявлення проблем у діяльності підприємства та розроблення на цій підставі програми короткота довготермінових заходів, може вимагати прийняття як швидких, так і виважених управлінських рішень.
Діагностика банкрутства	Необхідна за умов кризового стану підприємства, потребує швидких, але виважених управлінських рішень.
Експрес-діагностика	Має на меті раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства, швидкого реагування на зміну умов ринку, його середовища, потребує прийняття швидких рішень управління.
Фундаментальна діагностика	Задля одержання найбільш розгорнутої картини кризового фінансового стану і конкретизації форм і методів майбутнього його оздоровлення, потребує прийняття швидких управлінських рішень.
Економіко-фінансова діагностика	Застосовується в умовах визначення середньо- і короткотермінових пріоритетів розвитку підприємства, може потребувати прийняття як швидких, так і виважених управлінських рішень.

Для того, щоб провести оцінку фінансової діяльності підприємства приватне акціонерне товариство «Білоцерківський завод залізобетонних конструкцій», необхідно провести оцінку його поточної фінансової діяльності.

Відповідно, необхідно дослідити майновий стан суб'єкта господарювання, звернувши особливу увагу на:

- Вартість власних коштів та всього майна підприємства;
- Суму власних оборотних коштів;
- Коефіцієнти придатності та зносу[4 с. 157].
- На графіку (рис. 2) відображено дані дослідження, зокрема показано динаміку змін основних показників майнового стану підприємства «Білоцерківський завод залізобетонних конструкцій». Підсумовуючи спостерігаємо відповідно по роках зміни.

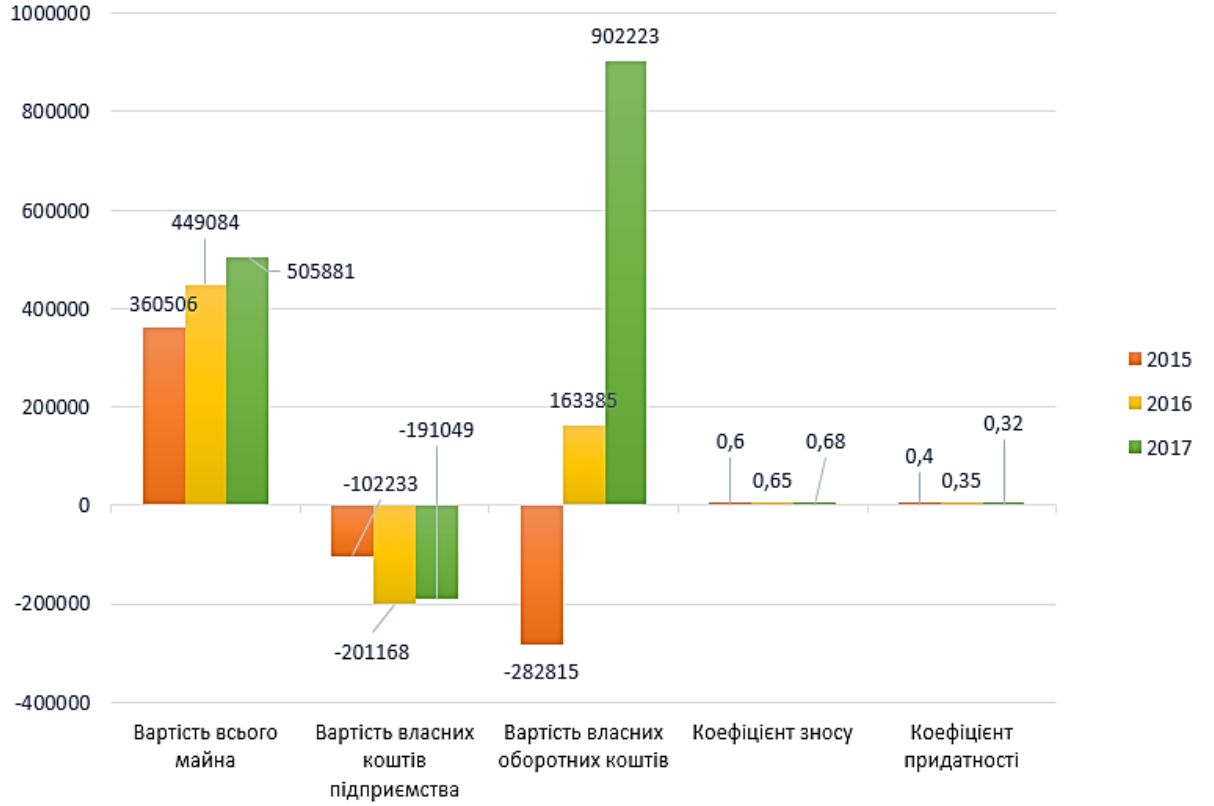

Рис.2 Відображення динаміки показників майнового стану ПАТ «Білоцерківський завод залізобетонних конструкцій»

Відповідно, можемо спостерігати, що вартість всього майна досліджуваного підприємства протягом останніх трьох років збільшується від 360 506 мільйонів. гривень – станом на 31.12.2015 рік, а станом на 31.12.2017 рік відповідно зросла до 505 881 мільйонів гривень, це означає, що даний показник відповідає стандартам (тому що вартість майна зросла протягом досліджуваного періоду).

Наступний показник – показних власних коштів чітко нам демонструє вартість всього власного майна, яке в порівнянні з

попередніми періодами мало б зростати, що не відповідає даному графіку, тому що у досліджуваного підприємства немає власних коштів, всі кошти є запозиченими, зокрема кредиторськими коштами та коштами інвесторів, за які воно розвиває свою фінансово-господарську діяльність, відповідно ми можемо спостерігати , що кредиторська заборгованість з роками змінюється: у дві тисячі п'ятнадцятому році сума власних коштів становила - -102 223 мільйонів гривень, у 2015 у підприємство знову було інвестовано кошти -201 168 мільйонів гривень, а у дві тисячі сімнадцятому вартість його власних коштів зросла, отже ми можемо сказати, що підприємство реабілітувалось і виплатило частину боргових зобов'язань своїм кредиторам, адже сума зменшилась до – 191 049 мільйонів гривень, а це свідчить про збільшення власних оборотних коштів, що позитивно.

Відповідно до графіка, ми бачимо, що на початок досліджуваного періоду сума поточних зобов'язань була більша від суми поточних активів – (-282 815) мільйонів гривень, але вже у дві тисячі шістнадцятому та у 2016 роках, відповідно до динаміки змін, їх сума, а отже і збільшилась вартість робочого капіталу до 90 223 мільйонів гривень.

Основними загальними показниками, які застосовують для аналізу стану основних виробничих фондів є коефіцієнти зносу та придатності[4 с.158].

Коефіцієнт зносу демонструє нам втрату основними засобами своїх моральних, фізичних і економічних властивостей. Відповідно, ми бачимо залежність, що він менший, тим кращий стан виробничого майна даного підприємства. Доцільно зазначити, що даний показник протягом досліджуваного періоду, знаходиться у коливанні між 0,6 – 0,7, це свідчить про те, що необхідно вжити заходів, зокрема замінювати, списувати або модернізувати застаріле технічне устаткування.

Наступним варто розглянути коефіцієнт придатності. коефіцієнт придатності – це відношення вартості основних засобів (залишкової) до їх первісної вартості, але науковці дають ще й інше визначення, говорячи, що це різниця між одиницею та коефіцієнтом зносу (варто зазначити, що даний показник має бути більшим ніж нуль цілих п'ять десятих та кожного року збільшуватись.

На досліджуваному підприємстві, відповідно до графіку характеризовано оберненість – коефіцієнт придатності зменшується, а коефіцієнт зносу зростає. У дві тисячі п’ятнадцятому році коефіцієнт придатності становить нуль цілих чотири десятих, що протягом досліджуваного періоду знижується майже на 0,1. Відповідно, ці дані свідчать про те що, досліджуване нами підприємство не оновлює основні фонди, і не звертає належну увагу на якість роботи своєї техніки загалом (потребує модернізації).

Підприємство, для ведення успішної фінансово-господарської діяльності, повинно систематично контролювати ступінь зношеності і придатності ОФ, а також своєчасно оновлювати і модернізувати їх. Адже, якщо основні засоби перебувають в ідеальному стані – це гарантія підприємству, у, максимізації його прибутку, зниженні собівартості виготовленої продукції, безперервному процесі виробництва та у підвищенні його трудомісткості.

На основі узагальнення та аналізу основних підходів до визначення діагностики можна підсумувати: концепції діагностики на сучасному етапі ще не склалася і потребують подальшого глибокого вивчення та розвитку. Це зумовлюється насамперед тим, що правильна оцінка ситуації, отримана на базі повної і достовірної інформації, є основою прийняття зважених адекватних управлінських рішень. Сформовано власне визначення поняття "фінансова діагностика", згідно з яким це частина фінансового аналізу, що акумулює знання про побудову діагнозу про фінансовий стан об’єкта діагностування, причини і перспективи його зміни, про можливі відхилення від нормального режиму роботи. Отже, діагностика фінансових результатів дає змогу на основі системного підходу одержувати достовірну і повну інформацію, яка слугує базою для розроблення та ухвалення ефективних управлінський рішень. Тобто своєчасна діагностика дає змогу визначити не лише стан, а також причини, які сприяють неефективному розвитку підприємства. Самі ж результати діагностики фінансово-господарської діяльності є основою прогнозування альтернатив розвитку та створення стратегій ефективного функціонування об’єкта дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа діагностики його банкрутства / В.П. Москаленко, О.Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2014. – № 6. – С. 180-192

2. Туркоман Л.С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів господарювання / Л.С. Туркоман // Економіка : наук. праці. – 2015. – Вип. 96. – С. 87-91.

3. Костриченко В.М. Діагностика фінансового стану та схильності підприємства до банкрутства / В.М. Костриченко, О.В. Гуменюк // Вісник національного університету водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. – 2017. – № 1. – С. 303-309.

4. Мних Є.В.Фінансовий аналіз : підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.

Ходжаян Армен,
студент група ФМСБ 17-1
ННІ фінансів та банківської справи

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФІНАНСОВОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. *У статті визначено сутність фінансів малого підприємництва та узагальнено існуючі підходи у ідентифікації джерел їх формування; сформульовано напрями і інструментарій державної фінансової підтримки розвитку малих підприємств; охарактеризовано державну політику сприяння розвитку підприємництва в Україні; обґрунтовано напрями державної фінансової та інституційної підтримки розвитку підприємництва в Україні.*

Abstract. The essense *of small business financing is defined in the article as well as existing approaches in identifying the sources of its formation are generalized. In addition, the directions and tools of state financial support for the development of small enterprises are formulated. The state policy over promoting entrepreneurship development in Ukraine is described as well as the directions for state financial and institutional support for the development of entrepreneurship in Ukraine*.

Актуальність. Формування інституційного базису та створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу є одним із визначальних пріоритетів державної політики України. Виходячи з розуміння ролі малого бізнесу як системоутворюючого елемента ринкової економіки у розвинених країнах світу приділяють значну увагу розвитку малого і середнього бізнесу. Незважаючи на важливість розвитку малого підприємництва в Україні, на відміну від більшості зарубіжних країн, політика підтримки з боку державної влади та місцевого самоврядування цієї організаційно-правової форми ведення бізнесу є далекою від ідеалу. Як наслідок, мале підприємництво в Україні ще не реалізувало в повній мірі свій продуктивний потенціал у соціально-економічному розвитку суспільства. З огляду на те, що підприємства малого бізнесу мають обмежений доступ до фінансових ресурсів, а їхня діяльність пов’язана з високим ступенем ризику,

важлива роль в забезпеченні успішного розвитку цього сектора економіки відводиться державі.

Ступінь наукового розроблення даної проблематики. Питання державної підтримки малого підприємництва в Україні та провідних країнах світу висвітлюються на сторінках наукових видань такими вітчизняними вченими, як Варналій З.С., Бедринець, Герасимчук В.І., Дворецька А.Е. Ляшенко В.І., Чуй І.Р., Чала Н.Д., Ясинська Н.А. та інші. Окрім цього, є наукові праці, присвячені: дослідженням сутності, джерел формування та напрямів ефективного використання фінансових ресурсів підприємства та державній підтримці малого бізнесу в конкретних галузях. - Білик М. Д., Бланк І. А., Буряк Л. Д., Варналій З. С., Василик О. Д., Загородній А. Г., Поддєрьогін А. М., Фастовець А.А., Федосов В. М., Фисун І.В. та інші. Однак на сьогоднішній день залишається недостатньо вивченою проблема інституційного забезпечення фінансової підтримки малого бізнесу в України, що вимагає подальших наукових досліджень.

Виклад результатів дослідження. Згідно із Законом України "Про підприємництво" підприємництво - це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб’єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [1] .

Кількісними параметрами віднесення підприємств до малих виступають: обсяги діяльності, чисельність працівників, сукупні обсяги активів чи власного капіталу. Порядок віднесення підприємств до малих, особливості їх створення й здійснення діяльності встановлюється законодавством відповідної країни. Існує низка загальнорозповсюджених критеріїв віднесення бізнесу до малого (рис. 1.).

Кожен з критеріїв має свої переваги, але у критерія «кількість працівників» їх більше, ніж у інших, а саме: інфляційна захищеність, прозорість (його легко визначати й розуміти), порівнянність (дозволяє робити надійні порівняння розмірів підприємств однієї й тієї ж галузі), доступність (інформацію про кількість працівників легко отримати від підприємців).

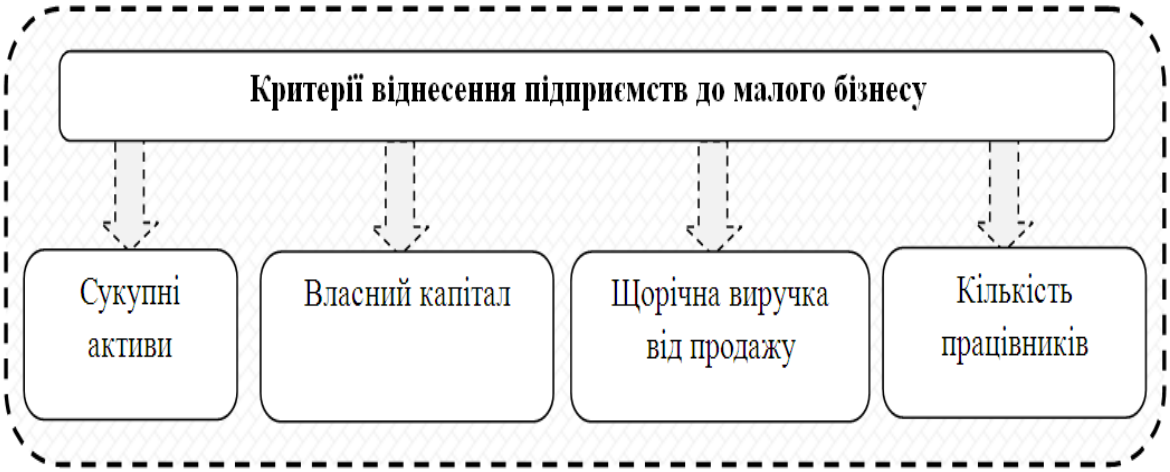

Рис. 1. Критерії віднесення підприємств до малого бізнесу [4; 5]

В Україні підприємства відносять до малих в залежності від обсягів діяльності й чисельності працівників. Згідно ст. 55 Господарського кодексу України суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1.

Класифікація суб'єктів господарювання [3]

Вид суб'єкта підприємництва	Критерії, що мають виконуватися одночасно	
	Обсяг річного доходу, еквівалент у євро за середньорічним курсом НБУ	Середня кількість працівників за календарний рік
Суб'єкт мікропідприємництва	Не перевищує 2 млн. євро	Не перевищує 10 осіб
Суб'єкт малого підприємництва	Не перевищує 10 млн. євро	Не перевищує 50 осіб
Суб'єкт середнього підприємництва	Усі інші суб'єкти, що не належать до суб'єктів малого (які включають у себе і мікропідприємництво) та великого підприємництва	
Суб'єкт великого підприємництва (юридичні особи)	Перевищує 50 млн. євро	Перевищує 50 млн. євро

Беручи до уваги те, що малий бізнес є окремою сферою економічної діяльності, управління якою потребує специфічних підходів, на сучасному етапі розвитку виділився окремий напрям фінансової діяльності – фінанси малого бізнесу.

Узагальнення існуючих підходів до визначення сутності фінансів малого підприємництва дозволили всебічно охарактеризувати це поняття (табл. 2).

Специфіка управління фінансами малого бізнесу обумовлена особливостями, що їм притаманні порівняно з середнім і крупним бізнесом. До них можна віднести такі (рис.2.).

Таблиця 2.

Системна характеристика поняття «Фінанси малого підприємництва»

№ п/п	Підходи до розуміння сутності поняття	Автор
1.	«Фінанси малого бізнесу – це ***форми і методи*** створення та використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення господарської діяльності підприємства» [6].	Бедринець М. Д., Сурженко А. В.
2.	«Фінанси малого бізнесу – це ***певна сукупність грошових фондів***, що забезпечують процес виробництва та відтворювання в рамках цього суб'єкта малого підприємництва, а також сукупність форм і методів їх формування та використання»[7].	Варналій З.С.
3.	«Фінанси малого бізнесу – це ***сукупність грошових коштів***, що спрямовується у розвиток малого бізнесу з метою реалізації підприємницьких ідей та примноження його вартості. В цьому ракурсі під фінансами малого бізнесу розуміють грошові кошти, що є в розпорядженні окремих підприємств малого бізнесу й загальну суму коштів регіонів чи держави в цілому, що спрямовується на розвиток малого бізнесу як напряму господарсько-фінансової діяльності»[4].	Фастовець А.А., Фисун І.В.
4.	«Фінанси малого бізнесу можна розглядати як ***науку про способи й методи мобілізації грошових коштів*** для здійснення підприємницької діяльності, ефективного їх використання й примноження на основі знань специфічних законів, за якими розвивається малий бізнес»[4].	Фастовець А.А., Фисун І.В.
5.	«Фінанси малого бізнесу - це ***сукупність відносин щодо формування та використання фінансових ресурсів*** для цілей поточного і довгострокового розвитку; – це ***специфічний сегмент фінансів комерційних організацій*** і одночасно він примикає до фінансів домашніх господарств, оскільки підприємець, будучи персоніфікованої одиницею, може розглядатися як домашнє господарство - інституціональна одиниця, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи з моменту державної реєстрації як індивідуального підприємця» [8].	Дворецька А.Е.

Невеликі обсяги капіталу малого бізнесу є передумовою його маневреності (швидкого переливання з одних сфер і галузей діяльності в інші), а також того, що для започаткування підприємницької діяльності зазвичай не потрібно значних обсягів стартового капіталу. Підприємці (МБ) як правило обмежуються власними та родинними заощадженнями. ***Високий рівень підприємницьких ризиків***, що притаманний малому бізнесу, супроводжується і відповідним прибутком. За деякими обстеженнями, проведеними в США, прибутковість на вкладений капітал у малих підприємствах вища, ніж у великих. В той же час потенційна можливість отримання відносно вищого прибутку супроводжується, у випадку несприятливої кон'юнктури ринку, і відносно вищими втратами.

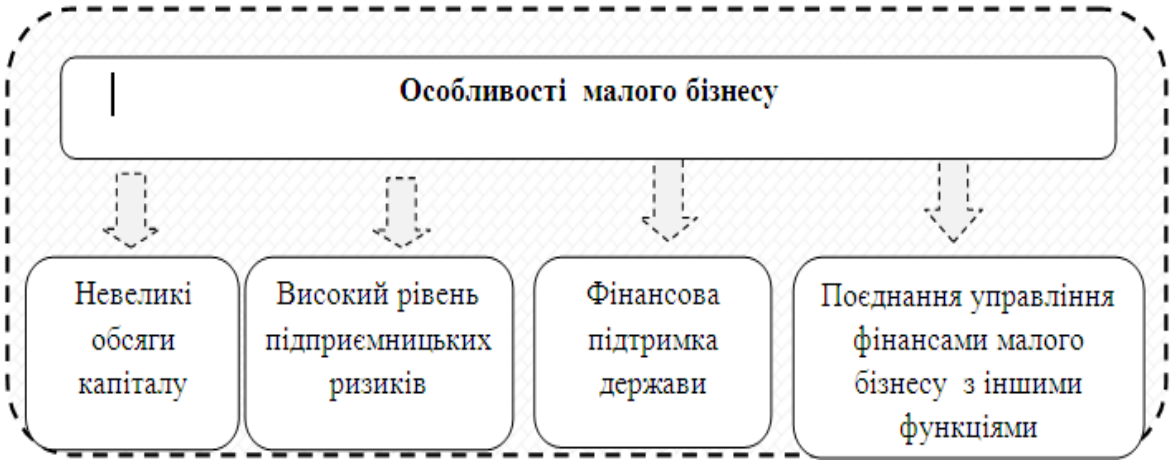

Рис. 2. Особливості малого бізнесу [7].

Державна фінансова підтримка малого бізнесу здійснюється у формі пільгового фінансування за умови перспективності й інвестиційної привабливості бізнес-планів.

Ще одна специфічна особливість управління фінансами малого бізнесу полягає у застосуванні спрощеної системи фінансової звітності, оподаткування тощо.

Таким чином, з огляду на те, що підприємства малого бізнесу мають обмежений доступ до фінансових ресурсів, а їхня діяльність пов'язана з високим ступенем ризику, важлива роль в забезпеченні успішного розвитку цього сектора економіки відводиться державі.

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який визначає «загальні положення щодо державної підтримки і розвитку цього сектору економіки,

встановлює форми і методи державного стимулювання та регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва» [2] .

Фінансову підтримку малого підприємництва можна поділити на два основні напрями: пряма і непряма.

Висновки: У силу особливої значущості малого підприємництва питання їх фінансової підтримки, в тому числі на державному рівні, є пріоритетом макроекономічної політики. Значний перелік заходів державної політики, у тому числі на загальнодержавному та місцевому рівні, вже реалізовані. Державна підтримка містить заходи організаційного, фінансового та майнового характеру з виокремленням заходів, що потребують невідкладної реалізації та таких, що передбачені у довгостроковій перспективі

Враховуючи, що у структурі малого бізнесу переважає торгівля, пріоритетним об'єктом державної фінансової підтримки має стати малий бізнес у виробничій сфері, особливо в інноваційних секторах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про підприємництво" із змінами від 12.02.2015, ВВР, 2015, N 21, ст.133 } Редакція від 05.04.2015, підстава 191-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12

2. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» // Затверджено ВРУ від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 із змінами, внесеними згідно № 2275-VIII від 06.02.2018, ВВР, 2018, № 13, ст.69 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page

4. Фінанси малого бізнесу: навч. посіб. / А.А. Фастовець, І.В. Фисун. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 302 с.

5. Сирополис Николас К. Управление малым бизнесом. Руководство для предпринимателей: Пер.с англ.– М.: Дело,1997 – С.18-19.

6. Бедринець М. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навч. посіб. / М. Д. Бедринець, А. В. Сурженко.– К.: «Центр учб. літ-ри», 2016. – 352 с.

7. Варналій З.С.Мале підприємництво: основи теорії і практики - 4-те вид., стер. - К.: Т-во Знання, КОО, 2008. - 302с.

8. Дворецька А.Е. Фінанси: підручник для академічного бакалавріата . / А.Е Дворецька . – М.: Юрайт. – 2014.– 504 с.

9. Чуй І.Р. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі . навчальний посібник.– Львівська комерційна академія , 2015. – С. 30

Ходун Катерина Сергіївна,
студентка групи ФМА-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Суханова Алла Валеріївна,
к.е.н., доцент кафедри

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ І НАУКИ В УКРАЇНІ

Реформа освітньої галузі є надзвичайно важливою. Саме навчання молодого покоління визначає майбутнє держави. Очевидно, що сьогодні українська освіта не відповідає ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ні потребам економіки та світовим тенденціям.

Саме тому реформа передбачає системну трансформацію сектору, головна мета якої – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи – до вищих навчальних закладів. Головним завданням освіти має бути формування свідомих, суспільно активних громадян, здатних забезпечити економічне зростання і культурний розвиток країни.

Освітня реформа передбачає чотири напрями реформування: реформу середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, вищої освіти та створення нової системи управління і фінансування науки. За кожним із них будуть здійснені певні заходи, спрямовані на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти отримують навички та вміння самостійно здобувати знання і застосовувати їх у практичній діяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічне становище в державі [3].

Нова українська школа яка стартувала з початком нового навчального року 2018-2019 передбачила планове підвищення заробітної плати вчителям, їхнє навчання та створення нового світового простору.

У бюджеті передбачено суттєве збільшення видатків на середню освіту. Освітня субвенція зросла з 52 до 61 млрд., тобто на 16 %. Саме з неї виділяються кошти на заробітну плату педагогічним працівни-

кам у школах (утримання технічних працівників, плата за комунальні послуги та інші видатки на утримання шкіл, як і минулого року, будуть фінансуватись із місцевих бюджетів). Уряд планує підняти зарплати вчителів на 25% і посунути їх на ще один щабель угору по тарифній сітці. [5].

До Бюджетного кодексу в 2018 році було внесено зміни щодо принципів, за якими розподіляються кошти цієї субвенції. Якщо раніше формула розподілу базувалася на нормативі фінансового забезпечення, який встановлював Мінфін, кількості учнів у школах, що підпорядковані розпоряднику коштів, типі шкіл і типі населеного пункту, то тепер в основі формули лежатимуть реальні витрати на зарплатню вчителів. [2].

Кошти, які отримає розпорядник (місцевий бюджет), залежать від кількості класів із розрахунковою наповнюваністю (різною для міста і села) та навантаження вчителів відповідно до типових навчальних планів (тобто кількості годин на кожен предмет).

Окрема субвенція у розмірі 504 млн. грн. виділяється на навчання дітей з особливими потребами. Новий закон про освіту впроваджує принцип «гроші за дитиною» для цієї категорії учнів та учениць, тобто кошти з субвенції надходитимуть у конкретний навчальний заклад, що його обрали батьки дитини. Крім того, до Бюджетного кодексу було внесено зміни, пов’язані з реорганізацією інтернатної системи та перетворенням інтернатів на інклюзивно - ресурсні центри [2].

У зв’язку з децентралізацією, 2016 року фінансування закладів професійно-технічної освіти було передано на місцевий рівень. Однак це рішення потребувало коригування, оскільки не всі міста обласного значення могли фінансово забезпечити свої ПТНЗ. Саме тому 2017 року заклади професійно-технічної освіти фінансують із обласних бюджетів та бюджетів міст-обласних центрів. Також у бюджеті 2017 року вперше передбачено два мільярди гривень освітньої субвенції на здобуття середньої освіти в закладах професійно-технічної освіти, 119 млн. грн.. на фінансування 19-ти професій загальнодержавного значення та ще 50 млн. – на створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням. Загалом 2017 року планується створити 30 таких центрів: 25 – за рахунок держбюджету, і п’ять – із залученням інвестицій роботодавців [4].

Реформа передбачає збільшення закладів професійно-технічної освіти (при цьому середній контингент учнів не зменшуватиметься, а

зростатиме). Це дозволить більш ефективно використовувати кошти, що їх виділяють на професійну (професійно-технічну) освіту. Завдяки гідному обладнанню та використанню сучасних технологій у навчальному процесі в таких центрах буде створено умови для здобуття якісної професійної підготовки.

Розроблення та впровадження нових державних стандартів професійно-технічної освіти, заснованих на компетентнісній основі, та впровадження елементів дуальної форми професійного навчання – це забезпечення якості, гнучкості та мобільності підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб роботодавців. [3].

Задля визначення стратегії розвитку професійної освіти регіону створюють ради професійної освіти, до складу яких входять представники місцевої влади, роботодавців, закладів освіти, громадськості.

Парламент підтримав ідею уряду та проголосував за зміни до Бюджетного кодексу, які закріплюють принципи розподілу державного фінансування між ВНЗ III-IV рівня акредитації, подібні до принципів розподілу освітньої субвенції. Фінансування тепер має розподілятись за формулою, що враховує кількість студентів, співвідношення вартості освітніх послуг на різних спеціальностях та ступенях, бали ЗНО вступників, а також показники якості освітньої та наукової діяльності ВНЗ [3].

Підготовку кадрів різного рівня, згідно з бюджетом-2018, фінансуватимуть 25 різних відомств. Загалом на підготовку кадрів та підвищення кваліфікації (разом зі стипендіями) припадатиме 27,75 млрд. грн., з них лише 15,5 млрд. грн. Сума зменшилась на 3% порівняно з минулим роком. Однак минулого року вона включала 3,8 млрд. грн.. на фінансування ВНЗ I-II рівня акредитації, яке тепер переносять на місцеві бюджети [5].

У свою чергу, витрати на підготовку студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації планують збільшити з 19 до 23 млрд. грн. Основне підвищення припадає на МОН та Міноборони: МОН (13 –> 15,5 млрд. грн..), Міноборони (2 –> 2,7 млрд. грн..), МВС (890 млн. грн. –> 1,19 млрд. грн..), МОЗ (1,06 –> 1,19 млрд. грн..), Міністерство культури (704 –> 851 млн. грн.). [4, 5].

Як було раніше згадано, сума видатків на підготовку студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації Міносвіти зросла на 778 млн. Це кошти, що використовуються на коледжі, що входять до складу університетів. З іншого боку, в доповіді бюджетного комітету ВР до другого чи-

тання йдеться про збільшення видатків з метою оновлення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, підпорядкованих МОН.

Парламент погодився з пропозицією уряду зменшити видатки на соціальні стипендії більше ніж на третину, з 992 до 631 млн. грн. Протягом 2017 року було чутно різні коментарі представників МОН про те, що Мінсоцполітики не використовує всі кошти на соціальні стипендії, що, ймовірно, і стало підставою для скорочення статті. За нинішніх правил соціальна стипендія залишається недосяжною для більшості студентів, які справді її потребують, через занижений поріг малозабезпеченості. Навіть якщо батьки студента мають дохід 5-6 тис. грн. на місяць, студент вже не може претендувати на соціальну стипендію. Тож кошти на соціальні стипендії були не використані не через те, що в них немає потреби, а через неефективну систему їх призначення [4].

Видатки на академічну стипендію від МОН скоротили на 21%, з 3,98 до 3,16 млрд. грн. Загалом визначити, скільки коштів парламент заклав на виплату академічних стипендій, як і минулого року, важко: академічні стипендії виокремленні в окремий рядок видатків тільки в системі МОН, але такий рядок відсутній у інших державних замовників, які відають вищими навчальними закладами - їхні видатки на стипендії «зашиті» всередині статті «підготовка кадрів» [7].

Швидше за все, видатки на стипендію менші, ніж було обіцяно, що викликано переведенням ВНЗ I-II рівня акредитації на фінансування з місцевих бюджетів.

На сьогодні склалась ризикована ситуація: реформа стипендіального забезпечення стала заручником різних підходів двох відомств. З одного боку, є тренд на підвищення розміру академічної стипендії, яке в подальшому буде відбуватись переважно за рахунок скорочення кількості студентів, які її отримують. Локомотивом цього тренду виступає Мінфін. З іншого боку, Мінсоцполітики, за згоди МОН, продовжує скорочувати видатки на соціальні стипендії та консервує неефективну систему нарахування соціальних стипендій не за доходами, а за наявністю пільг [7].

Таким чином утворюється небезпечний розрив. Академічні стипендії доступні дедалі меншій групі студентів - тим, хто добре навчається, серед яких багато небідних студентів. Натомість ті, хто навчається не так добре, проте задовільно (а серед них вищий відсоток

менш заможних студентів) не можуть отримати академічної стипендії і водночас не можуть отримати соціальної стипендії, адже вона надається за наявності пільг (яких вони часто не мають), а не за фактом скрутного матеріального становища. На жаль, Міносвіти, яке мусило б синхронізувати дію двох стипендій, усунулось від цієї ролі. На нашу думку, уряд має створити міжвідомчу робочу групу, яка в короткий термін повинна напрацювати план синхронізованої реформи стипендіального забезпечення, яка би, серед іншого, передбачала запровадження адресних соціальних стипендій відповідно до матеріального становища студентів [7].

Всього на видатки, пов'язані з дослідженнями, у 2018 році виділять майже 8,3 млрд. грн., розподілені між 28 розпорядниками. Левова частка коштів спрямовується до НАН, МОН та галузевих академій. Порівняно з минулим роком, усі академії мають отримати більше фінансування. Видатки НАН зростуть на 38% і сягатимуть 3,75 млрд. грн. Важливо, що окремим рядком закріплено 500 млн. грн. для тих підрозділів НАН, які успішно пройдуть нову атестацію [5].

Також планується збільшити витрати на дослідження в системі МОН. Зростуть кошти, які підуть на дослідження, що проводять ВНЗ (621 -> 698 млн. грн.), також збільшено внесок за участь у програмі Горизонт 2020 (208 -> 232 млн. грн.) та фінансування для Антарктичної станції «Академік Вернадський» (58,9 -> 72,4 млн. грн.) [7].

Понад 355 млн. грн. розпорошені між 20 різними відомствами та міністерствами на оплату прикладних досліджень та наукових експертиз, а також на підготовку аспірантів та докторантів [7].

Отже, пріоритетне завдання освітньої реформ - осучаснити зміст освіти. Діти мають здобути в школі вміння й компетентності XXI століття, які узгоджені країнами Європейського Союзу і які потрібні сучасному українцю. Це знання рідної, державної і двох іноземних мов, інформаційних технологій, вміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності та підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

2. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

4. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 02.12.2017 № 1801-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19

5. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19

6. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19

7. Постанова Кабінеті міністрів України «Питання стипендіального забезпечення» від 12.07.2004 №882 (зі змінами та доповненнями).

Хом'юк Андрій Миколайович,
студент групи ФМУ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Столяров Василь Федосійович,
д.е.н., професор кафедри

УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Бюджет держави виступає дієвим інструментом регулювання економічних процесів і засобом реалізації державної політики; в ньому концентрується вагома частка валового внутрішнього продукту, що централізовано розподіляється на розвиток національної економіки. При цьому ключові функції бюджету (розподільча, контролююча та забезпечуюча) виконуються за рахунок ефективного управління його складовими, в першу чергу, видатковою частиною.

На сьогоднішній день в Україні відбувається погіршення економічної ситуації, з кожним роком зростає державний борг України, що підкреслює актуальність даної тематики. Покращення економічної ситуації можливе в разі ефективного розподілу бюджетних коштів.

Дослідженням даної проблематики займалися бюджету займались такі науковці: Благун І.Г., Буковинський І.С., Васютинська Л.А., Галушка Є.О., Комарницький І.Ф., Луніна І.С., Міщенко Д.А., Наконечна Ю.Л., Павлова Л.П., Пасічник Ю.В., Проць Н.В., Чугунов І.Я., та інші.

Метою статті є розробка теоретичних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення управління видатками бюджету в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішня ситуація в умовах розвитку економіки України, зважаючи на те що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вступила в силу 1 вересня 2017 року, надзвичайно важливими є дослідження проблем фінансового забезпечення соціальної сфери, розробка сучасного механізму для її фінансування.

Державний бюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, що знаходиться в розпорядженні уряду для фінансування держав-

ного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – "це кошти, що спрямовується на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум,, (рис 1) [1].

Видатки бюджету беруть участь в розподільчих відносинах, які виникають між юридичними і фізичними особами та державою, при перерозподілі фінансових ресурсів між регіонами, соціальними верствами населення та галузями. Саме через видатки бюджету відбувається виконання державою управлінської, оборонної, економічної та соціальної функцій [2].

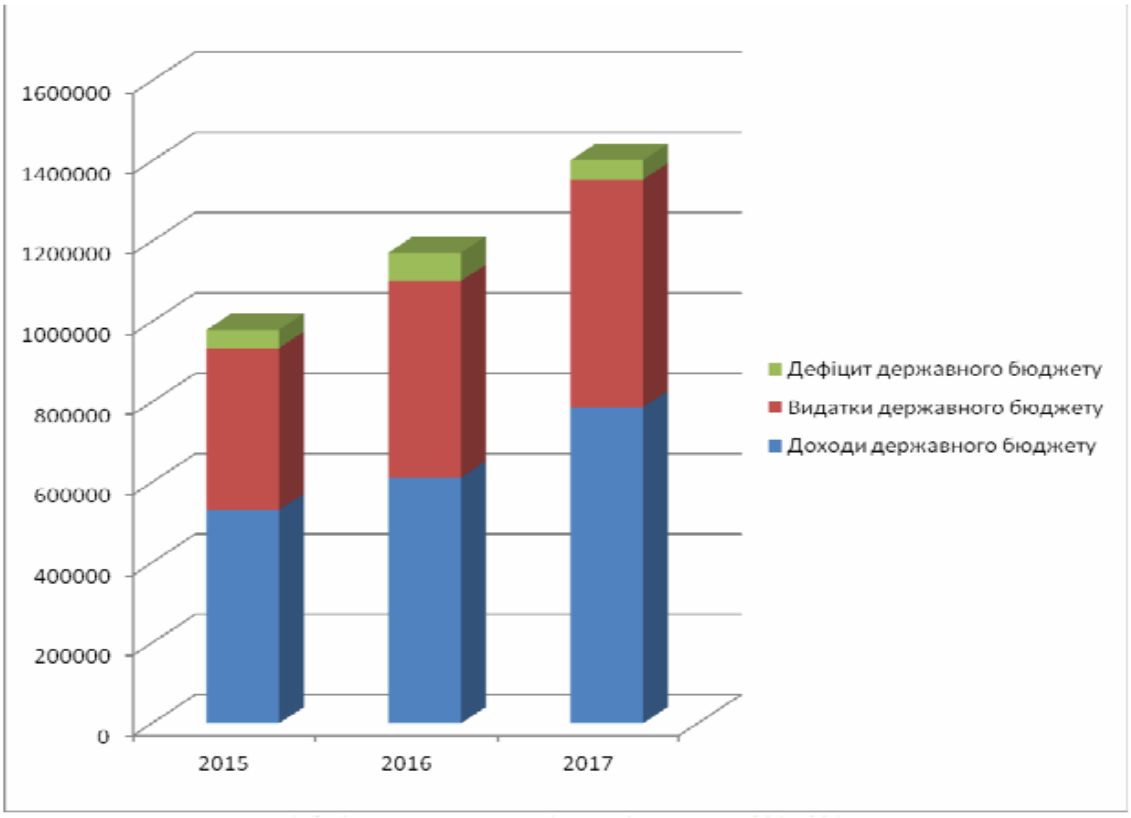

Рис. 1. Зміни в державному бюджеті протягом 2015-2017 рр.

Джерело: розраховано та побудовано за даними Держкомстату України 2017р.[4]

Розглядаючи поняття «видатків бюджету», можна зазначити, що в економічній літературі не має єдиної думки щодо цього. Розглянемо деякі з поглядів вчених, так зокрема Пасічник Ю. В. розглядає видатки бюджету з огляду особливостей організації бюджетної системи,

наводячи їх трактування, як для державного так й для місцевих бюджетів. При цьому витрати, що відображають соціально-економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямами, визначеними законом є видатками державного бюджету, а відмінність видатків місцевих бюджетів полягає в урахуванні регіональних особливостей [3, с. 443, 470].

Для того щоб не допустити ускладнення бюджетної ситуації уряду слід переглянути і скоротити непершочергові видатки. Розглянемо найвагоміші статті видатків державного бюджету в розрізі функціональної класифікації (табл. 1).

Таблиця 1.

Структура та динаміка видатків державного бюджету за функціональною класифікацією за 2013-2017 р.р., млн. грн.

Показники	2013		2014		2015		2016		2017	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага ,%
Сільське господарство	7 705	**1,5**	5 868	**1,1**	6 063	**0,9**	5 782	**0,7**	12 944	**1,2**
Оборона	14 844	**2,9**	27 365	**5,2**	52 015	**7,7**	59 357	**7,1**	74 360	**7,0**
Правоохоронні органи	39 409	**7,8**	44 865	**8,6**	54 963	**8,1**	72 057	**8,6**	88 480	**8,4**
Транспорт	17 893	**3,5**	18 777	**5,2**	31 110	**4,6**	29 262	**3,5**	49 390	**4,7**
Комунальне господарство	7 704	**1,5**	17 808	**3,4**	15 700	**2,3**	17 548	**2,1**	27 187	**2,6**
Освіта	105 538,7	**20,9**	100 109,5	**19,1**	114 193,5	**16,8**	129 435	**15,5**	177 756	**16,8**
Пенсії	87 264	**17,3**	79 813	**15,3**	99 587	**14,6**	147 611	**17,8**	140 227	**13,3**
Медицина	61 568	**12,2**	57 150	**10,9**	71 001	**10,4**	75 409	**9,0**	102 392	**9,7**
Соціальний захист	57 799	**11,4**	58 192	**11,1**	76 753	**11,3**	110 719	**13,3**	145 534	**13,8**
Охорона довкілля	5 594	**1,1**	481 749	**0,9**	5 529	**0,8**	6 255	**0,7**	7 349	**0,7**
Всього видатків	**505 844**	**100**	**523 126**	**100**	**679 871**	**100**	835 590	**100**	1 056 760	**100**

Джерело: розраховано та побудовано за даними Держкомстату України 2017р.[4]

Видатки бюджету являють собою функції держави, рівень і вектор суспільного розвитку та відносини України з іншими державами. Під системою видатків бюджету Проць Н.В. розуміє “сукупність певних напрямків видатків (програм), їх структура, а також відносини між відповідними органами в процесі планування і виконання видатків, складання звітності та контролю за виконанням видаткової части-

ни бюджету" [5, с. 62]. Протягом останніх років видатки державного бюджету зросли з 505 844 млн. грн. у 2013 р. до 1 056 760 млн. грн. у 2017 р., або в два рази. За досліджуваний період видатки на оборону збільшились в 5 разів. Також зросли видатки на соціальний захист – в 2,5 рази, на правоохоронні органи – в 2,0 рази, видатки на житлово-комунальне господарство – 3,5 разів. Протилежна тенденція спостерігалася із видатками на охорону довкілля, їх частка зменшилась. Також скоротились видатки на охорона здоров'я та освіту– в 2 раза. Доходи бюджету – 913,6 млрд грн (на 142,3 млрд грн (18,5%) більше порівняно із бюджетом-2017), видатки – 988,6 млрд грн (на 147,2 млрд грн (17,5%) більше порівняно із 2017). При цьому дефіцит бюджету складає 81,8 млрд грн (2,4% ВВП), а держборг – 1999,3 млрд грн (60% ВВП проти 63% у 2017). За економічною класифікацією "видатки державного бюджету поділяються на поточні і капітальні" [6]. Відповідно до даної класифікації найбільш вагомими виступають поточні видатки, частка яких складає 96 – 98 %. Вони тісно пов'язані з бюджетними коштами юридичних та фізичних осіб, які надаються для покриття їх поточних потреб. До цих затрат відносять: закупівлю товарів і послуг, необхідних для утримання економічної і соціальної інфраструктури; трансферти населенню; поточні субсидії державним і приватним підприємствам, а також нижчестоящим органам влади; та ін. У своїй сукупності поточні видатки формують звичайний бюджет, на який припадає основна частина всіх бюджетних витрат. В свою чергу капітальні видатки взаємопов'язані зі створенням державних запасів і резервів та інвестуванням бюджетних коштів в основні фонди і нематеріальні активи.

Також, на нашу думку, необхідно зменшити частку видатків на загальнодержавні функції. Якщо проаналізувати склад даного функціонального напряму, то найбільшу частку мають видатки на: вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування.

В наш час необхідним виступає проведення контролю за використання бюджетних коштів, який визначає ефективність видатків державного бюджету.

Незалежні органи державного фінансового контролю повинні здійснювати об'єктивну оцінку та моніторинг за використанням коштів державного бюджету. Відповідно до положень Конституцій контроль за використанням бюджетних коштів здійснюють органи зако-

нодавчої та виконавчої влади. Згідно зі статтею 98 КУ [7] "контроль від імені Верховної Ради за використанням коштів Державного бюджету здійснює Рахункова палата". Відповідно до ст. 1 ЗУ "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні" державний фінансовий контроль "забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю" [8]. На сьогоднішній день вищезазначеним органом є Державна фінансова інспекція України, "діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України" [9].

Висновок. Покращення системи бюджетних видатків має здійснюватись в управлінській, економічній та соціальній сферах. При цьому, при здійсненні видатків перш за все, потрібно виходити з величини отриманих доходів та розподіляти їх таким чином, щоб отримати максимальний ефект та забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету України. Велику увагу також потрібно приділити необхідності посилення контролю за рухом коштів та відповідальності за неефективне використання бюджетних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542 - III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 37-38. - Ст. 189.

2. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: курс лекцій / І.Ф. Комарницький. –Чернівці: Рута, 2006. – 334 с.

3. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: Навч. посіб. /Ю. В Пасічник – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с.

4.Офіційна Інтернет сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

5. Проць Н. В. Система видатків державного бюджету України: проблеми та необхідність оптимізації / Н. В. Проць // Фінансовий простір – 2016 № – 2 (22) – С.61-68

6. Бюджет-2018: Головні цифри України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://24tv.ua/

7. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/254к/96-вр

8. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12

9. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 23 квіт. 2011 р. № 499/2011. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/499/2011

Цикалюк Євгенія Олегівна,
студентка групи ФМУ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Першко Лариса Олександрівна,
к.е.н., доцент, с.н.с., доцент

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Забезпечення успішного соціально-економічного розвитку регіонів потребує комплексних дій з оцінювання стану їх розвитку, визначення шляхів та механізмів залучення необхідних фінансових ресурсів, визначення заходів з модернізації та вдосконалення наявного механізму фінансового забезпечення регіону в поєднанні з його наявним потенціалом. Проте, нині питання фінансового забезпечення регіонів залишається досить гострим. Адже, стабільний розвиток економіки нашої держави неможливий без гармонійного розвитку всіх її регіонів.

Значний внесок у дослідження питань фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів зробили провідні вітчизняні вчені-економісти: І. Вахович, З. Герасимчука, Л. Калашнікової, В. Кравченко, С. Криниці, А. Мельника. І. Луніної, Л. Тарангул. та інші, досягнення яких підтвердженні практикою і здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами [1, 2, 3, 6, 7, 8]. При цьому, в умовах кризи та нестабільності економічної ситуації питання щодо фінансового забезпечення регіонів залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Основною метою статті є узагальнення та обґрунтування теоретичних засад формування та реалізації фінансового забезпечення регіонального розвитку, а також розробка практичних рекомендацій удосконалення механізму фінансового забезпечення регіонів в умовах економічних перетворень.

У науковій літературі існує досить велика кількість підходів до пояснення фінансового забезпечення в загальному. Велика кількість науковців дане поняття розглядають як один із методів фінансового механізму. Фінансове забезпечення як підсистему фінансового меха-

нізму, що характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства розглядає В. Опарін [9, с. 84]. На його думку, фінансове забезпечення «реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись через самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування» [9, с. 85]. Л. Стрижеус фінансове забезпечення визначає як покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою [11].

Згідно з аналізом вивчених підходів щодо визначення суті терміна «фінансове забезпечення», та зважаючи на особливості діяльності органів місцевого самоврядування в регіоні, під терміном «фінансове забезпечення регіону» слід розуміти сукупність заходів, які спрямовані на мобілізацію наявних та виявлення й залучення потенційно можливих фінансових коштів місцевої влади, держави, суб'єктів господарювання, а також ресурсів зовнішніх інвесторів та формування шляхом їх об'єднання фінансової основи для економічних процесів на відповідній території, реалізації запланованих соціальних програм, проектів, підтримки стабільного функціонування інфраструктури та вдосконалення місцевого життєвого середовища [5]. Отож, фінансове забезпечення – це один з основних методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток регіону та в цілому держави, який формується та реалізується за допомогою спеціальної системи функціонування, яка реалізується в трьох відповідних формах: самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування [3].

Задля забезпечення збалансованого та ефективного соціально-економічного розвитку регіонів О. Л. Резніков виокремлює такі основні напрями [10]: удосконалення правової бази (забезпечення прийняття однозначних рішень при виникненні конфліктних ситуацій між центром і регіонами); збереження ресурсного потенціалу регіону; розвиток самостійної бюджетно-фінансової політики регіонів тощо.

Результатом дотримання даних напрямів та свідомої децентралізації державного управління стане стрімкий розвиток регіонів держави. Дане твердження стосується насамперед децентралізації фінансових відносин між державою та кожним регіоном [1]. Децентралізація управління повинна стати однією з базових засад реформування регіональної політики в Україні. Щодо основних правових засад формування фінансового забезпечення, то нині фінансування регіонального розвитку в Україні орієнтується на дотриманні таких принципів [2, с. 45]:

– забезпечення унітарності України та цілісності її території, включаючи єдність економічного простору на всій території держави;

– поєднання процесів централізації та децентралізації влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;

– максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до безпосередніх споживачів;

– диференційованість надання державної підтримки регіонам відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством.

Фінансове забезпечення економічно-соціального розвитку регіону вимагає координації всієї системи фінансових відносин, що стосується розподілу і використання фінансових ресурсів за умов їх обмеженості.

Оскільки інструментами державної регіональної політики є не тільки державна ресурсна допомога, а й регулювання відносин між її суб'єктами та іншими учасниками життя регіонів, то цілком природним є те, що об'єктом власне 6 фінансового забезпечення можуть бути змішані власні та залучені фінансові ресурси державного і місцевих бюджетів та інших суб'єктів політики різних рівнів [8].

Система міжбюджетних відносин побудована так, що частина створених у регіоні фінансових ресурсів вилучається, що поглиблює обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Обмеженість фінансових ресурсів у регіоні спричиняють [7]:

– недостатній обсяг виробництва і реального ВВП;

– низький обсяг доходів як юридичних, так і фізичних осіб;

– існування тіньового сектора економіки, що породжує приховування доходів від оподаткування;

– незацікавленість суб'єктів господарювання у своєчасній та повній сплаті податків;

– надання податкових пільг окремим категоріям платників податків.

У сфері фінансового забезпечення розвитку регіонів України протягом останніх років проявились та прогресують наступні негативні тенденції [2, с. 47]:

– надходження обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів забезпечено не в повному обсязі, що унеможливлює забезпечення на-

лежного рівня утримання та розвитку об'єктів соціальної сфери та комунальної інфраструктури;

– у більшості обласних програм передбачено кошти, які не підкріплені можливостями бюджетного фінансування і не спираються на реальні розрахунки щодо їх забезпечення;

– зберігається недостатність коштів на реалізацію інфраструктурних проектів, які потребують значного бюджетного фінансування.

Основними причинами прояву даних тенденції являються сильна залежність регіонів від центральних органів влади, також це обмеження повноважень органів місцевої влади на розпорядження фінансовими ресурсами на економічної розвиток регіону, на стимулювання пріоритетних напрямів діяльності, на нормативне врегулювання місцевих податків та зборів. Вищеназвані причини не мотивують органи місцевої влади на активізацію діяльності, задля нарощення та покращення ефективності використання стратегічного потенціалу регіону.

З метою розширення фінансової бази підтримки регіонального розвитку та забезпечення самодостатності територіальних громад, в умовах завдань нової регіональної політики, необхідно реалізувати ряд кроків. По-перше, поступово збільшити перелік інструментів, якими користуються місцеві органи влади для збільшення обсягу власних фінансових ресурсів. Мається на увазі, і залучення інвестицій, і розширення ринків кредитування поточних потреб (зокрема, у сфері житлово-комунального господарства на фінансування утримання мереж водопостачання, ремонту будівель), і вихід на фінансові ринки [6]. По-друге, упорядкувати міжбюджетні відносини, підвищити частку цільового фінансування, забезпечити формування горизонтальних міжбюджетних відносин, а також забезпечити розширення дохідної бази місцевих бюджетів, шляхом пошуку не бюджетних фінансових коштів. І що важливо, встановити взаємозв'язок бюджетних показників із тактичними та стратегічними цілями соціального та економічного розвитку регіонів, з метою підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування, що підвищить рівень прозорості у використанні та розподілі коштів місцевими органами влади.

Дотримуючись наведених підходів до визначення фінансового забезпечення загалом, фінансове забезпечення регіонів може бути визначено сукупність заходів, які спрямовані на мобілізацію наявних та

виявлення й залучення потенційно можливих фінансових коштів місцевої влади, держави, суб'єктів господарювання, а також ресурсів зовнішніх інвесторів та їх формування. Сучасний етап розвитку економіки характеризується посиленням уваги до соціально-економічних проблем регіонів, що є досить закономірним, адже можливості економічного зростання в державі досить сильно залежать від забезпечення рівномірного та сталого розвитку її регіонів. Однією з основних причин, є неповне врахування значення територіального фактору в соціально-економічному розвитку держави та сильна залежність регіонів від центру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейченко О. А Нормативно-правове забезпечення фінансування регіонального розвитку / О. А. Андрейченко // Економічний простір – 2016. – №115 – с. 99-111

2. Білик Р. Р. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в Україні у контексті децентралізації / Р. Р. Білик // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка – 2015. – №2(167) – с. 43-48

3. Булеца Н.В. Особливості фінансового забезпечення регіонів України / Н. В. Булеца // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2016. – Випуск 1 (47) – с. 37-42

4. Власюк В. Є. Особливості забезпечення реалізації соціально-економічних інтересів регіонів України за допомогою фінансових механізмів / В. Є. Власюк, Л. І. Бик // Проблеми економіки – 2013. – № 4 – с. 192-197

5. Гончаренко М. В. Фінансове забезпечення розвитку територій: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / М. В. Гончаренко. – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/2/05.pdf

6. Іванова О. Ю. Актуальні проблеми фінансового забезпечення регіонального розвитку / О. Ю. Іванова // Управління розвитком – 2015. – № 1 (179) – с. 80-84

7. Ковалевич Д. А. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Д. А. Ковалевич – Режим доступу: http://chtei-nteu.cv.ua/herald/content/ v1/NV-2012-V1_28.pdf

8. Кравченко С. О. Сутність фінансового забезпечення державної регіональної політики [Електронний ресурс] / С. О. Кравченко. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Kravchenko.pdf

9. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): [навч. посіб.] / В. М. Опарін. – 2-ге вид. доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.

10. Резніков О. Л. Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону – нагальне завдання сьогодення [Електронний ресурс] / О. Л. Резніков. Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2537/st_40_12.pdf

11. Стрижеус Л. В. Фінансове забезпечення регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Л. В. Стрижеус. Режим доступу: http:/nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2008_5_2/zbirnuk_.pdf

Черній Богдан Сергійович,
студент групи ФМА-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Суханова Алла Валеріївна,
к.е.н., доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ

Кредитування завжди було і залишається однією з важливіших сфер в економіці. Воно є основою розвитку малого та середнього підприємництва, прискорює процес залучення коштів і таким чином сприяє безперервному виробництву на підприємствах в незалежності від сезонності та інших факторів, сприяє підвищенню рівня життя населення в цілому. За допомогою регулювання процесів кредитування в державі уряд може впливати на темпи економічного зростання, стимулювати розвиток економіки або пригальмовувати його.

Процеси кредитування невідривно пов’язані з ризиком. Це можливе знецінення грошей, різка зміна валютних курсів та ін., але найбільше уваги приділяється ризику можливості неповернення суми кредиту та відсотків за ним, адже ймовірність виконання позичальником своїх обов’язків за кредитом повністю та у строк дуже важко передбачити. Тому одним із найважливіших способів управління кредитним ризиком є оцінка кредитоспроможності позичальника, адже саме на етапі оцінки можливість уникнути кредитного ризику є найбільшою.

Банки розвинутих капіталістичних країн застосовують складну систему великої кількості показників для оцінки кредитоспроможності клієнтів. Ця система диференційована в залежності від характеру позичальника (фірма , приватна особа, вид діяльності), а також може основуватися як на сальдових, так і на обігових показниках звітності клієнтів. Так, ряд американських економістів описує систему оцінки кредитоспроможності, побудовану на сальдових показниках звітності. Американські комерційні банки використовують чотири групи основних показників: ліквідність фірми; оборотності капіталу; залучення коштів; показники прибутковості. Для отримання таких даних банку, знадобиться інформація, що характеризує фінансове становище фір-

ми. Це обумовлює необхідність вивчення фінансових звітів, можливості появлення непередбачуваних обставин та положення зі страхуванням [1].

В світовій практиці найбільш відоме джерело даних про кредитоспроможність - фірма «Даненд Бредстріт», яка збирає інформацію приблизно про 3 млн. фірм США та Канади та надає її за підпискою. Короткі відомості та оцінки кредитоспроможності кожної фірми публікуються в загальнонаціональних та регіональних довідниках [2]. Більш детальна інформація про окремі фірми повідомляється у вигляді фінансових звітів, найпоширеніший з них - «Інформація про ділове підприємство». Перший з 6 розділів звіту містить відомості загального характеру - найменування та адреса фірми: код галузі та підприємства; характер виробництва; форма власності; сумарна оцінка кредитоспроможності (рейтинг); швидкість сплати фірмою рахунків; обсяг продажу, власний капітал, число зайнятих; загальний стан та тенденції розвитку фірми.

Сумарна оцінка кредитоспроможності складається з двох частин - двох букв (або цифри та букви) і цифри. Перші два знака представляють собою оцінку фінансової стійкості фірми, а останній - оцінку її кредитоспроможності. Другий розділ звіту містить відомості, отримані від постачальників фірми, відносно акуратності в сплаті рахунків та про максимальний кредит, отриманий протягом року. Третій розділ включає останній баланс та інформацію про продаж та прибутковість фірми (якщо така мається). Четвертий розділ показує звичайний розмір залишку на депозитному рахунку та платежі за кредитами. В п’ятому розділі містяться дані про керівників та власників фірми. В останньому розділі докладно охарактеризовані рід діяльності фірми, її клієнтура та виробничі потужності. Окрім зазначених звітів, "Даненд Бредстріт" публікує ще декілька видів документів.

Один з найкорисніших "Звіт про ключові фінансові статті" - містить значно більш докладну інформацію про фірму. Крім "Даненд Бредстріт", є ще декілька кредитних бюро, які називаються спеціальними комерційними агентствами. На відміну від широкого охвату "Даненд Бредстріт" вони обмежуються зазвичай однією галуззю або видом діяльності. Іноді банки звіряють свою інформацію з даними інших банків, які мали відносини з тим хто подає кредитну заявку. Вони можуть також перевірити дані у різноманітних постачальників та покупців даної фірми. Постачальники можуть надати інформацію

про сплату нею рахунків, наданих пільгах, максимальну та мінімальну суму комерційного кредиту, безпідставні претензії та стягненнях з боку фірми, яка цікавить банк. Контакти з покупцями фірми дозволяють отримати інформацію про якість її продукції, надійності обслуговування та кількість рекламацій на її товари. Така звірка інформації з контрагентами фірми та іншими банками дозволяє також виявити репутацію та можливості фірми, яка звернулася по кредит, та її керівників Даненд Бредстріт [3].

Ще одним джерелом відомостей є Служба взаємного обміну кредитною інформацією при національній асоціації управління кредитом - організація, яка надає відомості про кредити, отримані фірмою у постачальників по всій країні. Члени організації отримують відповідь на питання: як акуратно платить фірма? Однак в інформації містяться тільки факти, але відсутній аналіз, пояснення або будь-які рекомендації. Іншими джерелами інформації про фірми, особливо великі, служать комерційні журнали, газети, довідники, державна звітність та інш. Деякі банки звертаються навіть до конкурентів даної фірми. Таку інформацію слід використовувати дуже обережно, але вона може бути досить корисною. Першим джерелом інформації для оцінки кредитоспроможності господарських організацій повинен бути їх баланс з пояснювальною запискою до нього. Аналіз балансу дозволяє визначити, які кошти є у підприємства і який за розміром кредит ці кошти забезпечують.

Однак для обґрунтованого та всебічного висновку про кредитоспроможність клієнтів банка балансових відомостей недостатньо. Це виходить зі змісту показників. Аналіз балансу дає лише загальне судження про кредитоспроможність, в той час, як для підсумків про ступінь кредитоспроможність необхідно розрахувати і якісні показники, що оцінюють перспективи розвитку підприємств, їх життєдіяльність. Тому в якості джерела відомостей, необхідних для розрахунку показників кредитоспроможності, слід використовувати: дані оперативного обліку, бізнес-план, відомості, що накопичуються в банках, відомості статистичних органів, дані анкети клієнтів, інформацію постачальників, результати обробки даних обстеження за спеціальними програмами, відомості спеціалізованих бюро з оцінки кредитоспроможності господарських організацій. Оцінка кредитоспроможності клієнтів французькими комерційними банками включає 3 блока : - оцінка підприємства та аналіз його балансу, а також іншої звітності; -

оцінка кредитоспроможності клієнтів на підставі методик, прийнятих окремими комерційними банками; - використання для оцінки кредитоспроможності даних картотеки Банка Франції [4].

При оцінці підприємства банк цікавиться наступними питаннями: - характер діяльності підприємства та тривалість його функціонування; - фактори виробництва.

До факторів виробництва входять: - трудові ресурси керівників, менеджерів та персоналу (освіта, компетентність та вік керівника, наявність в нього приємників, частота руху менеджерів по робочим місцям, структура персоналу, показники простоя, співвідношення оплати праці та доданої вартості; - виробничі ресурси (співвідношення амортизації та амортизуємих засобів, рівень інвестицій); - фінансові ресурси; - економічне середовище (на якій стадії життєвого циклу знаходиться продукція, яка випускається, чи є підприємство монопольним виробником, умови конкуренції, стадія розвитку ринка основної продукції підприємства, комерційна політика фірми, ступінь засвоєння прийомів та засобів маркетингу).

В активі балансу при аналізі виділяються три складові частини: - іммобілізовані активи; - обігові кошти (запаси, дебітори, інші); - грошові готівкові кошти (каса, гроші на рахунку в банку, цінні папери). Пасив балансу поділяється на постійні ресурси, кредиторська заборгованість та грошові готівкові кошти (облік векселів та інш.) . Баланс та інші форми звітності використовуються, по-перше, для оцінки співвідношення сальдових показників і , по-друге, для розрахунку коефіцієнтів кредитоспроможності на підставі обігових показників. Предметом аналізу є такі пропорції, як співвідношення довгострокової заборгованості та власних коштів, співвідношення стабільних власних ресурсів і суми активів, динаміка витрат та збитків у порівнянні з темпами росту виробництва і т.інш [4].

Дані звітності фірми співставляються з даними звідного балансу, який складається на підставі балансу однорідних підприємств. Одним з основних напрямків аналізу даних балансу є визначення банківського ризику. Показники стану грошових готівкових коштів оцінюються з урахуванням рівня розвитку підприємства, його рентабельності та якості потреби в обігових коштах. Останнє вивчається на підставі показників швидкості обігу залишків сировини та готової продукції на складе, а також строків розрахунків з постачальниками. При оцінці кредитоспроможності клієнта комерційного банка рекоменду-

ється використовувати не тільки основні, але й додаткові показники. До їх числа можуть бути включені показники, що характеризують обіговість запасів або коштів в розрахунках, долю ліквідних активів в загальній сумі обігових коштів або співвідношення ліквідних активів І класу та заборгованості, рівень неплатежів за попередній період, ефективність виробничого потенціалу, доходність та прибутковість партнерів (наприклад, кредитоспроможність заказника), середню тривалість будівництва, рівномірність розподілення доходу. Однаковий рівень показників та сума балів досягаються впливом різних факторів. Аналіз факторів зміни рівня коефіцієнтів та показників кредитоспроможності дозволяє більш точно визначити клас кредитоспроможності, а також випрацювати умови за даним класом.

Не рекомендується підвищувати клас кредитоспроможності клієнта банка або обговорювати умови кредитування за даним класом при: покращенні коефіцієнта ліквідності тільки за рахунок росту дебіторської заборгованості або залишків готової продукції; підвищення коефіцієнта покриття за рахунок росту залишків готової продукції, яка не забезпечена договорами на збут, або залишків сировини які важко реалізуються або незавершеного виробництва; погіршенні структури ліквідних коштів; фактична наявність власних обігових коштів в розмірі менш постійної мінімальної потреби в них; рості показника забезпеченості власними коштами малих виробничих структур за рахунок фондів, пов’язаних з ризиковою діяльністю підприємства; поліпшенні показника забезпеченості виробничої діяльності договорами за рахунок укладання договорів з некредитоспроможними покупцями та постачальниками; скорочення боргових зобов’язань банку у зв’язку з не поставками сировини, яка кредитується.

Отже, проаналізувавши зарубіжний досвід оцінки кредитоспроможності бачимо, що найбільш серйозний підхід до класифікації позичальника в французькій методиці. У випадку з американськими банками все систематизовано й всю інформацію про позичальника можна знайти в каталогах, які видаються щомісячно. В українському кредитуванні ще не все систематизовано, є багато недоліків. Але якщо українські банки приймуть до уваги досвід західних банків, то вони будуть менше ризикувати при видачі кредитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вядрова І. М. Системний підхід в управлінні залученими ресурсами в банку / І. М. Вядрова // Економіка та держава. – 2014. – №10. –С. 43 – 48.

2. Аванесова Н. Е., Івашкіна К. М. Особливості управління депозитними операціями у банку / Н. Е. Аванесова, К. М. Івашкіна // Молодий вчений. – 2016. – № 1(28). – С. 8 – 11.

3. Петрук О.М. Банківська справа / [за ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця]: [навч. посіб.]. - К.: Кондор, 2015.-464 с.

4. Телишевська Л.І. Оцінювання фінансової стійкості банків як елементу управління // Л.І.Телишевська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/8-2015/207.pdf

Щербаченко Дмитро Ярославович,
студент групи ФМА-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Канцур Інна Григорівна,
к.е.н., доцент

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Анотація. *У статті розглянуто джерела фінансування природоохоронних заходів Польщі. Розкрита роль системи фондів охорони навколишнього середовища і водного господарства у цьому процесі. Запропоновано напрями впровадження досвіду фінансового забезпечення екологічної політики Польщі в Україні.*

Ключові слова: *екологічна політика, природоохоронні заходи, джерела фінансування, фінансові інструменти, екологічні податки.*

Постановка проблеми. Як стверджують експерти, сучасна екологічна ситуація в Україні характеризується як екологічна катастрофа, яка негативно впливає на стан здоров'я населення. Так, незадовільний стан навколишнього природного середовища України призвів до збільшення смертності населення через різке зростання злоякісних новоутворень, серцево-судинних хвороб, бронхіальної астми, захворювань шлунково-кишкового тракту, цукрового діабету, алергійних захворювань тощо.

Досвід Польщі доводить, що мобілізація фінансових ресурсів на природоохоронні заходи, а також ефективне управління ними значною мірою впливає на поліпшення стану довкілля. Саме тому дана тема є актуальною в частині використання кращого практичного закордонного досвіду вирішення даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансування природоохоронних заходів стали предметом досліджень багатьох науковців. Серед вітчизняних учених-економістів вивчали це питання А. Авдющенко, І. Бистряков, О. Веклич, О. Найденко, О. Новицька, В. Пилипів, Г. Погріщук, Є. Хлобистов та ін., серед зарубіжних – У. Беренс, С. Бобильов, Е. Гірусов, Д. Медоуз, О. Шимова та ін.

Мета статті – дослідження зарубіжного досвіду джерел фінансування природоохоронних заходів та визначення напрямів його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Фінансова основа екологічної політики України переважно ґрунтується на екологічних платежах(рентна плата, екологічний податок) та штрафних санкціях за порушення природоохоронного законодавства. Дані фінансові інструменти виконують дві функції:

– акумулюючу (є фінансовими джерелами створення природоохоронних фондів);

– стимулюючу (сприяють зміні поведінки забруднювачів навколишнього природного середовища та користувачів ресурсів до більш екологічно-виваженої).

На відміну від України, зарубіжна практика консолідації фінансових ресурсів для вирішення екологічних проблем набагато ефективніша. Успішним прикладом пошуку джерел фінансування природоохоронних заходів є досвід Польщі. Так, наприклад, значна кількість фінансових інструментів і альтернативних джерел фінансування, які використовується у Польщі для фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища, можуть бути використані і в Україні [1]. Також у цій країні вже більше 25 років діє досить продуктивна дворівнева система фондів накопичення та розподілу екологічних виплат:

– Воєводські (обласні) фонди охорони навколишнього природного середовища та водного господарства;

– Національний фонд охорони навколишнього середовища та водного господарства [2].

До даних фондів надходить близько 90% всіх еко-ресурсних платежів та штрафів за використання й забруднення навколишнього природного середовища. Всі кошти, які надходять до фондів, використовуються виключно на фінансове забезпечення екологічних проектів. Тому досвід Польщі щодо джерел фінансування природоохоронних заходів необхідно розглянути з точки зору можливостей його впровадження в нашій державі.

Окрім екологічних фондів у забезпеченні фінансування природоохоронних заходів у Польщі приймає участь держава шляхом перерозподілу коштів через державний бюджет. Тобто в країні існують ряд екологічних податків та платежів.

Національний фонд охорони навколишнього середовища та водного господарства (НФОНСіВГ) був заснований в результатів системних перетворень у 1989 році. Також були утворені Воєводські фонди охорони навколишнього середовища і водного господарства (ВФОНСіВГ), але статус окремих юридичних осіб дані фонди отримали лише в 1993 р [3].

Створені Фонди утворили єдину систему забезпечення фінансування охорони навколишнього середовища. Шістнадцять Воєводських фондів забезпечують фінансування на регіональному рівні,в той час як Національний фонд стає основним джерелом фінансування заходів на державному рівні. Система, яку утворили Фонди, діє на основі «Спільної стратегії діяльності НФОНСіВГ та ВФОНСіВГ на 2013–2019 роки з перспективою до 2022 року» [4].

Протягом свого майже 30-річного існування Фондам вдалося досягнути сталих доходів, що формуються не тільки за рахунок надходжень екологічних платежів, а й від ефективного управління отриманими доходами та наданні пільгових кредитів.

За період своєї роботи Національним фондом було укладено більше 19 тисяч договорів про дофінансування екологічних проектів, сплачено близько11 млрд. доларів США (33,1 млрд. злотих) на інвестиції, а загальна вартість укладених угод перевищує 44 млрд. доларів США (біля130 млрд. злотих). Також протягом цього періоду дофінансовано екологічні заходи з фінансових засобів Європейського Союзу, що обслуговувалися фондом на суму близько 19,6 млрд. злотих [3].

Система фінансування охорони навколишнього середовища за допомогою Фондів (рис.1) займає стійку позицію у загальному фінансуванні екологічних заходів.

Напрями розвитку Національного фонду (НФОНСіВГ), шляхом затвердження планів і стратегій, визначає Наглядова рада, яка в свою чергу встановлює правила фінансування, затверджує пріоритетні проекти та критерії їх вибору, затверджує бюджет та дофінансування програм, вартість яких перевищує 1 млн. євро у випадку надання кредитів та 500 тис. євро в разі дотації.

Головними напрямами фінансування з НФОНСіВГє наступні: охорона вод, охорона повітря, водне господарство, геологія, гірництво, охорона природи і лісництво, надзвичайні забруднення, науково-дослідні роботи, екологічна освіта [3].

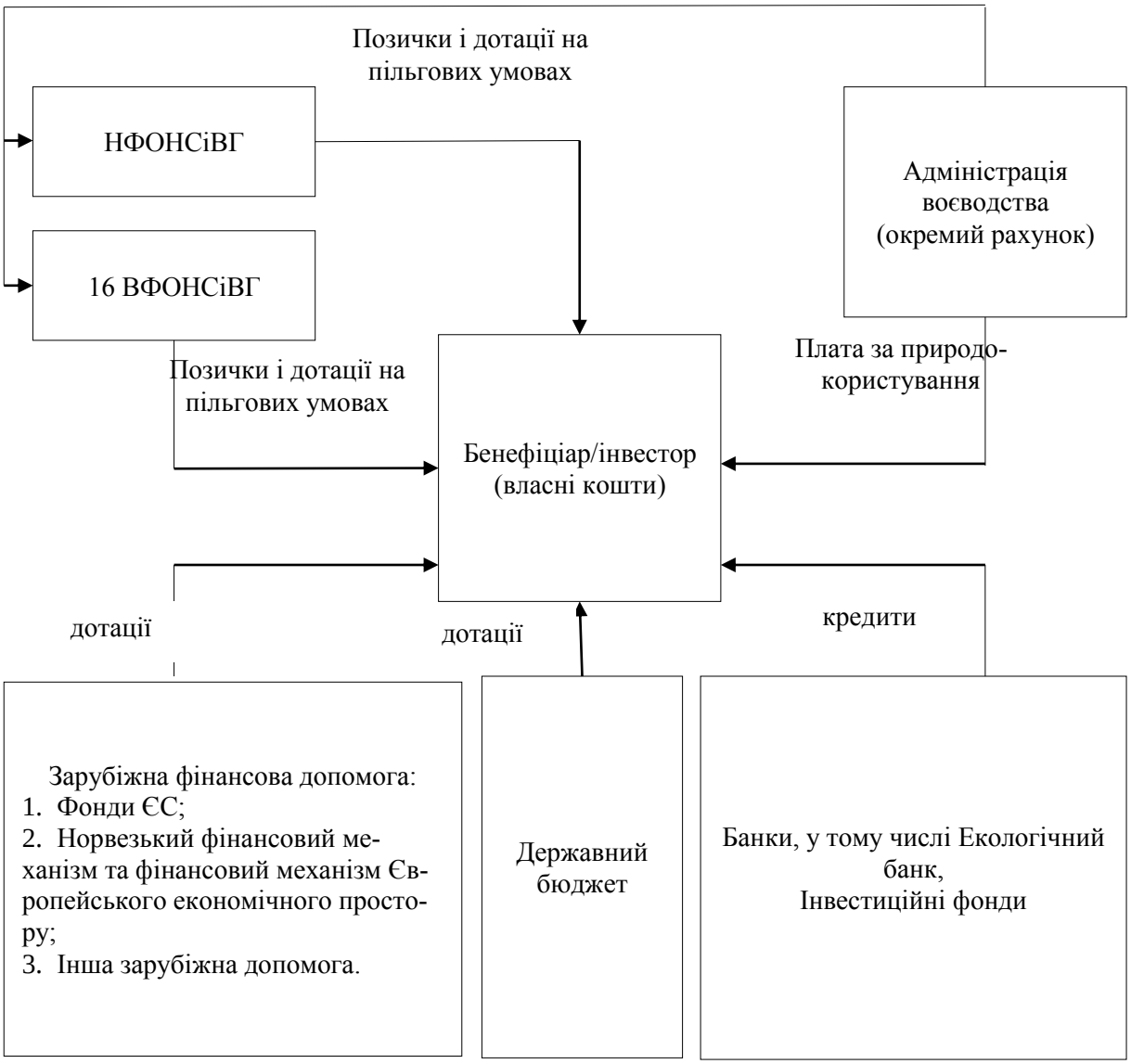

Рис. 1. Система джерел фінансування природоохоронних заходів Польщі

Джерело: побудовано авторами за даними [2].

Національний фонд (НФОНСіВГ)та Воєводські фонди (ВФОНСіВГ) провадять самостійну фінансову діяльність відповідно до Закону Польщі «Про охорону навколишнього середовища» [5] та мають визначені законодавством джерела фінансування, до яких належать як закордонні джерела, так і джерела в межах країни (рис. 2).

Внутрішні (крайові) джерела фінансування Національного та Крайових фондів складаються з платежів за використання навколишнього природного середовища та штрафів за порушення еколо-

гічного законодавства. До них належать: за забруднення повітря; за стокові води; використання корисних копалин та ресурсів; призначення на інші цілі сільськогосподарських і лісових угідь; складування відходів.

Рис. 2. Внутрішні (крайові) та зарубіжні джерела фінансування фондів охорони НПС Польщі

Джерело: побудовано авторами за даними [2].

Розмір зазначених платежів встановлюється Міністром навколишнього середовища кожного року. Оплати вносяться до Воєводських та Маршалківських управлінь та згодом перераховуються до Фо-

ндів в розмірах, що визначаються Законом Польщі «Про охорону навколишнього середовища»[5].

Вагому позицію в доходах НФОНСіВГ та ВФОНСіВГ займають відсотки, які отримані від надання кредитів бініфіцієнтам, що реалізують екологічні проекти та програми, які підлягають під фінансування Фондів. Додатковим джерелом доходів виступають прибутки від продажів лімітів на викиди парникових газів та інших забруднюючих субстанції. Дані кошти надходять на так званий «кліматичний рахунок». Іншим додатковим джерелом доходів зазначених фондів є експлуатаційні та концесійні сплати, які вносяться на підставі геологічного та гірничого законодавства. Такі доходи зараховуються наокремий рахунок та можуть бути використані тільки на фінансування заходів, пов'язаних з гірництвом та геологією [2].

Важливою складовою фінансування природоохоронних заходів у Польщі є екологічне оподаткування. Світовий досвід екологічного регулювання показує, що для захисту інтересів громадян та національних виробників світова спільнота намагається скоординувати свої дії в сфері екологічного оподаткування. На сьогодні в країнах-членах ЄС та ОЕСР широко застосовується понад 520 різновидів екологічних податків, які стимулюють суб'єктів підприємницької діяльності зменшувати викиди забруднюючих речовин [6].

Так, наприклад, у Польщі стягуються наступні екологічні податки:

– плата за забруднення водних об'єктів (розмір плати залежить від обсягів та виду забруднюючих речовин, що скидається у водні об'єкти);

– плата за продукцію, яка не відповідає певним екологічним стандартам;

– податок за розміщення відходів на полігонах;

– податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (встановлюється в результаті здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферу. Його розмір залежить від обсягів та виду такої забруднюючої речовини) [6].

Про важливість сплати екологічних податків свідчить їх відсоток у ВВП країни (рис. 3), який за період 2012-2016 років коливався в

межах 2,41-2,72 %. Значу частину екологічні платежі займають у загальних податкових надходженнях від 7,55% у 2013 році до 8,21% у 2015 роках.

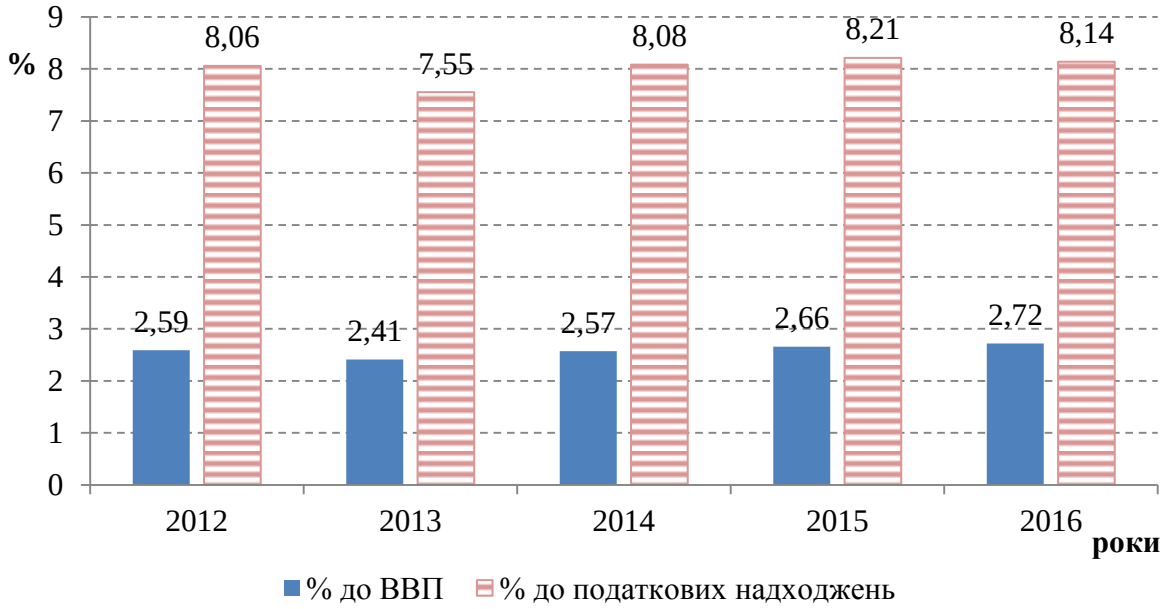

Рис.3. Надходження екологічних платежів до бюджету Польщі, 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано та побудовано авторами за даними [7].

Однак, якщо порівняти ВВП на душу населення України з ВВП на душу населення Польщі, то даний показник в Україні менший майже в 2,5 рази (в Україні – 7485 дол. США, в Польщі – 18688 дол. США) [8, с.87]. Тому, враховуючи досвід Польщі та значні відмінності макроекономічних показників між країнами, що досліджували, необхідним, на нашу думку, є вдосконалення джерел фінансування природоохоронних заходів з метою наближення України до рівня розвитку європейських країн.

Висновки. Так, на основі здійсненого дослідження досвіду Польщі щодо джерел фінансування природоохоронних заходів можемо зробити висновок, що для нашої держави можливі наступні напрями його використання:

– налагодження співробітництва між фондами України та Польщі з метою обміну практики пошуку джерел фінансування, а також знаходження можливостей щодо реалізації спільних екологічних програм та проектів;

– впровадження фінансових інструментів, що використовують досліджені фонди в Польщі для фінансування природоохоронних заходів в Україні;

– створення та діяльність фондів охорони навколишнього середовища на основі нормативно-правової бази Польщі;

– використання економічного механізму, на якому побудовані фонди в Польщі за основу для створення подібного механізму для фондів в нашій державі;

– активне впровадження екологічного оподаткування та використання коштів від нього на цільове фінансування природоохоронних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кужелєв М. О. Державна фінансова політика в сфері охорони навколишнього природного середовища: зарубіжний і національний виміри / М.О. Кужелєв, О.В. Новицька // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 28(1). – С. 189-197. – Режим доступу: http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/8989898989/1624/Verstka_28_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=189

2. Авдющенко А.С. Фонди охорони навколишнього середовища в системі фінансування природоохоронних заходів Польщі / А.С. Авдющенко // Економічний вісник Національного гірничого університету. –2014. – №3. – С.87-96.

3. Odnawialneźródłoekorozwoju. Zmienilismy i zmieniamyPolskę (NarodowyFunduszOchronyŚrodowiska i GospodarkiWodnej 1989–2014),Warszawa 2014.[Zasóbelektroniczny]. – Trybdostępu:http://www.nfosigw.gov.pl/.

4. WspólnastrategiadziałaniaNarodowegoFunduszu i wojewódzkichfunduszyochronyśrodowiska i gospodarkiwodnejnalata 2013-2019 z perspektywądo2022roku. Warszawa, czerwiec 2012.[Zasóbelektroniczny]. – Trybdostępu: http://www.nfosigw.gov.pl/.

5. Prawopolskie «O ochronieśrodowiska» 27.04. 2001 r. [Zasóbelektroniczny]. – Trybdostępu : http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails. xsp?id=WDU20010620627.

6. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення / О.Є. Найденко // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 627-633.

7. Офіційний веб-сайт Eurostat / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat.

8. Мельник В.М. Фіскальний механізм забезпечення соціального розвитку України: монографія / В.М. Мельник, І.Г. Канцур, М.М. Мельник. – Тернопіль: ФОП Осадца В.М., 2017. – 200 с.

Денисюк Владислав В'ячеславович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Грушева Алла Андріївна,
к.пед.н., доцент

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ ПРОЕКТНОГО УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Анотація. У статті визначено значимість проектного управління , що охоплює практично всі соціально-економічні сфери держави, проаналізовано розподіл об'ємів фінансування реалізації проектного фінансування по регіонах світу та тенденції процесів проектного управління вітчизняної телекомунікаційної сфери

Ключові слова: *проект, проектне фінансування, телекомунікаційна сфера.*

Постановка проблеми. Ринок проектного управління є одним із важливих напрямів економіки. Адже цей ринок вирішує широке коло соціальних та економічних питань: великі обсяги проектів забезпечують економічний ефект на рівні прямого росту ВВП, збільшення конкурентоспроможності економіки, надання суспільству доступу до інформаційних ресурсів. Це питання набуває актуальності, оскільки тенденції процесів проектного управління телекомунікаційної сфери динамічно розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі багато робіт присвячено вітчизняним процесам проектного управління, зокрема слід відзначити праці: Р. Аксельрода, С. Бушуєва, Н. Бушуєвої, М. Гусятинського, І. Кононенка, Л. Кобилянського, Б. Коско, Є. Корноушенко, О. Кулінича, В. Ліщинської, А. Мазаракі, В. Максимова, В. Прангішвілі, В. Силова, А. Халецької, а також Д. Де Карло, Г. Дітхелма, Г. Карцнера, А. Кофмана, Т. Сааті, Л. Заде, М. Свамі, К. Тхуласираман, Ю. Теслі, О. Тімінського та ін.

Метою статті є гармонізація процесів управління проектами на основі синергетичних ефектів та перспектив їх розвитку в Украї-

їні, зокрема проектного управління вітчизняної телекомунікаційної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проекти складаються з процесів. Процес – це сукупність дій, що приносить результат, а процеси проекту звичайно виконуються людьми. Сучасне управління проектами – це своєрідний світ, де працює велика кількість фахівців: достатньо сказати, що тільки в європейську асоціацію управління проектами (IPMA) входять всі без винятку європейські країни. Україна також присутня в цьому світі, однак ще недостатньо ефективно використовує на практиці цю потужну систему.

Серед багаточисельних прикладів проектного управління, об'єктом

нашого наукового пошуку стала вітчизняна телекомунікаційна сфера, оскільки в Україні зв'язок вважається найбільш стійким сектором економіки.

Генеральною метою розвитку телекомунікаційної сфери (ТС) є сприяння до перетворення українського суспільства у високорозвинене постіндустріальне "електронне" суспільство.

Основними завданнями – посилення ролі телекомунікацій у забезпеченні національної безпеки при різних погрозах світового і національного характеру; забезпечення інтеграції української телекомунікаційної інфраструктури в міжнародні телекомунікаційні мережі і ринок послуг зв'язку до параметрів «електронного» суспільства [1].

Нині, Україна для підприємств телекомунікацій є величезним ринком, де діє 86 337 суб'єктів господарювання. Вони проводять діяльність у галузі зв'язку та телекомунікацій, в якій працює більше 298 000 осіб(13% від сфери послуг). Станом на 29.01.2016 реєстр операторів, провайдерів телекомунікацій налічує 4851 суб'єктів господарювання. Загальний обсяг доходів підприємств, що реалізують свою діяльність за напрямом зв'язок та інформатизація дає понад 21% доходу від сфери послуг по всій країні [3, с. 5]. Основними ринками на яких працюють підприємства телекомунікацій, є мобільний зв'язок, комп'ютерний зв'язок, телефонний фіксований зв'язок тощо [4, с. 67].

Розглядаючи загальну ситуацію процесу проектного фінансу-

вання в Україні, варто констатувати, що не зважаючи на потенціал його розвитку, низьку конкуренцію на ринках України та вигідне географічне розташування, ринок проектного фінансування продовжує охолоджуватись. Цьому сприяє низка об'єктивних макроекономічних факторів: збитки, які несуть підприємства, згортання своєї діяльності основними провайдерами фінансових ресурсів у сфері проектного фінансування, ростом ризиків, військовими діями тощо.

Таким чином, характеризуючи стан проектного фінансування в Україні, нашу увагу привертає сектор телеконікацій, який ми вже вивчали в 9, де особливий наголос було зроблено на причинах падіння даного ринку, зокрема характеристиці мінімізації ризиків за рахунок яких можна очікувати суттєве пожвавлення ринку у цьому сегменті[9].

Гарним досвідом є приклад ефективної роботи мобільного оператору GSMA та консалтингової компанії Deloitte. Крім того, впровадження та вдосконалення підприємствами телекомунікацій мобільних мереж в таких країнах, як Росія, Великобританія та Південна Корея призвело до середнього росту ВВП у розмірі 1,4% на душу населення. Досвід Туреччини та США характеризує показник, який склав відповідно 0,6% та 0,4% ВВП на душу населення. Відтак, можна констатувати, що збільшення об'єму передачі даних мобільних мереж в два рази призводить до росту ВВП на душу населення в середньому на 0,4% для таких країн, як США та 1,4% для України [5].

Маємо переконання, що проектне фінансування в галузі телекомунікацій може стати рушійним джерелом не тільки для відновлювання, але й для росту української економіки. Особливо це актуально на прикладі вже впровадженого 4G зв'язку[6], мультисервісної мережаі зв'язку NGN (*Next Generation Network* – мережа наступного покоління). Це мережа, яка базується на IP-мережі (на відміну від ISDN) і підтримує інтеграцію комунікативних послуг [2].

Не зважаючи на досить складні обставини у фінансовому секторі, що спричинені фінансовою кризою та новими обмеженнями, ринок проектного фінансування в цілому все ж таки демонструє схильність до зростання [7].

На (рис. 1) зображено розподіл об'ємів фінансування реаліза-

ції проектного фінансування по регіонах світу.

Аналізуючи наведені вище дані, варто зазначити, що на територію Східної Європи припадає близько 6% всього обсягу проектного фінансування. Такі показники можна розглядати як досить перспективний ринок для Україну, особливо враховуючи, що Західна Європа займає 2 місце в світі (21%) [6].

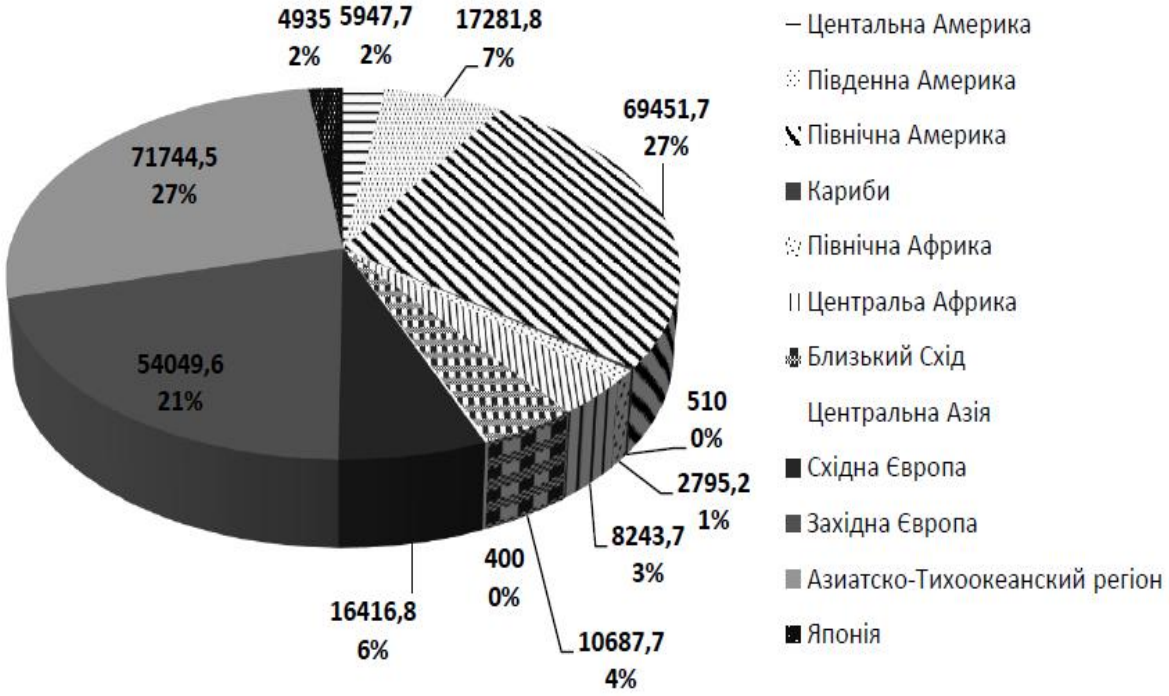

Рис. 1. Обсяги проектного фінансування за регіонами світу станом на 2015 р. (у млн. дол. США) [6].

У інших дослідженнях, до факторів, що виконують ключову роль в оцінці процесу проектного фінансування, можна віднести [8, с.18]:

- стабільність грошових потоків;
- досвідчених інвесторів;
- перевірені технології;
- надійну контрактну й організаційну структури.

Зазначені вище фактори можна вважати універсальними для більшості галузей національної економіки, зокрема й телекомунікацій.

Нагадуємо, що проекти телекомунікаційної сфери ми розгля-

даємо в якості об'єкту проектного фінансування, бо вони характеризуються відносно стабільним попитом на свою продукцію, й за ефективного менеджменту, висококваліфікованих консультантів, забезпеченні надійної контрактної структури можуть мати стабільну динаміку росту грошових потоків.

Згідно з дослідженнями, що були проведені аналітичною компанією «Thomson Reuters», в світовій економіці, станом на кінець 2015 року на підприємства в сфері електроенергетики та нафто-газу припадає більше половини (75%) проектів, що реалізовувалися в 2015 р. (Рис. 2).

Також є висока монополізація ринків, що виступає додатковим чинником, який формує попит на потенційну продукцію.

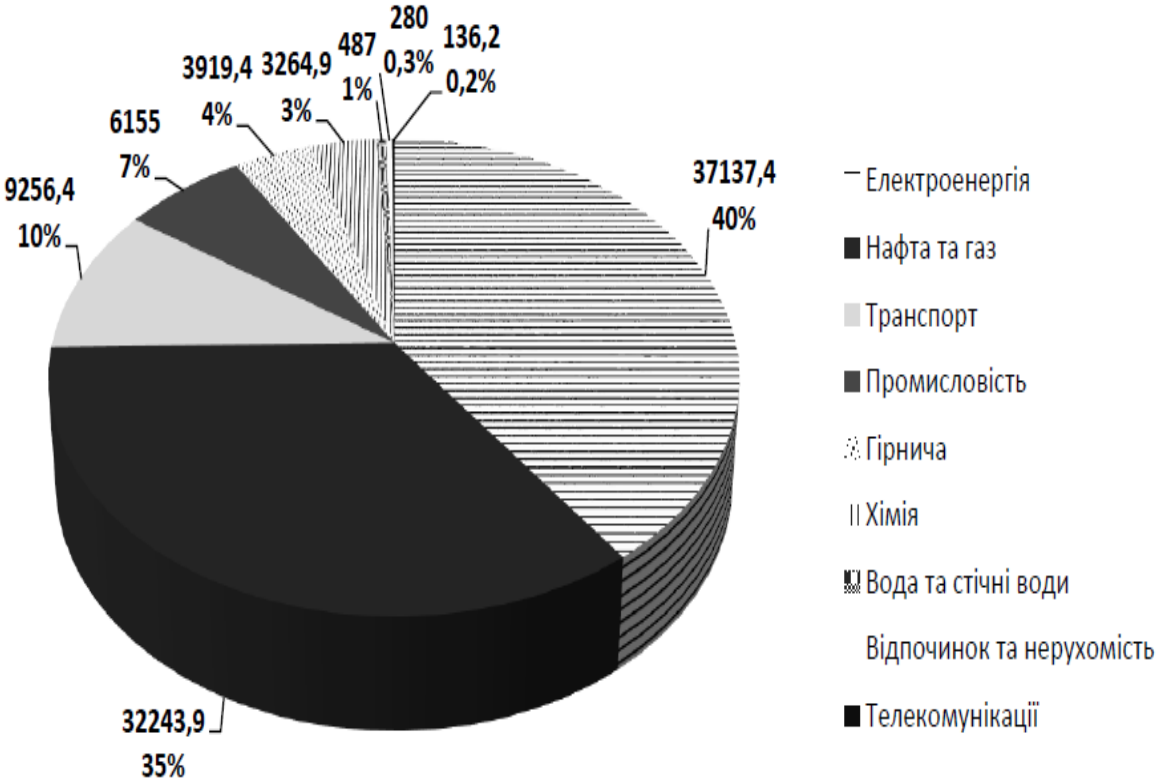

Рис. 2.2. Обсяги проектного фінансування за галузями станом на 2015 р.(у млн. дол. США) [6].

На інфраструктурні проекти припадає близько 10% від загального обсягу,7% на промисловість і лише 0,2% на телекомунікації з загальним об'ємом інвестицій 136 млн. дол. [6].

Порівняно низька доля неенергетичних підприємств у загаль-

ному обсязі проектного фінансування у світовій економіці пояснюється фінансовою кризою, що значно знизила попит на будівництво, машинобудівну продукцію тощо. Проте на тлі різкого знецінення сировинних товарів в цілому можна очікувати на надію значного перерозподілу ринку проектного фінансування у 2017-2018 роках, в тому числі на користь підприємств телекомунікацій.

Висновки. Така ситуація є результатом великих можливостей прогнозування попиту на продукцію та доступу до інформації проектних компаній на ринку телекомунікаційних послуг. Це не тільки запровадження фінансування національних антикризових програм, але і накопиченням підприємствами позитивного досвіду роботи, що дає змогу зменшити негативний вплив інформаційної асиметрії.

Таким чином, аналіз процесу проектного фінансування вітчизняної

телекомунікаційної сфери, дозволяє говорити про Україну, як потенційно привабливого регіону як з точки зору географічного положення, так і з точки зору розвитку телекомунікаційної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко в.г. мережа наступного покоління ngn// радоіаматор.-2005.- №9.-С.56-57.

2. Вікіпедія /[Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/NGN.

3. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації Транспорт і зв’язок України 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/ 5369/r165_dod_2015-03-24.pdf12.

4. Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за січень-вересень [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/ operativ2015/fin/fin_rez/fr_ed/fr_ed_u/arh_fr_edo2015_u.htm.

5. Approval of Channel Plan Likely [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу : http://www.gsma.com/publicpolicy/wp-content/uploads/2012/11/gsma-deloitte-impact-mobile-telephony-economic-growth.pdf.

6. Project Finance Rewier Full Year 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dmi.thomsonreuters.com/Content/Files/4Q2014_Global_Project_ Finance_Review.pdf.

7. Wong Karen Roundtable: Project Finance 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://whoswholegal.com/news/features/article/31583/roundtable-project-finance-2014.

8. Шморгун Ю. В. Специфіка реалізації функцій банку в процесі здійснення проектного фінансування [Електроний ресурс] / Юрій Володимирович Шморгун // Ефективна економіка. – 2013. – № 6. – Режим доступу до журналу : http://www.economy.nayka.com.ua.

9. Денисюк В.В. Курсова робота на тему “Процеси управління проектами”.

Коленко Максим Валерійович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Євтушенко Ганна Іванівна,
к.е.н., доцент кафедри

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ ПРІОРИТЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В БУДІВЛЯХ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ ОТГ ІРПІНЬ

Анотація. *У статті здійснено аналіз реалізації програми пріоритетних інвестицій як важливої складової благоустрою ОТГ Ірпінь, розглянуто можливі джерела фінансування, визначено необхідність моніторингу проектів благоустрою населеного пункту.*

Ключові слова: *благоустрій населеного пункту, фінансування, програма пріоритетних інвестицій, моніторинг проектів.*

Актуальність теми. Благоустрій населених пунктів - основа життєдіяльності людей, їх побуту та існування в цілому. Впровадження енергоефективних та енергозберігаючих комунальних проектів є одним із пріоритетів міста Ірпеня.

Актуальність обраної теми обґрунтовується тим, що важливе місце в управлінні містом належить саме ефективному проектуванню сфери благоустрою. Тобто велика кількість грошових потоків, спрямована на фінансування проектів благоустрою населеного пункту, використовуються не завжди раціонально і не в інтересах більшості.

Виклад основного матеріалу. Проблемами розробки та реалізації проектів та програм займалось багато науковців, які досліджували дане питання досить якісно та глибоко, що дало можливість в повній мірі зрозуміти всю сутність та важливість проектного менеджменту, як одного з ключових елементів управляння певним видом діяльності. Окремі аспекти дослідження висвітлені в працях таких вчених, як: Бушуєв С.Д., Бушуєва Н.С., Бугров О. В., Гусятинський М.В., Ігнатенко О.П., Кужелєв М.О., Ніколаєв В. П., Оберемок І. І., Сігуа В. Т., та інших.

Розробка проектів благоустрою міста здійснюється на основі рішення міської ради, фірмами, що роблять їх за певну винагороду.

Реалізуються проекти спеціально створеною командою фахівців, яка обирається на основі тендерних пропозицій тоді, коли вартість проекту складає більше 1 млн. грн. Головним розпорядником коштів є безпосередньо замовник проекту, тобто міська рада. Управлінням самих робіт займається керівник робочої групи. У структурі фінансових ресурсів вагому частку становлять муніципальні ресурси. Їх фінансовою базою є доходи, надходження до місцевих бюджетів, які активізують господарську діяльність, дозволяють місцевим органам влади розвивати соціальну інфраструктуру [4]. Фінансування проводиться у вигляді видатків з міського бюджету, тому головний управлінець проекту не має можливості контролювати грошові потоки.

Статтею 36 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» визначені положення фінансування заходів з благоустрою населених пунктів. Основними видами фінансування є державний та місцевий бюджети, кошти підприємств і організацій. Кількість коштів та порядок фінансування зазначаються в проектно-кошторисній документації та на основі додатково підписаних договорів. Фінансування проектів благоустрою міста найчастіше проводиться на основі бюджетного фінансування, яке на сьогоднішній день не в змозі в повній мірі задовільнити потреби комунальних підприємств [1].

Існує об’єктивна потреба у реформуванні системи державних фінансів і активізації державних і місцевих органів влади по залученню інвестиційних ресурсів для реалізації комплексу соціально-економічних програм [5].

Стратегії розвитку регіонів можуть передбачати наступні джерела фінансування заходів у сфері житлово-комунального господарства – фінансування заходів у межах діючих державних та регіональних програм, а також проведення реформування структури управління житлово-комунальним господарством, запровадження альтернативних форм надання комунальних послуг на базі підприємств різних форм власності, впровадження в практику недержавних джерел інвестування [3].

Отже, поєднання джерел фінансування дає змогу більш ефективно здійснювати проектні роботи, тому в деяких випадках можна побачити комплексне фінансування, що складається з декількох видів одночасно.

Мета благоустрою Ірпінського регіону полягає у вирішенні спільних проблем мешканців міста та реалізації завдань щодо підвищен-

ня якості життя у громаді.

Виконавчий комітет Ірпінської міської ради представляє міську раду, яка має всю необхідну повноту влади для забезпечення реалізації проектів/програм у місті.

Головне завдання благоустрою - перетворити Ірпінського регіону на комфортне для проживання місто. З метою вирішення проблем місцевого благоустрою до Стратегічного плану розвитку міста включені оперативні цілі - проекти, які націлено на об'єднання зусиль влади, громади та бізнесу.

Напрям С. «Безпечне, комфортне та енергоефективне місто» плану розвитку м. Ірпінь, реалізація якого потребує розробки чисельних проектів, спрямованих на благоустрій територіальної громади, зокрема: поліпшення утримання доріг, збирання і вивезення сміття, реконструкції мереж водопостачання та водовідведення, утримання житлового фонду, технічного обслуговування та використання енергоощадних технологій, один із базових в стратегії розвитку міста[6].

Питаннями спільної зацікавленості для розвитку інженерної інфраструктури міста є впровадження енергоефективних комунальних проектів**.**

Енергоефективність та енергозбереження в комунальному секторі є одним із пріоритетів міста Ірпеня, як це визначено програмою соціально-економічного розвитку на наступний 3-річний період, а також, відповідними цільовими програмами.

План заходів з енергозбереження м. Ірпеня і підпорядкованих населених пунктів на 2016-2020 рр. визначає такі першочергові заходи для бюджетних установ: утеплення будівель; заміна старих вікон; утеплення дахів, підвальних приміщень та фасадів; 100% впровадження енергозберігаючих ламп [6].

Проведений аналіз організаційної структури м. Ірпеня для реалізації Програми пріоритетних інвестицій(ППІ) свідчить про те, що:

- організаційній структурі міста не вистачає спеціальних відділів/підрозділів, які несуть повну відповідальність за реалізацію ППІ;

- функції щодо реалізації інвестиційних проектів для бюджетних установ розділені між декількома структурними підрозділами і координуються заступником мера, який відповідає за напрям з надання житлово-комунальних послуг;

- для ефективної реалізації ППІ і мінімізації ризиків, пов'язаних з реалізацією ППІ, рекомендовано було створити Групу з реалізації

ППІ з розширеними обов'язками/повноваженнями. Створення такої групи та підготовку її співробітників було ініційовано містом.

Оцінка фінансової ефективності ППІ показала, що:

- Для оцінки фінансової ефективності ППІ і оцінки її впливу на фінансовий стан м. Ірпеня використовувалась підготовлена консультантом модель дисконтованих потоків грошових коштів. Усі розрахунки грошових потоків для ППІ ґрунтуються на результатах технічної оцінки будівель громадських закладів м. Ірпеня і підпорядкованих населених пунктів. ППІ охоплює 21 заклад (школи, дитячі садки, будинки культури, центри розвитку молоді та лікарні).

- Внаслідок реалізації ППІ може бути досягнуто скорочення в 1,8 разів бюджетних витрат на послуги централізованого теплопостачання, електроенергію і природний газ для включених до складу ППІ бюджетних установ.

Структура фінансування, що передбачає покриття 20% вартості ППІ за рахунок гранту Фонду Е5Р, 20% - за рахунок співфінансування ППІ м. Ірпенем і 60% - за рахунок кредиту НЕФКО, розглянута як базовий сценарій [7].

Без залучення для часткового фінансування ППІ коштів гранту програма не є фінансово ефективною. У разі фінансування 20% вартості ППІ за рахунок гранту програма є фінансово ефективною як на рівні проекту в цілому з ВСД 12,4%, простим періодом окупності 10,3 роки і дисконтованим періодом окупності 13,9 років, так і для м. Ірпеня з ВСД 16,8%, простим періодом окупності 11,8 років і дисконтованим періодом окупності 14,6 років, якщо місто профінансує 20% вартості ППІ.

Протягом усього розрахункового періоду (до 2040 року) загальні вигоди для м. Ірпеня, за прийнятих у розрахунках припущень, перевищать загальні витрати у 2,7 разів. Вигоди від реалізації ППІ будуть отримані у результаті зменшення споживання комунальних послуг і енергоносіїв бюджетними установами чиї будівлі включені до складу ППІ [7].

Висновки. Дослідження механізму управління проектами благоустрою у житлово-комунальному господарстві, зокрема прогнози і наслідки для бюджету Ірпеня реалізації Програми пріоритетних інвестицій, дозволило визначити основні проблеми що перешкоджають їх впровадженню та окреслити наступні шляхи удосконалення:

-залучати приватні інвестиції та співпрацю з міжнародними фінансовими установами;

-посилити державний, самоврядний і громадський контроль у сфері благоустрою населених пунктів і зокрема контроль за реалізацією проектів в цілому;

- притягувати до відповідальності (згідно закону) особи, винні у: проектуванні об'єктів благоустрою населених пунктів з порушенням затвердженої в установленому законодавством порядку містобудівної документації та державних будівельних норм;

У ході моніторингу проектів благоустрою населеного пункту повинні вирішуватися наступні завдання:

-оцінка ступеню досягнення прогресу за проектними напрямами; виконання стратегічних та оперативних цілей, надання інформації для уточнення та корегування цілей;

-підтримка в робочому стані структури проектного планування.

Отже, без системного управління розробкою і реалізацією програм благоустрою населеного пункту, впровадження ефективних проектів не можливе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про благоустрій населених пунктів: Закон України (№ 28.07 від 06.09.2005) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/ laws/show/2807-15;

2. Бушуєв С.Д., Бушуєва Н.С., Головні тренди розвитку методологій управління проектами // Управління проектами: стан та перспективи, 14-а Міжнародна науково – практична конференція, Миколаїв, НУК, 11-14 вересня 2018 р., с. 25. Режим доступу: http://www.nuos.edu.ua/

3. Гусятинський М.В. Фінансування регіонального розвитку: стратегія і методи. Монографія / [В. П. Ніколаєв, Н. А. Гусятинська, В. І. Куценко, Г. І. Євтушенко, М. В. Гусятинський, Т. В. Ніколаєва, Т. А. Коляда, Т. В. Лобунець]; за ред. д.е.н., проф. В.П. Ніколаєва. – Ірпінь: НУДПСУ, 2015. – С.47.

4. Євтушенко Г.І., Можливості фінансової децентралізації для розвитку системи підготовки управлінських кадрів / Г.І.Євтушенко// Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України : зб. матер. міжн. наук.-практ. конф., м. Ірпінь, 20-22 березня 2018 року / Держ. фіскальна служба України, Ун-т держ. фіскальної

служби України, ННІ фінансів, банківської справи [та ін.]. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. – С.119-121.

5. Кужелєв М. О. Регіональні інвестиційні програми як фінансовий інструмент стимулювання регіонального розвитку / М. О. Кужелєв, А. В. Нечипоренко // Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України : зб. матер. міжн. наук.-практ. конф., м. Ірпінь, 20-22 березня 2018 року / Держ. фіскальна служба України, Ун-т держ. фіскальної служби України, ННІ фінансів, банківської справи [та ін.]. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. – С. 135–137.

6. Стратегічний план економічного розвитку Ірпінського регіону на період до 2020 року// Офіційний сайт Ірпінської міської ради https://imr.gov.ua.

7. Техніко-економічне обґрунтування підвищення енергоефективності в будівлях бюджетної сфери об’єднаної територіальної громади Ірпінь, // замовник NEFCO, завдання 4: Визначення Пріоритетної інвестиційної програми. – Ірпінь, 2016.

Макітова Діана Андріївна,
студентка групи ММП 17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Гусятинський Микола Володимирович,
к.т.н., доцент, професор

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розкрито сутнісні характеристики процесу управління проектами в розрізі соціального проектування. Вивчено альтернативні шляхи отримання ресурсів фінансування та інших можливостей для ефективної реалізації соціально-економічних проектів органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: *Проект, управління проектами, соціальне проектування, донори, гранти.*

В статье раскрыто сущностные характеристики процесса управления проектами в разрезе социального проектирования. Изучены альтернативные пути получения ресурсов финансирования и других возможностей для эффективной реализации социально-экономических проектов органов местного самоуправления.

Ключевые слова: *проект, управление проектами, социальное проектирование, доноры, гранты.*

The article describes the essential characteristics of the process of project management in the context of social design. The alternative ways of obtaining funding sources and other opportunities for effective implementation of socio-economic projects of local self-government bodies are explored.

Key words: *project, project management, social projecting, donors, grants.*

Постановка проблеми. Зростання ролі регіонів та регіональної економіки потребує ефективних технологій управління проектами органів місцевого самоврядування. Їх діяльність регламентована низкою

нормативних документів, що має реалізувуватися в нормованій площині законодавчого поля. Однак, як показує досвід, на практиці мають місце численні зловживання владою територіальних громад; рішення приймаються не на користь громади; не прозоро виділяється кошти на реалізацію соціальних проектів; обмежено доступ до публічної інформації тощо. Разом з тим варто відмітити й позитивні результати роботи органів місцевого самоврядування, зокрема в управлінні соціально-економічними проектами, що в умовах децентралізації розробляються та реалізовуються на користь територіальних громад. Це пов'язано з тим, що Положення Концепції реформування місцевого самоврядування в Україні та інших законодавчих актів, що розкривають механізм її реалізації, передбачають не тільки збільшення повноважень громад та органів місцевого самоврядування, а й акцентування уваги на їхній відповідальності за соціально-економічний розвиток територій. За таких умов застосування технологій проектного менеджменту, пошук джерел та можливостей розвитку є життєво необхідним для існування та якісної життєдіяльності громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління проектами є предметом наукових досліджень багатьох українських науковців, зокрема: Боковикова Ю.В., Бутко М.П., Глубоченко К.О., Довгань Л.Є., Медведєва О.М., Мельник В.І., Микитюк П.П. Мохонько Г.А., Малик І.П., Мурашко М.І., Олійченко І.М., Рач В.А., Россошанська О.В., Ричкіна Л.В., Тарасюк Г.М., Фесенко Т.Г., Шумська Г.М. та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення діяльності органів місцевого самоврядування необхідно широко застосовувати методологію управління проектами. У закордонній та вітчизняній літературах існує багато визначень терміну «проект», що є наслідком існування різних методологічних підходів.

Нам подобається визначення А.О. Чемерис, який розглядає проект як цілісний комплекс логічно-структурованих взаємопов'язаних одиниць, що здійснюються за умов обмеження матеріальних, фінансових та інших ресурсів у точно визначені терміни [1].

Цілями проекту можуть висуватися економічні і соціальні результати, наприклад, створення чи реконструкція ринкової та соціальної інфраструктур, вирішення соціальних й екологічних проблем та ін. Фундаментальні цілі, для яких розроблено проект і яких він повинен досягти, передбачає місія проекту.

Розглядаючи проблеми керівництва в управлінні інноваційними проектами і програмами організацій, Ф.О. Ярошенка виокремлює такі основні властивості, притаманні проекту:

1) унікальність місії проекту;

2) тимчасовий характер, позначений певним часом початку і закінчення;

3) невизначеність, що пов'язана зі змінами в оточенні проекту і ризиками [2].

Заслуговують уваги й основні ознаки проекту, які дозволяють менеджерам побачити об'єкти управління та використати необхідний інструментарій для реалізації проекту. До них належать:

1) кількісна вимірюваність;

2) часовий горизонт дії;

3) цільова спрямованість;

4) життєвий цикл;

5) системне функціонування проекту, елементний склад;

6) існування в певному зовнішньому середовищі, елементи якого мають значний вплив на проект [3].

Отже, з'ясувавши, що проект – це унікальне починання, яке інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя, вважаємо за необхідне розкрити суть поняття «управління проектом».

Нині, управління проектами — це процес управління командою, ресурсами проекту за допомогою спеціальних методів та прийомів з метою успішного досягнення поставленої мети. Методологія проектного менеджменту передбачає розробку, реалізацію та розвиток проекту як складної системи, що функціонує у постійно змінюваному зовнішньому середовищі [4].

Боковикова Ю.В. у своїй науковій праці справедливо зазначає, що зміст діяльності органу місцевого самоврядування відповідно до проекту включає: задум, ідею (проблема, завдання), засоби їх реалізації (вирішення проблеми) та результати, що здобуваються в процесі реалізації проектів.

Враховуючи обмеженість бюджетних коштів, важливим напрямком роботи органів місцевого самоврядування, підприємств та установ комунальної власності повинна стати робота націлена на пошук позабюджетних джерел фінансування.

Аналіз міжнародного досвіду проектної діяльності показує, що в багатьох розвинених країнах світу одним з важливих завдань органів місцевого самоврядування є спрямування роботи на пошук позабюджетних альтернативних джерел фінансування. Найбільш поширеною формою фінансування проектів є налагодження співпраці з міжнародними фондами, донорськими організаціями, програмами та грантами.

Відомо, що донори – це міжнародні організації, державні установи, комерційні структури, громадські некомерційні організації (релігійні, наукові тощо), приватні благодійні фонди або приватні особи, що надають громадянам та організаціям на некомерційній безповоротній основі необхідні додаткові ресурси різного виду, на цілі, які спрямовані в цілому на благо усього суспільства.

На практиці існує декілька класифікацій донорів, які можна систематизувати наступним чином.

За видами допомоги, що надається, донори поділяються на тих, хто:

- надає гранти;
- виділяє стипендії на навчання;
- здійснює експертну (консультативну) допомогу;
- надає технології, обладнання тощо.

За сферою інтересів донори поділяються на вузькоспеціалізовані (здійснюють підтримку в чітко визначених сферах діяльності, наприклад, Всесвітній фонд боротьби зі СНІДом, Глобальний екологічний фонд) та універсальні (пріоритетами діяльності яких є різноманітні суспільні проблеми).

За територіальними межами дії донорів бувають національними та міжнародними. За джерелом капіталу можна виділити такі основні групи міжнародних донорів, які доступні для здобувачів з України: міждержавні організації, урядові, суспільні та корпоративні донори.

Як бачимо ключові поняття з фінансування проектної діяльності дуже схожі за змістом. Так, поняття «грант» також трактується як безоплатна цільова субсидія, що надається на конкурсній основі організації, ініціативній групі або індивідуальній особі для реалізації заявленого проекту в тій чи іншій сфері діяльності. Або як благодійний внесок чи цільове пожертвування, надане фізичними і юридичними особами в грошовій і натуральній формах [5].

Отримання гранту можливе виключно за результатами участі у грантових програмах-конкурсах, з дотриманням усіх поставлених умов, оголошених в участі. Кошти можна отримати тільки у випадку перемоги в конкурсі.

На відміну від позики грант не потрібно повертати, що безумовно є економічно вигідним для органів місцевого самоврядування.

Не можна оминути увагою й благодійні фонди. Вони є дуже поширеним джерелом додаткових ресурсів неприбуткових організацій та соціально-значущих проектів, крім того, є благодійні фонди, які надають допомогу у вигляді грантів.

Термін «фонд» (англ. - fund) означає суму коштів, заощаджених або приготованих для виконання конкретних визначених цілей і завдань. Фондами можуть бути державні установи різних країн, міжнародні організації, приватні благодійні фонди, комерційні структури, релігійні, наукові та інші громадські некомерційні організації, які володіють первинним капіталом (або вкладом), та надають підтримку або допомогу в благодійній, освітній, культурній, релігійній та інших видах діяльності, що приносить користь громадськості, та фінансує в першу чергу інші некомерційні організації.

Висновок. Таким чином, розуміння значення, суті та методології управління проектами, а також пошук позабюджетного альтернативного фінансування та його раціональне використання забезпечить підвищення ефективності в реалізації проектів та загальній діяльності органів місцевого самоврядування. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі може бути вдосконалення організаційного та інформаційного забезпечення впровадження методології проектного менеджменту органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чемерис А.О. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: Європейський вимір для України. Практичний посібник / Чемерис А.О.; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні - DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80с.

2. Керівництво з управління інноваційними проектами і програмами організацій: Монографія.// Переклад на українську мову під редакцією проф. Ярошенка Ф.О./ К.: Новий друк, 2010 160 с. – Бібліогр.: з 158-160.

3. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Проектний аналіз» для студентів усіхформ навчання // І. В. Струтинська – Тернопіль, ТНТУ ім. І. Пулюя, 2015. – 72 с.

4. Тарасюк Г.М. Управління проектами: Навч. посібник. 3-є вид. — К.: Каравела, 2009. — 320 с.

5. Посібник О.В. Чернявська, А.М. Соколова «Фандрайзинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1640011652741/ ekonomika/fandrayzing.

Мосюк Тетяна Володимирівна,
студентка групи ММП-18-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Супруненко С.А.,
доцент кафедри

ПРОЕКТНИЙ АНАЛІЗ ПРОЕКТІВ І ПРОГРАМ У РОЗРІЗІ МАРКЕТИНГОВОГО АНАЛІЗУ

АНОТАЦІЯ. *У статті розглянуто сутність поняття проектний аналіз, проблеми маркетингового аналізу та шляхи вирішення.*

Ключові слова: *програми, проекти, проектний аналіз, маркетинговий аналіз*

Постановка проблеми. Типовими завданнями маркетингових досліджень є: вивчення характеристик ринку; оцінка потенціалу ринку; аналіз розподілу часток ринку; аналіз збуту; та ін..

У результаті систематизації й узагальнення інформації зазвичай одержують таблиці, діаграми, графіки та інші матеріали, які, на думку маркетолога, допоможуть зрозуміти зміст інформації. Однак найціннішим результатом маркетингових досліджень є аналітична записка, у якій на підставі всебічного аналізу і синтезу зібраної інформації подано інформаційний варіант управлінського рішення. Ґрунтуючись на матеріалах аналітичної записки і зіставляючи їх з наявною власною інформацією та інтуїцією, керівник фірми приймає власне управлінське рішення.

На жаль, багато керівників звикли приймати рішення лише на основі власних умовиводів. Це хибний шлях, що рано чи пізно поставить підприємство в скрутне становище.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу, проблемі маркетингового аналізу проектів і програм приділяли такі вчені: Ф. Котлер, Г. Армстронг, М. Мак-Дональд та Г.Черчилль. Окремі аспекти цього питання висвітлено і в працях, вітчизняних вчених, а саме: Л.В. Балабановою, А.В. Войчаком, Н.О. Голошубовою, В.М. Торопковим, Н.Б. Ткаченко.

Професор В. Решетнікова вважає, що головною проблемою розвитку маркетингу в Україні є те, що споживач з його смаками і

звичками досі залишається за межами уваги маркетологів підприємства; вони рідко проводять дослідження поведінки споживачів. Маркетингові підрозділи досі не мають відповідного статусу і повноважень у структурі управління підприємством.

Метою статті є ознайомлення з поняттям проектного аналізу в розрізі маркетингового аналізу. Оскільки аналіз проектів завжди починається з вузького місця, а в умовах ринкової економіки найменш передбачуваним місцем є реалізація продукції, то маркетинговий аналіз є вирішальним для інвестиційних проектів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сучасної економічної теорії й практики нерозривно пов'язаний з необхідністю аналізу та обґрунтування тих чи інших управлінських рішень, зокрема проектних. Виділення проектного аналізу в окремий напрям прикладної науки було зумовлено насамперед необхідністю системного підходу до підготовки та оцінки проектів. Досвід проектування на всіх його стадіях, накопичений за умов адміністративної економіки, базувався на принципах і методах адміністративно-командної системи і був відірваний від сучасної методології й багатющого інструментарію, що застосовується у світовій економічній науці.

Ефективне використання проектного аналізу в українській практиці управління потребує вірного розуміння його сутності.

Проектний аналіз – це методологія, яку застосовують для визначення, порівняння та обґрунтування альтернативних управлінських рішень і проектів, що, в свою чергу, дає можливість здійснювати вибір і приймати вивірені рішення в умовах обмеженості ресурсів[1].

Сучасна практика управління економічним розвитком країни дозволяє використовувати проектний аналіз для раціоналізації розподілу національних ресурсів.

Ефективність діяльності підприємств у довгостроковому періоді, забезпечення їхнього розвитку і підвищення конкурентоспроможності визначається насамперед успішністю їхньої інвестиційної діяльності. Одним з напрямків цієї діяльності є інвестування в реальні проекти, а оцінка його доцільності здійснюється на основі проектного аналізу. Проектний аналіз використовується також у сучасній практиці управління економічним розвитком країни, регіону, району, населеного пункту для раціоналізації розподілу національних ресурсів. З

огляду на багатоплановість, широту джерел фінансування різноманітних проектів і програм виникає нагальна потреба в опануванні світового досвіду розробки та впровадження проектів.

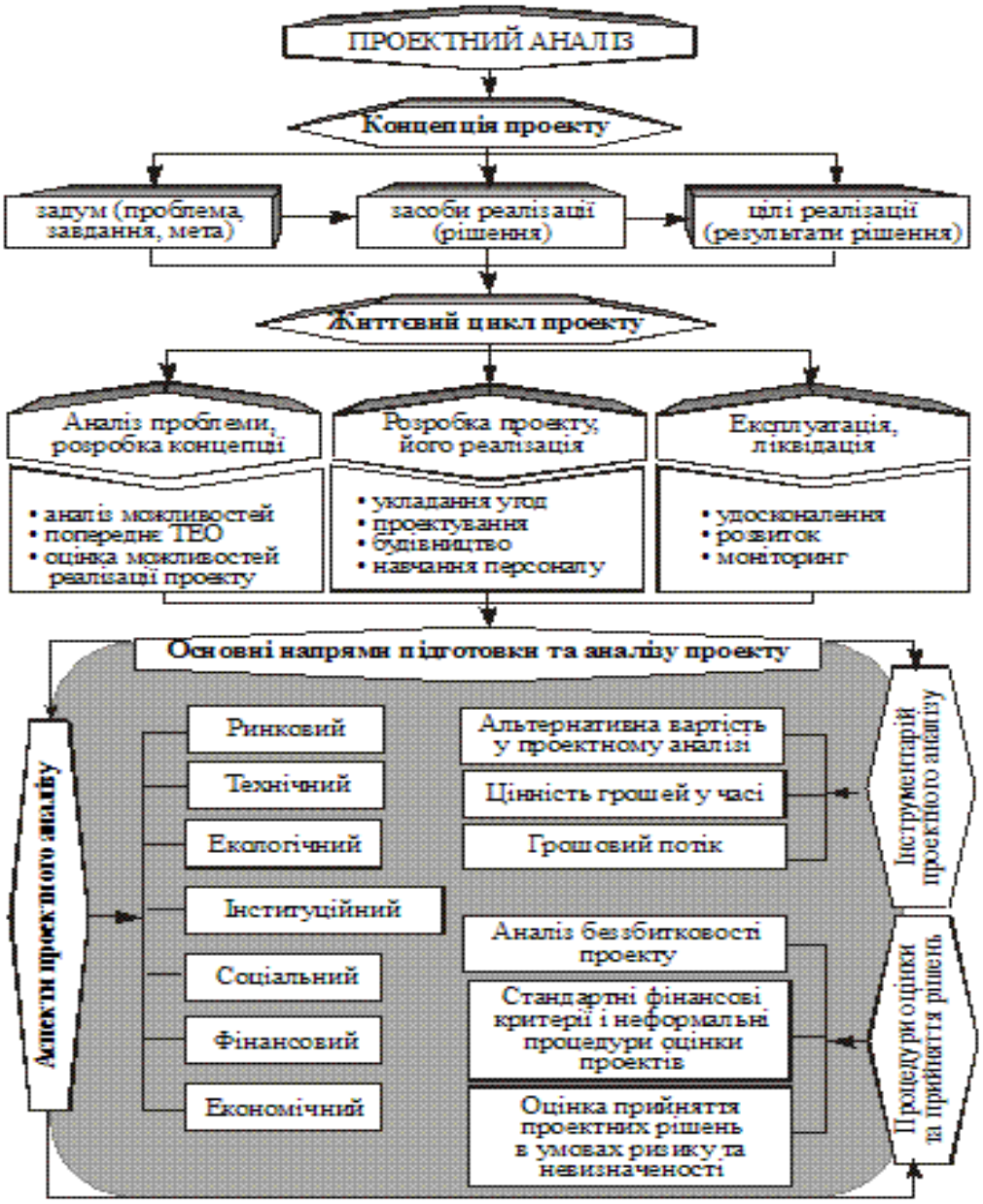

Рисунок 1. Сутність проектного аналізу[1]

Концепція проектного аналізу є набором методичних принципів, які визначають послідовність збору та способи аналізу даних, методів визначення інвестиційних пріоритетів, способів урахування широкого кола аспектів до прийняття рішень про реалізацію проекту.

Одним з головних завдань проектного аналізу є встановлення цінності проекту, яка визначається різницею його позитивних результатів та негативних наслідків. За такою оцінкою проекту виникають

ускладнення, пов’язані, по-перше, з різним часом отримання вигід та здійснення витрат, по-друге, кількісним та якісним вимірами реальних результатів проекту.

Проектний аналіз надає можливість перегляду значущості різних аспектів та їх впливу на результати проекту. Тому роль аналітика досить часто виходить за межі аналізу проекту і його зусилля спрямовуються на розкриття економічних, екологічних та соціальних проблем, наявних у суспільстві на певному етапі.

Сферами використання принципів проектного аналізу є: визначення довгострокових цілей інвестиційної діяльності, виявлення і розрахунок на основі об’єктивної й комплексної інформації проектних вигод і витрат, оцінка ефективності участі в проекті для всіх зацікавлених у ньому груп, виявлення ризиків та їх мінімізація, оцінка наслідків проекту, особливо соціально-економічного характеру тощо. Проектний аналіз може розглядатися як перевірений часом міжнародний стандарт в області підготовки простих і складних інвестиційних проектів, що дозволяє здійснити при необхідності процес доведення бізнес-ідеї до бізнес-плану інвестиційного проекту, його реалізації й контролю за результатами. Виділяють декілька аспектів проектного аналізу, які ми й розглянемо у розділі [2].

Метою маркетингового аналізу інвестиційного проекту є оцінка інвестицій з погляду перспектив кінцевого ринку щодо продукції або наданих послуг.

Завданням маркетингового аналізу є дослідження ринку, а метою – визначення можливих обсягів реалізації проектної продукції, товарів, послуг.

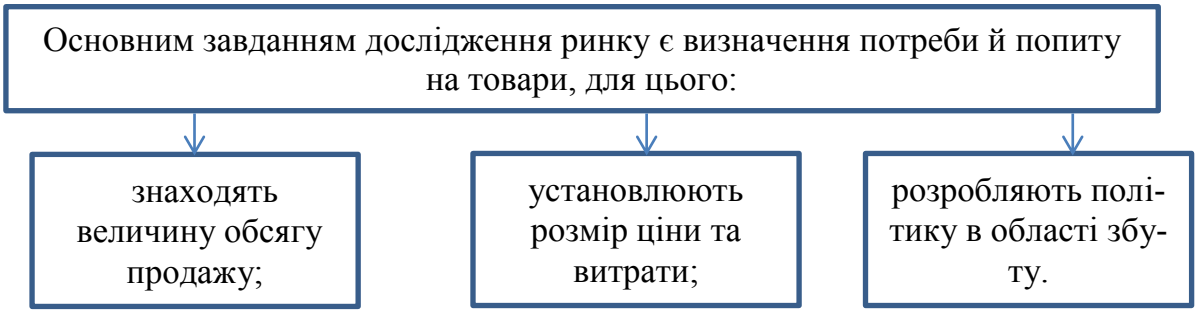

Рисунок 2. Заходи визначення потреби й попиту на товари
Джерело: складено автором на основі даних [3]

Особливу увагу слід приділити визначенню попиту на продукцію.

Для розв'язання цих завдань використовують ефективні підходи до оцінки ціни, попиту й пропозиції.

Маркетинговий аналіз є важливою складовою комерційного аналізу проекту, тому він повинен враховувати, що орієнтація на ринок збуту є важелем маркетингової стратегії управління інвестиційним проектом.

Від вказаних факторів залежить величина ціни, прибуток підприємства, обсяг продаж[3].

Маркетинговий аналіз використовує безперервне збирання й опрацювання інформації щодо стану певного ринку, а також підготовку й корегування прогнозів ринкових факторів відповідно до зміни ринкової ситуації.

Система маркетингової інформації складається з чотирьох допоміжних систем:

- внутрішньої звітності;
- збирання зовнішньої інформації;
- маркетингових досліджень;
- аналізу інформації.

Маркетингові дослідження передбачають точне формулювання завдань проекту і визначення цілей маркетингових досліджень.

Система аналізу інформації полягає в опрацюванні даних , які дають можливість пошуку шляхів вирішення проблем реалізації проекту [1].

Втілення в життя маркетингових заходів проекту полягає в стратегічному плануванні, плануванні маркетингу, організації контролю й ревізії маркетингу.

Висновки. Проектний аналіз — це методологія, яка застосовується для визначення, порівняння та обґрунтування альтернативних управлінських рішень і проектів, що дозволяє, в свою чергу, здійснювати вибір і приймати вивірені рішення в умовах обмеженості ресурсів. Маркетингові дослідження здійснюються на основі стратегічних планів, метою яких є створення і підтримка стратегічної відповідності між цілями проекту і його маркетинговими можливостями з урахуванням оперативних деталізованих планів маркетингу. План маркетингу містить чітко виражену цінову політику й аналіз очікуваних обсягів продажів продукції проекту, обґрунтування методів її просування на ринок, проведення рекламної кампанії.

Для забезпечення функціонування проекту або програми, необхідно враховувати маркетинговий аналіз. Він повинен включати аналіз споживачів і конкурентів. Аналіз споживачів покаже споживчі запити, потенційні сегменти ринку і характер процесу покупки. При цьому проводиться детальне дослідження ринку.

Крім того, необхідно провести аналіз основних конкурентів у рамках ринкової структури та інституціональних обмежень, що впливають на неї. На основі результатів маркетингового аналізу розробляється маркетинговий план.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтернет ресурс. Режим доступу: https://pidruchniki.com/12631113/ ekonomika/marketingoviy_anali

2. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://moyaosvita.com.ua/marketing/ marketingovij-analiz/

3. Інтернет ресурс. Режим доступу: https://pidruchniki.com/87713/ menedzhment/proektniy_analiz_regionalnih_program_proektiv

4. Опорний конспект з дисципліни «Проектний аналіз» для студентів спеціальності 6.050107 „Економіка будівництва”. Укладач: Л.Г.Чеканова. - Харків: ХНАМГ, 2007.- 111 с.

5. Інтернет ресурс**.** Режим доступу: https://pidruchniki.com/ 1502111959360/marketing/sotsialniy_marketingoviy_analiz_proektu

Романюк Іван Миколайович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Євтушенко Ганна Іванівна,
к.е.н., доцент кафедри

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСТА

Анотація. *У статті здійснено аналіз використання проектного менеджменту органами місцевого самоврядування для розвитку міста,розглянуто Стратегічний план економічного розвитку Ірпінського регіону до 2020 року як масштабний проект з його складовими.*

Ключові слова: *проектний підхід, проектний менеджмент, проекти соціально-економічного розвитку міста,фінансові потоки проектів і програм.*

Актуальність теми. Успішно реалізувати соціально економічний проект можна за допомогою проектного підходу. Хоча в розвитку України присутні багато проблем та криз, подолання їх стане можливим тільки при комплексному застосуванні проектів та програм розвитку з залученням спеціальних інструментів проектного підходу.

Оскільки впровадження проектного підходу визнане необхідним, а його ефективність представлена відчизняним досвідом, встановлено, що для реалізації проектів та програм соціально-економічного розвитку не використовують достатню кількість інструментів проектного менеджменту. Саме це робить дану тему актуальною та показує термінову необхідність використання проектного підходу для соціально-економічного розвитку.

Мета. Головною метою статті є дослідження необхідності та доречності впровадження проектного менеджменту для успішної реалізації проектів соціально-економічного розвитку міста органами місцевого самоврядування.

Сутність наукового вивчення проблеми. Дослідженням проектного менеджменту займались досить багато науковців, зокрема: Батенко Л.П., Бабаєв В.М., Бушуєв С.Д., Гусятинський М.В., Загородніх

О.А., Кобилянський Л.С., Костюк Г.В., Ліщинська В.В., Ніколаєв В.П., Ноздріна Л.В., ЯщукВ.І., та ін.

Виклад основного матеріалу. У науковому збірнику статтей **"**Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України" говориться: **"**Сучасна світова конкуренція та глобальні виклики щодо браку природних, фінансових, людських ресурсів спонукають громади міст України шукати нові інструменти для розвитку, використовувати власні переваги та можливості для отримання кращого доступу до ресурсів"[5]. Спрямування бюджетних коштів у вигляді трансфертів (дотацій та субвенцій) призводить до збільшення фінансових ресурсів територіальних формувань, які органи місцевого самоврядування можуть направляти на вирішення різноманітних завдань, зокрема таких як: підтримка суб'єктів господарювання, здійснення капітальних вкладень, фінансування об'єктів освіти. Не менш важливим є ефективне використання як бюджетних, так і позабюджетних коштів. А це можливе, коли фінансуються не заклади чи установи, а спеціальні програми та проекти. Все це потребує – нових управлінських підходів до планування фінансових ресурсів та їх використання; вдосконалення міжбюджетних відносин; визначення ступеня участі основних партнерів у фінансуванні; розробки системи критеріїв та індикаторів, які характеризують стан фінансового забезпечення досліджуваної галузі[5]. Фінансові потоки проектів і програм органів місцевого самоврядування можна розглядати як: "Сукупність заходів, щодо акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів, з метою ефективного використання плану програми або проекту на певних відповідних територіях за для реалізації поставлених цілей"[7].

Планування місцевого економічного розвитку на середньострокову перспективу, яке є результатом роботи різних суб'єктів громади: від виконкому до представників крупних роботодавців міста, дрібного бізнесу, асоціацій підприємців, громадськості та науковців, має стати основою для міських програм розвитку. Таким головним планувальним документом міста Ірпінь визначається «Стратегічний план економічного розвитку Ірпінського регіону до 2020 року». При розробці Стратегічного плану було враховано законодавство України щодо реформування місцевого самоврядування та регіонального розвитку[6].

Необхідність підготовки та затвердження Стратегічних планів викликана зміною соціально-економічної ситуації, як в Україні, так і в області, ухваленням змін до бюджетного та податкового законодавства, яким визначено нові підходи до фінансування проектів та програм регіонального розвитку, а також впровадженням реформ децентралізації влади та місцевого самоврядування.

Стратегічний план далі ми будемо розглядати як Проект, спрямований на місцевий економічний розвиток. Ірпінська міськрада входить до Київської міжобласної, обласної та міжрайонної системи розселення з центром у м. Києві, а сам регіон виступає у ранзі районної (міськрадівської) системи розселення населених пунктів (Гостомель, Коцюбинське і ін.) з центром у м. Ірпінь[8].

Метою Проекту є перетворення Ірпінського регіону на зручне для проживання поселення, з достатнім розвитком інфраструктрних об'єктів, де створено рівні умови для всебічного та гармонійного розвитку людини, з наданням якісних адміністративних послуг, із унікальною історико-культурною спадщиною та національними традиціями українського народу. Саме людина стає центром та пріоритетом економічного розвитку громади на тривалу перспективу.

Обґрунтування положень Проекту „Стратегічний план" здійснено на основі результатів статистичних показників по Україні, Київській області, місту та аналітичної і оперативної інформації управлінь та відділів міськвиконкому, аналітичних досліджень і прогнозних розрахунків, чинних законодавчих і нормативних актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, місцевих органів влади з урахуванням міжнародних правових актів і міжнародних угод[8].

Розпорядженням міського голови Володимиром Карплюком № 318 від 24 листопада 2014 року, з метою розробки Проекту, було затверджено склад Комітету зі стратегічного планування із числа керівників міста, депутатів, фахівців управлінь та відділів міськвиконкому, керівників підприємств та установ, підприємців, представників громадських асоціацій, науковців, освітян, незалежних експертів[6].

Розробка Проекту стала важливим інструментом налагодження партнерства між широким колом підприємств, установ та організацій, щоб сам документ став надбанням усіх зацікавлених сторін, аби згодом було забезпечено суспільну підтримку реалізації заходів та проектів. Підготовче засідання Комітету відбулося 09 грудня 2014 року, на

якому була окреслена методологія процесу розробки Проекту Стратегічного плану, обговорено та затверджено робочий проект на весь період роботи, визначено обсяги необхідної інформації та її джерела для розробки Профілю громади, а також обговорено методи проведення опитування керівників підприємств та підприємців міста.

У процесі розробки Проекту спеціалісти Центру сприяння розвитку міст Асоціації міст України здійснювали методичне забезпечення, експертний аналіз даних і результатів досліджень, отриманих під час здійснення процесу планування, забезпечували надання консультаційних послуг з питань, які належать до усіх аспектів стратегічного планування[8].

Висновки. Зміни,що відбуваються в Україні, не могли не зачепити проектне реформування сфери соціальної політики. Ця сфера, з одного боку, має високу інертність, що обумовлено особливостями функціонування, а з іншого – виявилася найменш адаптованою до корінних змін економічного й політичного життя суспільства.Швидкими темпами відбувається розвиток тих міст, які будують свою діяльність на основі проектного підходу, з використанням принципів проектного менеджменту. Розбудова міст може відбуватися лише завдяки ефективному впровадженню проектів і програм.

Прикладом активного впровадження програм та проектів соціально-економічного розвитку є діяльність міської Ради м. Ірпеня. Планування місцевого економічного розвитку на середньострокову перспективу, яке є результатом роботи різних суб’єктів громади, має стати основою для міських програм розвитку.

Таким головним планувальним документом міста Ірпінь, в якому окреслені проектисоціально-економічного розвитку,є «Стратегічний план економічного розвитку Ірпінського регіону до 2020 року».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв М. В. Управління проектами: навчально-методичний посібник [Текст] / М. В. Афанасьєв, І. В. Гонтарева. – Х.: ВД "Інжек", 2007. – 272 с.

2. Афонин А. М. Управление проектами [Текст]: учеб. пособ. / А. М. Афонин, Ю. Н. Царегородцев, С. А. Петрова. – М.: Форум, 2009. – 184 с.

3. Бардиш Г. О. Проектний аналіз [Текст] : Підручник. - К.: Знання, 2006. - 415 с.

4. Бардиш Г.О. Проектне фінансування [Текст] : підручник / Г.О. Бардиш; М-во освіти і науки України, Львівський банківський ін-т НБУ. - 2-ге вид., стер. - К.: Алерта, 2015. - 464 с.

5. Євтушенко Г.І. Можливості фінансової децентралізації для розвитку системи підготовки управлінських кадрів/ Ганна Євтушенко// Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 березня 2018 р.) - Ун-т державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, 2018. –С.- 121,- 369с.

6. Стратегічний план економічного розвитку Ірпінського регіону на період до 2020 року// Офіційний сайт Ірпінської міської радиhttps://imr.gov.ua

7. Тесля С.М. Сутність та структура фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування/ С.М. Тесля, М.І. Мудрик// Молодий вчений.-2014.- №5(2).- С.16-18.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_5(2)_4.

8. Романюк І.М. Аналіз впровадження соціально-економічних проектів і програморганами місцевого самоврядування/ Курсова робота 2017// Ун-т державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, 2017.

Саган Сергій Юрійович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Канцур Інна Григорівна,
к.е.н., доцент кафедри

ОСНОВНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ПРОЕКТУ

Анотація. *В статті досліджено проект «Реконструкція-термомодернізація будівлі Горщинського ДНЗ «Берізка», здійснено аналіз управління ресурсами даного проекту та побудовано сітковий графік, на основі якого зроблено висновки щодо раціональності розподілу ресурсів. Визначено етапи управління ресурсами проекту.*

Ключові слова. *Проект, ресурси, управління ресурсами, управління проектом, витрати проекту.*

Постановка проблеми. Сьогодні система управління проектами застосовується майже в усіх галузях економіки. На основі апарату теорії управління проектами здійснюється реформування значної кількості галузей національної економіки, реалізація будівельних та виробничих проектів, розробка проектів енергозбереження та раціонального використання ресурсів, а також організація та управління проектами технічного обслуговування та ремонтів обладнання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням необхідності та процесам управління проекту присвячені праці багатьох іноземних та вітчизняних учених, серед яких роботи: А.І. Білоконя, С.Д. Бушуєва, М.В. Гусятинського, І.Г. Канцур, В.І. Чимшир, А.В. Шахова та інші.

Метою статті є дослідження сутності та значення управління ресурсами проекту як фактора ефективності його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Застосування сучасних методологій і стандартів програмного та проектного менеджменту в об’єктах цивільного, промислового і лінійного будівництва в умовах критичної економічної ситуації, жорсткої конкуренції, непо-

стійності настроїв масового клієнта та вимушених критичних змін при реалізації об'єкта є запорукою життєздатності бізнесу та його ефективного розвитку [2].

Як зазначає автор в своїй праці [3, с. 411], здатність успішно управляти проектами – крок до успішного розвитку організацій. Для одних компаній (маркетингові, будівельні тощо) проект – це сутність бізнесу, яким вони займаються, для інших компаній проект – це виникнення нових ідей, розробка нових продуктів, технологій тощо. А закінчення проекту вчасно і відповідно до бюджету – ціль кожного керівника.

Управління ресурсами - одна з головних підсистем управління проектом, яка включає процеси планування, закупівлі, постачання, розподілу, обліку і контролю ресурсів. Основна мета управління ресурсами - забезпечити їх оптимальне використання для досягнення кінцевої мети управління проектом. Управління ресурсами проекту складається з 7 кроків (рис.1).

Важливу роль відіграє етап планування ресурсів проекту, від ефективності якого і залежить вчасне виконання проекту. Не менш важливе значення тут відіграє підтримка як внутрішня (регіональна, державна), так і зовнішня (міжнародна). Тому на етапі планування проекту необхідно виробити механізм підтримки європейської ініціативи експертних знань в цьому напрямку. Проект повинен заохочувати співпрацю з можливими партнерами та аналогічними структурами [4].

Проект «Реконструкція-термомодернізація будівлі Горщинського ДНЗ «Берізка» спрямований на досягнення таких результатів, як: зменшення енерговитратності при експлуатації будівлі; зменшення та оптимізацію використання коштів місцевого бюджету; збереження конструктивних якостей будівлі.

Рис. 1. Управління ресурсами проекту
Джерело: [1].

Витрати проекту «Реконструкція-термомодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка» зображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Витрати проекту «Реконструкція-термомодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка», грн.

Напрям забезпечення	**Загальний обсяг**
Прямі витрати	917133,59
Загальновиробничі витрати	39992,91
Інші будівельні роботи	30715,83
Адміністративні витрати	7809,17

Джерело: побудовано авторами

Проаналізуємо витрати, що необхідно здійснити для успішної реалізації проекту. Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації проекту складає 1218332 грн. (рис. 2).

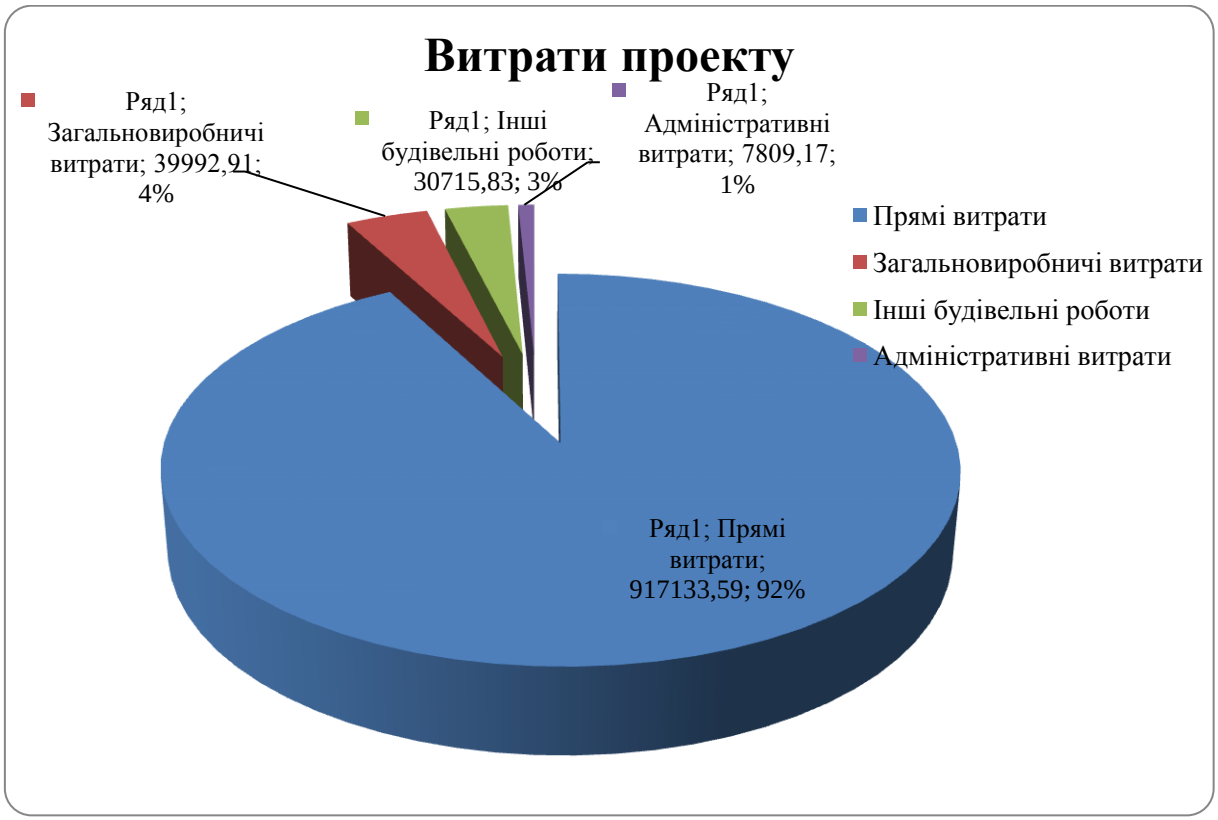

Рис.2. Загальний обсяг фінансових ресурсів проекту «Реконструкція-термомодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка», грн.

Джерело: побудовано авторами

Аналізуючи дані представлені на рисунку, варто зазначити, що загальний обсяг фінансових ресурсів проекту розподілений таким чином, щоб в першу чергу задовольнити такі напрями:

— 92% - прямі витрати (покрівля, теплоізоляція перекриття, заробітна плата);

— 4% - загальновиробничі витрати;

— 3% - інші будівельні роботи, що включають вогнезахист;

— 1% - адміністративні витрати (кошти на покриття ризиків, податки, збори, обов’язкові платежі).

За допомогою методу критичного шляху ми визначили причинно- наслідкові зв’язки між виконуваними роботами та визначенням дій, які є критичними чи другорядними (рис. 3).

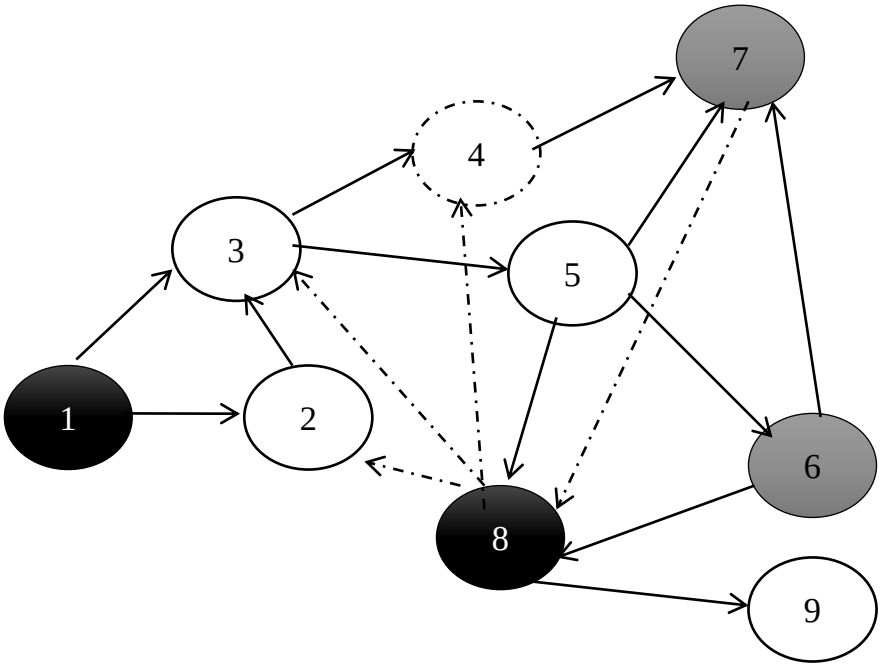

Рис. 3. Сітковий графік проекту «Реконструкція-термомодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка»

Джерело: побудовано авторами

Аналізуючи сітковий графік проекту «Реконструкція-термомодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка» можемо зробити такі висновки:

1. Найважливішими етапами проекту є планування проекту (1) і контроль за виконанням проекту, в нашому випадку він має назву здійснення авторського нагляду (8);

2. Підготовка приміщення (4) є проміжною операцією даного проекту, що може здійснюватися паралельно з плануванням витрат, бюджету і часу проекту (3), а також разом з розбиранням покриття покрівель (5);

3. Основними роботами даного проекту є теплоізоляція перекриття (6) і реконструкція-термомодернізація будівлі (7).

Аналіз планування витрат, бюджету і часу проекту показав, що всі витрати проекту «Реконструкція-термодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка» розподілені раціонально, адже структуру витрат в основному складають прямі витрати проекту.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку управління ресурсами проекту - це цілеспрямований процес, який включає в себе планування, розподіл і облік наявних ресурсів для досягнення поставлених цілей. А ефективне управління проектом «Реконструкція-

термодернізація Горщинського ДНЗ «Берізка», на нашу думку, забезпечить його реалізацію, що сприятиме зменшенню енерговитратності при експлуатації будівлі, зменшенню та оптимізації використання коштів місцевого бюджету, збереженню конструктивних якостей будівлі тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоконь А.І., Тріфонов І.В., Вітютін Є.Ю. Життєвий цикл реструктуризації об'єктів комунальної власності на прикладі теплоенергетичного господарства / А.І. Білоконь, І.В. Тріфонов, Є.Ю. Вітютін // Инновационные технологии жизненного цикла объектов жилищно-гражданского строительства и транспорта: Сб. науч. трудов - Вып. 37. - Дн-вськ: ПГАСиА, 2006. - С. 43-51.

2. Бушуєв С.Д. Системна інтеграція підходів в управлінні будівельними проектами / С.Д. Бушуєв, О.О. Бойко // Управління розвитком складних систем. - 2016. - Вип. 26. - С. 43-48. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Urss_2016_26_8.

3. Канцур І.Г. Метод критичного ланцюга як крок до успіху в управлінні проектами / І.Г. Канцур // Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності: матер. міжнар. наук.-практ. конф., 25.03.2016 р. - Національний університет ДПС України. – Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2016. – С. 411-414.

4. Чимшир В.І. Визначення напрямків регіонального розвитку соціотехнічних систем у рамках програми євроінтеграції / В.І. Чимшир // Технологический аудит и резервы производства. - 2013. - № 5(5). - С. 20-22. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2013_5-5_10

Сафронов Дмитро Вікторович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Гусятинський М.В.,
к.т.н., професор, завідувач кафедри

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. *У статті розглянуто сутність проекту, та ознаки від яких залежить успіх проекту. Ознайомилися з організаційною структурою управління проектами.*

Ключові слова: *проект, успіх проекту, організаційна структура управління проектом.*

Постановка проблеми. Проблеми сучасного менеджменту, володіючи певними особливостями для різних підприємств, мають багато спільного, що дозволяє як виявити причини їх виникнення, так і розробити уніфіковані методи їх вирішення. Велика частина таких проблем пов'язана з особливостями господарювання в певних галузях та зі специфікою виробничих процесів, а інша частина – із економічною ситуацією, яка формує зовнішнє середовище діяльності підприємств.

Сучасні умови господарювання, рівень розвитку технологій, економічних відносин та суспільства в цілому вимагають застосування в управлінні прогресивних методів, що базуються на застосуванні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та дозволяють, на підставі оптимального поєднання інформації та високої кваліфікації виконавців, проводити глибокий аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища організації, складати точні прогнози розвитку ситуації, коригувати місію, цілі та стратегію підприємства, узгоджувати з ними оперативні та тактичні задачі, а також з високою ймовірністю передбачати можливі кризові явища та їхні наслідки, й розробляти заходи для мінімізації можливих втрат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні здобутки проектного менеджменту є досить значними. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених уваги заслуговують наукові праці А. А. Мазаракі, А. А. Пересади, І. А. Бланка, О. Д. Вовчак, В. Г. Федоренка, І. І. Ма-

зура, В. Г. Балашова, Р. Б. Тяна, В. П. Савчука, В. А. Верби, Г. Карцнера, Г. Дітхелма, П. Мартіна, Р. Арчибальда, Д. Де Карло та ін.

Метою написання статті є висвітлення стану та перспектив розвитку проектного менеджменту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Управління проектами є основною формою планування та контролю поточної діяльності підприємства. У маркетингу до проектів належить здійснення аналізу попиту, просування нового продукту на ринок, кампанія зі збільшення обсягу продажу тощо.

Проект можна визначити як послідовність взаємопов'язаних операцій, спрямованих, як правило, на досягнення конкретного значного результату протягом заданого часу при встановлених ресурсних обмеженнях. Розглянемо сутність поняття «проект» за різними джерелами (таблиця 1).

Таблиця 1

Сутність поняття «проект»

	ПРОЕКТ –це	Джерело
1.	Сукупність цілеспрямованих, послідовно-орієнтованих у часі, одноразових, комплексних і нерегулярно повторюваних дій (заходів або робіт), орієнтованих на досягнення кінцевого результату в умовах обмеженості ресурсів і заданості термінів їх початку і завершення	Кобилянський Л.С. [2]
2.	Тимчасовий захід (зусилля), здійснюваний (задуманий) для створення унікального продукту чи послуги	A Guide to the Project Management Body of Knowledge[3]
3.	Система сформульованих цілей, створених або модернізованих для реалізації фізичних об'єктів, технологічних прийомів, технічної та організаційно документації, матеріальних трудових та інших ресурсів, а також управлінських рішень та заходів їх виконання	В.Д. Шапиро [4]
4.	Тимчасовий процес, що має початок та кінець, і результат якого є унікальним	Мартін П.,Тейт К. [5]
5.	Цілеспрямоване, заздалегідь розроблене та заплановане створення або модернізація фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації для них, матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів, а також управлінських рішень і заходів з їх виконання	Мазур І.,Шапіро В., Ольдерогге Н. [6]

6.	Певне завдання з визначеними вихідними даними та необхідними результатами (цілями), що обумовлюють спосіб її рішення	Кодекс знань про управління проектами [7]

Джерело: розроблено автором на основі даних [2]- [7]

Керувати людьми складно. Керувати людьми ефективно - неймовірно складно. З безліч методологій потрібна одна оптимальна і налаштована особисто під нас і наш проект. Одна справа виконувати шаблонні завдання строго по скриптам з книги, інше - методом проб і помилок виробляти свої спеціальні інструменти для врахування пріоритетів компанії. Тому проектний менеджмент (PM), тобто методологія управління компанією з розподілом всієї роботи на проекти, стає популярним у всіх галузях.

Широке застосування проектного підходу до розвитку підприємств зумовили ефективність проектних інструментів та їх універсальність. У сучасних умовах господарювання інструменти проектного менеджменту дають змогу адаптуватися підприємству до умов бізнес-середовища, знизити рівень невизначеності та забезпечити стійкий розвиток підприємства. За кордоном і в Україні організації все активніше звертаються до проактивного розвитку, що передбачає здійснення проектних дій для активної зміни бізнес-середовища в умовах нестабільності. Інструментом таких дій виступає програма розвитку, що включає в себе групи проектів [8].

Грунтовна підготовка проекту полегшує реалізацію проектних завдань. Координація індивідуального знання і досвіду спеціалістів у проектній групі є одним з головних завдань проектного менеджменту під час реалізації проекту. Грунтовна планова підготовка і застосування ефективних методів проектної діяльності зводять завжди існуючий ризик до мінімуму.

Успіх проекту залежить від організаційної структури. Оскільки найбільш важливою проблемою є комплектування розробників проекту і встановлення організаційної форми роботи її членів (проектувальників), го необхідно вибрати організаційну структуру управління (ОСУ) і розробити систему мотивації праці, щоб уникнути хаосу і досягнути бажаного результату. Організаційна структура управління проектом — це сукупність взаємопов’язаних органів управління, які розташовані нарізних ступенях системи. У

більш простому розумінні, це організація людей для успішного вигнання проекту. Створення організаційної структури передбачає розподіл та групування завдань проекту, їх виконавців, встановлення взаємо-підпорядкованості й координації груп і підрозділів, поділ праці залежно від спеціалізації персоналу. Створення ОСУ передбачає створення спеціальних груп, які стають самостійними учасниками проекту або входять о складу одного із учасників і здійснюють управління реалізацією проекту. Група створюється на період реалізації проекту і після його завершення розпускається. Існують два основні принципи формування груп для управління проектом: провідні учасники проекту — замовник та підрядник (крім них можуть бути й інші учасники) — створюють свої власні групи, якими управляють керівники. Керівники груп підпорядковані єдиному керівнику проекту. Залежно від організаційної форми реалізації проекту керівник від замовника або підрядника може бути і керівником усього проекту. Керівник має апарат співробітників, який здійснює координацію діяльності всіх учасників проекту; створюється єдина група на чолі з керівником проекту. В групу входять уповноважені представники всіх учасників проекту для здійснення функцій відповідно до розподілених зон відповідальності[9].

Здійснення великих проектів вимагає складнішої організаційної структури, більшої кількості рівнів управління. Структуру з великою кількістю рівнів називають "високою". Вона асоціюється з централізацією функцій прийняття рішень і пильним контролем за діяльністю працівників. Існує також так звана "плоска" структура. Ця структура асоціюється з децентралізацією прийняття рішень, великим ступенем делегування повноважень і меншим наглядом з центру.

Взаємодія керівника проекту з підлеглими в таких групах здійснюється на основі документованої інформації у вигляді розпоряджень, інструкцій та доручень. Склад виконавців у проектних групах може змінюватися. Деякі з них із завершенням робіт можуть повертатися у свої функціональні підрозділи. Досвід показує, що оптимальним періодом функціонування проектних груп є період 1,5-2 роки, після закінчення якого ефективність роботи зменшується [9].

Таблиця 2

Спеціалізації керівників проміжних ланок

В складній ієрархічній структурі керівники проміжних ланок можуть спеціалізуватися:			
за функціональною ознакою (по функціях проектування, планування, контролю тощо);	за функціональною ознакою (по функціях проектування, планування, контролю тощо);	за предметною ознакою (виконання спеціальних розділів проекту або спеціальних видів робіт);	за територіальною ознакою (керівництво об'єктів, розташованих у різних районах, наприклад, при будівництві таких об'єктів, як автострада, нафто- та газопроводи, лінії електропередач тощо).

Джерело: розроблено автором на основі даних [9]

Висновки. Знання методології управління проектами дає змогу компаніям успішно, вчасно та якісно реалізовувати їх проекти, вклавшись у визначений бюджет. Однак забезпечити успішну реалізацію проектів можливо лише за наявності ефективної команди висококваліфікованих фахівців. Необхідно підвищувати рівень компетенції працівників у галузі проектного менеджменту під час навчання у ВНЗ України, в асоціаціях по стандартах PMI та UPMA, на тренінгах, конференціях, симпозіумах

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтернет ресурс. Режим доступу: https://pidruchniki.com/1580042053533/menedzhment/upravlinnya_proektami

2. Кобилянський л.с. управління проектами [навча.посібник] / л.с. кобилянський. – к.: мауп, 2002. – 200с.

3. Товб а.с., ципес г.л. управление проектами: стандарты, методы, опыт/ а.с. товб, г.л. ципес. – 2-е изд., стер. – м.: зао «олимп- бизнес», 2005. – 240с.

4. Управление проектами / под ред. В.д. шапиро. - спб: «дватри», 1996. – 610с.

5. Мартин п., тейт к. Управление проектами / пер. С англ. – спб.: питер, 2006. – 224 с.

6. Мазур и.и., шапиро в.д., ольдерогге н.г. управление проектами: учебное пособие / под общ.ред. И.и. мазура. – 2-е изд. – м.: омега-л, 2004. – с. 664.

7. A guide to the project management body of knowledge. Pmi stan dards committee / ed. Duncan w.r., 1996.

8. Багашова н.в. світові та вітчизняні тенденції розвитку управління проектами / н.в. багашова // ефективна економіка. – 2015. – № 6.

9. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://library.if.ua/book/66/4905.html

Тіщенко Віталій Андрійович,
студент групи ММПЗ-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівник:
Мельник Олена Володимирівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПРОЕКТУ: ОСНОВНІ ФАЗИ

Анотація. Проведено аналіз існуючих підходів щодо сутності життєвого циклу проекту та покращення системи його реалізації шляхом доповнення необхідними видами робіт передінвестиційної фази, що дає можливість для своєчасного внесення змін в стратегію діяльності системи під час впровадження проекту.

Постановка проблеми. Із провадженням підприємствами діяльності в умовах ринку актуальними виступають комплексні проекти їх реструктуризації: зміни продуктового портфеля, організаційної та виробничої перебудови, удосконалення фінансового менеджменту, контролінгу тощо. Проектна діяльність впливає на стан підприємства, на якому вона здійснюється. Дієздатність проектної системи залежить від якості портфеля проектів та ефективності їх оцінки на передінвестиційній фазі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання обґрунтування життєвого циклу проекту досліджено у працях багатьох науковців, зокрема: Г. Бардиш, І. Бланка, В. Бочарова, В. Величко, В. Грідасова, Б. Колтинюк, А. Пересади, М. Чиненова. М. Чумаченко, В. Шапіро та ін. Однак питання покращення системи його реалізації шляхом доповнення необхідними видами робіт передінвестиційної фази для своєчасного внесення змін в стратегію діяльності системи під час впровадження проекту потребують подальшої розробки.

Мета статті – аналіз існуючих підходів до життєвого циклу проекту та покращення системи його реалізації шляхом доповнення необхідними видами робіт передінвестиційної фази.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні кожне підприємство в Україні вимушене займатися проектною діяльністю. Рентабельними та успішними виявляються ті компанії, керівництво яких

ефективно впроваджує інструменти та методи управління проектами.

Як виявили основні світові тенденції розвитку інвестиційної діяльності підприємств – майже в кожному з них існує проект розвитку, що пов’язаний із залученням інвестицій. Такий проект називається «інвестиційним проектом». В літературних джерелах розуміння інвестиційного проекту більша частина науковців трактує у двох варіантах визначення [5]:

- як комплект документів, що містять формулювання мети майбутньої діяльності й визначення комплексу дій, спрямованих на її досягнення;

- як комплекс дій (робіт, послуг, придбань, управлінських операцій і рішень), що спрямовані на досягнення головної мети підприємства (тобто як документацію і як діяльність).

Бочаров В.В. зазначає, що інвестиційний проект - це основний документ, який визначає необхідність залучення інвестиційних ресурсів, в якому в загальноприйнятій послідовності розділів обґрунтовуються основні характеристики проекту та фінансові показники, пов’язані з його реалізацією [2].

Бардиш Г.О. говорить про те, «що проект (інвестиційний проект) підприємства, організації, виробничої потужності, комплексу чи об’єкта – це повний комплект організаційно-технічних і фінансово-економічних документів та заходів, необхідних для досягнення поставленої мети (розвиток техніко-економічної бази виробництва, започаткування виготовлення продукції, здійснення нових методів або форм діяльності тощо) в умовах обмеженості наявних ресурсів з обов’язковим отриманням економічного чи соціального ефекту» [1].

Чиненов М.В. підкреслює, що «інвестиційний проект - це обґрунтування економічної доцільності, обсягу і термінів здійснення капітальних вкладень, у тому числі необхідна проектно-кошторисна документація, розроблена відповідно до законодавства та затверджених в установленому порядку стандартів (нормами і правилами), а також опис практичних дій з реалізації інвестицій (бізнес план)» [7]. Життєвий цикл є головним критерієм для вирішення проблеми фінансування проекту, прийняття виважених рішень.

Фази життєвого циклу проекту подано на рис. 1. [1]. Згідно з даними «Словника-довідника з питань управління проектами» (за ред. С.Д.Бушуєва), «фаза проекту – це певний обмежений проміжок часу виконання проекту, раціонально виділений у відношенні до інших проміжків» [1].

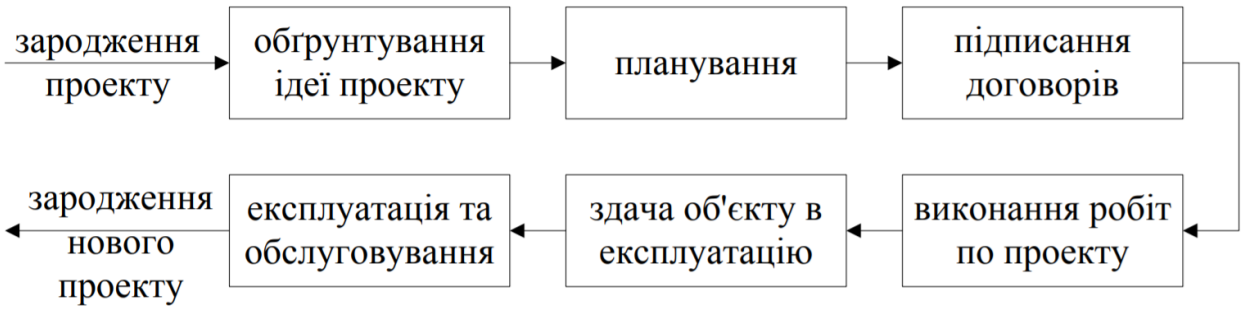

Рис. 1. Типові фази життєвого циклу проекту

На сьогодні існує багато визначень поняття «життєвий цикл проекту». Так, у «Керівництві з основ проектного менеджменту» термін «життєвий цикл проекту» трактується як «множина послідовних фаз проекту, назви та кількість яких визначається залежно від потреб контролю організації або організацій, залучених до проекту» [2]. Перевагою цього визначення є те, що автори звертають увагу на тісний зв’язок сутнісних та кількісних характеристик фаз життєвого циклу з відповідними інтересами, потребами, пріоритетами тощо відповідних організацій та зацікавлених осіб.

По-перше, життєвий цикл проекту (Project Life Cycle) визначається як «відлік часу між моментом впровадження проекту й моментом його ліквідації» [1]. По-друге, таке поняття має дещо розширене визначення, а саме: «це послідовність фаз проекту, потрібних для досягнення визначеної мети, з моменту формування концепції проекту до його завершення, включаючи реалізацію й використання» [1].

Вищенаведені визначення є науково обґрунтованими. Якщо у 1-му з них наголос робиться на часових проміжках проекту та окремих його фаз, то в 2-му – переважно на структурованості проекту, на його розподілі на конкретні фази або етапи. На основі викладеного вище можна сформулювати визначення поняття «життєвий цикл проекту», яке узагальнює наведені у статті визначення та включає основні положення кожного з них.

Таким чином, життєвий цикл проекту – це сукупність кількісних та сутнісних, залежних від специфіки проекту, фаз від початку до завершення (ліквідації) проекту, покрокова реалізація яких сприяє досягненню поставлених перед проектом завдань.

Застосовані зусилля до реалізації проекту – це ще один із основних критеріїв доцільності його впровадження. З рис.2 видно, що рівень зусиль відповідно зростає до і протягом реалізації фази виконання, після якої проходить фаза поступового зменшення. Зростання рівня зусиль спричиняється поетапним збільшенням кількості роботи за проектом і підвищенням ступеня її складності протягом життєвого циклу.

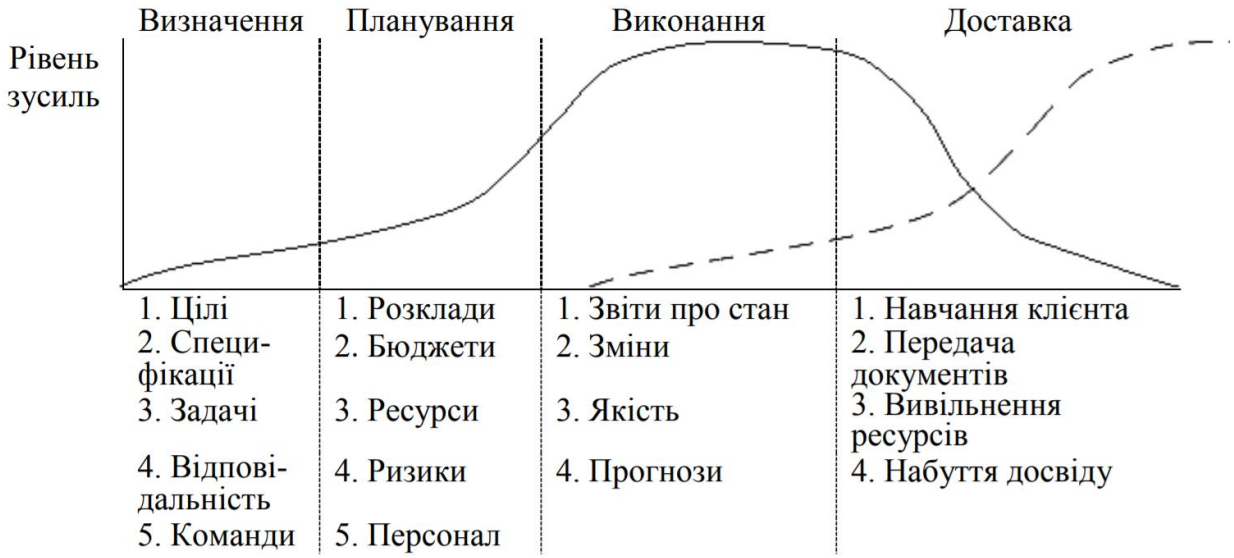

Рис. 2. Життєвий цикл проекту [3]

Характерною особливістю фази „виконання” є реалізація проекту на практиці:

1) створюється об’єкт проекту, а також здійснюється контроль за процесом виконання та якістю робіт;

2) формуються за проектом звіти про хід виконання робіт по проекту та реалізацію за окремими елементами об’єкта проекту;

3) розробляються прогнози стосовно подальшого функціонування об’єкта проекту.

На останньому етапі життєвого циклу „доставка” здійснюється навчання персоналу організації-клієнта ефективній і безпечній роботі з проектом або створеним в результаті його реалізації об’єктом. Окрім цього, формується, акумулюється та передається замовнику весь ком-

плекс необхідної для реалізації проекту документації. Аналізується сам проект, виконана робота, сильні та слабкі сторони, переваги, успіхи, недоліки та їх причини, формуються рекомендації щодо їх запобігання або усунення їх негативних наслідків тощо, які в загальному плані становлять набутий досвід, який може бути використаний командою проекту в наступні періоди роботи над аналогічними проектами [3].

В Україні існує досить велика кількість комерційних організацій, що мають достатньо фінансових ресурсів для здійснення інвестицій у реальні проекти, проте, аналізуючи нестабільність ринку, вони погоджуються фінансувати проекти дуже обережно, виходячи з високої імовірності реалізації ризику краху до цього «непохитних і солідних компаній».

Висновки. Узагальнюючи трактування науковців, «життєвий цикл» інвестиційного проекту відображає розвиток проекту від моменту зародження ідей створення проекту до моменту закінчення за певний відрізок часу і проходить ряд пов`язаних операцій (фаз), призначених для досягнення визначеної головної мети.

Передінвестиційна фаза відіграє надзвичайно важливу роль у реалізації проекту: вона закладає основні параметри оптимізації кількісних і якісних характеристик проекту, дозволяє оптимально збалансувати витрати й ризики при прийнятті рішень щодо реалізації проекту. Ретельно проведені передінвестиційні дослідження – одна з головних умов успішності проекту в цілому. Тому доцільним є введення до її складу проведення оцінки стану працездатності системи, що перебуває в проектуванні. Це сприятиме правильному вибору напряму роботи підприємства, який потребує своєчасних коригувань, та дозволить домогтись розумного співвідношення між витратами й ризиками при прийнятті рішень із питань реалізації проекту. Усе це може дати змогу своєчасно оцінювати та за необхідності вносити зміни до стратегії подальшого розвитку системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бушуєв, С.Д. Словник-довідник з питань управління проектами [Текст] / С.Д. Бушуєв. – К.: Видавничий дім «Деловая Украина», 2016.– 640 с.

2. Дункан Вільям, Р. Керівництва з питань проектного менеджменту [Текст] / Вільям Р. Дункан, С.Д. Бушуєва. – К.: Інститут менеджменту і бізнесу, 2015.– 197 с.

3. Грей, К.Ф. Управление проектами [Текст]: практич. пособие. / К.Ф. Грей, Э.У. Ларсон. – М.: Дело и Сервис, 2017.– 527 с.

4. Катасонов, В.Ю. Проектное финансирование [Текст]: Мировой опыт и перспективы для России / В.Ю. Катасонов, Д.С. Морозов, М.В. Петров. – М.: Анкил, 2016. – 312 с.

Устименко Сергій Валерійович,
студент групи ММП-17-1
ННІ фінансів та банківської справи
Науковий керівнк:
Халецька А.А.,
д.н.з держ.упр., професор,
професор кафедри

УПРАВЛІННЯ РОБОТАМИ ЗА ПРОЕКТОМ

Анотація. *У статті розглянуто сутність проекту та управління проектами. Ми розглянули на скільки важливим є процес моніторингу та управління роботами проекту.*

Ключові слова: *проект, управління, управління проектом, управління роботою за проектом.*

Постановка проблеми. Функціонування сучасного підприємства пов'язано зі здійсненням проектної діяльності, оскільки будь-яка його дія, прийняття рішень чи результат діяльності являють собою або самостійний проект, або елемент більш складного проекту. Відповідно для подальшої прибуткової діяльності підприємства необхідно виробити нові підходи до управління проектами.

Проект функціонує у певному оточенні, яке включає внутрішні і зовнішні компоненти, враховує економічні, політичні, соціальні, технологічні, нормативні, культурні й інші чинники. Проект завжди направлений на результат та досягнення певних цілей. Реалізація самого проекту здійснюється повноважним керівництвом, менеджером і командою, та всіма іншими учасники проекту, що виконують окремі специфічні види діяльності та процеси за проектом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед відомих вчених, які досліджували питання управління роботами за проектом є В.М. Аньшин, А.В. Тичинський, І.Н. Царьков. Питаннями управління проектами в закордонній практиці займаються Кім Хелдман, Клиффорд Грей и Ерік Ларсон, та інші. Особливу увагу цьому напрямку віддають консалтингові агентства, тому що проектний підхід є основою їх діяльності.

Метою статі є дослідження шляхів підвищення ефективності управління проектами підприємства із урахуванням проектних обмежень.

Досягненням поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: провести аналіз особливостей управління проектами підприємства; дослідити теоретичні положення ефективності управління проектами; виявити чинники підвищення ефективності управляння проектами.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні управління проектами не є чимось далеким і незнайомим. Управління проектами увійшло в наше життя, і для керівників організацій є повсякденним явищем. Проект, як відомо, можна розглядати як діяльність, спрямовану на задану ціль, з обмеженими витратами, як за часом, так і по ресурсах.

Не торкаючись теоретичних суперечок про вади й переваги різних визначень проекту, пропонуємо керуватися поняттям, яке найближче до визначення, даного в методичних матеріалах Всесвітнього банку: "Проект – це комплекс взаємопов’язаних заходів, розроблених для досягнення певних цілей протягом заданого часу при встановлених ресурсних обмеженнях"[1].

Відомий закон Лермана говорить: "Любую техническую проблему можно преодолеть, имея достаточно времени и денег", а наслідок Лермана уточнює: "Вам никогда не будет хватать либо времени, либо денег". Саме для подолання сформульованої у наслідку Лермана проблеми і була розроблена методика управління діяльністю на основі проекту. А поширення даної методики управління на різні сфери діяльності є додатковим доказом її ефективності. Якщо попросити менеджера описати, як він розуміє свою основну задачу у реалізації проекту, те швидше за усе він відповість: "Забезпечити виконання робіт" [2].

Управління проектами — (англ. Project Management) область знань з планування, організації та управління ресурсами з метою успішного досягнення цілей та завершення завдань проекту. Іноді ототожнюється з управлінням програмами, але програма — це фактично вищий рівень: група пов’язаних та взаємозалежних проектів [3].

Інформація по проекту важлива і потрібна тоді, коли: нова і актуальна, тому всю інформацію проектів необхідно надавати керівникам, особам, які приймають рішення. Для більш актуальної роботи в проекті має бути присутня Інформаційна система управління проектами і проектними даними (УПД). Інформаційна система управління проектами допомагає типізувати і систематизувати процеси, що відбуваються в проекті, критерії оцінки проекту та інше [4].

Моніторинг та управління роботами проекту - це процес відстеження, перевірки і регулювання виконання для досягнення цілей виконання, визначених у плані управління проектом. Моніторинг - це аспект управління проектом, який здійснюється протягом всього проекту. Моніторинг включає в себе збір, вимір і поширення інформації про виконання, а також оцінку вимірювань і тенденцій для здійснення впливу на поліпшення процесу. Постійний моніторинг дає команді управління проектом можливість розуміти загальний стан проекту і визначати, на які області слід звернути особливу увагу. Управління включає в себе визначення коригувальних або запобіжних дій, або повторне планування і відстеження планів з метою визначити, чи вдалося вирішити проблему за допомогою вжитих заходів.

Процес моніторингу і управління роботами проекту спрямований на наступне[5] :

- порівняння фактичного виконання проекту з планом управління проектом;
- оцінка виконання, щоб визначити, чи потрібні які-небудь коригувальні або запобіжні дії, з наступною рекомендацією даних дій, при необхідності;
- виявлення нових ризиків і аналіз, відстеження та моніторинг існуючих ризиків проекту з метою підтвердження того, що всі ризики виявлені, про їх статус повідомлено, і відповідні плани реагування виконуються;
- підтримання точної, своєчасно оновлюваною інформаційної бази щодо продукту (ів) проекту та супутньої документації на всьому протязі виконання проекту;
- надання інформації, що допомагає в складанні звітів про статусах, проведенні вимірювань виконання і прогнозуванні;
- надання прогнозів, що дозволяють коригувати інформацію про поточну вартість і поточному розкладі;
- моніторинг реалізації схвалених змін у міру їх появи.

Вміння організовувати команду та мінімізувати ризики — сьогодні цього вже недостатньо, щоб бути успішним проектним менеджером.

Поради, експертів з відомої консалтингової компанії Gartner, допомагають керівникам проектів зробити свій бізнес більш ефективним та конкурентним[6]:

1. Не потрібно ускладнювати процес планування проектів

Керування проектом потребує дотримання впорядкованості та прозорості на кожному його етапі, що допомагає уникнути зайвих витрат. Особливо важливим є правильне планування бізнес-процесів, від якого залежить подальший розвиток проекту. Однак результати досліджень, які провела компанія Gartner, демонструють: методи, якими користуються проектні менеджери, не завжди допомагають їм приймати більш виважені рішення. А спроби досконально розібратися в усіх деталях проекту нерідко призводять до буксування усього процесу планування.

Менеджерам проектів, які звикли користуватися декількома інструментами планування одночасно, потрібно пам'ятати: більше — це не завжди краще. Іноді ці інструменти просто дублюють один одного, але гірше, коли вони надають протилежні висновки. Це може перешкоджати розвитку бізнес-процесів та призводити до затримок. Спеціалісти компанії Gartner рекомендують проектним менеджерам переходити до використання ітеративної моделі планування. Ця модель базується на безперервному отриманні циклічних даних, які є результатом виконання попередніх проектів. Кожен цикл додає нову, більш відповідну інформацію, що допомагає точніше визначати пріоритетні бізнес-цілі.

2. Технології не стоять на місці. І вам не варто.

Керівникам проектів необхідно постійно шукати і впроваджувати найактуальніші технології та інноваційні підходи. Можливо, вже найближчими роками практика управління окремими проектами буде замінена єдиною платформою для керування цілою низкою проектів одночасно: це допоможе зекономити час та значно підвищить ефективність. Однак тим, хто прагне користуватися перевагами цифрової економіки, спочатку потрібно оптимізувати всі наявні ресурси компанії.

3. Впроваджуйте гнучкі рішення, які дозволяють легко інтегрувати оновлення.

Звертаємо увагу на спеціалізовані програми управління портфелем проектів (Project Portfolio Management), що вже зараз представлені на ринку. Підбирайте саме ті інструменти, які відповідають конкретним цілям ваших проектів та легко інтегруються у вже існуючу систему.Такі програмні забезпечення дозволяють керувати попитом, ресурсами, проектами та витратами, що значно полегшує організацію бізнес-процесів, та передбачають розширення функціоналу на майбу-

тнє. Ефективне управління великими проектами, наприклад, у сфері будівництва, повинно також включати можливість контролювати об'єми виконаних робіт та оновлювати інформацію за допомогою смартфону.

4. Використовуйте бімодальну цифрову платформу для керування вашим бізнесом. В умовах постійних змін успішність бізнесу визначається його надійністю, і, водночас, оперативністю впровадження інновацій. Завдання керівника проекту полягає в розробці стратегій, які б дозволили підтримувати потрібний баланс між стабільністю та розвитком. У цьому може допомогти принцип бімодальності, який передбачає одночасне застосуванні двох різних, але пов'язаних між собою методів роботи: один фокусується на прогнозуванні результатів, інший — на ретельному вивченні інформації та пошуку рішень. Метод прогнозування використовується там, де наявні достовірні та передбачувані дані. Метод пошуку застосовується для розв'язання нових проблем в умовах невизначеності.

5. Надавайте своїй команді потрібну підтримку. Успішною ваша справа буде доти, доки ви належно дбаєте про свою команду. Кожен учасник проекту має відчувати свою причетність до його розвитку, а загалом робота над проектом повинна проходити в атмосфері співробітництва, коректного та прозорого розподілу робочих обов'язків. Важливим також є заохочення членів команди до розвитку гнучкості та поглиблення специфічних знань, що необхідні для виконання конкретного проекту[6].

Висновки

Поняття проект і управління проектами пов'язані з необхідністю керування змінами. Керування проектами є невід'ємною частиною повсякденної діяльності керівників різного рівня.

Отже, судячи з усього вище зазначеного, можемо сказати, що сучасному менеджеру з управління проектами необхідно приділяти увагу чіткому плануванню на основі ітеративної моделі, впроваджувати інноваційні технології та гнучкі рішення, використовувати принцип бімодальності та, головне, вибудовувати правильну комунікацію всередині команди проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. http://ukr.vipreshebnik.ru/upr-proekt/568-ponyattya-proektu.html

2. ORBOOKS/Менеджмент/Конспекты лекцій / Управление спецпроектами конспект лекций УГФСУ/Інтернет ресурс. Режим доступу: http://orbook.ru/index-4149.htm

3. Dennis Lock (2007) Project management (9e ed.) Gower Publishing, Ltd., 2007. ISBN 0-566-08772-3

4. Інтернет ресурс. Режим доступу: https://www.prostoy.ru/28.html

5. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://tvolodipm.blogspot.com/2012/04/ blog-post_07.html

6. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.bakertilly.ua/news/id1236

Наукове видання

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

У трьох частинах

Частина 3

Відповідальний за випуск	***Кужелєв М. О.***
Відповідальний редактор	***Онишко С. В.,*** ***Бедринець М. Д.,*** ***Береславська О. І.,*** ***Гусятинський М. В.,*** ***Павлюк В. В.***
Форматування та комп'ютерна верстка	***Шамардак Н. М.***

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 28.12.2018. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 17.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 759.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016